

ФІЛІПП ФЛУРІ
ВАЛЕНТИН БАДРАК

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ

АКТУАЛЬНІ
ДЖЕРЕЛА

Київ, 2016

Філіпп Флурі, Валентин Бадрак

**ДЕМОКРАТИЧНИЙ
ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ
НАД СЕКТОРОМ
БЕЗПЕКИ:
АКТУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА**

Київ, 2016

УДК 351.861:351.746.1]:351.941](100)(094.5)=161.2

ББК 67.9(0)401-3+67.9(0)401.212-3

Ф73

Під ред. Ф. Флурі та В. Бадріака.

Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки: актуальні джерела. Видання друге, доопрацьоване і доповнене. – Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, Київ, 2016. – 272 с.

ISBN 978-617-7393-20-6

У цьому виданні зібрані окремі міжнародні документи й національні акти інших країн (конвенції, резолюції, закони, постанови тощо), положення яких на думку укладачів збірника є актуальними для врахування на теперішньому етапі розвитку системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки в Україні. Для широкого кола читачів.

Публікацію цієї книги здійснено за фінансового сприяння Директорату політики безпеки Федерального міністерства оборони, цивільного захисту і спорту Швейцарії (Directorate for Security Policy (SIPO) – Swiss Federal Department of Defense, Civil Protection and Sports).

© Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2016

© Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Філіпп Флурі	5
--------------------	---

ПЕРЕДМОВА

Валентин Бадрак	7
-----------------------	---

ЧАСТИНА І. ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ НАД РОЗВІДУВАЛЬНИМИ ТА СПЕЦІАЛЬНИМИ СЛУЖБАМИ

Франція. Закон № 2007-1443 від 9 жовтня 2007 року «Про формування парламентської комісії з питань розвідки»	8
Норвегія. Постанова про моніторинг діяльності служб розвідки, нагляду та безпеки.	10
Польща. Регламент Сейму Республіки Польща – Витяг (Комісія у справах спеціальних служб)	14
Румунія. Закон № 44 / 1998 «Про створення, організацію та роботу Спеціальної парламентської комісії з контролю над Службою зовнішньої розвідки».	16
Боснія і Герцеговина. Закон про агентство розвідки та безпеки Боснії і Герцеговини – Витяг (Парламентський контроль)	20
Швейцарія. Принципи діяльності Управління Контрольних комісій, затверджені Управлінням Контрольних комісій 16 листопада 2005 року і представлені в інформаційних цілях Контрольним комісіям 20 січня 2006 року	23
Швейцарія. Угода між Управлінням фінансів (УпрФін) і Управлінням Контрольних комісій (УКК) щодо вищого нагляду в галузях державної безпеки та розвідки	28

ЧАСТИНА ІІ. МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ ТА КЛЮЧОВІ ІНСТРУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ БОРОТЬБУ ПРОТИ КОРУПЦІЇ

Організація Об'єднаних Націй. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції.	33
Рада Європи. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією	80
Рада Європи. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією.	87

ЧАСТИНА III. МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ ТА ІНШІ ІНСТРУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ВИКОРИСТАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Організація Об'єднаних Націй. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.	102
Рада Європи. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод . . .	120
Європейська комісія за демократію шляхом права (Венеціанська комісія). Висновок про захист прав людини в умовах надзвичайного стану.	137
Парламентська Асамблея Ради Європи. Резолюція 1659 (2009) «Захист прав людини в умовах надзвичайного стану»	153

ЧАСТИНА IV. ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СПІВРОБІТНИКІВ СТРУКТУР ОБОРОНИ І БЕЗПЕКИ

Болгарія. Закон «Про оборону та збройні сили Республіки Болгарія» – Витяг (Військова служба).	189
Словаччина. Закон «Про державну службу співробітників органів Поліції, Словацької Розвідувальної служби, Корпусу охорони в'язниць і судів Словацької Республіки та Залізничної поліції»	207

ЧАСТИНА V. ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОМБУДСМЕНА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Ірландія. Закон № 36 2004 р. «Про Омбудсмена Сил Оборони»	225
Канада. Міністерські директиви з питань діяльності Омбудсмена у Міністерстві національної оборони та Канадських Збройних силах	241
Німеччина. Закон про Уповноваженого Німецького Бундестагу в справах військовослужбовців (Закон до ст. 45b Основного закону – Закон про Уповноваженого в справах військовослужбовців)	254

ЧАСТИНА VI. ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПИТАНЬ ПРИЗНАЧЕННЯ, ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО КЕРІВНИЦТВА МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ

Канада. Закон «Про національну оборону» – Витяг (Частина I. Міністерство національної оборони)	260
Франція. Постанова № 2013-816 від 12 вересня 2013 року про повноваження Міністра оборони та Начальника штабу Збройних сил	264
США. Зведення законів США. Титул 10 – Збройні сили (§ 113 – Міністр оборони, § 134 – Помічник Міністра оборони з політики, § 136 – Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності)	267

Передмова

Філіпп Флурі

Заступник директора ДКЗС

Важливою ознакою держав, що знаходяться на шляху від тоталітаризму до демократії, є характер їх законодавства. Закони в молодих демократіях часто відрізняються своєю суперечливою природою. Це пояснюється тим, що в тоталітарному минулому цих країн закони приймалися не тільки законодавчою гілкою влади, але й іншими органами державної влади. Ця традиція знайшла своє продовження в «указах президента» та цілій низці внутрішніх кодексів поведінки і нормативно-правових документів, що приймалися на рівні окремих міністерств і відомств. Крім цього, деякі важливі аспекти суспільного життя (такі, як, наприклад, безпека) регулювалися секретними нормативними актами або не регулювалися взагалі.

Отже це означає, що серед багатьох інших важливих кроків, держави перехідного періоду можуть бути зацікавлені, в тому числі, й у здійсненні перегляду існуючих стратегій, законів і положень щодо їх реалізації. Здавалося б, що цим мав би займатися парламент. Але депутати можуть бути неготовими до цього завдання або не розуміти його важливості. В такому разі свою важливу роль могли б відіграти організації громадянського суспільства, які могли б допомогти у визначенні шляхів до створення більш комплексної і більш послідовної нормативно-правової бази.

У цьому контексті свою користь могли б дати й консультації з питань паралельного існування декількох нормативних баз з державами, які переживають такі самі трансформації перехідного періоду або вже пережили їх у минулому. Хоча сьогодні вже не може бути й мови про імпортування цілих кодексів законів шляхом їх перекладу та спеціальної адаптації (подібна практика була доволі поширеною на початку 20-го століття), такі зразки, перекладені на місцеву мову, могли б виявитися дуже корисними.

Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами вже співпрацював з Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, надавши йому декілька послуг, і в цьому йому часто допомагали українські й міжнародні партнери.

Цей компактний і зручний посібник може бути корисним як для законодавців, так і експертів з питань безпеки. Редакційна колегія вирішила надати приклади позитивного досвіду в шести конкретних і актуальних сферах, більшість з яких до сьогоднішнього дня ніколи не перекладалися українською. Це, зокрема:

- законодавчий механізм парламентського нагляду й контролю над розвідувальними й спеціальними службами;

- ключові політичні інструменти, що регулюють боротьбу з корупцією та застосування надзвичайних повноважень і захист прав людини в умовах надзвичайного стану;
- законодавче регулювання соціальних гарантій для працівників сектору безпеки;
- досвід законодавчого регулювання діяльності Омбудсмена у збройних силах;
- законодавче визначення питань призначення, повноважень та діяльності вищого керівництва міністерства оборони

У цьому посібнику читачі зможуть знайти приклади законодавчих актів таких держав, як Боснія і Герцеговина, Болгарія, Франція, Норвегія, Польща, Румунія, Швейцарія, Ірландія, Канада, Німеччина, США і Словаччина, а також конвенції і стратегії ООН, Ради Європи та ін.

Цілком зрозуміло, що редакційна колегія не мала змоги охопити абсолютно усі питання, які можуть зацікавити читачів, оскільки ресурси були досить обмеженими. Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами (ДКЗС) висловлює свою щирю подяку редакційній колегії цього посібника. Ми сподіваємося, що він стане в нагоді як законодавцям, так і експертам у сфері безпеки!

Женева, квітень 2016 р.

Передмова

Валентин Бадрак,

директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння

Як молода держава Україна пройшла чималий шлях будівництва та реформування своїх силових структур. Без перебільшення можна сказати, що досвід взаємодії із Західним Світом та використання його традицій надали помітного поштовху у напрямку підтримки демократичного шляху розвитку як самих силових структур, так і системи їх забезпечення. Цей досвід є надзвичайно корисним та актуальним для сучасної України. Україна вже спромоглася перейняти парламентський досвід західних країн у питанні контролю за торгівлею озброєннями та військовою технікою. Тому досвід створення Норвегією, Францією, Польщею або Румунією парламентських комітетів з питань контролю за розвідувальними структурами також може застосовуватися в Україні.

Не менш важливими є напрацювання у питаннях боротьби з корупцією, питаннях діяльності Уповноваженого у справах збройних сил (Омбудсмена) и та взаємодії з цивільним сектором під час надзвичайних ситуацій. Питання інформаційного впливу у сучасному глобальному світі важко переоцінити, тому створення нових важелів контролю по відношенню до силових відомств залишається край важливим для сучасної Української держави.

Серед іншого Україна пройшла важкий шлях реформування силових структур, де на уламках колишніх радянських відомств формувалися нові структури. При цьому чимало особового складу скорочувалося, а питання адаптації до цивільного життя залишалося гострим. Представники силових відомств і досі залишаються досить вразливими у соціальному вимірі, тому досвід застосування законодавчих актів низки країн може надати нового імпульсу для розв'язання цих важливих проблем.

Виходячи із зазначеного, надані Женевським Центром демократичного контролю над збройними силами можливості щодо систематизації та популяризації досвіду західних сусідів України є чудовою допомогою у реформуванні сектору безпеки. Формула успіху в сучасному світі полягає у тому, щоб розпорядися наявною інформацією. Завдяки партнерам із Женеви у України така можливість з'являється.

Київ, квітень 2016 р.

Частина I

Досвід законодавчого регулювання питань парламентського контролю над розвідувальними та спеціальними службами

ФРАНЦІЯ

Закон № 2007-1443 від 9 жовтня 2007 року «Про формування парламентської комісії з питань розвідки»

Закон схвалений Національною Асамблеєю та Сенатом Французької Республіки.

Президент Франції затвердив Закон наступного змісту:

Відповідно до Постанови № 58-1100 від 17 листопада 1958 року щодо діяльності палат Парламенту, Стаття 6 викладається у такій редакції:

I. Склад парламентської Комісії з питань розвідки (далі – Комісія) формується Національною Асамблеєю та Сенатом Французької Республіки. До складу Комісії входять 4 депутати Національної Асамблеї та 4 депутати Сенату.

II. Голови постійних комісій Національної Асамблеї та Сенату на яких покладаються питання безпеки і оборони є повноправними членами парламентської комісії з питань розвідки. Посада Голови Комісії обіймається за принципом ротації. Виконання обов'язків Голови Комісії протягом року покладається по черзі на одного із депутатів Національної Асамблеї або Сенату, які є членами Комісії. Інші члени Комісії призначаються головами Національної Асамблеї та Сенату.

Два депутата від Національної асамблеї призначаються на початку роботи Національної асамблеї на період її чинності. Два депутату від Сенату призначаються до складу Комісії після кожної часткової заміни депутатів Сенату.

III. Крім виконання свої безпосередніх функцій, парламентська комісія з питань розвідки здійснює моніторинг діяльності міністерств внутрішніх справ, оборони,

економіки та фінансів та використання засобів спеціального призначення, що знаходяться у їх підпорядкуванні.

Зазначені міністерства надають також інформацію щодо діяльності розвідувальних служб та про використання бюджетних коштів. Водночас, відомості, що надаються, не містять ні інформації щодо оперативної діяльності спеціальних служб, ні інформації щодо фінансування оперативної діяльності, ні інформації щодо порядку взаємодії з закордонними спеціальними службами у сфері розвідки.

Комісія має право заслуховувати Прем'єр-міністра, міністрів та генерального секретаря Міністерства оборони Франції.

IV. Кожний член Комісії також має право на отримання інформації визначеною у параграфі III та захищеною відповідною Статтею 413-9 Карного кодексу, за виключенням даних стосовно оперативної роботи у сфері розвідки.

V. Комісія з питань розвідки не має доступу до секретної інформації, яка стосується національної оборони. На членів Комісії, які порушують зазначене питання накладаються фінансові стягнення.

VI. Кожного року, Комісія з питань розвідки оприлюднює звіт, у якому підсумовується результати діяльності Комісії (без надання інформації, яка становить небезпеку для національної оборони).

Комісія з питань розвідки може надавати свої рекомендації Президенту Французької Республіки та Прем'єр-міністру. Також рекомендації можуть надсилатися голові Національної асамблеї та голові Сенату.

VII. Парламентська комісія з питань розвідки опрацьовує свій внутрішній регламент, який схвалюється Секретаріатом Національної Асамблеї. Фінансові витрати, що спрямовуються на діяльність комісії з питань розвідки здійснюються за рахунок витрат Національної асамблеї відповідно до Статті 7.

Закон про діяльність Комісії з питань розвідки діє на правах державного Закону.

Вчинено в м. Париж, 9 жовтня 2007 року.

НОРВЕГІЯ

Постанова про моніторинг діяльності служб розвідки, нагляду та безпеки

Постанова № 7 від 3 лютого 1995 р.

Частина 1. Моніторинговий орган та сфери моніторингу

Стортинг призначає комітет для моніторингу діяльності служб розвідки, нагляду та безпеки, який здійснюється органами державного управління, – під їх контролем і на затверджених ними підставах.

Сфера застосування такого моніторингу не розповсюджується на будь-який з органів прокуратури вищого рівня.

Діяльність комітету не підпадає під дію законів «Про державне управління» та «Про свободу інформації», за винятком положень закону «Про державне управління», що стосуються позбавлення прав.

Стортинг затверджує звичайний порядок роботи моніторингового комітету в межах цієї постанови та визначає положення щодо його складу, терміну перебування на посадах та секретаріату.

Частина 2. Завдання моніторингу

Завданнями моніторингу є:

1. Виявлення випадків несправедливості по відношенню до будь-якої особи та перешкоджання таким випадкам; забезпечення умов для того, щоб засоби втручання, що використовуються, відповідали обставинам кожної конкретної справи;

2. Забезпечення умов діяльності, які не будуть завдавати надмірної шкоди життєдіяльності суспільства;

3. Забезпечення умов для того, щоб діяльність здійснювалася в межах існуючого законодавства, постанов органів державної і військової влади та норм загального права. Комітет здійснює свою діяльність з урахуванням інтересів національної безпеки та відносин з іноземними державами.

Комітет здійснює виключно функції моніторингу. Комітет не дає ніяких вказівок структурам, щодо яких здійснюється моніторинг, та не може використовуватися ними для надання консультацій.

Частина 3. Обов'язки моніторингового комітету

Комітет здійснює постійний моніторинг діяльності служб розвідки, нагляду і безпеки, що підпорядковуються органам державної і військової влади.

Комітет проводить розслідування з приводу усіх позовів, що надходять з боку фізичних і юридичних осіб. Комітет за власною ініціативою приймає до розгляду всі питання та чинники, які, на його думку, відповідають його завданням, особливо питання, які піддавалися критиці з боку суспільства. В даному випадку під терміном «чинники» маються на увазі правила, постанови та практична діяльність.

У випадках, якщо це сприятиме з'ясуванню питань і чинників, що розслідуються комітетом на основі наданих йому повноважень, здійснювані комітетом розслідування можуть виходити за межі, визначені у першому абзаці Частини 2.

Частина 4. Право на здійснення перевірок та ін.

Під час виконання своїх обов'язків комітет може вимагати від керівництва структур, що піддаються моніторингу, надання доступу до будь-яких з їх архівних документів, облікових книг, приміщень та об'єктів. Право на здійснення перевірок поширюється на всі організації та інші установи, де частка державної власності перевищує 50 відсотків їх статутного фонду.

Усі члени керівництва за вимогою комітету мають надавати будь-які матеріали, обладнання та інші засоби, необхідні для ефективного здійснення перевірки. Інші особи несуть ті ж самі зобов'язання по відношенню до матеріалів, обладнання та інших засобів, отриманих ними від державних органів.

Частина 5. Надання свідчень, обов'язок щодо надання інформації та ін.

Будь-яка особа, викликана комітетом для надання інформації, зобов'язана надати потрібну інформацію.

Особи, які подають позови, та інші фізичні особи, пов'язані з конкретною справою, на будь-якому з етапів розслідування можуть вдаватися до послуг адвокатів та інших своїх представників, але за умови, якщо ці представники не вимагатимуть надання їм секретної інформації. Таке ж право поширюється й на працівників чи колишніх працівників керівних органів структури, що піддається моніторингу, у справах, розслідування яких може привести до негативних для них наслідків.

Будь-які члени керівництва, дійсні чи колишні, зобов'язані за вимогою комітету надавати свідчення щодо питань, з якими вони мали справу під час перебування на посаді. Обов'язкове свідчення проти будь-якої особи може застосовуватися або надаватися в суді тільки за умови її особистої згоди, отриманої під час кримінально-процесуальних дій щодо особи, яка надає такі свідчення. Комітет може вимагати

занесення свідчень у протокол судового засідання відповідно до Частини 43 пункту 2 закону «Про судові установи».

Такі випадки не підпадають під дію Частини 204 пунктів 1 та 2 Цивільно-процесуального закону. Судові засідання проводяться в закритому режимі, а інформація про матеріали справи не підлягає розголошенню, якщо інше не передбачене рішеннями комітету або відповідного міністерства (див. Частини 8 і 9).

Частина 6. Члени уряду і міністерства

Дія положень, викладених у Частинах 4 і 5, не поширюється на членів уряду, міністерства, їх працівників чи представників керівництва, за винятком випадків, пов'язаних із наданням фізичним і юридичним особам повноважень доступу до секретної інформації.

Частина 7. Подання апеляцій під час судового розгляду

Комітет може оскаржувати судові постанови і рішення щодо будь-якої з кримінально-пошукових дій, про які не було поінформовано особу, відносно якої вони здійснюються. Апеляції можуть подаватися, починаючи від дня подання на розгляд комітету відповідної судової постанови чи рішення. Право на подання апеляції зберігається навіть після завершення процесу розслідування.

Для подання апеляцій у процесі розгляду справи у суді комітет залучає юридичного представника, якого призначає суд.

Частина 8. Надання свідчень та звітів

1. Свідчення, що надаються позивачеві, мають залишатися відкритими для всіх зацікавлених сторін. Відомості щодо здійснення або нездійснення нагляду за будь-якою особою розголошенню не підлягають, за винятком випадків, коли приймається інше рішення. Свідчення, що надаються керівництву, класифікуються як секретні в залежності від їх змісту.

Рішення щодо обсягу несекретних свідчень або несекретної частини свідчень, які можуть бути розголошені, приймається комітетом. У випадках, коли розголошення свідчень тягне за собою розголошення особистості позивача, необхідно спочатку отримати дозвіл відповідної особи.

2. Кожного року комітет звітує перед Стортингом про свою діяльність. У разі виявлення чинників, які мають бути доведені до відома Стортингу негайно, звіти можуть подаватися у позаплановому порядку. Такі звіти разом з відповідними додатками мають бути відкритими для суспільства.

Частина 9. Дотримання режиму секретності

За винятком випадків, передбачених Частиною 8, комітет та його секретаріат мають дотримуватися режиму секретності, якщо інше не передбачено. На членів комітету та працівників секретаріату поширюються вимоги щодо роботи з документами та іншими матеріалами, які підлягають захисту з міркувань національної безпеки. Вищезазначеним особам надається право доступу до документів і матеріалів найвищого рівня секретності та у відповідності з міжнародними угодами, членом яких є Норвегія.

У випадку, якщо комітет не може дійти згоди щодо присвоєння грифу секретності інформації, що міститься у свідченнях чи звітах, або вважає, що рівень секретності інформації має бути знижений або повністю ліквідований, це питання передається на розгляд відповідного відомства чи міністерства. Комітет зобов'язаний погодитися з рішенням, що приймається цим відомством/міністерством.

Частина 10. Допомога та ін.

Положення цього закону поширюються, відповідно, на осіб, що залучаються для допомоги Комітетові, та на юридичних представників, призначених згідно з вимогами Частини 7. Однак, цим особам надається доступ до інформації такого рівня секретності, який відповідає поставленим перед ними завданням.

Частина 11. Відповідальність за порушення вимог цього Закону

Свідоме чи грубе порушення вимог Частини 4, пунктів 1 і 3, Частини 5, Частини 9, пунктів 1 і 2, та Частини 10, пункту 2 цього Закону тягне за собою покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на термін до 1 року, якщо за відповідні порушення не передбачене більше жорстке покарання.

Частина 12. Вступ у дію

Цей Закон вступає в дію негайно.

ПОЛЬЩА

Регламент Сейму Республіки Польща – Витяг (Комісія у справах спеціальних служб)

Рішення Сейму Республіки Польща від 30 липня 1992 року

... Розділ 12. КОМІСІЯ У СПРАВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ І ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ

Стаття 137

1. Комісія у справах спеціальних служб може складатись із не більше ніж 9 членів парламенту.
2. Сейм визначає кількість членів, які входитимуть до Комісії у справах спеціальних служб, на вимогу Президії Сейму шляхом прийняття рішення.
3. Заяви кандидатів у члени Комісії вносяться главами депутатських фракцій або групою, у складі не менше ніж 35 парламентарів. Ці заяви подають на ім'я Спікера Сейму.
4. Сейм, на вимогу Президії Сейму, обирає поданий після консультації з Радою Старійшин персональний склад Комісії шляхом спільного голосування.

Стаття 138

1. На першому засіданні Комісії у справах спеціальних служб головує Спікер Сейму. На цьому засіданні Комісія обирає з числа своїх членів Президію Комісії, що складається з одного голови та двох його заступників.
2. Рішення Комісії приймається абсолютною більшістю голосів з присутніх не менше половини членів Комісії.
3. Комісія детально визначає порядок роботи та прийняття рішень.
4. Доступ членів Комісії до інформації, що становить державну таємницю особливої важливості для оборони держави, її Збройних Сил та державної безпеки, визначається нормативними актами з питань державних і службових секретів; канцелярія Спікера Сейму повинна направити запит до Міністра національної оборони або Міністра внутрішніх справ і адміністрації з проханням надати дозвіл членам Комісії на доступ до такої інформації.

Стаття 139

1. Засідання Комісії у справах спеціальних служб проводиться за закритими дверима. Положення Статті 154, пункту 1 не застосовуються.
2. Спільні засідання з іншими комісіями можуть бути відкритими.
3. Голова Комісії може запрошувати осіб, інших від зазначених у Статті 153, пункт 1, для участі у роботі Комісії через або після консультації з Спікером Сейму, Міністром національної оборони чи Міністром внутрішніх справ і адміністрації. Запрошені особи

підписують перед Головуючим письмове зобов'язання про нерозголошення інформації, що стала їм відома, та яка становить державну або службову таємницю.

Стаття 140

З питань, що стосуються спеціальних служб, Комісія бере участь у процесі підготовки проектів закону про бюджет та інших фінансових планів держави, а також у перевірці звітів про їх виконання з наданням свого висновку відповідним комісіям.

Стаття 141

1. Протоколи засідань Комісії у справах спеціальних служб, а також звіти, визначені Статтею 164, пункт 1, і Статтею 168, пункт 1, становлять державну таємницю, за винятком протоколів і звітів відкритих спільних засідань з іншими комісіями. Комісія подає такі протоколи і звіти на ім'я Спікера Сейму.

2. Про хід засідань Комісії у справах спеціальних служб не робиться офіційних повідомлень; однак, такого роду повідомлення, як визначено статтею 166, параграф 1 і 3, робляться стосовно відкритих засідань за участі Комісії у справах спеціальних служб.

3. Комісія може домовитись про заяву щодо свого засідання для преси, радіо та телебачення, обговоривши її зміст, у разі необхідності, з Міністром національної оборони або Міністром внутрішніх справ і адміністрації.

Стаття 142

Беручи до уваги поправки, що вносяться нормами цього Розділу, відповідні норми Регламенту Сейму застосовуються до Комісії у справах спеціальних служб і членів парламенту, обраних до складу цієї Комісії. У межах дії цих норм, як спеціальні розглядаються наступні служби: Управління державної безпеки та Служби військової розвідки.

Завдання Комісії:

- надання висновків до проектів законів та постанов, що стосуються спеціальних служб;
- оцінка загальних нормативних актів, що стосуються діяльності таких служб;
- надання висновку щодо сфер діяльності спеціальних служб, виходячи з інформації, наданої Головами служб;
- аналіз щорічних звітів Голів служб;
- надання висновку на запит щодо призначення визначених осіб на посади Голів та заступників Голів спеціальних служб;
- надання висновку до проекту закону про бюджет у частині, що стосується спеціальних служб, а також звіту про використання бюджетних коштів;
- оцінка співробітництва спеціальних служб, відповідальних перед Міністром внутрішніх справ і адміністрації та Міністром національної оборони, а також співпраці цих служб та військових підрозділів під керівництвом Міністра внутрішніх справ і адміністрації;
- оцінка співробітництва спеціальних служб з урядовими органами управління та правоохоронними структурами і розгляд скарг, пов'язаних з діяльністю спеціальних служб.

РУМУНІЯ

Закон № 44 / 1998 «Про створення, організацію та роботу Спеціальної парламентської комісії з контролю над Службою зовнішньої розвідки»

Парламент Румунії

Палата Депутатів Сенату

На основі контрольних повноважень Парламенту Румунії, відповідно до положень Статті 61, Глава (4), і Статті 64 Конституції Румунії, з урахуванням Статті 8, Глава (3) Закону № 51 / 1991 щодо національної безпеки та згідно зі Статті 3 Закону № 1 / 1998, що стосується організації та функціонування Служби зовнішньої розвідки,

Парламент Румунії приймає наступний закон:

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Ст. 1: На дату прийняття цього закону було прийнято рішення про утворення Спеціальної парламентської комісії з контролю над Службою зовнішньої розвідки.

Спеціальна парламентська комісія з контролю за діяльністю Служби зовнішньої розвідки, тут і далі – Комісія, виконує свій мандат протягом законодавчого мандату, на який її було створено, та виконує свою роботу відповідно до положень цього Закону.

Ст. 2: Після обрання, члени Комісії складають наступну присягу під час спільного засідання обох Палат Парламенту:

«Я, _____, будучи членом Спеціальної комісії з контролю над Службою зовнішньої розвідки, присягаю відстоювати і захищати інтереси Румунії та поважати Конституцію і закони країни.

Я присягаю, що упродовж свого мандату, а також після закінчення його дії, я зберігатиму таємницю щодо документів, даних та розвідувальної інформації, що стали мені відомі під час виконання службових обов'язків, які визначаються цим законом.

Я присягаю, за власною ініціативою, що не буду співробітничати зі структурами, що належать до колишнього «Секурітате» (*Департамент державної безпеки Румунії*), і я не є ні співробітником Служби зовнішньої розвідки, ні будь-якої іншої розвідувальної служби».

Ст. 3: Голосування по номінальному членству у Комісії та її управліннях здійснюється з дотриманням вимог Статті 32 Регламенту Сенату та Статті 69 Регламенту Палати Представників (перевиданий), на спільному пленарному засіданні Сенату і

Палати Представників. Номінальне членство в Комісії та її управлінні встановлюється у Додатках № 1 і 2, які є невід'ємною частиною цього закону.

Ст. 4: Положення Статті 2 не повинні бути інтерпретовані як заборона Комісії оприлюднювати свої рішення та результати, коли вона має згоду постійних секретаріатів обох Палат Парламенту.

Ст. 5: Припинення членства у Комісіях з питань оборони, правоохоронних органів та національної безпеки тягне за собою втрату членства у Комісії.

РОЗДІЛ II. ПРЕРОГАТИВИ (виключні права) КОМІСІЇ

Ст. 6: Комісія здійснює якісний, постійний контроль за діяльністю Служби зовнішньої розвідки та має право:

a) здійснювати аналіз і перевірку дотримання Службою зовнішньої розвідки Конституції та законів Румунії;

b) перевіряти, чи відповідають накази, інструкції та інші нормативні документи, видані Директором Служби зовнішньої розвідки, законам та Конституції Румунії, рішенням Вищої Ради Оборони країни та рішенням Уряду, які було прийнято з метою введення в силу рішень Вищої Ради Оборони країни;

c) здійснювати аналіз обґрунтованості бюджету Служби зовнішньої розвідки та перевірки його виконання, виходячи з перевірок, що проводяться компетентними органами;

d) заслуховувати особу, запропоновану Президентом Румунії на посаду Директора Служби зовнішньої розвідки, стосовно чого подається консультативне схвалення, яке направляється Президенту Румунії. Комісія може подати Президенту Румунії письмове повідомлення щодо відмови у призначенні на посаду Директора Служби зовнішньої розвідки;

e) перевіряти випадки виявлених у діяльності Служби зовнішньої розвідки порушень Конституції та інших законодавчих норм та приймати рішення щодо заходів, яких необхідно вжити для встановлення законності;

f) здійснювати аналіз, перевірку та врегулювання скарг громадян, які заявляють про порушення своїх законних прав і свобод внаслідок дій, вжитих Службою зовнішньої розвідки для збору відомостей в інтересах національної безпеки і оборони Румунії. Вона перевіряє та врегульовує будь-які інші скарги і відкриті звинувачення, що надходять на її адресу, пов'язані з порушенням закону Службою зовнішньої розвідки;

g) контролювати критерії добору та просування по службі особового складу Служби зовнішньої розвідки;

h) перевіряти хід просування інтересів Румунії та напрями роботи Служби зовнішньої розвідки, головним чином, щодо визначення, оцінювання, контролювання та усунення ризиків національній безпеці;

- i) перевіряти рівень співпраці та сумісності між Службою зовнішньої розвідки та іншими інституціями сфери національної безпеки;
- j) перевіряти хід співробітництва з подібними іноземними інституціями;
- k) схвалювати проекти законів, пов'язані з діяльністю Служби зовнішньої розвідки;
- l) виконувати будь-які інші функції, визначені рішеннями Парламенту Румунії.

Ст. 7: Виконуючи покладені на неї прерогативи, Комісія вимагає від Служби зовнішньої розвідки, через її Директора, документи, відомості та інформацію, та може заслуховувати осіб, пов'язаних з питаннями, що аналізуються.

Ст. 8: Служба зовнішньої розвідки повинна надати відповідь у встановлені в запитах Комісії строки та дати дозвіл на заслуховування осіб, яких викликає Комісія, зі згоди Директора Служби зовнішньої розвідки.

Ст. 9: Не підпадають під вимоги Статей 7 і 8 документи, відомості та інформація, які стосуються оперативних заходів, пов'язаних з національною безпекою, що тривають або плануються до виконання, розглядаються такими Комісією, за рекомендацією Вищої ради оборони країни, а також розвідувальні дані, що можуть призвести до розкриття дійсних особистостей оперативного персоналу, визначення джерел інформації, конкретних оперативних засобів і методів, використовуваних у розвідувальній роботі в межах, коли вони не протирічать Конституції та чинному законодавству.

Ст. 10: На запит постійних секретаріатів обох Палат або у разі необхідності, Комісія складає та надає їм свої звіти щодо отриманих даних і висновків про результати виконання покладених на неї прерогатив.

РОЗДІЛ III. РОБОТА КОМІСІЇ

Ст. 11: Вимога щодо даних та інформації, необхідних Комісії, а також будь-яка їх передача у відносинах з Службою зовнішньої розвідки здійснюється Комісією через її Президента.

Ст. 12: На виконання своїх прерогатив, Комісія може викликати експертів Служби зовнішньої розвідки, визначених її Директором.

З метою виконання прерогатив, визначених у Статті 6, пункті с), Комісія може звертатись для проведення експертизи до спеціалістів з визначених питань, які працюють в органах державної влади у відповідній сфері.

Особи, яких запрошує Комісія відповідно до Статті 2, повинні підписати зобов'язання щодо дотримання законодавчих норм із захисту державної та службової таємниці, а також щодо охорони відомостей та розвідувальної інформації, яка стане їм відома.

Порушення положень абзацу 3 тягне за собою цивільну дисциплінарну або кримінальну відповідальність, залежно від обставин.

Ст. 13: Комісія може запрошувати на свої засідання постійні комітети обох Палат, Президентів Комісій з питань оборони, правоохоронних органів і національної безпеки, членів Вищої Ради Оборони країни, а також інших осіб.

Ст. 14: На виконання своїх прерогатив, покладених на неї відповідно до цього закону, Комісія приймає рішення більшістю голосів її членів.

Ст. 15: Робота і рішення Комісії становлять державну таємницю, якщо вони визнаються такими за законом, за винятком висновків, що містяться у її звітах, дозволених до оприлюднення постійними секретаріатами обох Палат.

Члени Комісії зобов'язані дотримуватись вимог законодавства щодо охорони державної таємниці, пов'язаної з усіма документами, даними та розвідувальною інформацією, які можуть стати їм відомими під час виконання їх прерогатив, забезпечуючи їх повний захист відповідно до чинного законодавства.

Недотримання вимог абзаців 1 і 2 можуть, відповідно до Регламентів обох Палат, потягти за собою припинення членства в Комісії, доки справу не буде остаточно врегульовано, позбавлення депутатської недоторканності та початок кримінального переслідування щодо нього/неї відповідно до вимог закону.

Ст. 16: Випадки порушення положень Статей 2 та 15, відповідно до вимог власної програми щодо захисту від витоку розвідувальної інформації, розслідуються Комісією Палати представників з юридичних, дисциплінарних питань та недоторканності, комісією Сенату з юридичних питань, призначень, дисциплінарних питань і перевірки (атестації), залежно від обставин, які надають постійним секретаріатам обох Палат висновки та пропоновані заходи, яких необхідно вжити.

Ст. 17: Президент

Президент, який головує на спільних засіданнях обох Палат, на яких питання, що розглядаються, відносяться до компетенції Комісії, може вимагати, від відомства, на вимогу депутатської групи, Президента Комісії та Директора Служби зовнішньої розвідки, щоб відповідна робота здійснювалась на закритих сесіях. Таке рішення приймається більшістю голосів від присутніх депутатів і сенаторів.

БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА

Закон про агентство розвідки та безпеки Боснії і Герцеговини – Витяг (Парламентський контроль)

....

(д) Парламентський контроль

Стаття 18

Палата представників та Палата народів Парламентської асамблеї Боснії і Герцеговини спільно створюють Комітет з питань розвідки і безпеки для здійснення контролю за діяльністю Агентства.

Комітет з питань розвідки і безпеки складається із дванадцяти (12) членів, призначених кожною з Палат у співвідношенні 6:6. Перед початком роботи у Комітеті призначені кандидатури отримують від Агентства повноваження на допуск до секретної інформації. Вимоги для отримання повноважень на допуск до секретної інформації для роботи у Комітеті визначаються спільною Колегією двох палат Парламентської асамблеї Боснії і Герцеговини.

У випадку, коли Агентство відмовляє обраному кандидату у наданні допуску до секретної інформації, Колегія Парламентської асамблеї може вимагати від Агентства перегляду прийнятого рішення, якщо існують обґрунтовані сумніви щодо його законності. Якщо і після цього Агентство відмовляється надати обраному кандидату допуск до секретної інформації, Колегія або призначає нового кандидата, або підтверджує призначення раніше обраного кандидата.

Голова Комітету з питань розвідки і безпеки обирається з числа членів Комітету і представляє партію, яка представлена в одній із палат Парламентської асамблеї, але не входить до правлячої коаліції. Члени комітету обираються за принципом пропорційного представництва політичних партій, представлених у Палаті представників. Комітет має складатися з представників усіх трьох етнічних груп країни [сербів, хорватів і боснійців – *прим. перекл.*].

Стаття 19

Засідання Комітету з питань розвідки і безпеки проводяться не менше двох разів на рік.

Голова Комітету призначає засідання за власною ініціативою. За письмовою вимогою щонайменше семи членів Комітету Голова зобов'язаний негайно скликати засідання Комітету відповідно до вимог його регламенту.

Засідання Комітету проводяться за зачиненими дверима, за винятком випадків, передбачених рішеннями Комітету.

Обов'язки Комітету з питань розвідки та безпеки передбачають:

1. Здійснення контролю за дотриманням Агентством вимог чинного законодавства;
2. Організацію слухань з питань призначення Генерального директора і заступника Генерального директора Агентства та висловлювання оцінок відповідних призначень;
3. Аналіз інформації, наданої Головою Комітету, з питань, що входять до його компетенції, у тому числі про заходи, що здійснюються з метою вирішення проблем у роботі Агентства, виявлених в результаті перевірок, аудитів чи розслідувань;
4. Аналіз інформації, наданої Генеральним директором Агентства, щодо діяльності та витрат Агентства, особливо, що стосується витрачання коштів державного бюджету;
5. Аналіз інформації, наданої Генеральним інспектором відповідно до вимог Статті 33 цього Закону;
6. Через Голову Комітету, вимагання від співробітників Агентства надання консультативної допомоги, необхідної для здійснення Комітетом своїх наглядових функцій;
7. Надання висновків щодо детального проекту бюджету Агентства;
8. Проведення перевірок діяльності Агентства відповідно до вимог Статті 20 цього Закону.

Стаття 20

Якщо Комітет з питань розвідки та безпеки має підстави вважати, що Агентство виконує свої обов'язки з порушенням вимог законодавства, він може здійснити перевірку, у тому числі шляхом опитування співробітників Агентства та з наданням доступу до всіх необхідних документів Агентства.

Якщо Комітет з питань розвідки та безпеки доходить висновку, що Агентство здійснює свою діяльність з порушеннями вимог законодавства, він може звернутися до Голови Комітету та/або Генерального директора Агентства з вимогою щодо вжиття необхідних заходів та проведення розслідування з метою визначення осіб, які мають нести відповідальність за ці порушення. Голова Комітету та/або Генеральний директор Агентства зобов'язані інформувати Комітет з питань розвідки та безпеки про результати такого розслідування.

Під час виконання своїх функцій Комітет з питань розвідки та безпеки може вимагати від Голови Комітету, Генерального директора та будь-кого із співробітників Агентства або будь-кого із співробітників Консультативного розвідувального управління надання інформації стосовно діяльності Агентства. Комітет з питань розвідки та безпеки також може вимагати від Голови Комітету та/або Генерального директора Агентства надання усної доповіді з питань, що стосуються діяльності Агентства.

Вищезазначені особи зобов'язані надавати Комітетові усю необхідну інформацію, за винятком інформації, зазначеної у Статті 21 пункті 1 цього Закону.

Стаття 21

У ході парламентського контролю, що здійснюється Комітетом з питань розвідки та безпеки, дія вимоги щодо надання інформації з боку Голови Комітету та Генерального директора Агентства не розповсюджується на інформацію, розголошення якої може завдати шкоди ключовим інтересам національної безпеки, пов'язаним із захистом джерел або процесами у конкретних справах, за винятком випадків, визначених у пункті 2 цієї Статті.

Під час проведення Комітетом з питань розвідки та безпеки перевірки наявної інформації щодо порушення Агентством вимог чинного законодавства, Комітет з питань розвідки та безпеки, за згодою щонайменше семи із своїх членів, може вимагати від Голови Комітету та Генерального директора Агентства надання інформації, необхідної для здійснення контролю за дотриманням Агентством вимог чинного законодавства. Отримана у такий спосіб інформація може використовуватися виключно під час діяльності, передбаченої регламентом Комітету з питань розвідки та безпеки.

Стаття 22

Члени Комітету з питань розвідки та безпеки беруть на себе зобов'язання щодо нерозголошення інформації, що містить державну таємницю, до якої вони мають доступ під час роботи у складі Комітету, і мають дотримуватися цього зобов'язання й після закінчення терміну свого перебування у складі Комітету.

Комітет може скасувати це зобов'язання у випадку, коли це необхідно для захисту інтересів суспільства. Таке рішення може прийматися за згодою щонайменше восьми членів Комітету.

Стаття 23

Комітет з питань розвідки та безпеки встановлює порядок захисту від несанкціонованого розголошення усієї секретної інформації, що надходить у розпорядження Комітету. Цей порядок підлягає узгодженню з Генеральним директором Агентства.

Штатні працівники Комітету або Парламентської асамблеї отримують право доступу до будь-якої секретної інформації тільки за умови, якщо відповідна особа:

1. Погоджується у письмовому вигляді та під присягою дотримуватися встановлених Комітетом вимог секретності як під час перебування, так і після закінчення терміну перебування у складі Комітету або Парламентської асамблеї, та
2. Отримує право доступу до секретної інформації згідно з вимогами, встановленими Комітетом та погодженими із Генеральним директором Агентства.

PSB&H номер 328/06

7 липня 2008 р.

Сараєво

ШВЕЙЦАРІЯ

Принципи діяльності Управління Контрольних комісій, затверджені Управлінням Контрольних комісій 16 листопада 2005 року і представлені в інформаційних цілях Контрольним комісіям 20 січня 2006 року

Управління Контрольних комісій є постійним органом, спільним для обох Контрольних комісій Федеральних палат. Всі урядові партії, а також неурядова партія, представлені там. Контрольні комісії незалежно здійснюють вищий нагляд за діяльністю органів державної безпеки та розвідки. Кожна з Контрольних комісій може надати інші особливі повноваження.

1. Управління Контрольних комісій

Здійснює згідно з повноваженнями, наданими Федеральними палатами, вищий нагляд за управлінням Федеральної ради, федеральних установ та інших органів, які виконують посадові обов'язки від імені Конфедерації у галузях державної безпеки та розвідки (ст. 169 Федеральної Конституції [Кст.] і ст. 53, підпункт 2 Закону про Парламент [Парл]).

Проведення діяльності з вищого нагляду Управління Контрольних комісій не звільняє Федеральну раду від обов'язку з нагляду, який покладається на неї в цих галузях.

Під державною безпекою Управління Контрольних комісій розуміє заходи, впроваджені владою для запобігання та придушення дій, спрямованих проти територіального суверенітету, безпеки, незалежності чи економіки Швейцарії, або які в більш загальному сенсі становлять серйозну загрозу для існування, стійкості та цілісності демократичного конституційного ладу Швейцарії. Це визначення, зокрема, включає боротьбу з тероризмом, насильницьким екстремізмом політичного характеру або організованою злочинністю політичного характеру, шпигунством і поширенням зброї масового знищення.

Під розвідкою Управління Контрольних комісій розуміє всі галузі діяльності служб федеральних установ, а також інших органів, які здійснюють посадові обов'язки від імені Конфедерації, призначених для збору в Швейцарії та за кордоном інформації, корисної для безпекової політики нашої країни, і для її оцінки. Сфера компетенції Управління Контрольних комісій поширюється на всі галузі діяльності, спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки Швейцарії.

Управління Контрольних комісій безперервно здійснює нагляд. Він здійснюється переважно з точки зору законності, актуальності та ефективності (ст. 52, підпункт

2, Парл), але також стосується продуктивності й доцільності діяльності Уряду та урядових установ. Крім того, Контрольні комісії можуть надавати особливі повноваження Управлінню Контрольних комісій (ст. 53, підпункт 3, Парл), особливо коли права на отримання інформації Контрольних комісій є недостатніми для забезпечення здійснення вищого нагляду.

2. Цілі

Управління Контрольних комісій:

- встановлює демократичну легітимність Федеральної ради, федеральних установ та інших органів, які здійснюють посадові обов'язки від імені Конфедерації в галузях державної безпеки й розвідки, і особливо з точки зору секретних аспектів;
- підвищує прозорість і довіру до діяльності Федеральної ради, Управління Федеральної ради з питань безпеки та відповідних департаментів;
- забезпечує вищий нагляд за управлінням цими органами шляхом безпосереднього й постійного діалогу;
- особливим чином переконується в ефективності проведення безпекової політики, впровадженої Федеральною радою, чіткій відповідності створених структур і координації між різними суб'єктами;
- запозичує принципи зі своєї наглядової діяльності для системного застосування законодавства та ефективнішої розробки законів.

3. Координація

Управління Контрольних комісій координує свою діяльність з:

- іншими відповідними підкомісіями Контрольних комісій;
- інспекційними службами відділів. Управління Контрольних комісій враховує, у власних аналізах, доповіді, зроблені інспекційними службами;
- Управлінням фінансів, що сприяє таким чином контролю щодо належного й ефективного використання фінансових ресурсів;
- законодавчими комітетами, зокрема Комітетами з питань безпекової політики та Комітетами з правових питань обох палат. Управління Контрольних комісій слідкує за тим, щоб результати його спостережень були враховані в законодавчому процесі.

4. Підхід

4.1. Загальні положення

Управління Контрольних комісій:

- приймає річний план, в якому воно, зокрема, визначає основні об'єкти, щодо яких воно має намір провести ретельне розслідування. У середньостроковій

перспективі Управління Контрольних комісій намагається справедливо розподіляти свою наглядову діяльність між усіма відділами, що знаходяться під його контролем. У разі непередбачених обставин план адаптується таким чином, щоб дозволити управлінню діяти швидко;

- досліджує, головним чином за сумісництвом, керівництво Федеральною радою, керівництво Управлінням Федеральної ради з питань безпеки та відповідними департаментами. Управління Контрольних комісій надає великого значення ранньому виявленню проблем з метою своєчасного визначення недоліків, що *обґрунтовують* політичне втручання. У галузях, підзвітних Прокуратурі Конфедерації, управління здійснює вищий нагляд, дотримуючись незалежності розслідування кримінального правопорушення;
- допомагає виправляти недоліки та порушення діяльності, які воно фіксує, та визначити можливості поліпшення управління справами, звертаючи особливу увагу на захист основних прав;
- бере до уваги будь-які вказівки, що дозволяють йому визначити недоліки або можливості поліпшення ситуації у функціонуванні органів, що знаходяться під його контролем. Окремі випадки представляють інтерес для Управління, тільки якщо вони порушують принципові питання;
- проводить свою роботу без будь-якого політично упередженого ставлення. У рамках розгляду справи, управління прагне приймати рішення консенсусом.

4.2. Дотримання секретності та захист джерел

Управління Контрольних комісій:

- зобов'язане зберігати таємницю (ст. 8 Парл). У зв'язку з цим воно приділяє першочергову увагу конфіденційній обробці секретної інформації, яку йому довірено, та вживає особливих заходів для забезпечення секретності;
- встановлює рівновагу між законними інтересами щодо збереженні таємниці Федеральної ради, урядових установ або інших органів, які здійснюють посадові обов'язки від імені Конфедерації, та громадськими інтересами щодо прозорості, перед тим як відзвітувати про свою роботу перед Контрольними комісіями або опублікувати свої спостереження. У будь-якому разі воно повинно спочатку проконсультуватися з відповідним органом;
- забезпечує захист секретних джерел служб, а також захист власних джерел інформації. Воно надає Контрольним комісіям, Федеральним палатам або в якійсь публікації точні відомості про певне джерело, тільки якщо вони виявляються необхідними для винесення судження про керівництво органом, що підлягає вищому парламентському нагляду, та якщо жоден першочерговий інтерес не вимагає іншого або якщо джерело не є вже загальновідомим.

4.3. Звітність, вплив на законодавство та інформація

Управління Контрольних комісій:

- регулярно доповідає Контрольним комісіям, Федеральним палатам і громадськості щодо керівництва Федеральною радою, федеральними установами та

- іншими органами, на які покладено посадові обов'язки Конфедерації в галузях державної безпеки та розвідки;
- представляє на розгляд свої пропозиції до двох Контрольних комісій (ст. 53, підпункт 4, Парл), якщо воно бажає внести пропозиції до рад або парламентські ініціативи;
 - як правило пропонує Контрольним комісіям публікувати результати своїх перевірок, якщо тільки жоден першочерговий інтерес не вимагає іншого. Воно спочатку дає відповідному органу можливість прокоментувати потенційні основні помилки та зацікавленість у збереженні таємниці (ст. 157 Парл);
 - зобов'язується проводити активну інформаційну політику, адаптовану до обставин, що уникає будь-яких чуток або спекуляцій. Якщо інше не буде вирішено, то тільки президент є компетентним в питаннях інформації;
 - інформує про свою діяльність у річному звіті Контрольних комісій.

5. Доступні засоби

Управління контрольних комісій:

- безпосередньо та негайно інформується відповідними департаментами про події, що можуть становити серйозну загрозу для внутрішньої або зовнішньої безпеки;
- уповноважене безпосередньо допитувати будь-який орган або будь-яку установу чи службу, що здійснює посадові обов'язки від імені Конфедерації, та може вимагати від них всі відомості та документи, які йому необхідні.

У тій мірі, в якій здійснення його повноважень у галузі вищого нагляду цього вимагає, воно може також вимагати від осіб або відділів зовнішніх операцій при федеральних установах надати певні відомості чи документи. Право на інформацію не допускає жодних винятків:

- Управління Контрольних Комісій має доступ до всієї інформації, необхідної йому для виконання своїх обов'язків (ст. 155, підпункт 1, Парл). Отже воно, зокрема, має доступ до документів, якими Федеральна рада безпосередньо керується при прийнятті рішень, чи які повинні залишатися таємними з міркувань державної безпеки або розвідки (ст. 155, підпункт 2, л. а, Парл);
- може заслуховувати людей не тільки в якості третьої сторони, призначеної для надання відомостей, але також як свідків (ст. 155 Парл);
- може просити служби Конфедерації надати йому звіти;
- забезпечує регулярні перевірки, інспекції, оголошені та неочікувані візити до служб, а також нагляд за інспекціями;
- як правило, доповідає про результати своїх перевірок у звіті, що містить рекомендації, адресовані ним безпосередньо відповідальним органам (ст. 158 Парл).

Управління Контрольних Комісій забезпечує контроль виконання його рекомендацій і політичних вимог:

- кожного семестру збирає відомості про пріоритети в галузі розвідки Управління Федеральної ради з питань безпеки;
- регулярно збирає відомості про оцінки, дані Управлінням Федеральної ради з питань безпеки, а також відповідними підрозділами і службами, з питань безпеки, поточних операцій в галузі розвідки, контактів служб із закордоном і процедур, розпочатих Прокуратурою Конфедерації в галузі державної безпеки;
- може, заслухавши Федеральну раду, призупинити дисциплінарне чи адміністративне розслідування Конфедерації, якщо воно стосується справ або окремих осіб, які мають відношення до одного з його власних розслідувань (ст. 154а Парл);
- отримує допомогу від секретаріату, як щодо принципових питань, так і стосовно організаційних аспектів;
- може заручитися підтримкою зовнішніх експертів. Керівні принципи Управління Контрольних комісій від 12 серпня 1992 року (FF 1993 II 285) скасовуються.

Дата вступу в силу: 1 березня 2006 року.

ШВЕЙЦАРІЯ

Угода між Управлінням фінансів (УпрФін) і Управлінням Контрольних комісій (УКК) щодо вищого нагляду в галузях державної безпеки та розвідки

від 6 грудня 2006 року (станом на 1 листопада 2011 року)

Преамбула

Управління фінансів (УпрФін) і Управління Контрольних комісій (УКК) Федеральних палат,

З метою забезпечення ефективного вищого нагляду за службами розвідки та секретними проектами,

Враховуючи посадові обов'язки, покладені на них правопорядком, і виходячи з того, що:

- УпрФін перевіряє та здійснює нагляд за всіма фінансами Конфедерації, в тому числі в галузях державної безпеки та розвідки (ст. 51, 2-й підпункт, Парл);
- УКК стежить за діяльністю в галузях державної безпеки та розвідки (ст. 53, другий підпункт, Парл);

Звертаючи увагу на те, що:

- службова таємниця не є підставою, яка може бути їм протиставлена (ст. 169, 2-й підпункт, Кст.);
- вищий нагляд за ними здійснюється з дотриманням критеріїв законності, регулярності, своєчасності, дієвості та економічної ефективності (ст. 26, 3-й підпункт, Парл);

З урахуванням обов'язків, указаних у Федеральній Конституції, та згідно з якими:

- Федеральна рада є вищим керівним та виконавчим органом Конфедерації (ст. 174 Кст.), вона здійснює нагляд за федеральними установами та іншими органами чи особами, на яких посадові обов'язки покладені Конфедерацією (ст. 187, 1-й підпункт, л. а, Кст.), та в силу цього бере на себе повну юридичну й політичну відповідальність за галузі державної діяльності, що підлягають контролю з боку обох управлінь;
- у той же час вищий нагляд з боку УпрФін і УКК є вибіркоким і вимагає встановлення пріоритетів, але в жодному разі не звільняє Федеральну раду від здійснення її функцій та нагляду;

Вирішують домовитися про наступне:

1. Повноваження управлінь і сфери застосування угоди

а. УпрФін здійснює вищий нагляд за всіма фінансами, в тому числі фінансовими аспектами в галузі державної безпеки та розвідки.

б. Воно засновує свій вищий нагляд на критеріях регулярності, законності та економічної ефективності (рентабельності). У силу цього останнього критерію, воно перевіряє, чи економно (економічність) використовуються ресурси, чи є співвідношення між витратами та користю вигідним (економічна ефективність), і чи понесені витрати мають очікуваний ефект (дієвість).

в. УКК здійснює вищий нагляд за галузями діяльності щодо державної безпеки та розвідки. Контроль УКК здійснюється в першу чергу з точки зору законності, доцільності та ефективності, але також стосується прибутковості та доцільності різних сфер відповідальності уряду та органів влади (ризик для політичних установ).

г. Обидва управління координують вищий нагляд у своїх сферах повноважень, які переплітаються, особливо в секретних проектах з високими політичними ризиками, що залучають значні ресурси та створюють проблеми у фінансовому управлінні.

2. Зміст співпраці двох управлінь

а. УпрФін може попросити УКК зробити оцінку щодо справи, яка, на його думку, підпадає під дію угоди. Воно пояснює причини, з яких воно констатує чи передбачає проблеми у фінансових питаннях.

б. УКК самостійно вирішує, чи воно має намір давати хід скаргі. Воно мотивує свою відмову братися за справу.

в. Оцінка УКК включає в себе, щодо використання запланованих фінансових ресурсів, оцінки стосовно:

- i. орієнтації на цілі (визначена мета та застосовні вимоги),
- ii. доцільності ресурсів, використаних для досягнення мети,
- iii. ефективності (абсолютна та відносна корисність у порівнянні з іншими порівнянними ресурсами),
- iv. наявності контролю ефективності та політичного контролю виконавчої влади щодо використання ресурсів (регулярність),
- v. законності використання ресурсів (достатні законні підстави).

3. Обов'язок взаємного інформування

а. Якщо у рамках проведення своїх перевірок УпрФін виявляє недоліки щодо законності, доцільності та ефективності в галузях державної безпеки та розвідки, воно інформує про це УКК.

б. Якщо у рамках проведення своїх перевірок УКК констатує фінансову поведінку, що заслуговує на критику з точки зору фінансової політики, то воно повинно повідомити про це УпрФін.

4. Постійне коло обов'язків секретаріатів

а. Обидва секретаріати постійно слідкують за тим, щоб управління отримували всю інформацію про справи, які підпадають під дію угоди.

б. Обидва секретаріати взаємно довідуються про питання, які обговорювалися в ході засідань їхнього управління і підпадають під сферу дії угоди.

в. Обидва секретаріати радяться щодо проектів, які підпадають під дію угоди. Вони інформують управління щодо цих проектів, пропонуючи список пріоритетів, спільних для обох управлінь.

г. Обидва секретаріати координують підготовку основ для прийняття рішень обома управліннями у рамках угоди.

5. Координація процедури та планування пріоритетів

а. На своєму першому засіданні року УпрФін і УКК ознайомлюються з документацією Федеральної Ради щодо проектів програми озброєння, що містять секретні елементи, і документи яких передані їм відповідно до директив Федерального департаменту оборони, цивільного захисту та спорту (ДОЦЗС).

б. У зв'язку з пропозицією, зробленою їхніми секретаріатами, вони вирішують, які проекти у рамках сфери застосування узгодженої співпраці внесені до списку спільних пріоритетів.

в. Якщо обидва управління внесли проекти до списку спільних пріоритетів, вони діють наступним чином:

i. до кінця лютого обидва секретаріати розробляють анкету до уваги Федеральної ради та уряду щодо справ, включених до списку пріоритетів. Вони спільно запитують документи, які управління бажають отримати;

ii. у березні голови обох управлінь надсилають анкету до Федеральної ради. Одночасно УпрФін вирішує, які проекти воно має намір подати на оцінку УКК;

iii. у серпні обидва управління проводять спільне засідання. УКК представляє свої оцінки УпрФіну;

iv. у кінці серпня УпрФін у разі необхідності інформує Фінансові комісії та їхні компетентні підкомісії щодо проектів, що підпадають під сферу дії угоди.

г. За необхідності, обидва управління можуть у будь-який час домовитися про спільне засідання.

6. Інформування Фінансових комісій та їх підкомісій

а. У рамках угоди УпрФін приймає рішення, ґрунтуючись на своїх власних висновках і згідно з власними критеріями, а також на підставі оцінок УКК, інформації або пропозицій Фінансовим комісіям та їхнім компетентним підкомісіям.

б. УпрФін слідкує в цьому відношенні за збереженням секретності.

7. Взаємодія Федерального аудиторського бюро (ФАБ)

а. УпрФін може надати Федеральному аудиторському бюро (ФАБ) повноваження щодо проведення перевірки (ст. 1, підпункт 1, л. а, 3ФАБ – Закон про ФАБ).

б. Якщо УКК хоче, щоб експертизу здійснювало ФАБ, воно надсилає запит про це до УпрФіну.

в. УпрФін вирішує, чи воно має намір надати запитувані для ФАБ повноваження.

г. ФАБ може відмовитися від повноважень, які поставили б під загрозу реалізацію його ревізійної програми (ст. 1, 2-й підпункт, 3ФАБ).

д. УпрФін слідкує за тим, щоб УКК отримував звіти про ревізії ФАБ та фінансові інспекції департаментів.

8. Інформування Федеральної ради та адміністрації

а. За необхідності, обидва управління направляють спільні спостереження до Федеральної ради або адміністрації.

б. Будь-яке внесення змін до угоди між УпрФін і УКК доводиться до відома Федеральної ради.

9. Повідомлення рішень Федеральної ради (ст. 154, підпункт 3, Парл)

а. Федеральна канцелярія поступово надсилає до УпрФін копії всіх рішень Федеральної ради, з пропозиціями та відповідними супутніми доповідями. Зокрема, вона повинна негайно передавати йому всі документи, що стосуються об'єктів Федеральної ради, які вимагають згоди з боку УпрФін на підставі ст. 28, підпункти 2 та 34, підпункт 1, 3Ф (Закон про фінанси Конфедерації).

б. Федеральна канцелярія поступово надсилає до УКК копії всіх рішень Федеральної ради, з пропозиціями та відповідними супутніми доповідями, якщо ці документи класифікуються як «конфіденційні» та класифіковані або пронумеровані з поміткою «таємно». Разом з тим, не пізніше ніж через 24 години після того, як Федеральна рада ухвалила рішення, що стосується захисту інтересів країни або збереження зовнішньої або внутрішньої безпеки, Федеральна канцелярія направ-

ляє до УКК копію вищезазначеного рішення, з пропозиціями та відповідними супутніми доповідями.

в. Через свій секретаріат, кожне з управлінь дозволяє іншому ознайомитися з усіма рішеннями Федеральної ради. Секретаріати управлінь визначають порядок ознайомлення.

г. Що стосується зберігання документів та ознайомлення з ними, управління додержуються положень Федеральної ради щодо захисту інформації.

10. Заключні положення

а. Ця Угода замінює Угоду від 12 листопада 1993 року. Вона набрала чинності 1 січня 2007 року і була змінена 28 серпня 2009 року та 28 вересня 2011 року.

б. Нова версія вищезазначеної Угоди вступає в силу з 1 листопада 2011 року.

Управління фінансів

Голова

Артюр Лепф, державний радник

Управління Контрольних комісій

Голова

Клод Жаньяк, член Ради Кантонів

Частина II

Міжнародні конвенції та ключові інструменти, що регулюють боротьбу проти корупції

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49)

{Конвенцію ратифіковано із заявами Законом N 251-V від 18.10.2006, ВВР, 2006, N 50, ст.496}

Дата підписання: 31.10.2003

Дата ратифікації Україною: 18.10.2006

Дата набрання чинності для України: 01.01.2010 Офіційний переклад

Преамбула

Держави – учасниці цієї Конвенції,

будучи стурбованими серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права, будучи стурбованими також зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів,

будучи стурбованими також випадками корупції, пов'язаними з великими обсягами активів, які можуть складати значну частку ресурсів держави та які ставлять під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток цих держав,

будучи переконаними в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки

всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею,

будучи переконаними також у тому, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею,

будучи переконаними також у тому, що наявність технічної допомоги може відігравати важливу роль у розширенні можливостей держав, у тому числі через посилення потенціалу та шляхом інституційної розбудови, у галузі ефективного запобігання корупції та боротьби з нею,

будучи переконаними в тому, що незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права,

будучи сповненими рішучості більш ефективно запобігати міжнародним переказам незаконно придбаних активів, виявляти й припиняти їх та зміцнювати міжнародне співробітництво в поверненні активів,

підтверджуючи основоположні принципи законності в кримінальному провадженні та цивільному або адміністративному провадженні для встановлення майнових прав,

беручи до уваги, що запобігати корупції та викорінювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад,

беручи до уваги також принципи належного управління державними справами й державним майном, справедливості, відповідальності й рівності перед законом і необхідність забезпечити добропорядність, а також сприяти формуванню культури неприйнятності корупції,

високо оцінюючи роботу Комісії з запобігання злочинності й кримінального правосуддя та Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності в галузі запобігання корупції та боротьби з нею,

посилаючись на роботу, що здійснюється іншими міжнародними та регіональними організаціями в цій галузі, у тому числі діяльність Африканського союзу, Ради Європи, Ради з питань митного співробітництва (також відомої як Всесвітня митна організація), Європейського Союзу, Ліги арабських держав, Організації економічно-го співробітництва та розвитку та Організації американських держав,

беручи до уваги з урядом багатосторонні документи щодо запобігання корупції та боротьби з нею, у тому числі, зокрема, Міжамериканську конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Організацією американських держав 29 березня 1996 року, Конвенцію про боротьбу з корупцією, яка зачіпає посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав – членів Європейського Союзу, прийняту Радою Європейського Союзу 26 травня 1997 року, Конвенцією про бороть-

бу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах, прийняту Організацією економічного співробітництва та розвитку 21 листопада 1997 року, Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року, та Конвенцію Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею, прийняту главами держав й урядів Африканського союзу 12 липня 2003 року,

вітаючи набуття чинності 29 вересня 2003 року Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності,

домовилися про таке:

Глава I. Загальні положення

Стаття 1. Цілі

Цілями цієї Конвенції є:

а) сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею;

б) заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів;

с) заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном.

Стаття 2. Терміни

Для цілей цієї Конвенції:

а) «державна посадова особа» означає: i) будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі Держави-учасниці, яку призначено чи обрано, праця якої оплачувана чи не оплачувана, незалежно від старшинства; ii) будь-яку іншу особу, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці; iii) будь-яку іншу особу, що визначається як «державна посадова особа» у внутрішньому праві Держави-учасниці. Однак з метою вжиття деяких конкретних заходів, передбачених главою II цієї Конвенції «державна посадова особа» може означати будь-яку особу, яка виконує будь-яку державну функцію або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці;

б) «іноземна державна посадова особа» означає будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі за-

рубіжної країни, яку призначено чи обрано; а також будь-яку особу, яка здійснює державні функції для зарубіжної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства;

с) «посадова особа міжнародної організації» означає співробітника міжнародної організації чи будь-яку особу, яка уповноважена такою організацією діяти від її імені;

d) «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них;

е) «доходи від злочину» означає будь-яке майно, придбане або отримане безпосередньо чи опосередковано в результаті вчинення будь-якого злочину;

f) «призупинення операцій (заморожування)» або «арешт» означають тимчасову заборону передачі, перетворення, відчуження або пересування майна, або тимчасовий вступ у володіння таким майном, або тимчасове здійснення контролю над ним за постановою суду чи іншого компетентного органу;

g) «конфіскація», що включає у відповідних випадках позбавлення прав, означає остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу;

h) «предикатний злочин» означає будь-який кримінальний злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, як зазначено в статті 23 Конвенції;

i) «контрольована поставка» означає метод, який уможливорює вивезення з території, провезення територією або ввезення на територію однієї або кількох держав незаконних або таких, що викликають підозру, партій вантажу з відома й під наглядом їхніх компетентних органів з метою розслідування будь-якого злочину та виявлення осіб, що беруть участь у вчиненні цього злочину.

Стаття 3. Сфера застосування

1. Ця Конвенція застосовується відповідно до її положень до запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію та до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією.

2. З метою реалізації цієї Конвенції, якщо в ній не передбачено інше, не обов'язково, щоб у результаті вчинення зазначених у ній злочинів були завдані збитки або шкода державному майну.

Стаття 4. Захист суверенітету

1. Держави-учасниці виконують свої зобов'язання згідно з цією Конвенцією відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.

2. Ніщо в цій Конвенції не наділяє Державу-учасницю правом здійснювати на території іншої держави юрисдикцію та функції, які входять виключно до компетенції органів цієї іншої держави відповідно до її внутрішнього права.

Глава II. Заходи щодо запобігання корупції

Стаття 5. Політика й практика запобігання та протидії корупції

1. Кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності.

2. Кожна Держава-учасниця прагне встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції.

3. Кожна Держава-учасниця прагне періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею.

4. Держави-учасниці, у належних випадках і згідно з основоположними принципами своїх правових систем, взаємодіють одна з одною та з відповідними міжнародними й регіональними організаціями в розробленні заходів, зазначених у цій статті, та сприянні їм. Ця взаємодія може включати участь у міжнародних програмах і проектах, спрямованих на запобігання корупції.

Стаття 6. Орган або органи із запобігання та протидії корупції

1. Кожна Держава-учасниця забезпечує, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, наявність органу або, у належних випадках, органів, які здійснюють запобігання корупції за допомогою таких засобів, як:

а) проведення політики, згаданої в статті 5 цієї Конвенції, і, у належних випадках, здійснення нагляду та координації реалізації такої політики;

б) розширення та поширення знань з питань запобігання корупції.

2. Кожна Держава-учасниця забезпечує органу або органам, зазначеним у пункті 1 цієї статті, необхідну незалежність, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, з метою надання такому органу або органам можливості виконувати свої функції ефективно й в умовах свободи від будь-якого неналежного впливу. Слід забезпечити необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал, а також таку підготовку персоналу, яка може бути потрібна для виконання покладених на нього функцій.

3. Кожна Держава-учасниця повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй назву та адресу органу або органів, які можуть сприяти

іншим Державам-учасницям у розробці й вжитті конкретних заходів щодо недопущення корупції.

Стаття 7. Публічний сектор

1. Кожна Держава-учасниця прагне, в належних випадках і згідно з основоположними принципами своєї правової системи, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи приймання на роботу, набору, проходження служби, просування по службі та виходу у відставку державних службовців і, в належних випадках, інших державних посадових осіб, які не обираються, які:

а) ґрунтуються на принципах ефективності й прозорості й на таких об'єктивних критеріях, як бездоганність роботи, справедливість і здібності;

б) включають належні процедури підбору й підготовки кадрів для заняття державних посад, які вважаються особливо вразливими з точки зору корупції, і ротації, у належних випадках, таких кадрів на таких посадах;

с) сприяють виплаті належної винагороди й установленню справедливих окладів з урахуванням економічного розвитку Держави-учасниці;

д) сприяють здійсненню освітніх і навчальних програм, з метою забезпечення того, що ці особи задовольняють вимоги стосовно правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій, а також забезпечують їм спеціалізовану й належну підготовку, щоб поглибити усвідомлення ними ризиків, які пов'язані з корупцією та стосуються виконання ними своїх функцій. Такі програми можуть містити посилання на кодекси або стандарти поведінки у відповідних галузях.

2. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість прийняття належних нормативно-правових актів й вжиття відповідних адміністративних заходів, сумісних із цілями цієї Конвенції й відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, щоб установити критерії стосовно кандидатів і виборів на державні посади.

3. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість прийняття належних нормативно-правових актів й вжиття відповідних адміністративних заходів, сумісних із цілями цієї Конвенції й відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, з метою посилення прозорості у фінансуванні кандидатур на виборні державні посади та, у належних випадках, у фінансуванні політичних партій.

4. Кожна Держава-учасниця прагне, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів.

Стаття 8. Кодекси поведінки державних посадових осіб

1. З метою боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця заохочує, *inter alia*, непідкупність, чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб згідно з основоположними принципами своєї правової системи.

2. Зокрема, кожна Держава-учасниця прагне застосовувати, у рамках своїх інституціональних і правових систем, кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій.

3. З метою реалізації положень цієї статті кожна Держава-учасниця бере до уваги, у належних випадках і згідно з основоположними принципами своєї правової системи, відповідні ініціативи регіональних, міжрегіональних та багатосторонніх організацій, наприклад Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який міститься в додатку до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї від 12 грудня 1996 року.

4. Кожна Держава-учасниця також розглядає, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, можливість запровадження заходів і систем, які сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій.

5. Кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб.

6. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею.

Стаття 9. Державні закупівлі й управління державними фінансами

1. Кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, необхідних заходів для створення належних систем закупівель, які ґрунтуються на прозорості, конкуренції та об'єктивних критеріях прийняття рішень і є ефективними, *inter alia*, щодо запобігання корупції. Такі системи, які можуть передбачати належні порогові показники під час їхнього застосування, спрямовані, *inter alia*, на таке:

а) публічне поширення інформації, яка стосується закупівельних процедур і контрактів на закупівлі, зокрема інформацію про запрошених до участі в тендерах і належну або доречну інформацію про укладання контрактів, щоб надати потенційним учасникам тендерів достатній час для підготовки й подання їхніх тендерних заявок;

б) установлення, завчасно, умов участі, зокрема критеріїв відбору й прийняття рішень про укладання контрактів, а також правил проведення тендерів, та їхнього опублікування;

с) застосування завчасно встановлених й об'єктивних критеріїв стосовно прийняття рішень про державні закупівлі з метою сприяння подальшій перевірці правильності застосування правил або процедур;

d) ефективну систему внутрішнього контролю, у тому числі ефективну систему оскарження, для забезпечення можливості звернення в суд захисту та отримання компенсації у випадку недотримання правил або процедур, установлених згідно із цим пунктом;

e) у належних випадках заходи регулювання питань, що стосуються персоналу, який несе відповідальність за закупівлі, наприклад вимога про декларування заінтересованості в конкретних державних закупівлях, процедури перевірки й вимоги до професійної підготовки.

2. Кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, належних заходів для сприяння прозорості й звітності в управлінні державними фінансами. Такі заходи охоплюють, *inter alia*:

- a) процедури затвердження національного бюджету;
- b) своєчасне подання звітів про прибутки та видатки;
- c) систему стандартів бухгалтерського обліку й аудиту й пов'язаного з цим наглядом;
- d) ефективні й дієві системи управління ризиками та внутрішнього контролю; та
- e) у належних випадках, коригування під час недотримання вимог, установлених у цьому пункті.

3. Кожна Держава-учасниця вживає таких цивільно-правових та адміністративних заходів, які можуть бути необхідними, згідно з основоположними принципами її внутрішнього права, з метою забезпечення збереження бухгалтерських книг, записів, фінансових відомостей або іншої документації, яка стосується державних видатків й прибутків, і запобігти фальсифікації такої документації.

Стаття 10. Державна звітність

З урахуванням необхідності боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, таких заходів, які можуть бути необхідними для посилення прозорості в її державному управлінні, у тому числі стосовно її організації, функціонування та, у належних випадках, процесів прийняття рішень. Такі заходи можуть включати, *inter alia*, таке:

a) прийняття процедур або правил, які дозволяють членам суспільства отримувати, у належних випадках, інформацію про організацію, функціонування та процеси прийняття рішень у державному управлінні та, з належною увагою до захисту приватного життя й даних особистого характеру, про рішення та нормативно-правові акти, що стосуються членів суспільства;

b) спрощення адміністративних процедур, у належних випадках, для полегшення доступу громадськості до компетентних органів, які приймають рішення; та

c) опублікування інформації, яка може включати періодичні звіти про ризики корупції в державному управлінні.

Стаття 11. Заходи стосовно судових органів й органів прокуратури

1. Ураховуючи незалежність судової влади та її вирішальну роль в боротьбі з корупцією кожна Держава-учасниця, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи й без шкоди для незалежності судових органів, вживає заходів стосовно зміцнення чесності й непідкупності представників судової влади та запобігання будь-якій можливості для корупції серед них. Такі заходи можуть уключати правила, що стосуються поведінки представників судової влади.

2. Заходи, аналогічні тим, яких уживають згідно з пунктом 1 цієї статті, можуть запроваджуватись і застосовуватись в органах прокуратури в тих Державах-учасницях, в яких вони не входять до складу системи органів судової влади, але користуються такою самою незалежністю, як і судові органи.

Стаття 12. Приватний сектор

1. Кожна Держава-учасниця вживає заходів, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, спрямованих на запобігання корупції в приватному секторі, посилення стандартів бухгалтерського обліку та аудиту в приватному секторі та, у належних випадках, установлення ефективних, відповідних і таких, що стримують, цивільно-правових, адміністративних або кримінальних санкцій за невиконання таких заходів.

2. Заходи, спрямовані на досягнення цих цілей, можуть уключати, *inter alia*, таке:

а) сприяння співробітництву між правоохоронними органами та відповідними приватними юридичними особами;

б) сприяння розробці стандартів і процедур, призначених для забезпечення доброчесності в роботі відповідних приватних юридичних осіб, у тому числі кодексів поведінки для правильного, доброчесного та належного здійснення діяльності підприємцями й представниками всіх відповідних професій та запобігання виникненню конфлікту інтересів, а також для заохочення використання доброчесної комерційної практики у відносинах між комерційними підприємствами та в договірних відносинах між ними та державою;

с) сприяння прозорості в діяльності приватних юридичних осіб, у тому числі, у належних випадках, сприяння вжиттю заходів стосовно ідентифікації юридичних і фізичних осіб, причетних до створення корпоративних організацій та керування ними;

д) запобігання зловживанню процедурами, які регулюють діяльність приватних юридичних осіб, у тому числі процедурами, які стосуються субсидій і ліцензій, що надаються державними органами для здійснення комерційної діяльності;

е) запобігання виникненню конфлікту інтересів шляхом установлення обмежень, у належних випадках й на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їхнього виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана

з функціями, що такі державні посадові особи виконували в період їхнього перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд;

f) забезпечення того, щоб приватні юридичні особи, з урахуванням їхньої структури й розміру, мали достатні механізми внутрішнього аудиторського контролю для надання допомоги в запобіганні та виявленні корупційних діянь і щоб рахунки та необхідні фінансові відомості таких приватних юридичних осіб проходили необхідні процедури аудиту й сертифікації.

3. З метою запобігання корупції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, згідно з її внутрішнім правом і правилами, що регулюють ведення бухгалтерського обліку, надання фінансової звітності, а також стандарту бухгалтерського обліку й аудиту, для заборони таких дій, що здійснюються з метою вчинення будь-якого зі злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією:

- a) створення неофіційної звітності;
- b) проведення необлікованих або неправильно зареєстрованих операцій;
- c) ведення обліку неіснуючих витрат;
- d) відображення зобов'язань, об'єкт яких неправильно ідентифікований;
- e) використання підроблених документів; та
- f) навмисне знищення бухгалтерської документації раніше строків, передбачених законодавством.

4. Кожна Держава-учасниця відмовляє у звільненні від оподаткування стосовно витрат, що є хабарами, які є одним із складових елементів складу злочинів, визнаних такими згідно зі статтями 15 і 16 цієї Конвенції, та, у належних випадках, стосовно інших витрат, зроблених з метою сприяння корупційним діям.

Стаття 13. Участь суспільства

1. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь слід зміцнювати за допомогою таких заходів, як:

- a) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;
- b) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;
- c) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;

d) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію. Можуть установлюватися певні обмеження цієї свободи, але тільки такі обмеження, які передбачені законом і є необхідними:

i) для поваги прав або репутації інших осіб;

ii) для захисту національної безпеки, або публічного порядку, або охорони здоров'я чи моральності населення.

2. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів для забезпечення того, щоб відповідні органи з протидії корупції, про які йдеться в цій Конвенції, були відомі населенню, і забезпечує доступ до таких органів для надання їм повідомлень, у тому числі анонімно, про будь-які випадки, які можуть розглядатись як злочин відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 14. Заходи щодо недопущення відмивання коштів

1. Кожна Держава-учасниця:

a) установлює всеосяжний внутрішній режим регулювання й нагляду за діяльністю банків та небанківських фінансових установ, у тому числі фізичних або юридичних осіб, які надають офіційні або неофіційні послуги у зв'язку з переказом коштів або цінностей, а також, у належних випадках, інших органів, які є особливо вразливими стосовно відмивання коштів, у межах своєї компетенції, у цілях недопущення та виявлення всіх форм відмивання коштів, причому такий режим ґрунтується в першу чергу на вимогах стосовно ідентифікації особи клієнта й, у належних випадках, власника-бенефіціара, ведення звітності й надання повідомлень про підозрілі угоди;

b) без шкоди для статті 46 цієї Конвенції, забезпечує здатність адміністративних, регулятивних, правоохоронних та інших органів, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів (у тому числі і судових органів, коли це відповідає внутрішньому праву) здійснювати співробітництво й обмін інформацією на національному та міжнародних рівнях, що встановлюються її внутрішнім правом, і з цією метою розглядає питання про створення підрозділу з фінансової розвідки, який буде діяти як національний центр для збирання, аналізу та поширення інформації, що стосується можливих випадків відмивання коштів.

2. Держави-учасниці розглядають питання про застосування практично можливих заходів щодо виявлення переміщення коштів і відповідних оборотних інструментів через їхні кордони й щодо контролю за таким переміщенням за умови дотримання гарантій, спрямованих на забезпечення належного використання інформації, і не створюючи будь-яких перешкод для переміщення законного капіталу. Такі заходи можуть включати вимогу про те, щоб фізичні особи й комерційні підприємства повідомляли про транскордонні перекази значних обсягів готівкових коштів і перекази відповідних оборотних інструментів.

3. Держави-учасниці розглядають питання про застосування належних і практично можливих заходів для встановлення вимог про те, щоб фінансові установи, у тому числі установи з переказу коштів:

а) включали до формулярів для електронного переказу коштів і пов'язаних з ними повідомлень точну й змістовну інформацію про відправника;

б) зберігали таку інформацію по всьому ланцюгу здійснення платежу; та

с) проводили поглиблену перевірку переказів коштів у випадку відсутності повної інформації про одержувача.

4. Під час установлення режиму регулювання й нагляду відповідно до положень цієї статті й без шкоди для будь-якої іншої статті цієї Конвенції Державам-учасникам пропонується керуватися відповідними ініціативами регіональних, міжрегіональних та багатосторонніх організацій, спрямованими проти відмивання коштів.

5. Держави-учасниці прагнуть до розвитку й заохочення глобального, регіонального, субрегіонального та двостороннього співробітництва між судовими та правоохоронними органами, а також органами фінансового регулювання в цілях боротьби з відмиванням коштів.

Глава III. Криміналізація та правоохоронна діяльність

Стаття 15. Підкуп національних державних посадових осіб

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними наступних діянь, якщо вони вчинені умисно:

а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків;

б) вимагання або прийняття державною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків.

Стаття 16. Підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених обіцянки, пропозиції або надання іноземній державній посадовій особі чи посадовій особі міжнародної організації, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків для одержання або збереження комерційної чи іншої неправомірної переваги у зв'язку з веденням міжнародних справ.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених вимагання або прийняття іноземною державною посадовою особою чи посадовою особою міжнародної організації, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків.

Стаття 17. Розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених розкрадання, неправомірного привласнення або іншого нецільового використання державною посадовою особою з метою одержання вигоди для самої себе або іншої фізичної чи юридичної особи будь-якого майна, державних або приватних коштів, або цінних паперів, чи будь-якого цінного предмета, що знаходиться у віданні цієї державної посадової особи на підставі її службового становища.

Стаття 18. Зловживання впливом

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних дій, якщо вони вчинені умисно:

а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації чи державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги для ініціатора таких дій чи будь-якої іншої особи;

б) вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації або державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги.

Стаття 19. Зловживання службовим становищем

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного зловживання службовими повноваженнями або службовим становищем, тобто здійснення будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, державною посадовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи.

Стаття 20. Незаконне збагачення

За умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати.

Стаття 21. Підкуп у приватному секторі

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених в ході економічної, фінансової або комерційної діяльності наступних діянь:

а) обіцянка, пропозиція або надання, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка керує роботою організації приватного сектора або працює, на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій;

б) вимагання або прийняття, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якою особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій.

Стаття 22. Розкрадання майна в приватному секторі

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисно вчинене в ході економічної, фінансової або комерційної діяльності розкрадання особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді у такій організації будь-якого майна, приватних коштів, або цінних паперів, чи будь-яких інших цінних предметів, які знаходяться у розпорядженні цієї особи на підставі її службового становища.

Стаття 23. Відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом

1. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних діянь, які вони вчинені умисно:

а) і) конверсія або переведення майна, якщо відомо, що таке майно є доходами від злочинів, з метою приховання або маскування незаконного походження цього майна або з метою надання допомоги будь-якій особі, що бере участь у вчиненні основного злочину, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої діяння;

ii) приховання або маскування справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його приналежність, якщо відомо, що таке майно є доходами, одержаними злочинним шляхом;

b) за умови дотримання основних принципів своєї правової системи:

i) придбання, володіння або використання майна, якщо в момент його отримання відомо, що таке майно одержане злочинним шляхом;

ii) участь, причетність або вступ у зговір з метою вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією статтею, замах на його вчинення, а також підсобництво, підбурювання, сприяння або надання порад під час його вчинення.

2. З метою реалізації частини 1 цієї статті:

a) кожна Держава-учасниця докладає зусиль для реалізації частини 1 цієї статті до найширшого кола предикатних злочинів;

b) кожна Держава-учасниця включає до числа предикатних злочинів, як мінімум, широке коло злочинів, що визнані такими відповідно до цієї Конвенції;

c) з метою реалізації викладеного вище пункту «b» предикатні злочини включають злочини, вчинені як у межах, так і поза межами юрисдикції відповідної Держави-учасниці. Однак злочини, вчинені за межами юрисдикції будь-якої Держави-учасниці, є предикатними злочинами тільки за умови, що відповідне діяння визнається злочином відповідно до внутрішнього права держави, в якій воно вчинене, і визнавалося б злочином відповідно до внутрішнього права Держави-учасниці, в якій імплементована або застосовується ця стаття, якби воно було вчинене в ній;

d) кожна Держава-учасниця подає Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй тексти своїх законів, які забезпечують реалізацію положень цієї статті, а також тексти будь-яких подальших змін до таких законів або їхній опис;

e) якщо цього потребують основоположні принципи внутрішнього законодавства Держави-учасниці, то можна передбачити, що злочини, зазначені в частині 1 цієї статті, не стосуються осіб, які вчинили основний злочин.

Стаття 24. Приховування

Без шкоди для положень статті 23 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання будь-якого умисно вчиненого злочину, передбаченого цією Конвенцією, злочином, без участі у вчиненні таких злочинів, приховання або безперервного утримання майна, якщо відповідній особі відомо, що таке майно здобуте в результаті будь-якого зі злочинів, що визначений цією Конвенцією.

Стаття 25. Перешкоджання здійсненню правосуддя

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних діянь, якщо вони вчинені умисно:

а) застосування фізичної сили, погроз або залякування чи обіцянка, пропозиція або надання неправомірної переваги з метою схилення до давання неправдивих показань або втручання в процес давання показань або надання доказів під час провадження у зв'язку з вчиненням злочинів, що визначені цією Конвенцією;

б) застосування фізичної сили, погроз або залякування з метою втручання у виконання службових обов'язків посадовою особою судових або правоохоронних органів під час провадження у зв'язку з вчиненням злочинів, що визначені цією Конвенцією. Ніщо в цьому пункті не завдає шкоди праву держав-учасниць мати законодавство, яке забезпечує захист інших категорій державних посадових осіб.

Стаття 26. Відповідальність юридичних осіб

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які, з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією.

2. За умови дотримання принципів права Держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною.

3. Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини.

4. Кожна Держава-учасниця, зокрема, забезпечує застосування щодо юридичних осіб, які притягуються до відповідальності відповідно до цієї статті, ефективних, домірних і таких, що здійснюють стримувальний вплив, кримінальних або некримінальних санкцій, у тому числі грошових.

Стаття 27. Участь і замах

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами відповідно до свого внутрішнього права, будь-яку участь у злочині, наприклад в якості співника, підсобника або підбурювача, у вчиненні будь-якого злочину, що визначений цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця може вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином відповідно до свого внутрішнього права будь-який замах на вчинення будь-якого злочину, що визнано таким цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця може вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином відповідно до свого внутрішнього права приготування до вчинення будь-якого злочину, що визнано таким цією Конвенцією.

Стаття 28. Усвідомлення, намір та умисел як елементи злочину

Усвідомлення, намір або умисел, які необхідні як елементи будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією, можуть бути встановлені з об'єктивних фактичних обставин справи.

Стаття 29. Строк давності

Кожна Держава-учасниця, у відповідних випадках, встановлює відповідно до свого внутрішнього права тривалий строк давності для порушення провадження щодо будь-яких злочинів, що визначені цією Конвенцією, і встановлює більш тривалий строк давності або можливість призупинення плинку строку давності в тих випадках, коли особа, підозрювана у вчиненні злочину, ухиляється від правосуддя.

Стаття 30. Переслідування, винесення судового рішення та санкції

1. Кожна Держава-учасниця за вчинення будь-якого злочину, що визначений цією Конвенцією, передбачає застосування таких кримінальних санкцій, які враховують ступінь небезпеки цього злочину.

2. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб встановити або забезпечити, відповідно до своєї правової системи й конституційних принципів, належну збалансованість між будь-якими імунітетами або привілеями, наданими їй державним посадовим особам у зв'язку з виконанням ними своїх функцій, і, можливо, у випадку необхідності, здійснювати ефективне розслідування й кримінальне переслідування та виносити судові рішення у зв'язку зі злочинами, визначеними цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця докладает зусиль для забезпечення використання будь-яких передбачених у її внутрішньому праві дискреційних повноважень, що стосуються кримінального переслідування осіб за злочини, визначені цією Конвенцією, для досягнення максимальної ефективності правоохоронних заходів щодо цих злочинів і з належним урахуванням необхідності запобігти вчиненню таких злочинів.

4. Щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, кожна Держава-учасниця вживає відповідних заходів, відповідно до свого внутрішнього права і з належним урахуванням прав захисту, з метою забезпечення того, щоб умови, що встановлюються у зв'язку з рішеннями про звільнення до суду або до прийняття рішення за касаційною скаргою або протестом, брали до уваги необхідність присутності обвинуваченого під час подальшого кримінального провадження.

5. Кожна Держава-учасниця бере до уваги ступінь небезпеки відповідних злочинів під час розгляду питання про можливість дострокового або умовного звільнення осіб, засуджених за такі злочини.

6. Кожна Держава-учасниця такою мірою, якою це відповідає основоположним принципам її правової системи, розглядає можливість встановлення процедур, за допомогою яких державна посадова особа, обвинувачена у вчиненні злочину, визначеного цією Конвенцією, може бути у відповідних випадках усунута з посади, тимчасово відсторонена від виконання службових обов'язків або переведена на іншу посаду відповідним органом, з урахуванням необхідності поваги принципу презумпції невинності.

7. Коли це є обґрунтованим, з урахуванням ступеня небезпеки злочину, кожна Держава-учасниця тією мірою, якою це відповідає основоположним принципам її

правової системи, розглядає можливість встановлення процедур для позбавлення на визначений строк, встановлений в її внутрішньому праві, за рішенням суду або за допомогою будь-яких інших належних засобів, осіб, засуджених за злочини, що визначені цією Конвенцією, права:

- а) займати державну посаду; та
- б) займати посаду на будь-якому підприємстві, яке цілком або частково перебуває у власності держави.

8. Частина 1 цієї статті не завдає шкоди здійсненню компетентними органами дисциплінарних повноважень щодо державних службовців.

9. Жодне з положень цієї Конвенції не зачіпає принципу, на підставі якого визначення злочинів, що зазначені у цій Конвенції, та юридичних заперечень, що застосовуються, або інших правових принципів, які визначають правомірність діянь, входить до сфери внутрішнього права кожної Держави-учасниці, та кримінальне переслідування й покарання за такі злочини здійснюються відповідно до цього права.

10. Держави-учасниці докладають зусиль для сприяння реінтеграції до суспільства осіб, засуджених за злочини, визнані такими цією Конвенцією.

Стаття 31. Призупинення операцій (заморожування), арешт і конфіскація

1. Кожна Держава-учасниця вживає, максимальною мірою, можливою в рамках її внутрішньої правової системи, таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливої конфіскації:

- а) доходів від злочинів, що визначені цією Конвенцією, або майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів;
- б) майна, обладнання та інших засобів, які використовувались або призначалися для використання під час вчинення злочинів, що визначені цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливості виявлення, відстеження, заморожування або арешту будь-чого з переліченого в частині 1 цієї статті з метою подальшої конфіскації.

3. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до її внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для управління компетентними органами замороженим, арештованим або конфіскованим майном, зазначеним у частинах 1 і 2 цієї статті.

4. Якщо такі доходи від злочинів були перетворені, частково або повністю, в інше майно, заходи, зазначені в цій статті, застосовуються до такого майна.

5. Якщо такі доходи від злочинів були долучені до майна, придбаного із законних джерел, то конфіскації, без шкоди для будь-яких повноважень, що стосуються заморожування або арешту, підлягає та частина майна, яка відповідає оціненій вартості долучених доходів.

6. До прибутку або інших вигод, які одержані від доходів, здобутих злочинним шляхом, від майна, в яке були перетворені такі доходи, або від майна, до якого були долучені такі доходи, також застосовуються заходи, зазначені в цій статті, так само й такою самою мірою, як і до доходів, що здобуті злочинним шляхом.

7. Для цілей цієї статті й статті 55 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця уповноважує свої суди або інші компетентні органи приймати постанови про надання або арешт банківських, фінансових або комерційних документів. Держава-учасниця не може ухилятися від вжиття заходів відповідно до положень цієї частини, посилаючись на необхідність збереження банківської таємниці.

8. Держави-учасниці можуть розглянути можливість встановлення вимоги про те, щоб особа, яка вчинила злочин, довела законне походження таких удаваних доходів від злочину або іншого майна, що підлягає конфіскації, тією мірою, якою така вимога відповідає основоположним принципам їхнього внутрішнього права й характеру судового або іншого розгляду.

9. Положення цієї статті не тлумачаться так, щоб завдавати шкоди правам добросовісних третіх осіб.

10. Ніщо, що містить ця стаття, не зачіпає принципу, на підставі якого заходи, про які в ній ідеться, визначаються і вживаються відповідно до положень внутрішнього права Держави-учасниці й за умови їхнього дотримання.

Стаття 32. Захист свідків, експертів і потерпілих

1. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, відповідно до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей, для забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування свідків та експертів, які свідчать у справах за злочинами, що визначені цією Конвенцією, та, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб.

2. Заходи, передбачені частиною 1 цієї статті, без шкоди для прав обвинуваченого, у тому числі для права на належний розгляд справи, можуть включати:

а) встановлення процедур для фізичного захисту таких осіб, наприклад, – тією мірою, якою це необхідно й практично можливо, – для їхнього переселення в інше місце, і прийняття таких положень, які дозволяють, у відповідних випадках, не розголошувати інформацію, що стосується особи та місцезнаходження таких осіб, або встановлюють обмеження щодо такого розголошення інформації;

б) прийняття правил доведення, які дозволяють свідкам та експертам свідчити в такий спосіб, який забезпечує безпеку таких осіб, наприклад, дозвіл свідчити за допомогою засобів зв'язку, таких як відеозв'язок або інші відповідні засоби.

3. Держави-учасниці розглядають можливість укладання з іншими державами договорів або домовленостей про переселення осіб, зазначених у частині 1 цієї статті.

4. Положення цієї статті застосовуються також до потерпілих тією мірою, якою вони є свідками.

5. Кожна Держава-учасниця створює, за умови дотримання свого внутрішнього права, можливості для викладу й розгляду думок і побоювань потерпілих на відповідних стадіях кримінального провадження стосовно осіб, які вчинили злочини, так, щоб це не завдавало шкоди правам захисту.

Стаття 33. Захист осіб, які повідомляють інформацію

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

Стаття 34. Наслідки корупційних діянь

З належним урахуванням добросовісно набутих прав третіх осіб кожна Держава-учасниця вживає заходів, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, щоб врегулювати питання про наслідки корупції. У цьому контексті Держави-учасниці можуть розглядати корупцію як фактор, що має значення в провадженні про анулювання або розірвання контрактів, або відкликання концесій або інших аналогічних інструментів, або вжиття заходів для виправлення становища, яке склалося.

Стаття 35. Компенсація шкоди

Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації.

Стаття 36. Спеціалізовані органи

Кожна Держава-учасниця забезпечує, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи, наявність органу чи органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів. Такому органу чи органам забезпечується необхідна самостійність, відповідно до основоположних принципів правової системи Держави-учасниці, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно й без будь-якого неналежного впливу. Такі особи або працівники такого органу або органів повинні мати відповідну кваліфікацію та ресурси для виконання покладених на них завдань.

Стаття 37. Співробітництво з правоохоронними органами

1. Кожна Держава-учасниця вживає відповідних заходів для заохочення осіб, які беруть чи брали участь у вчиненні будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією, до надання інформації, корисної для компетентних органів з метою роз-

слідкування й доказування, а також до надання фактичної конкретної допомоги компетентним органам, яка може сприяти позбавленню злочинців доходів, здобутих злочинним шляхом, і вжиттю заходів для повернення таких доходів.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб передбачити можливість пом'якшення, у відповідних випадках, покарання обвинувачуваної особи, яка суттєвим чином співпрацює в розслідуванні або кримінальному переслідуванні у зв'язку з будь-яким злочином, визначеним цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб передбачити можливість, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, надання імунітету від кримінального переслідування особі, яка суттєвим чином співпрацює в розслідуванні або кримінальному переслідуванні у зв'язку з будь-яким злочином, визначеним цією Конвенцією.

4. Захист таких осіб, *mutatis mutandis*, здійснюється в порядку, передбаченому статтею 32 цієї Конвенції.

5. У випадках, коли особа, яка згадується в частині 1 цієї статті, перебуває в одній Державі-учасниці, але може суттєвим чином співпрацювати з компетентними органами іншої Держави-учасниці, заінтересовані Держави-учасниці можуть розглянути можливість укладання договорів або домовленостей, відповідно до свого внутрішнього права, стосовно можливого надання іншими Державами-учасницями такої особі режиму, зазначеного в частинах 2 і 3 цієї статті.

Стаття 38. Співробітництво між національними органами

Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для заохочення, відповідно до її внутрішнього права, співробітництва між, з одного боку, її державними органами, а також державними посадовими особами та, з іншого боку, своїми органами, відповідальними за розслідування та переслідування у зв'язку з кримінальними злочинами. Таке співробітництво може включати:

а) надання таким відповідальним органам з власної ініціативи інформації, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що був вчинений будь-який зі злочинів, визначених статтями 15, 21 та 23 цієї Конвенції; або

б) надання таким відповідальним органам, на відповідний запит, усієї необхідної інформації.

Стаття 39. Співробітництво між національними органами та приватним сектором

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для заохочення, відповідно до її внутрішнього права, співробітництва між національними слідчими органами й органами прокуратури та організаціями приватного сектора, зокрема фінансовими установами, з питань вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб заохочувати своїх громадян та інших осіб, які зазвичай проживають на її території, повідомляти національним слідчим органам й органам прокуратури про вчинення будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією.

Стаття 40. Банківська таємниця

Кожна Держава-учасниця забезпечує, у випадку внутрішніх кримінальних розслідувань у справах за злочинами, що визнані такими цією Конвенцією, наявність у рамках внутрішньої правової системи належних механізмів для подолання перешкод, які можуть виникнути в результаті застосування законодавства про банківську таємницю.

Стаття 41. Відомості про судимість

Кожна Держава-учасниця може вживати таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для обліку, на умовах і в цілях, які вона вважатиме необхідними, будь-якого раніше винесеного в іншій державі обвинувального вирок стосовно особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, що розслідується, для використання такої інформації під час кримінального провадження у справі за злочинном, визнаним таким цією Конвенцією.

Стаття 42. Юрисдикція

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли:

- a) злочин вчинено на території цієї Держави-учасниці;
- b) злочин вчинено на борту судна, яке знаходилось під прапором цієї Держави-учасниці в момент вчинення злочину, або повітряного судна, яке зареєстровано відповідно до законодавства цієї Держави-учасниці на такий момент.

2. За умови дотримання статті 4 цієї Конвенції Держава-учасниця може встановити свою юрисдикцію щодо будь-якого злочину, якщо:

- a) злочин вчинено проти громадянина цієї Держави-учасниці; або
- b) злочин вчинено громадянином цієї Держави-учасниці чи особою без громадянства, яка зазвичай проживає на її території; або
- c) злочин є одним із злочинів, визначених пунктом 1(b)(ii) статті 23 цієї Конвенції, і за межами її території з метою вчинення будь-якого злочину, визнаного таким відповідно до пункту 1(a)(i) або (ii) або (b)(i) статті 23 цієї Конвенції, на її території; або
- d) злочин вчинено проти цієї Держави-учасниці.

3. Для цілей статті 44 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, перебуває на її території та вона не видає такої особи лише на тій підставі, що вона є одним з її громадян.

4. Кожна Держава-учасниця може також вжити заходів, які можуть бути необхідними для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли особа, підозрювана у вчиненні злочину, перебуває на її території та вона не видає її.

5. Якщо Держава-учасниця, яка здійснює юрисдикцію відповідно до частини 1 або 2 цієї статті, одержує повідомлення або іншим чином дізнається про те, що будь-які інші Держави-учасниці проводять розслідування, кримінальне переслідування або судовий розгляд у зв'язку з тим самим діянням, компетентні органи цих Держав-учасниць проводять, у відповідних випадках, консультації один з одним з метою координації своїх дій.

6. Без шкоди для норм загального міжнародного права ця Конвенція не виключає існування будь-якої кримінальної юрисдикції, встановленої Державою-учасницею відповідно до свого внутрішнього права.

Глава IV. Міжнародне співробітництво

Стаття 43. Міжнародне співробітництво

1. Держави-учасниці співпрацюють в кримінально-правових питаннях відповідно до статей 44 – 50 цієї Конвенції. Коли це доцільно й відповідає їхній внутрішній правовій системі, Держави-учасниці розглядають можливість надання одна одній сприяння в розслідуванні та провадженні з цивільно-правових та адміністративних питань, пов'язаних з корупцією.

2. Якщо щодо питань міжнародного співробітництва необхідним є дотримання принципу обопільного визнання відповідного діяння злочином, цей принцип вважається дотриманим незалежно від того, чи включає законодавство запитованої Держави-учасниці відповідне діяння до тієї самої категорії злочинів або чи описує вона його за допомогою таких самих термінів, як запитуюча Держава-учасниця, якщо діяння, що становить склад злочину, у зв'язку з яким запитується допомога, вважається кримінально караним відповідно до законодавства обох Держав-учасниць.

Стаття 44. Видача

1. Ця стаття застосовується до злочинів, визначених цією Конвенцією, якщо особа, щодо якої робиться запит про видачу, перебуває на території запитованої Держави-учасниці, за умови, що діяння, у зв'язку з яким зроблено запит про видачу, є кримінально караним відповідно до внутрішнього права як запитуючої Держави-учасниці, так і запитованої Держави-учасниці.

2. Незважаючи на положення пункту 1 цієї статті, Держава-учасниця, законодавство якої допускає це, може дозволити видачу будь-якої особи у зв'язку з будь-яким із злочинів, визначених цією Конвенцією, які не є кримінально караними відповідно до її внутрішнього права.

3. Якщо запит про видачу стосується кількох окремих злочинів, принаймні один з яких тягне видачу відповідно до цієї статті, а інші не тягнуть за собою видачі з причини строку покарання за них, але є діяннями, які визначені цією Конвенцією злочинними, запитувана Держава-учасниця може застосувати цю статтю також до цих злочинів.

4. Кожний із злочинів, до яких застосовується ця стаття, вважається включеним до будь-якого існуючого між Державами-учасницями договору про видачу як злочин, що тягне видачу. Держави-учасниці зобов'язуються включати такі злочини як злочини, що тягнуть видачу, до будь-якого договору про видачу, який буде укладено між ними. Якщо Держава-учасниця використовує цю Конвенцію як підставу для видачі правопорушників, коли це дозволено її законодавством, вона не вважає будь-який із злочинів, визначених цією Конвенцією, політичним злочином.

5. Якщо Держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору, одержує запит про видачу від іншої Держави-учасниці, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати цю Конвенцію як правову підставу для видачі у зв'язку з будь-яким злочином, до якого застосовується ця стаття.

6. Держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору:

а) під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття або затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй про те, чи буде вона використовувати цю Конвенцію як правову підставу для співробітництва з питань видачі з іншими Державами-учасницями цієї Конвенції; та

б) якщо вона не використовує цю Конвенцію як правову підставу для співробітництва з питань видачі, докладає зусиль, у разі можливості, до укладання договорів про видачу з іншими Державами-учасницями цієї Конвенції з метою застосування цієї статті.

7. Держави-учасниці, які не обумовлюють видачу наявністю договору, у відносинах між собою визнають злочини, до яких застосовується ця стаття, злочинами, що тягнуть видачу.

8. Видача здійснюється відповідно до законодавства запитуючої Держави-учасниці, або застосовуванним договорам про видачу, у тому числі враховуючи мінімальний строк покарання, необхідний для видачі, та підстави, на яких запитувана Держава-учасниця може відмовити у видачі.

9. Щодо будь-якого злочину, до якого застосовується ця стаття, Держави-учасниці, за умови дотримання свого внутрішнього права, докладають зусиль для прискорення процедури видачі та спрощення процедури надання доказів.

10. За умови дотримання положень свого внутрішнього права та своїх договорів про видачу запитувана Держава-учасниця, переконавшись у тому, що обставини потребують цього і мають невідкладний характер, та на прохання запитуючої Держави-учасниці, може взяти під варту особу, яка перебуває на її території та про ви-

дачу якої зроблено запит, або вжити інших відповідних заходів для забезпечення її присутності під час провадження у справі про видачу.

11. Держава-учасниця, на території якої перебуває особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, якщо вона не видає таку особу у зв'язку зі злочиним, до якого застосовується ця стаття, лише на тій підставі, що вона є її громадянином, зобов'язана, на прохання запитуючої Держави-учасниці, передати справу без невинуватених зволікань своїм компетентним органам з метою переслідування. Ці органи приймають рішення й здійснюють провадження у такий самий спосіб, як і у випадку вчинення будь-якого іншого тяжкого злочину відповідно до внутрішнього права цієї Держави-учасниці. Заінтересовані Держави-учасниці співпрацюють одна з одною, зокрема з питань процедури і доказування, для забезпечення ефективності такого переслідування.

12. Якщо Держава-учасниця відповідно до її внутрішнього права може видавати або іншим чином передавати одного зі своїх громадян тільки за умови, що ця особа буде повернута до цієї Держави-учасниці для відбування покарання, призначеного в результаті судового розгляду, у зв'язку з якими запитувалася видача або передача цієї особи, і ця Держава-учасниця й запитувана Держава-учасниця погодилися з таким порядком та іншими відповідними умовами, така умовна видача або передача є достатньою для виконання зобов'язання, встановленого в частині 11 цієї статті.

13. Якщо у видачі, яка запитується з метою виконання вироку, відмовлено, оскільки особа, яка розшукується є громадянином запитуваної Держави-учасниці, запитувана Держава-учасниця, якщо це допускає її внутрішнє право і якщо це відповідає вимогам такого права, на прохання запитуючої Держави-учасниці розглядає питання про виконання вироку, винесеного відповідно до законодавства запитуючої Держави-учасниці, або виконання частини вироку.

14. Будь-якій особі, щодо якої здійснюється провадження у зв'язку з будь-яким злочиним, до якого застосовується ця стаття, гарантується справедливе поводження на всіх стадіях провадження, у тому числі здійснення всіх прав і гарантій, передбачених внутрішнім правом Держави-учасниці, на території якої перебуває ця особа.

15. Ніщо в цій Конвенції не тлумачиться як таке, що встановлює зобов'язання видачі, якщо у запитуваної Держави-учасниці є суттєві підстави вважати, що запит про видачу має на меті переслідування або покарання особи за ознакою статі, раси, віросповідання, громадянства, етнічного походження або політичних переконань або, що задоволення цього запиту завдало б шкоди становищу цієї особи з будь-якої іншої причини.

16. Держави-учасниці не можуть відмовляти у виконанні запиту про видачу лише на тій підставі, що злочин вважається пов'язаним з податковими питаннями.

17. Перед тим як відмовити у видачі запитувана Держава-учасниця, у відповідних випадках, проводить консультації з запитуючою Державою-учасницею з метою надання їй достатньої можливості для викладення її думки й надання інформації, що стосується викладених в її запиті фактів.

18. Держави-учасниці докладають зусиль для укладання двосторонніх й багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей з метою здійснення або підвищення ефективності видачі.

Стаття 45. Передача засуджених осіб

Держави-учасниці можуть розглядати можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей про передачу осіб, засуджених до тюремного ув'язнення або інших видів позбавлення волі за злочини, визначені цією Конвенцією, для відбування покарання на їхній території.

Стаття 46. Взаємна правова допомога

1. Держави-учасниці надають одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді справ за злочинами, визначеними цією Конвенцією.

2. Взаємна правова допомога надається в максимально можливому обсязі на підставі відповідних законів, міжнародних договорів, договорів та домовленостей запитуваної Держави-учасниці, для розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ за злочинами, за вчинення яких в запитуючій Державі-учасниці може бути притягнута до відповідальності юридична особа відповідно до статті 26 цієї Конвенції.

3. Взаємна правова допомога, що надається відповідно до цієї статті, може запитуватися для будь-якої з таких цілей:

- a) одержання показань свідків або заяв окремих осіб;
- b) вручення судових документів;
- c) проведення обшуку й накладення арешту, а також заморожування;
- d) огляд об'єктів та місць;
- e) надання інформації, речових доказів та висновків експертів;
- f) надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів та матеріалів, у тому числі урядових, банківських, фінансових, корпоративних або комерційних документів;
- g) виявлення та відстеження доходів від кримінальної діяльності, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою доказування;
- h) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої Держави-учасниці;
- i) надання будь-якого іншого виду допомоги, який не суперечить законодавству запитуваної Держави-учасниці;
- j) виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів відповідно до положень глави V цієї Конвенції;

к) вилучення активів відповідно до положень глави V цієї Конвенції.

4. Без шкоди для внутрішнього права компетентні органи Держави-учасниці можуть без попереднього запиту передавати інформацію, що стосується кримінальних справ, компетентному органу іншої Держави-учасниці в тих випадках, коли вони вважають, що така інформація може надати допомогу цьому органу в здійсненні або успішному завершенні розслідування та кримінального переслідування або може привести до складання цією Державою-учасницею запиту відповідно до цієї Конвенції.

5. Передача інформації відповідно до частини 4 цієї статті здійснюється без шкоди для розслідування та кримінального провадження в державі, компетентні органи якої надають інформацію. Компетентні органи, що одержують інформацію, виконують прохання про збереження конфіденційності цієї інформації, навіть тимчасово, або про обмеження щодо її використання. Це, однак, не перешкоджає Державі-учасниці, що одержує інформацію, розкрити під час провадження ту інформацію, яка виправдовує обвинуваченого. У такому випадку до розкриття інформації Держава-учасниця, що одержує інформацію, повідомляє Державі-учасниці, що надає інформацію, та, на прохання, проводить консультації з Державою-учасницею, що надає інформацію. Якщо у виняткових випадках попереднє повідомлення неможливе, то Держава-учасниця, що одержує інформацію, має невідкладно повідомити про таке розкриття Державі-учасниці, що надає інформацію.

6. Положення цієї статті не зачіпають зобов'язань за будь-яким договором, двостороннім чи багатостороннім, який регулює чи регулюватиме, цілком або частково, взаємну правову допомогу.

7. Частини 9-29 цієї статті застосовуються до запитів, надісланих на підставі цієї статті, якщо відповідні Держави-учасниці не зв'язані будь-яким договором про взаємну правову допомогу. Якщо ці Держави-учасниці зв'язані таким договором, то застосовуються відповідні положення цього договору, якщо тільки Держави-учасниці не погоджуються застосовувати замість них частини 9-29 цієї статті. Державам-учасницям переконливо пропонується застосовувати ці положення, якщо це сприяє співробітництву.

8. Держави-учасниці не відмовляють у наданні взаємної правової допомоги відповідно до цієї статті на підставі банківської таємниці.

9. а) Запитувана Держава-учасниця, відповідаючи на запит про надання допомоги на підставі цієї статті за відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином, бере до уваги цілі цієї Конвенції, зазначені в статті 1;

б) Держави-учасниці можуть відмовити в наданні допомоги відповідно до цієї статті на підставі відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином. Разом з тим, запитувана Держава-учасниця надає, якщо це відповідає основним концепціям її правової системи, допомогу і, якщо така допомога не пов'язана з примусовими заходами. У такій допомозі може бути відмовлено, якщо запити пов'язані

з питаннями незначного характеру або питаннями, у зв'язку з якими запитуване співробітництво або допомога можуть бути забезпечені відповідно до інших положень цієї Конвенції;

с) кожна Держава-учасниця може розглядати можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб вона була в змозі надати допомогу в більшому обсязі на підставі цієї статті за відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином.

10. Особа, яка перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі на території однієї Держави-учасниці та присутність якої в іншій Державі-учасниці є необхідною для встановлення особи, свідчення або надання іншої допомоги в одержанні доказів для розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду у справі за злочинами, визначеними цією Конвенцією, може бути передана якщо дотримані наступні умови:

- а) ця особа добровільно на це погоджується;
- б) компетентні органи обох Держав-учасниць погодились на відповідні умови.

11. Для цілей частини 10 цієї статті:

а) Держава-учасниця, якій передається особа, має право й зобов'язана утримувати передану особу під вартою, якщо тільки Держава-учасниця, що передала цю особу, не просить про інше або не дозволить інше;

б) Держава-учасниця, якій передається особа, негайно виконує своє зобов'язання повернути цю особу для утримання під вартою Державі-учасниці, що передала цю особу, як це було погоджено раніше або як це було іншим чином погоджено компетентними органами обох Держав-учасниць;

с) Держава-учасниця, якій передається особа, не вимагає від Держави-учасниці, яка передала цю особу, застосування процедури видачі для її повернення;

д) переданій особі строк утримання під вартою в Державі-учасниці, яка її передала, зараховується в строк покарання, який вона відбуває в державі, до якої її передали.

12. Без згоди Держави-учасниці, яка відповідно до частин 10 і 11 цієї статті повинна передати будь-яку особу, ця особа, незалежно від її громадянства, не підлягає кримінальному переслідуванню, взяттю під варту, покаранню або будь-якому іншому обмеженню її особистої свободи на території держави, якій вона передається, у зв'язку з діяльністю, бездіяльністю або вироком, які передували її виїзду з території держави, що передала цю особу.

13. Кожна Держава-учасниця призначає центральний орган, зобов'язаний та уповноважений одержувати запити про надання взаємної правової допомоги та виконувати їх, або пересилати для виконання компетентним органам. Якщо в Державі-учасниці є спеціальний регіон або територія з окремою системою надання взаємної правової допомоги, вона може призначити окремий центральний орган, який виконуватиме таку функцію щодо цього регіону або території. Центральні органи

забезпечують оперативне й відповідне виконання або пересилання одержаних запитів. Якщо центральний орган пересилає звернення для виконання компетентному органу, він сприяє оперативному й відповідному виконанню цього запиту. Під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття або затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї кожна Держава-учасниця повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй про центральний орган, призначений нею з цією метою. Запит про надання взаємної правової допомоги та будь-які повідомлення, що їх стосуються, надсилаються центральним органам, призначеним Державою-учасницею. Ця вимога не заперечує право Держави-учасниці вимагати, щоб такі запити та повідомлення надсилалися їй дипломатичними каналами та, у термінових випадках, якщо Держави-учасниці домовилися про це, і якщо це можливо, через Міжнародну організацію кримінальної поліції.

14. Запити надсилаються в письмовій формі або, коли це можливо, за допомогою будь-яких засобів, що надають можливість відтворити письмовий запис, мовою, прийнятною для запитуваної Держави-учасниці, за умов, що дозволяють цій Державі-учасниці встановити автентичність. Під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй повідомляється про мову або мови, прийнятні для кожної Держави-учасниці. У термінових випадках і якщо це погоджено Державами-учасницями, запити можуть бути зроблені в усній формі, однак вони мають негайно підтверджуватися письмово.

15. У запиті про надання взаємної правової допомоги має бути зазначена:

- а) назва запитуючого органу;
- б) суть справи та характер розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, яких стосується запит, а також назва й функція органу, що здійснює це розслідування, кримінальне переслідування або судовий розгляд;
- в) короткий виклад відповідних фактів, за виключенням прохань про вручення судових документів;
- г) опис запитуваної допомоги та детальна інформація про будь-яку конкретну процедуру, дотримання якої хотіла б забезпечити запитуюча Держава-учасниця;
- д) по можливості, дані про особу, її місцезнаходження та громадянство; та
- е) мета запитуваних доказів, інформації або заходів.

16. Запитувана Держава-учасниця може запитати додаткову інформацію, якщо ця інформація є необхідною для виконання запиту відповідно до її внутрішнього права або якщо ця інформація може полегшити виконання такого запиту.

17. Запит виконується відповідно до внутрішнього права запитуваної Держави-учасниці і, по можливості, згідно із зазначеними в проханні процедурами.

18. Тією мірою, якою це можливо й відповідає основоположним принципам внутрішнього права, якщо будь-яка особа знаходиться на території Держави-учасни-

ці й повинна бути заслухана як свідок або експерт судовими органами іншої Держави-учасниці, перша Держава-учасниця може, на прохання другої Держави-учасниці, дозволити проведення слухання за допомогою відеозв'язку, якщо особиста присутність відповідної особи на території запитуючої Держави-учасниці неможлива чи небажана. Держави-учасниці можуть домовитися про те, що слухання проводитиметься судовим органом запитуючої Держави-учасниці у присутності представників судового органу запитуваної Держави-учасниці.

19. Запитуюча Держава-учасниця не передає й не використовує інформацію або свідчення, надані запитуваною Державою-учасницею, для здійснення розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, іншого, ніж те (той), яке (який) зазначено в проханні, без попередньої згоди на це запитуваної Держави-учасниці. Жодне з положень цього пункту не перешкоджає запитуючій Державі-учасниці розкривати в ході провадження ту інформацію або докази, які виправдовують обвинуваченого. У цьому випадку до розкриття інформації або доказів запитуюча Держава-учасниця повідомляє запитувану Державу-учасницю та, якщо одержано таке прохання, проводить консультації із запитуваною Державою-учасницею. Якщо, у виняткових випадках, завчасне повідомлення неможливе, то запитувана Держава-учасниця негайно повідомляє про таке розкриття запитуваній Державі-учасниці.

20. Запитуюча Держава-учасниця може вимагати, щоб запитувана Держава-учасниця зберігала конфіденційність запиту, за винятком того, що необхідне для виконання самого запиту. Якщо запитувана Держава-учасниця не може виконати вимоги про конфіденційність, вона негайно повідомляє про це запитуючій Державі-учасниці.

21. У взаємній правовій допомозі може бути відмовлено:

- a) якщо запит не був поданий відповідно до положень цієї статті;
- b) якщо запитувана Держава-учасниця вважає, що виконання запиту може завдати шкоди її суверенітету, безпеці, публічному порядку або іншим життєво важливим інтересам;
- c) якщо внутрішнє право запитуваної Держави-учасниці забороняє її органам здійснювати запитувані заходи щодо будь-якого аналогічного злочину, яби такий злочин був предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в межах її юрисдикції;

d) якщо виконання запиту суперечило б правовій системі запитуваної Держави-учасниці щодо питань взаємної правової допомоги.

22. Держави-учасниці не можуть відмовляти у виконанні запиту про взаємну правову допомогу лише на тій підставі, що злочин пов'язаний з податковими питаннями.

23. Будь-яка відмова в наданні взаємної правової допомоги мотивується.

24. Запитувана Держава-учасниця виконує запит про надання взаємної правової допомоги в можливо короткі строки та, наскільки це можливо, цілком враховує будь-які кінцеві строки, які запропоновані запитуючою Державою-учасницею

і які мотивовані, бажано в самому проханні. Держава-учасниця може звертатися з обґрунтованими запитами про надання інформації про статус і хід здійснення заходів, яких вживає запитувана Держава-учасниця для задоволення її запиту. Запитувана Держава-учасниця відповідає на обґрунтовані запити запитуючої Держави-учасниці щодо статусу запиту і ходу його виконання. Запитуюча Держава-учасниця оперативно повідомляє запитувану Державу-учасницю про те, що необхідності в запитуваній допомозі вже немає.

25. Надання взаємної правової допомоги може бути відстрочене запитуючою Державою-учасницею на підставі перешкоджання розслідуванню, кримінальному переслідуванню або судовому розгляду.

26. Перед відмовою у виконанні запиту відповідно до частини 21 цієї статті або відстрочки її виконання відповідно до частини 25 цієї статті запитувана Держава-учасниця проводить консультації з запитуючою Державою-учасницею для того, щоб визначити, чи може бути допомога надана в такі строки й на таких умовах, які запитувана Держава-учасниця вважає необхідними. Якщо запитуюча Держава-учасниця приймає допомогу на таких умовах, то вона дотримується цих умов.

27. Без шкоди для застосування частини 12 цієї статті свідок, експерт чи інша особа, яка на прохання запитуючої Держави-учасниці погоджується свідчити в ході провадження або надавати допомогу в ході розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду на території запитуючої Держави-учасниці, не підлягає кримінальному переслідуванню, взяттю під варту, покаранню або будь-якому іншому обмеженню власної свободи на цій території у зв'язку з діяльністю, бездіяльністю або засудженням, які стосуються періоду до вибуття з території запитуваної Держави-учасниці. Дія такої гарантії особистої безпеки припиняється, якщо свідок, експерт або інша особа протягом п'ятнадцяти послідовних днів або протягом будь-якого погодженого між Державами-учасницями строку, починаючи з дати, коли такій особі було офіційно повідомлено про те, що її присутності вже не вимагають судові органи, мала можливість залишити територію запитуючої Держави-учасниці, але добровільно залишилася на цій території або, залишивши її, повернулася назад за власною волею.

28. Звичайні витрати, пов'язані з виконанням запиту, покриваються запитуючою Державою-учасницею, якщо заінтересовані Держави-учасниці не домовилися про інше. Якщо виконання запиту вимагає чи буде вимагати суттєвих або надзвичайних витрат, то Держави-учасниці проводять консультації з метою визначення умов, на яких буде виконано запит, а також порядку покриття витрат.

29. Запитувана Держава-учасниця:

а) надає запитуючій Державі-учасниці копії урядових матеріалів, документів або інформацію, які в неї є та які відповідно до її законодавства відкриті для публічного доступу;

б) може на власний розсуд надавати запитуючій Державі-учасниці цілком або частково або з дотриманням таких умов, які вона вважає необхідними, копії будь-

яких урядових матеріалів, документів або інформації, які в неї є та які відповідно до її законодавства закриті для публічного доступу.

30. Держави-учасниці розглядають, за необхідності, можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей, які відповідали б цілям цієї статті, забезпечували б її дію на практиці і зміцнювали б її положення.

Стаття 47. Передача кримінального провадження

Держави-учасниці розглядають можливість взаємної передачі провадження з метою кримінального переслідування у зв'язку зі злочином, визначеним цією Конвенцією, у випадках, коли така передача відповідає інтересам здійснення правосуддя, зокрема, у випадках, коли зачіпаються кілька юрисдикцій, з метою об'єднання кримінальних справ.

Стаття 48. Співробітництво між правоохоронними органами

1. Держави-учасниці тісно співпрацюють одна з одною, діючи відповідно до своїх внутрішніх правових та адміністративних систем, з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів для боротьби зі злочинами, визначеними цією Конвенцією. Держави-учасниці, зокрема, вживають ефективних заходів, спрямованих на:

a) зміцнення або, в разі необхідності, встановлення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, установами та службами для забезпечення безпечного і швидкого обміну інформацією про всі аспекти злочинів, що визначені цією Конвенцією, у тому числі, якщо заінтересовані Держави-учасниці будуть вважати це за необхідне, зв'язки з іншими видами злочинної діяльності;

b) співробітництво з іншими Державами-учасницями в проведенні розслідувань справ за злочинами, визначеними цією Конвенцією, з метою виявлення:

i) місцезнаходження та діяльності осіб, що підозрюються в участі у таких злочинах, або місцезнаходження інших причетних осіб;

ii) переміщення доходів або майна здобутих злочинним шляхом;

iii) переміщення майна, знаряддя або інших засобів, які використовувалися або призначалися для використання під час вчинення злочинів;

c) надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування;

d) обмін, у відповідних випадках, з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби й методи, що застосовуються для вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією, у тому числі, використання підроблених посвідчень особи, фальшивих, змінених або підроблених документів та інших засобів для приховання діяльності;

e) сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами та службами й заохочення обміну співробітниками та іншими експертами, у тому

числі, за умови укладання заінтересованими Державами-учасницями двосторонніх договорів або досягнення домовленостей, відрядження співробітників зі зв'язків;

f) обмін інформацією та координація адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках з метою своєчасного виявлення злочинів, визначених цією Конвенцією.

2. З метою практичного застосування цієї Конвенції Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей про безпосереднє співробітництво між їхніми правоохоронними органами, а в тих випадках, коли такі договори або домовленості вже є, внесення змін до них. За відсутності таких договорів або домовленостей між заінтересованими Державами-учасницями, Держави-учасниці можуть розглядати цю Конвенцію як підставу для взаємного співробітництва між правоохоронними органами у справах щодо злочинів, які визначені цією Конвенцією. У відповідних випадках Держави-учасниці повною мірою використовують договори або домовленості, у тому числі механізми міжнародних і регіональних організацій, для розширення співробітництва між своїми правоохоронними органами.

3. Держави-учасниці докладають зусиль для співробітництва, у межах своїх можливостей, з метою протидії визначеним цією Конвенцією злочинам, що вчиняються з використанням сучасних технологій.

Стаття 49. Спільні розслідування

Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів і досягнення домовленостей, на підставі яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній чи кількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати спільні слідчі групи. За відсутності таких договорів або домовленостей спільні розслідування можуть проводитися за окремою для кожного конкретного випадку угодою. Відповідні Держави-учасниці забезпечують повне дотримання суверенітету Держави-учасниці, на території якої проводитиметься таке розслідування.

Стаття 50. Спеціальні методи розслідування

1. З метою ефективної боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця, тією мірою, якою це допускається основними принципами її правової системи, і за умов, встановлених її внутрішнім правом, вживає, у межах своєї компетенції, таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити проведення її компетентними органами контролю над поставками й, у тих випадках, коли вона вважає це доречним, використання інших спеціальних методів розслідування, таких як електронне спостереження або інші форми спостереження, або таємні операції, на своїй території, а також визнання доказів, зібраних за допомогою таких методів, в суді.

2. З метою розслідування злочинів, визначених цією Конвенцією, Держави-учасниці докладають зусиль до укладання, у разі необхідності, відповідних двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей щодо використання спеціальних методів розслідування в міжнародному співробітництві. Такі договори або домовленості укладаються й виконуються з повним дотриманням принципу суверенної рівності держав і реалізуються у суворій відповідності до умов цих договорів або домовленостей.

3. За відсутності договору чи домовленості, зазначених у частині 2 цієї статті, рішення про використання таких спеціальних методів міжнародного розслідування приймаються в кожному окремому випадку й можуть, за необхідності, враховувати фінансові домовленості й договори щодо здійснення юрисдикції заінтересованими Державами-учасницями.

4. Рішення про використання контролю над міжнародними поставками можуть, за згодою заінтересованих Держав-учасниць, включати такі методи, як перехоплення вантажів або засобів і зберігання їх недоторканими або їхнє вилучення чи заміну, цілком або частково.

Глава V. Заходи щодо повернення активів

Стаття 51. Загальне положення

Повернення активів відповідно до цієї глави є основоположним принципом цієї Конвенції, і Держави-учасниці мають з цією метою якнайширше співпрацювати одна з одною й надавати одна одній допомогу.

Стаття 52. Запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, та їх виявлення

1. Без шкоди для положень статті 14 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до її внутрішнього права, щоб вимагати від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, перевіряти особу клієнтів, вживати обґрунтованих заходів для встановлення особи власників-бенефіціарів коштів, депонованих у великому розмірі, і вживати більш жорстких заходів контролю щодо рахунків, які намагаються відкрити або які відкриті особами, які мають або мали значні державні повноваження, членами їхніх сімей і тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб. Такі більш жорсткі заходи контролю обґрунтовано покликані виявляти підозрілі операції з метою надання інформації про них компетентним органам, і вони не повинні тлумачитись як такі, що перешкоджають або забороняють фінансовим установам вести справи з будь-яким законним клієнтом.

2. З метою сприяння здійсненню заходів, передбачених у частині 1 цієї статті, кожна Держава-учасниця відповідно до свого внутрішнього права і, керуючись від-

повідними ініціативами регіональних, міжрегіональних та міжнародних організацій з протидії відмиванню коштів:

а) надає рекомендації щодо тих категорій фізичних або юридичних осіб, щодо рахунків яких від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, очікуватиметься застосування більш жорстких заходів контролю, щодо видів рахунків й операцій, яким необхідно приділяти особливу увагу, та щодо відповідних заходів щодо відкриття й обслуговування рахунків, а також ведення звітності по рахунках, яких необхідно вжити щодо таких рахунків; та

б) у відповідних випадках повідомляє фінансовим установам, на які поширюється її юрисдикція, на запит іншої Держави-учасниці або з власної ініціативи, про конкретних фізичних або юридичних осіб, щодо рахунків яких від таких установ очікуватиметься застосування більш жорстких заходів контролю, на додаток до тих осіб, яких фінансові установи можуть іншим чином встановити.

3. У контексті пункту «а» частини 2 цієї статті кожна Держава-учасниця вживає заходів для забезпечення збереження фінансовими установами протягом відповідного строку, відповідної звітності щодо рахунків і операцій, до яких причетні особи, зазначені в частині 1 цієї статті, до якої повинна включатися, як мінімум, інформація, що стосується особи клієнта, а також, наскільки це можливо, власника-бенефіціара.

4. З метою запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, визначеним таким відповідно до цієї Конвенції, та їх викриття кожна Держава-учасниця вживає відповідних і ефективних заходів для запобігання, за допомогою своїх регулятивних і наглядових органів, створенню банків, які не існують фізично і які не входять до складу будь-якої регульованої державою фінансової групи. Крім того, Держави-учасниці можуть розглядати можливість встановлення для своїх фінансових установ вимоги відмовлятися вступати в кореспондентські банківські відносини з такими установами або продовжувати такі відносини, а також утримуватись від встановлення відносин з іноземними фінансовими установами, що дозволяють використання рахунків банками, які не існують фізично або які не входять до складу будь-якої регульованої державою фінансової групи.

5. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість створення, відповідно до свого внутрішнього права, ефективних систем, які передбачають розкриття фінансової інформації щодо відповідних державних посадових осіб, і встановлює відповідні санкції за недотримання цих вимог. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам здійснювати обмін такою інформацією з компетентними органами інших Держав-учасниць, якщо це необхідно для розслідування, заявлення прав та вжиття заходів щодо повернення доходів здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією.

6. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними відповідно до її внутрішнього права, щоб встановити для

відповідних державних посадових осіб, які отримують вигоду або мають право підпису, або інше повноваження щодо будь-якого фінансового рахунка в будь-якій іноземній країні, вимогу повідомляти про це відповідним органам і вести належний облік щодо рахунків. Такі заходи також передбачають застосування відповідних санкцій за невиконання цих вимог.

Стаття 53. Заходи щодо безпосереднього повернення майна

Кожна Держава-учасниця, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити іншій Державі-учасниці подавати до своїх судів цивільні позови про встановлення правової підстави або права власності на майно, придбане в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією;

б) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм судам засуджувати тих осіб, які вчинили злочини, визначені цією Конвенцією, до виплати компенсації або відшкодування збитків іншій Державі-учасниці, якій було завдано шкоди в результаті таких злочинів; та

с) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм судам або компетентним органам, під час винесення рішень про конфіскацію, визнавати вимоги іншої Держави-учасниці як законного власника майна, придбаного в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією.

Стаття 54. Механізми вилучення майна шляхом міжнародного співробітництва у питаннях конфіскації

1. Кожна Держава-учасниця з метою надання взаємної правової допомоги відповідно до статті 55 цієї Конвенції щодо майна, придбаного в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією, або використаного під час вчинення злочинів, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам виконувати постанови про конфіскацію, винесені судами іншої Держави-учасниці;

б) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам, у межах їхньої юрисдикції, виносити постанови про конфіскацію майна іноземного походження шляхом винесення судового рішення у справах за злочинами про відмивання грошових коштів або такими іншими злочинами, які можуть підпадати під її юрисдикцію, або шляхом використання інших процедур, дозволених її внутрішнім правом; та

с) розглядає питання про вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб створити можливість для конфіскації такого майна без винесення вироку в рамках кримінального провадження у справах, якщо злочинець не може бути підданий переслідуванню з причини смерті, переховування або відсутності чи в інших відповідних випадках.

2. Кожна Держава-учасниця з метою надання взаємної правової допомоги на запит, зроблений на підставі частини 2 статті 55 цієї Конвенції, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам заморожувати або накладати арешт на майно відповідно до постанови про заморожування або арешт, винесеної судом або компетентним органом запитуючої Держави-учасниці, в якій викладаються обґрунтовані підстави, які дозволяють запитуваній Державі-учасниці вважати, що є достатні мотиви для вжиття таких заходів і що по відношенню до цього майна буде в результаті винесено постанову про конфіскацію для цілей пункту «а» частини 1 цієї статті;

б) уживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам заморожувати або накладати арешт на майно на підставі запиту, в якому викладаються обґрунтовані підстави, які дозволяють запитуваній Державі-учасниці вважати, що є достатні мотиви для вжиття таких заходів і що по відношенню до цього майна буде в результаті винесено постанову про конфіскацію для цілей частини 1 «а» цієї статті; та

с) розглядає питання про вжиття додаткових заходів, щоб дозволити своїм компетентним органам зберігати майно з метою конфіскації, наприклад, на підставі іноземної постанови про арешт або пред'явлення кримінального обвинувачення у зв'язку з придбанням такого майна.

Стаття 55. Міжнародне співробітництво з метою конфіскації

1. Держава-учасниця, яка одержала від іншої Держави-учасниці, під юрисдикцію якої підпадає будь-який злочин, визначений цією Конвенцією, прохання про конфіскацію, зазначене у частині 1 статті 31 цієї Конвенції, доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, знаряддя або інших засобів вчинення злочинів, що знаходяться на її території, у максимальному обсязі, можливому в рамках її внутрішньої правової системи:

а) надсилає цей запит своїм компетентним органам з метою винесення постанови про конфіскацію та, у випадку винесення такої постанови, виконує її; або

б) надсилає своїм компетентним органам постанову про конфіскацію, винесену судом на території запитуючої Держави-учасниці, відповідно до частини 1 статті 31 та пункту «а» частини 1 статті 54 цієї Конвенції, з метою її виконання в обсязі, зазначеному в запиті, і в тій мірі, в якій вона стосується доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, обладнання або інших засобів вчинення злочинів, зазначених у частині 1 статті 31, які знаходяться на території запитованої Держави-учасниці.

2. Після одержання запиту, надісланого іншою Державою-учасницею, під юрисдикцію якої підпадає будь-який злочин, визначений цією Конвенцією, запитувана Держава-учасниця вживає заходів для виявлення, відстеження, заморожування або арешту доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, обладнання або інших засобів вчинення злочинів, зазначених у частині 1 статті 31 цієї Конвенції, з метою подаль-

шої конфіскації, постанову про що виносить або запитує Держава-учасниця, або, відповідно до запиту на підставі частини 1 цієї статті, запитувана Держава-учасниця.

3. Положення статті 46 цієї Конвенції застосовуються з урахуванням відповідних змін до цієї статті. На додаток до інформації, зазначеної в частині 15 статті 46, запит, надісланий на підставі цієї статті, повинен містити:

а) щодо запиту, передбаченого в пункті «а» частини 1 цієї статті, – опис майна, що підлягає конфіскації, у тому числі, наскільки це можливо, відомості про місцезнаходження та, якщо це доречно, оціночну вартість майна та виклад фактів, на які посилається запитує Держава-учасниця і які достатні для того, щоб запитувана Держава-учасниця могла вжити заходів для винесення постанови відповідно до свого внутрішнього права;

б) щодо запиту, передбаченого в пункті «б» частини 1 цієї статті, – видана запитує Державою-учасницею, юридично чинна копія постанови про конфіскацію, на якій ґрунтується запит, з викладенням фактів та інформація щодо обсягу запитуваного виконання постанови, заява, в якій зазначаються заходи, вжиті запитує Державою-учасницею для надіслання відповідного повідомлення добросовісним третім особам і забезпечення дотримання відповідних правових процедур, а також довідка про те, що постанова про конфіскацію є остаточною;

с) щодо запиту, передбаченого в частині 2 цієї статті, – виклад фактів, на які посилається запитує Держава-учасниця, та опис запитуваних заходів, а також наявності юридично допустима копія постанови, на якій ґрунтується запит.

4. Рішення та заходи, передбачені в частинах 1 і 2 цієї статті, приймаються запитує Державою-учасницею відповідно до та з дотриманням положень її внутрішнього права і відповідно до її процесуальних норм або відповідно до будь-яких двосторонніх чи багатосторонніх договорів або домовленостей, якими вона може бути зв'язана у відносинах з запитує Державою-учасницею.

5. Кожна Держава-учасниця передає Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй тексти своїх законів та правил, які забезпечують реалізацію положень цієї статті, а також в подальшому тексти будь-яких змін до таких законів і правил або їхній опис.

6. Якщо Держава-учасниця бажає обумовити вжиття заходів, зазначених у частинах 1 і 2 цієї статті, наявністю відповідного договору, така Держава-учасниця розглядає цю Конвенцію як необхідну і достатню договірно-правову підставу.

7. У співробітництві відповідно до цієї статті може бути також відмовлено або застережні заходи можуть бути скасовані, якщо запитувана Держава-учасниця не одержує своєчасно достатніх доказів або якщо майно має мінімальну вартість.

8. До скасування будь-якого застережного заходу, вжитого відповідно до цієї статті, запитувана Держава-учасниця, якщо це можливо, надає запитує Державі-учасниці можливість викласти свої обґрунтування на користь продовження застосування такого заходу.

9. Положення цієї статті не повинні тлумачитися як такі, що завдають шкоди правам добросовісних третіх осіб.

Стаття 56. Спеціальне співробітництво

Без шкоди для свого внутрішнього права кожна Держава-учасниця докладает зусиль для вжиття заходів, які дозволяють їй пересилати, без шкоди для її власного розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, інформацію про доходи від злочинів, визначені такими відповідно до цієї Конвенції, іншій Державі-учасниці без попереднього запиту, якщо вона вважає, що розкриття такої інформації може сприяти Державі-учасниці, що одержує її, у порушенні або проведенні розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду або може привести до надіслання цією Державою-учасницею запиту на підставі цієї глави Конвенції.

Стаття 57. Повернення активів та розпорядження ними

1. Держава-учасниця відповідно до положень цієї Конвенції та свого внутрішнього права розпоряджається майном, конфіскованим нею на підставі статті 31 або статті 55 цієї Конвенції, у тому числі щодо повернення такого майна його попереднім законним власникам, відповідно до частини 3 цієї статті.

2. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам повертати конфісковане майно, коли вони діють на прохання, надіслане іншою Державою-учасницею, відповідно до цієї Конвенції, враховуючи права добросовісних третіх осіб.

3. Відповідно до статей 46 і 55 цієї Конвенції та частин 1 і 2 цієї статті запитувана Держава-учасниця:

а) у випадку розкрадання державних коштів або відмивання розкрадених державних коштів, як про це йдеться в статтях 17 і 23 цієї Конвенції, якщо конфіскацію було здійснено відповідно до статті 55 і на підставі остаточного судового рішення, винесеного в запитуючій Державі-учасниці, причому ця вимога може бути знята запитуваною Державою-учасницею, – повертає конфісковане майно запитуючій Державі-учасниці;

б) щодо доходів від будь-якого іншого злочину, визначеного цією Конвенцією, якщо конфіскацію було здійснено відповідно до статті 55 цієї Конвенції й на підставі остаточного судового рішення, винесеного в запитуючій Державі-учасниці, причому ця вимога може бути знята запитуваною Державою-учасницею, – повертає конфісковане майно запитуючій Державі-учасниці, якщо запитуюча Держава-учасниця обґрунтовано доводить запитуваній Державі-учасниці своє право власності, яке існувало раніше, на таке конфісковане майно або якщо запитувана Держава-учасниця визнає шкоду, завдану запитуючій Державі-учасниці, як підставу для повернення конфіскованого майна;

с) в усіх інших випадках у першочерговому порядку розглядає питання про повернення конфіскованого майна запитуючій Державі-учасниці, повернення такого майна його попереднім законним власникам або виплату компенсації потерпілим від злочину.

4. У відповідних випадках, якщо тільки Держави-учасниці не приймуть іншого рішення, запитувана Держава-учасниця може відрахувати обґрунтовані витрати, понесені в ході розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, які привели до повернення конфіскованого майна або розпорядження ним відповідно до цієї статті.

5. У відповідних випадках Держави-учасниці можуть окремо розглянути можливість укладання в кожному окремому випадку договорів або взаємоприйнятних домовленостей щодо остаточного розпорядження конфіскованим майном.

Стаття 58. Підрозділи для збирання оперативної фінансової інформації

Держави-учасниці співробітничать одна з одною з метою запобігання і боротьби з переказуванням доходів здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, а також сприяння використанню шляхів і способів вилучення таких доходів і з цією метою розглядають питання про створення підрозділу для збирання оперативної фінансової інформації, який нестиме відповідальність за отримання, аналіз та надіслання компетентним органам повідомлень про підозрілі фінансові операції.

Стаття 59. Двосторонні та багатосторонні договори і домовленості

Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей для підвищення ефективності міжнародного співробітництва, здійснюваного відповідно до цієї глави Конвенції.

Глава VI. Технічна допомога й обмін інформацією

Стаття 60. Підготовка кадрів і технічна допомога

1. Кожна Держава-учасниця, в межах необхідності, розробляє, здійснює або удосконалює конкретні програми підготовки персоналу, який несе відповідальність за запобігання корупції та боротьбу з нею. Подібні навчальні програми можуть стосуватись, *inter alia*, таких сфер:

а) ефективних заходів щодо запобігання, виявлення та розслідування корупційних діянь, а також покарання за них і боротьба з ними, у тому числі використання методів збирання доказів і розслідування;

б) створення потенціалу в галузі розроблення та планування стратегічної політики протидії корупції;

с) підготовки співробітників компетентних органів з питань складання прохань про взаємну правову допомогу, які задовольняють вимоги цієї Конвенції;

d) оцінки та зміцнення установ, керування державною службою та керування державними фінансами, у тому числі державними закупівлями та приватним сектором;

e) запобігання переказу доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, а також вилучення таких доходів;

f) виявлення та заморожування операцій з переказування доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією;

g) відстеження переміщення доходів здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, та методів, що використовуються для переказу, приховання або утаювання таких доходів;

h) відповідних та ефективних правових й адміністративних механізмів та методів, які сприяють вилученню доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією;

i) методи, що використовуються під час захисту потерпілих і свідків, які співробітничать з судовими органами; та

j) підготовка працівників в галузі національних і міжнародних правил та іноземних мов.

2. Держави-учасниці, з урахуванням своїх можливостей, розглядають питання про надання одна одній найширшої технічної допомоги, особливо в інтересах країн, що розвиваються, у зв'язку з їхніми відповідними планами та програмами боротьби з корупцією, у тому числі матеріальну підтримку та підготовку кадрів у галузях, зазначених у частині 1 цієї статті, а також підготовку кадрів і надання допомоги та взаємний обмін відповідним досвідом і спеціальними знаннями, що сприятиме міжнародному співробітництву між Державами-учасницями з питань видачі та взаємної правової допомоги.

3. Держави-учасниці активізують, в міру необхідності, зусилля, спрямовані на максимальне підвищення ефективності практичних і навчальних заходів міжнародних і регіональних організацій та в рамках відповідних двосторонніх і багатосторонніх договорів або домовленостей.

4. Держави-учасниці розглядають можливість сприяння одна одній, на запит, у проведенні оцінок, вивчення та дослідження видів, причин, наслідків та збитків, завданих корупцією у своїх країнах, з метою розроблення, за участю компетентних органів і суспільства, стратегій і планів дій щодо боротьби з корупцією.

5. Для сприяння вилученню доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, Держави-учасниці можуть співробітничати в наданні одна одній імен експертів, які можуть надавати допомогу в досягненні цієї мети.

6. Держави-учасниці розглядають можливість використання субрегіональних, регіональних та міжнародних конференцій і семінарів для сприяння співробітництву й технічній допомозі та стимулюванню обговорення проблем, що становлять вза-

ємний інтерес, у тому числі особливих проблем і потреб країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою.

7. Держави-учасниці розглядають можливість створення добровільних механізмів з метою надання фінансового сприяння країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою щодо застосування цієї Конвенції шляхом здійснення програм і проектів у галузі технічної допомоги.

8. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість здійснення добровільних внесків на потреби Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, з метою сприяння через Управління реалізації програм і проектів, країнам, що розвиваються, для здійснення цієї Конвенції.

Стаття 61. Збирання та аналіз інформації про корупцію та обмін такою інформацією

1. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість проведення, консультуючись з експертами, аналізу тенденцій в галузі корупції на своїй території, а також умов, в яких здійснюються корупційні злочини.

2. Держави-учасниці, з метою розроблення, наскільки це можливо, загальних визначень, стандартів і методологій, розглядають можливість розширення статистичних даних, аналітичних знань щодо корупції та інформації, у тому числі про оптимальні види практики у справі запобігання корупції й боротьби з нею, та обміну ними через посередництво міжнародних і регіональних організацій.

3. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість здійснення контролю за своєю політикою і за практичними заходами боротьби з корупцією, а також проведення оцінки їхньої ефективності й дієвості.

Стаття 62. Інші заходи: здійснення цієї Конвенції шляхом економічного розвитку й технічної допомоги

1. Держави-учасниці вживають заходів, які сприяють оптимальному здійсненню цієї Конвенції, наскільки це можливо, шляхом міжнародного співробітництва з урахуванням негативних наслідків корупції для суспільства в цілому, у тому числі для його сталого розвитку.

2. Держави-учасниці, наскільки це можливо й у координації одна з одною, а також з міжнародними й регіональними організаціями, докладають конкретних зусиль для:

а) активізації співробітництва на різних рівнях з країнами, що розвиваються, з метою посилення здатності цих країн до запобігання корупції та боротьби з нею;

б) розширення фінансової та матеріальної допомоги з метою підтримання зусиль країн, що розвиваються, у ефективному недопущенні корупції й боротьби з нею та надання їм допомоги для успішного здійснення цієї Конвенції;

с) надання технічної допомоги країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою з метою сприяння задоволенню їхніх потреб у зв'язку зі здійсненням цієї Конвенції. Для цього Держави-учасниці докладають зусиль для регулярного і добровільного внесення коштів на рахунок, конкретно призначений для цієї мети в механізмі фінансування, створеному Організацією Об'єднаних Націй. Держави-учасниці можуть також розглянути, відповідно до свого внутрішнього законодавства та положень цієї Конвенції, можливість переказування на згаданий вище рахунок певної частки грошових коштів або відповідної вартості доходів або майна здобутих злочинним шляхом, конфіскованих на підставі положень цієї Конвенції;

d) заохочення та переконання інших держав і фінансових установ, у відповідних випадках, до приєднання до них у зусиллях, яких докладають на підставі цієї статті, у тому числі шляхом забезпечення країнам, що розвиваються, проведення більшого обсягу програм підготовки кадрів і сучасного обладнання, з метою допомогти їм у досягненні цілей цієї Конвенції.

3. Наскільки це можливо, ці заходи не заперечують існуючі зобов'язання щодо іноземної допомоги або інші домовленості про фінансове співробітництво на двосторонньому, регіональному або міжнародному рівні.

4. Держави-учасниці можуть укласти двосторонні чи багатосторонні договори про матеріально-технічну допомогу, беручи до уваги фінансові домовленості, необхідні для забезпечення ефективності міжнародного співробітництва, передбаченого цією Конвенцією, а також для запобігання й виявлення корупції та боротьби з нею.

Глава VII. Механізми здійснення

Стаття 63. Конференція Держав – учасниць Конвенції

1. Цим засновується Конференція Держав – учасниць Конвенції з метою розширення можливостей Держав-учасниць і співробітництва між ними для досягнення цілей, встановлених цією Конвенцією, а також сприяння здійсненню цієї Конвенції та нагляду за її здійсненням.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає Конференцію Держав-учасниць не пізніше, ніж через рік після набуття чинності цією Конвенцією. Згодом відповідно до правил процедури, що прийняті Конференцією Держав-учасниць, проводяться чергові наради Конференції.

3. Конференція Держав-учасниць приймає правила-процедури й правила, які регулюють здійснення видів діяльності, що зазначені у цій статті, у тому числі правила, що стосуються допуску й участі спостерігачів та оплати витрат, понесених ними під час здійснення цих видів діяльності.

4. Конференція Держав-учасниць погоджує види діяльності, процедури та методи роботи для досягнення цілей, викладених у частині 1 цієї статті, у тому числі:

а) сприяння діяльності Держав-учасниць відповідно до статей 60 і 62 та глав II – V цієї Конвенції, у тому числі шляхом заохочення добровільних внесків;

б) сприяння обміну між Державами-учасницями інформацією про форми корупції й тенденції в цій галузі, а також про успішні методи запобігання корупції, боротьби з нею та повернення доходів, здобутих злочинним шляхом, через опублікування відповідної інформації, визначеної в цій статті;

с) співробітництво з відповідними міжнародними й регіональними організаціями та механізмами, а також неурядовими організаціями;

д) належне використання відповідної інформації, підготовленої іншими міжнародними й регіональними механізмами з метою запобігання корупції та боротьби з нею, для уникнення зайвого дублювання роботи;

е) періодичний розгляд питання про виконання цієї Конвенції її Державами-учасницями;

ф) внесення рекомендацій, які стосуються вдосконалення цієї Конвенції та її здійснення;

г) врахування потреб Держав-учасниць у технічній допомозі у зв'язку з виконанням цієї Конвенції та внесення рекомендацій щодо будь-яких дій, які вона може вважати необхідними у зв'язку з цим.

5. Для цілей частини 4 цієї статті Конференція Держав-учасниць одержує необхідні відомості про заходи, вжиті Державами-учасницями в ході виконання цієї Конвенції, про труднощі, на які вони при цьому натрапили, на підставі наданої ними інформації й через посередництво додаткових механізмів нагляду, які можуть створюватися Конференцією Держав-учасниць.

6. Кожна Держава-учасниця надає Конференції Держав-учасниць інформацію про свої програми, плани та практику, а також про законодавчі й адміністративні заходи, спрямовані на виконання цієї Конвенції, як це необхідно Конференції Держав-учасниць. Конференція Держав-учасниць вивчає питання про найефективніші шляхи одержання такої інформації та прийняття на її підставі відповідних рішень, у тому числі, інформацію, одержану від Держав-учасниць і від компетентних міжнародних організацій. Можуть бути розглянуті також матеріали, одержані від відповідних неурядових організацій, належним чином акредитованих відповідно до процедур, які визначатимуться рішенням Конференції Держав-учасниць.

7. На підставі частин 4-6 цієї статті Конференція Держав-учасниць, якщо вона вважатиме за необхідне, засновує будь-який відповідний механізм або орган з метою сприяння ефективному здійсненню Конвенції.

Стаття 64. Секретаріат

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй забезпечує необхідне секретарське обслуговування Конференції Держав – учасниць Конвенції.

2. Секретаріат:

а) надає Конференції Держав-учасниць допомогу в діяльності, про яку йдеться в статті 63 цієї Конвенції, а також забезпечує необхідним обслуговуванням сесії Конференції Держав-учасниць;

б) на запит, надає Державам-учасницям допомогу в наданні інформації Конференції Держав-учасниць, як це передбачено в частинах 5 і 6 статті 63 цієї Конвенції; та

с) забезпечує необхідну координацію з секретаріатами інших відповідних міжнародних і регіональних організацій.

Глава VIII. Заключні положення

Стаття 65. Здійснення Конвенції

1. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, необхідних заходів, законодавчих й адміністративних, для забезпечення виконання своїх зобов'язань за цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця може вживати суворіших заходів для запобігання корупції та боротьби з нею, ніж ті, що передбачені цією Конвенцією.

Стаття 66. Врегулювання спорів

1. Держави-учасниці докладають зусиль для врегулювання спорів щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції шляхом переговорів.

2. Будь-який спір між двома чи більше Державами-учасницями щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не може бути врегульований шляхом переговорів протягом обґрунтованого строку, передається на запит однієї з цих Держав-учасниць на арбітражний розгляд. Якщо протягом шести місяців з моменту запиту про арбітраж ці Держави-учасниці не зможуть домовитися про його організацію, будь-яка з цих Держав-учасниць може передати спір до Міжнародного Суду, звернувшись із заявою відповідно до Статуту Суду.

3. Кожна Держава-учасниця може під час підписання, ратифікації, прийняття або затвердження цієї Конвенції або під час приєднання до неї заявити про те, що вона не вважає себе зв'язаною положеннями частини 2 цієї статті. Інші Держави-учасниці не зв'язані положеннями частини 2 цієї статті щодо будь-якої Держави-учасниці, яка зробила таке застереження.

4. Держава-учасниця, яка зробила застереження відповідно до частини 3 цієї статті, може будь-коли зняти це застереження шляхом надіслання повідомлення Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 67. Підписання, ратифікація, прийняття, затвердження та приєднання

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами з 9 до 11 грудня 2003 року в Мериді, Мексика, а потім у Центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку до 9 грудня 2005 року.

2. Ця Конвенція також відкрита для підписання регіональними організаціям економічної інтеграції за умови, що принаймні одна з держав-учасниць такої організації підписала цю Конвенцію відповідно до частини 1 цієї статті.

3. Ця Конвенція підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття або затвердження здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Регіональна організація економічної інтеграції може здати на зберігання свою ратифікаційну грамоту або документ про прийняття або затвердження, якщо принаймні одна з її держав-членів вчинила так само. Цією ратифікаційною грамотою або документом про прийняття або затвердження така організація повідомляє про сферу своєї компетенції щодо питань, врегульованих цією Конвенцією. Така організація також повідомляє депозитарію про будь-яку відповідну зміну сфери своєї компетенції.

4. Ця Конвенція відкрита для приєднання будь-якої держави чи будь-якої регіональної організації економічної інтеграції, принаймні одна з держав-членів якої є Учасницею цієї Конвенції. Документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Під час приєднання регіональна організація економічної інтеграції повідомляє про сферу своєї компетенції щодо питань, врегульованих цією Конвенцією. Така організація також повідомляє депозитарію про будь-яку відповідну зміну сфери своєї компетенції.

Стаття 68. Набуття чинності

1. Ця Конвенція набирає чинності на дев'яностий день після дати здачі на зберігання тридцятої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження або приєднання. Для цілей цієї частини Конвенції будь-яка така грамота або документ, здані на зберігання регіональною організацією економічної інтеграції, не розглядаються як додаткові до грамот або документів, що здані на зберігання державами – членами такої організації.

2. Для кожної держави або регіональної організації економічної інтеграції, які ратифікують, приймають або затверджують цю Конвенцію або приєднуються до неї після здачі на зберігання тридцятої ратифікаційної грамоти або документа про такі дії, ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після дати здачі на зберігання такою державою або організацією відповідної грамоти або документа або в дату набрання чинності цієї Конвенції відповідно до частини 1 цієї статті в залежності від того, що настає пізніше.

Стаття 69. Зміни

1. Після закінчення строку п'яти років після набрання чинності цією Конвенцією Держава-учасниця може запропонувати зміну й надіслати її Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який потім пересилає запропоновану зміну Державам-учасницям і Конференції Держав-учасниць Конвенції з метою розгляду цієї пропозиції та прийняття рішення щодо нього. Конференція Держав-учасниць

докладає всіх зусиль для досягнення консенсусу щодо кожної зміни. Якщо всі зусилля щодо досягнення консенсусу були вичерпані, і згоди не було досягнуто, то, як крайній засіб, для прийняття зміни необхідна більшість у дві третини голосів Держав-учасниць, які присутні й беруть участь у голосуванні на засіданні Конференції Держав-учасниць.

2. З питань, що входять до їхньої компетенції, регіональні організації економічної інтеграції здійснюють своє право голосу відповідно до цієї статті, маючи число голосів, рівне числу їхніх держав-членів, які є Учасницями цієї Конвенції. Такі організації не здійснюють свого права голосу, якщо їхні держави-члени здійснюють своє право голосу, і навпаки.

3. Зміна, прийнята відповідно до частини 1 цієї статті, підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню Державами-учасницями.

4. Зміна, прийнята відповідно до частини 1 цієї статті, набуває чинності щодо Держави-учасниці через дев'яносто днів після дати здачі нею на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження такої зміни.

5. Коли зміна набуває чинності, вона стає обов'язковою для всіх Держав-учасниць, які висловили згоду на її обов'язковість. Інші Держави-учасниці продовжують бути зв'язаними положеннями цієї Конвенції та будь-якими змінами, які вони раніше ратифікували, прийняли або затвердили.

Стаття 70. Денонсація

1. Держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію шляхом надіслання письмового повідомлення Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Така денонсація набирає чинності після закінчення одного року після дати одержання повідомлення Генеральним секретарем.

2. Регіональна організація економічної інтеграції перестає бути учасницею цієї Конвенції, коли всі її держави-члени денонсували цю Конвенцію.

Стаття 71. Депозитарій та мови

1. Депозитарієм цієї Конвенції призначається Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.

2. Оригінал цієї Конвенції, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський та французький тексти якої є рівно автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

НА ПОСВІДЧЕННЯ ЧОГО нижчепідписані, належним чином уповноважені на те представники, підписали цю Конвенцію.

РАДА ЄВРОПИ

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією

(Конвенцію ратифіковано Законом N 2476-IV від 16.03.2005, ВВР, 2005, N 16, ст.266)

Дата підписання: 04.11.1999

Дата набуття чинності: 01.01.2006

Офіційний переклад

Преамбула

Держави-члени Ради Європи, інші держави та Європейське Співтовариство, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, усвідомлюючи важливість зміцнення міжнародного співробітництва у галузі боротьби із корупцією,

наголошуючи, що корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості і що вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою,

визнаючи, що корупція має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ,

переконані, що цивільне право обов'язково має сприяти боротьбі із корупцією шляхом надання особам, яким заподіяно шкоду, можливості отримати справедливую компенсацію,

посилаючись на висновки та резолюції Дев'ятнадцятої (Мальта, 1994 рік), Двадцять Першої (Чеська Республіка, 1997 рік) і Двадцять Другої (Молдова, 1999 рік) конференцій міністрів юстиції європейських країн,

беручи до уваги Програму дій проти корупції, ухвалену Комітетом міністрів у листопаді 1996 року,

беручи також до уваги обґрунтування можливості розробки конвенції про цивільно-правові засоби отримання компенсації за шкоду, заподіяну внаслідок корупційних дій, яке було затверджене Комітетом міністрів у лютому 1997 року,

зважаючи на резолюцію (97) 24 (994_ 845), яка стосується 20 керівних принципів боротьби із корупцією та яку Комітет міністрів ухвалив у листопаді 1997 року на своєму 101-му засіданні, на резолюцію (98) 7, яка дозволяє укладення часткової та розширеної угоди про створення «Групи держав проти корупції (ГРЕКО)» та яку Комітет міністрів ухвалив у травні 1998 року на своєму 102-му засіданні, а також на резолюцію (99) 5, якою створюється ГРЕКО та яку було ухвалено 1 травня 1999 року,

посилаючись на Заключну декларацію та План дій, ухвалені главами держав і урядів держав-членів Ради Європи на їхньому Другому засіданні у Страсбурзі у жовтні 1997 року,

домовились про таке:

Глава I. Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні

Стаття 1. Мета

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві ефективні засоби правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду.

Стаття 2. Визначення корупції

Для цілей цієї Конвенції «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи.

Стаття 3. Компенсація за заподіяну шкоду

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду.

2. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду.

Стаття 4. Відповідальність

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві такі умови компенсації заподіяної шкоди:

- i) вчинення відповідачем особисто або з його дозволу корупційної дії чи нежиття ним розумних заходів для запобігання вчиненню корупційної дії;
- ii) заподіяння шкоди позивачу; та
- iii) наявність причинного зв'язку між корупційною дією та заподіяною шкодою.

2. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві групову відповідальність для випадків, коли у заподіянні шкоди внаслідок однієї і тієї самої корупційної дії є винними декілька відповідачів.

Стаття 5. Відповідальність держави

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким державні посадові особи під час виконання своїх службових обов'язків запо-

діяли шкоду корупційними діями, належні процедури отримання компенсації від держави чи, у випадку недержавних установ, від керівних органів таких установ.

Стаття 6. Контрибутивна вина

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві зменшення чи відмову у компенсації з урахуванням усіх обставин, якщо позивач через його власну помилку сприяв завданню шкоди чи її посиленню.

Стаття 7. Позовна давність

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві, що позовна давність для компенсації заподіяної шкоди становить не менше трьох років від дня, коли особа, якій було заподіяно шкоду, дізналася чи обґрунтовано могла знати про заподіяння шкоди або про здійснення корупційної дії та про особистість винної особи. Проте суд не розглядає такий позов після закінчення позовного строку тривалістю не менше десяти років від дня здійснення корупційної дії.

2. Закони Сторін, які регулюють переривання та зупинення перебігу давності, застосовуються, у разі необхідності, до строків позовної давності, передбачених у пункті 1.

Стаття 8. Дійсність угод

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві, що угоди чи їхні положення, які передбачають корупцію, вважаються такими, що не мають сили.

2. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві, що всі сторони будь-якої угоди, чия домовленість була порушена тією чи іншою корупційною дією, мають право звертатися до суду із проханням про визнання такої угоди недійсною без порушення їхнього права вимагати компенсації заподіяної шкоди.

Стаття 9. Захист працівників

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам.

Стаття 10. Рахунки та аудит

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві будь-які заходи, що необхідні для чіткого складання суб'єктами економічної діяльності річних звітів і отримання дійсної та вірогідної інформації про фінансовий стан суб'єкта економічної діяльності.

2. З метою запобігання корупційним діям кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві необхідність підтвердження аудиторами, що річні звіти

містять дійсну та вірогідну інформацію про фінансовий стан суб'єкта економічної діяльності.

Стаття 11. Збирання доказів

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві ефективні процедури збирання доказів під час цивільного провадження у справі про корупцію.

Стаття 12. Тимчасові заходи

Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві такі судові розпорядження, які необхідні для збереження прав і інтересів сторін під час цивільного провадження у справі про корупцію.

Глава II. Міжнародне співробітництво та контроль за виконанням

Стаття 13. Міжнародне співробітництво

Сторони здійснюють ефективне співробітництво у питаннях, які стосуються цивільного провадження у справах про корупцію, і особливо вручення документів, збирання доказів в інших країнах, юрисдикції, визнання та виконання рішень судових органів іноземних країн і судових витрат, згідно із положеннями відповідних міжнародних документів про міжнародне співробітництво у цивільних і комерційних справах, Сторонами яких вони є, а також відповідно до їхнього внутрішнього законодавства.

Стаття 14. Контроль за виконанням

Контроль за виконанням цієї Конвенції Сторонами здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО).

Глава III. Прикінцеві положення

Стаття 15. Підписання та набрання чинності

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи, державами, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці Конвенції, та Європейським Співтовариством.

2. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

3. Ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотирнадцять держав, які її підписали, висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень пункту 2. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав

проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, прийняття чи затвердження, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності.

4. Стосовно будь-якої держави, що підписала Конвенцію та що висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати висловлення нею своєї згоди про обов'язковість для неї Конвенції відповідно до положень пункту 2. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, прийняття чи затвердження, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно такої держави.

5. Будь-які конкретні умови участі Європейського Співтовариства у Групі держав проти корупції (ГРЕКО) визначаються у разі необхідності за спільною згодою із Європейським Співтовариством.

Стаття 16. Приєднання до Конвенції

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи після консультацій із учасниками Конвенції може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради і яка не брала участі у розробці Конвенції, приєднатися до цієї Конвенції у рішенні, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20d Статуту Ради Європи, і однотайним голосуванням представників Сторін, які мають право засідати в Комітеті.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи. Будь-яка держава, що приєдналася до цієї Конвенції, автоматично стає членом ГРЕКО, якщо вона на час приєднання ще не є таким членом, у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно такої держави.

Стаття 17. Застереження

Жодні застереження стосовно будь-якого положення цієї Конвенції не дозволяються.

Стаття 18. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава чи Європейське Співтовариство під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка Сторона може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Конвенція набирає чинності

в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 19. Відношення до інших документів і угод

1. Ця Конвенція не зашкоджує правам та зобов'язанням, що випливають із міжнародних багатосторонніх документів, які стосуються спеціальних питань.

2. Сторони цієї Конвенції можуть укладати між собою двосторонні чи багатосторонні угоди з питань, що розглядаються у Конвенції, з метою доповнення чи посилення її положень або сприяння застосуванню принципів, закріплених у ній, чи без шкоди для цілей та принципів цієї Конвенції вони можуть дотримуватися певних правил з цього питання в рамках спеціальної системи, яка є обов'язковою на час відкриття цієї Конвенції для підписання.

3. Якщо дві чи більше Сторін вже уклали угоду чи договір стосовно якогось з питань, що розглядаються у цій Конвенції, або в інший спосіб встановили свої стосунки щодо цього питання, вони мають право застосовувати таку угоду чи такий договір або відповідним чином регулювати такі стосунки замість цієї Конвенції.

Стаття 20. Поправки

1. Поправки до цієї Конвенції можуть пропонуватися будь-якою Стороною, і вони надсилаються Генеральним секретарем Ради Європи державам-членам Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції, Європейському Співтовариству, а також будь-якій державі, яка приєдналася до Конвенції або якій було запропоновано приєднатися до неї відповідно положень статті 16.

2. Будь-яка поправка, що її запропонувала та чи інша Сторона, надсилається Європейському комітетові із правового співробітництва (ЕКПС), який подає Комітетові міністрів свій висновок щодо запропонованої поправки.

3. Комітет міністрів розглядає запропоновану поправку та висновок, поданий Європейським комітетом із правового співробітництва (ЕКПС), і після консультацій із Сторонами Конвенції, які не є членами Ради Європи, може прийняти таку поправку.

4. Текст будь-якої поправки, прийнятої Комітетом міністрів відповідно до пункту 3 цієї статті, надсилається Сторонам для прийняття.

5. Будь-яка поправка, прийнята відповідно до пункту 3 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день від дати, на яку всі Сторони поінформували Генерального секретаря про її прийняття ними.

Стаття 21. Врегулювання спорів

1. Європейський комітет із правового співробітництва (ЄКПС) Ради Європи постійно інформується про тлумачення та застосування цієї Конвенції.

2. У разі виникнення між Сторонами спору щодо тлумачення чи застосування цієї Конвенції такі Сторони намагаються врегулювати спір шляхом переговорів або будь-яким іншим мирним шляхом на їхній вибір, включаючи подання спору на розгляд Європейського комітету із правового співробітництва (ЄКПС), арбітражного суду, рішення якого є обов'язковими для Сторін, або Міжнародного Суду за згодою відповідних Сторін.

Стаття 22. Денонсація

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 23. Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради, будь-які інші держави, які підписали цю Конвенцію, та Сторони Конвенції про:

- а) будь-яке підписання;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- с) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 15 та 16;
- д) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі четвертого дня листопада місяця 1999 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі-члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції, Європейському Співтовариству, а також будь-якій державі, якій було запропоновано приєднатися до Конвенції.

РАДА ЄВРОПИ

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 47-48)

{Конвенцію ратифіковано із заявою Законом N 252-V від 18.10.2006, ВВР, 2006, N 50, ст.497} Дата підписання: 27.01.1999

Дата ратифікації Україною: 18.10.2006

Дата набрання чинності для України: 01.03.2010 Офіційний переклад

Преамбула

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами,

визнаючи важливість активізації співробітництва між іншими державами, що підписали цю Конвенцію,

переконані у необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів,

наголошуючи, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства,

вважаючи, що ефективна боротьба із корупцією вимагає розширення, активізації та поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах,

вітаючи останні події, які ще більше поглиблюють на міжнародному рівні розуміння та співробітництво у справі боротьби із корупцією, включаючи заходи Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої організації торгівлі, Організації американських держав, ОЕСР і Європейського Союзу,

беручи до уваги Програму дій проти корупції, ухвалену Комітетом міністрів Ради Європи у листопаді 1996 року, на виконання рекомендацій Дев'ятнадцятої Конференції міністрів юстиції європейських країн (Валлетта, 1994 рік),

відзначаючи у цьому зв'язку важливість участі держав, які не є членами Ради Європи, у діяльності Ради, спрямованій проти корупції, а також вітаючи їхній цінний внесок у реалізації Програми дій проти корупції,

відзначаючи також, що Резолюція N 1, ухвалена на 21-й Конференції міністрів юстиції європейських країн (Прага, 1997 рік), закликає до швидкого впроваджен-

ня Програми дій проти корупції та рекомендує, зокрема, якнайскоріше укласти кримінальну конвенцію, яка передбачала б скоординоване визнання злочинів, пов'язаних із корупцією, злочинними, посилення співробітництва у галузі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів, а також ефективний механізм для подальших дій, відкритий для держав-членів і держав, які не є членами Ради Європи, на рівних засадах,

беручи до уваги, що глави держав і урядів держав-членів Ради Європи з нагоди їхньої другої зустрічі, що відбулася у Страсбурзі 10-11 жовтня 1997 року, вирішили шукати спільні шляхи подолання ризиків, які створює зростання корупції, та ухвалили План дій, у якому Комітетові міністрів, крім іншого, доручається забезпечити якнайскорішу розробку міжнародно-правових документів відповідно до Програми дій проти корупції з метою розвитку співробітництва у галузі боротьби із корупцією, включаючи її зв'язки із організованою злочинністю та відмиванням грошей,

враховуючи також, що у резолюції (97) 24, яка стосується 20 керівних принципів боротьби із корупцією та яку Комітет міністрів ухвалив 6 листопада 1997 року на своєму 101-му засіданні, підкреслюється необхідність якнайскорішої розробки міжнародно-правових документів відповідно до Програми дій проти корупції,

з огляду на прийняття Комітетом міністрів на своєму 102-му засіданні 4 травня 1998 року резолюції (98) 7, що дозволяє укладення часткової та розширеної угоди про створення «Групи держав проти корупції (ГРЕКО)», яка спрямовуватиме свою діяльність на розширення можливостей її членів у галузі боротьби із корупцією шляхом здійснення контролю за виконанням ними своїх зобов'язань у цій галузі, домоглись про таке:

Глава I. Використання термінів

Стаття 1. Використання термінів

Для цілей цієї Конвенції:

а) вираз «посадова особа» тлумачиться за змістом визначення «державного службовця», «публічної посадової особи», «мера», «міністра» чи «судді» у національному законодавстві та у кримінальному праві держави, де відповідна особа виконує такі функції;

б) термін «суддя», наведений вище у підпункті (а), включає прокурорів і осіб, які обіймають посаду судді;

с) у випадку судового переслідування державної посадової особи іншої держави переслідуюча держава може застосовувати визначення державної посадової особи тільки у тій мірі, у якій це визначення сполучне із її національним законодавством;

d) «юридична особа» означає будь-яке утворення, яке має такий статус за діючим національним законодавством, за винятком держав або інших державних органів, які здійснюють владні повноваження, та міждержавних міжнародних організацій.

Глава II. Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні

Стаття 2. Дача хабара національним державним посадовим особам

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків.

Стаття 3. Одержання хабара національними державними посадовими особами

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення вимагання чи одержання будь-якими посадовими особами прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги, для них особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги з метою виконання чи невиконання ними своїх службових обов'язків.

Стаття 4. Хабарництво членів національних представницьких органів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються будь-якою особою, що є членом будь-якого національного представницького органу, який здійснює законодавчі або виконавчі повноваження.

Стаття 5. Хабарництво іноземних державних посадових осіб

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються посадовою особою будь-якої іншої держави.

Стаття 6. Хабарництво членів іноземних представницьких органів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка особа, що є членом будь-якого представницького органу, який виконує законодавчі або виконавчі функції у будь-якій іншій державі.

Стаття 7. Дача хабара у приватному секторі

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне надання під час здійснення підприємницької діяльності обіцянки, пропонування чи дачі прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким особам, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків.

Стаття 8. Одержання хабара у приватному секторі

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення під час здійснення підприємницької діяльності вимагання чи одержання прямо чи опосередковано будь-якими особами, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, будь-якої неправомірної переваги чи обіцянки такої вигоди для них особисто чи для інших осіб або прийняття пропозиції чи обіцянки отримання такої переваги з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків.

Стаття 9. Хабарництво посадових осіб міжнародних організацій

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка посадова особа або інший співробітник, який працює за контрактом, за змістом положень про персонал, будь-якої міжнародної чи наднаціональної організації чи органу, членом якого є відповідна Сторона, та будь-якою відрядженою чи невідрядженою особою, яка здійснює повноваження, що відповідають повноваженням таких посадових осіб або співробітників.

Стаття 10. Хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статті 4, якщо в них задіяні будь-які члени парламентських асамблей міжнародних або наднаціональних організацій, членом яких є відповідна Сторона.

Стаття 11. Хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення визнання у своєму національному законодав-

стві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяні будь-які особи, що обіймають посаду судді, або посадові особи будь-якого міжнародного суду, юрисдикцію якого визнала відповідна Сторона.

Стаття 12. Зловживання впливом

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою особою, згаданою у статтях 2, 4-6 і 9-11, незалежно від того, чи така неправомірна перевага призначена для неї особисто чи для іншої особи, а також вимагання, одержання або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги у винагороду за такий вплив незалежно від того, чи такий вплив дійсно здійснюється, чи призводить до бажаного результату.

Стаття 13. Відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, що згадуються у пунктах 1 і 2 статті 6 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (ETS 141), на умовах, наведених у цих пунктах, якщо предикатний злочин є одним із злочинів, передбачених у статтях 2-12 цієї Конвенції, в тій мірі, в якій відповідна Сторона не зробила застереження чи заяви стосовно цих злочинів або не вважає такі злочини тяжкими з огляду законодавства в сфері відмивання доходів.

Стаття 14. Фінансові злочини

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення відповідальності у своєму національному законодавстві, що передбачає кримінальні чи інші санкції за нижченаведені умисні дії чи бездіяльність з метою вчинення, приховування чи маскування злочинів, згаданих у статтях 2-12, якщо Сторона не зробила відповідного застереження чи відповідної заяви:

- а) виписування чи використання рахунку або будь-якого іншого облікового документа чи запису, що містить недостовірну чи неповну інформацію;
- б) незаконне неоформлення запису про сплату.

Стаття 15. Співучасть

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кри-

мінальної відповідальності за допомогу у вчиненні чи підбурювання до вчинення будь-якого із кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією.

Стаття 16. Імунітет

Положення цієї Конвенції не впливають на положення будь-якого договору, протоколу чи статуту, а також на інструменти їх впровадження у тому, що стосується позбавлення імунітету.

Стаття 17. Юрисдикція

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання у своєму національному законодавстві підсудними кримінальні злочини, передбачені статтями 2-14 цієї Конвенції, якщо:

- а) злочини вчинено повністю або частково на її території;
- б) злочинець є її громадянином, посадовою особою чи членом одного із її національних представницьких органів;
- с) злочини вчинено однією із її посадових осіб чи одним із членів її національних представницьких органів або будь-якою особою, згаданою у статтях 9-11, яка водночас є її громадянином.

2. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про ратифікацію, прийняття, затвердження або приєднання може у заяві на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи повідомити про те, що вона залишає за собою право не застосовувати чи застосовувати лише в особливих випадках або за особливих умов правила підсудності, визначені у підпунктах b та c пункту 1 цієї статті чи будь-якій її частині.

3. Якщо Сторона використала можливість зробити застереження, як це передбачено у пункті 2 цієї статті, вона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для встановлення підсудності злочинів, що розглядаються у цій Конвенції, у випадках, коли правопорушник знаходиться на її території і вона його не видає іншій Стороні виключно на підставі його громадянства після отримання прохання про видачу.

4. Ця Конвенція не виключає можливості встановлення Стороною кримінальної юрисдикції відповідно до національного законодавства.

Стаття 18. Відповідальність юридичних осіб

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення відповідальності юридичних осіб за передбачені цією Конвенцією кримінальні злочини – дачу хабара, зловживання впливом та відмивання доходів, – вчинені на їхню користь будь-якою фізичною особою, яка діяла незалежно або як представник того чи іншого органу юридичної особи та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній особі, із використанням:

представницьких повноважень юридичної особи; чи

- повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; чи
- повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи;
- а також за залучення такої фізичної особи до вищезазначених злочинів у якості співучасника чи підбурювача.

2. Крім випадків, передбачених у пункті 1, кожна Сторона вживатиме необхідних заходів для забезпечення відповідальності юридичної особи, коли неналежний контроль з боку фізичної особи, згаданої у пункті 1, призвів до вчинення в інтересах цієї юридичної особи кримінальних злочинів, наведених у пункті 1, фізичною особою, що їй підпорядковується.

3. Відповідальність юридичної особи за пунктами 1 та 2 не виключатиме кримінального переслідування фізичних осіб, які вчиняють кримінальні злочини, згадані у пункті 1, підбурюють до них або беруть у них участь.

Стаття 19. Санкції та заходи

1. З огляду на серйозний характер кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією, кожна Сторона запроваджуватиме стосовно кримінальних злочинів, визначених у статтях 2-14, ефективні, адекватні та стримуючі санкції і заходи, включаючи, у разі вчинення таких злочинів фізичними особами, позбавлення волі із подальшою можливістю екстрадиції.

2. Кожна Сторона забезпечуватиме, щоб юридичним особам, притягнутим до відповідальності відповідно до пунктів 1 та 2 статті 18, призначалися ефективні, адекватні та стримуючі кримінальні або некримінальні санкції і заходи, включаючи штрафи.

3. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливості конфіскації чи в інший спосіб вилучення засобів вчинення кримінальних злочинів і доходів, отриманих від кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам.

Стаття 20. Спеціалізовані органи

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинуватеного тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань.

Стаття 21. Співробітництво із національними органами та між ними

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб органи державної влади та будь-яка посадова особа співробітничали із

дотриманням національного законодавства із тими національними органами, які відповідають за розслідування та переслідування кримінальних злочинів:

а) шляхом інформування таких органів на свою власну ініціативу у тих випадках, коли є достатні підстави вважати вчиненим будь-який із кримінальних злочинів, визначених у статтях 2-14; або

б) шляхом надання таким органам на їхній запит будь-якої необхідної інформації.

Стаття 22. Захист помічників правосуддя та свідків

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективного й належного захисту:

а) тих, хто повідомляє про кримінальні злочини, визначені у статтях 2-14, або в інший спосіб співробітничав із органами слідства та переслідування;

б) свідків, які дають показання стосовно цих злочинів.

Стаття 23. Заходи по сприянню збиранню доказів і конфіскації доходів

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, – включаючи заходи, що дозволяють застосування спеціальних слідчих методів із дотриманням національного законодавства, – які можуть бути необхідними для забезпечення їй можливості сприяти збиранню доказів у зв'язку із кримінальними злочинами, визначеними у статтях 2-14 цієї Конвенції, та ідентифікувати, вистежувати, заморожувати і заарештовувати засоби та доходи, отримані від корупції, чи власність, вартість якої відповідає таким доходам, до яких можуть застосовуватися заходи, передбачені у пункті 3 статті 19 цієї Конвенції.

2. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення своїх судів або інших компетентних органів правом виносити постанови про подання банківської, фінансової або комерційної інформації чи про вилучення такої інформації для здійснення заходів, передбачених у пункті 1 цієї статті.

3. Банківська таємниця не може перешкоджати здійсненню заходів, передбачених у пунктах 1 і 2 цієї статті.

Глава III. Контроль за виконанням

Стаття 24. Контроль

Контроль за виконанням цієї Конвенції Сторонами здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО).

Глава IV. Міжнародне співробітництво

Стаття 25. Загальні принципи та заходи міжнародного співробітництва

1. Сторони якнайтісніше співпрацюватимуть одна з одною згідно із положеннями відповідних міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, досягнутих на основі однакового законодавства чи законодавчої взаємності, а також із дотриманням їхнього національного законодавства з метою розслідування та переслідування кримінальних злочинів, визначених у цій Конвенції.

2. Якщо Сторони не є учасниками міжнародних договорів або домовленостей, наведених у пункті 1, застосовуються статті 26-31 цієї глави.

3. Статті 26-31 цієї глави застосовуються також у випадках, коли вони є більш сприятливими, ніж положення міжнародних договорів або домовленостей, наведених у пункті 1.

Стаття 26. Взаємна допомога

1. Сторони надаватимуть одна одній якнайширшу взаємну допомогу, швидко обробляючи запити, що надходять від органів, які відповідно до національного законодавства, мають право розслідувати чи переслідувати кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією.

2. У наданні взаємної правової допомоги за пунктом 1 цієї статті може бути відмовлено, якщо, на думку запитуваної Сторони, задоволення запиту може зашкодити її основоположним інтересам, національному суверенітету, національній безпеці чи громадському порядку.

3. Сторони не можуть застосовувати правило таємності банківських операцій як підставу для відмови у будь-якому співробітництві за цією главою. Якщо це передбачає її національне законодавство, Сторона може вимагати, щоб запит про співробітництво, який передбачає зняття таємниці банківських операцій, скріплювався дозволом судді чи іншого судового органу, включаючи державних обвинувачів, що займається кримінальними справами.

Стаття 27. Екстрадиція

1. Кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією, вважатимуться такими, що включені до будь-якого договору про екстрадицію, чинного між Сторонами, як злочини, що тягнуть видачу.

2. Якщо Сторона, яка зумовлює екстрадицію наявністю відповідного договору, отримує запит про екстрадицію іншій Стороні, з якою вона не має чинного договору про екстрадицію, вона може вважати цю Конвенцію правовою основою для видачі,

коли йдеться про будь-який злочин, визначений цією Конвенцією.

3. Сторони, які не зумовлюють екстрадицію наявністю відповідного договору, у стосунках між собою визнають кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією, такими, що тягнуть екстрадицію.

4. Екстрадиція здійснюватиметься відповідно до умов, передбачених у законодавстві запитуваної Сторони або чинних договорах про екстрадицію, включаючи підстави, на яких запитувана Сторона може відмовити у екстрадиції.

5. Якщо у екстрадиції за кримінальний злочин, передбачене цією Конвенцією, відмовляється виключно на підставі громадянства правопорушника, або якщо запитувана Сторона вважає, що вона має юрисдикцію над таким злочином, запитувана Сторона передає справу до своїх компетентних органів для переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо вона не домовилася про інше із запитуючою Стороною, й інформує належним чином останню про остаточні результати справи.

Стаття 28. Надання інформації за власною ініціативою

Без шкоди для свого розслідування чи провадження у справі Сторона може без попереднього запиту надіслати іншій Стороні інформацію про виявлені факти, якщо вона вважає, що повідомлення такої інформації може допомогти отримуючій Стороні у порушенні чи проведенні розслідування або провадження стосовно кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, або може сприяти поданню такою Стороною запиту згідно із цією главою.

Стаття 29. Центральний орган

1. Сторони призначають центральний орган або у разі необхідності декілька центральних органів, які відповідають за подання запитів, надають відповіді на запити, зроблені відповідно до цієї глави та забезпечують виконання таких запитів або передачу їх до відповідних органів для виконання.

2. Кожна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про прийняття, затвердження або приєднання повідомляє Генеральному Секретарю Ради Європи назви та адреси органів, призначених на виконання пункту 1 цієї статті.

Стаття 30. Безпосередній зв'язок

1. Центральні органи підтримують між собою безпосередній зв'язок.

2. У термінових випадках запити про надання взаємодопомоги та повідомлення, що стосуються такої допомоги, можуть надсилатися безпосередньо судовими органами, включаючи державних обвинувачів, запитуючої Сторони таким самим органам запитуваної Сторони. У таких випадках копія подання надсилається одночасно центральному органу запитуваної Сторони через центральний орган запитуючої Сторони.

3. Будь-який запит або будь-яке повідомлення за пунктами 1 і 2 цієї статті може робитися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол).

4. Якщо запит надсилається відповідно до пункту 2 цієї статті, а отримуючий орган не має повноважень розглядати такий запит, отримуючий орган передає запит до компетентного національного органу і самостійно інформує про це запитуючу Сторону.

5. Запити чи повідомлення за пунктом 2 цієї статті, які не стосуються примусових заходів, можуть безпосередньо надсилатися компетентними органами запитуючої Сторони компетентним органам запитуваної Сторони.

6. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про прийняття, затвердження або приєднання може повідомити Генеральному Секретарю Ради Європи про те, що заради ефективності запити, зроблені за цією главою, мають надсилатися до її центрального органу.

Стаття 31. Інформація

Запитувана Сторона невідкладно інформує запитуючу Сторону про заходи, вжиті щодо запиту, зробленого за цією главою, та про остаточні результати таких заходів. Запитувана Сторона також невідкладно інформує запитуючу Сторону про будь-які обставини, що унеможливають виконання запланованих заходів або можуть суттєво його затримати.

Глава V. Прикінцеві положення

Стаття 32. Підписання та набрання чинності

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи та державами, які не є членами Ради Європи, але які брали участь у її розробці. Такі держави можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цієї Конвенції шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або

б) підписання за умови ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному Секретарю Ради Європи.

3. Ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотирнадцять держав висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень пункту 1 цієї статті. Будь-яка така держава, що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності.

4. Стосовно будь-якої держави, що підписала Конвенцію та що висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати висловлення нею своєї згоди про обов'язковість для неї Конвенції відповідно до положень пункту 1. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно такої держави.

Стаття 33. Приєднання до Конвенції

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи після консультацій із Договірними державами-учасниками Конвенції може запропонувати Європейському Співтовариству, а також будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і яка не брала участі у розробці Конвенції, приєднатися до цієї Конвенції шляхом прийняття рішення, що приймається більшістю голосів, передбаченою у пункті d статті 20 Статуту Ради Європи, і одностайним голосуванням представників Договірних держав, які мають право засідати в Комітеті міністрів.

2. Стосовно Європейського Співтовариства та будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції відповідно до пункту 1 цієї статті, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному Секретарю Ради Європи. Європейське Співтовариство та будь-яка держава, що приєдналася до цієї Конвенції, автоматично стають членами ГРЕКО, якщо вони на час приєднання ще не є такими членами, у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно них.

Стаття 34. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка Сторона може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним Секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним Секретарем.

Стаття 35. Відношення до інших конвенцій та угод

1. Ця Конвенція не зашкоджує правам та зобов'язанням, що випливають із міжнародних багатосторонніх конвенцій, які стосуються спеціальних питань.

2. Сторони цієї Конвенції можуть укласти між собою двосторонні чи багатосторонні угоди з питань, що розглядаються у Конвенції, з метою доповнення чи посилення її положень або сприяння застосуванню принципів, закріплених у ній.

3. Якщо дві чи більше Сторін вже уклали угоду чи договір стосовно якогось із питань, що розглядаються у цій Конвенції, або в інший спосіб встановили свої стосунки щодо цього питання, вони мають право застосовувати таку угоду чи такий договір або відповідним чином регулювати такі стосунки замість цієї Конвенції, якщо це сприяє міжнародному співробітництву.

Стаття 36. Заяви

Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити, що вона визнаватиме кримінальними злочинами дачу та одержання хабара іноземними посадовими особами відповідно до статті 5, посадовими особами міжнародних організацій відповідно до статті 9 або суддями та посадовими особами міжнародних судів відповідно до статті 11, тільки якщо посадова особа чи суддя діють або утримуються від дій на порушення своїх обов'язків.

Стаття 37. Застереження

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може залишити за собою право не визнавати повністю або частково у своєму національному законодавстві кримінальними злочинами дії, згадані у статтях 4, 6-8, 10 і 12, або злочини, що пов'язані із одержанням хабара та визначені у статті 5.

2. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити, що вона користуватиметься застереженням, передбаченим у пункті 2 статті 17.

3. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити, що вона може відмовити у наданні правової взаємодопомоги відповідно до пункту 1 статті 26, якщо запит стосується злочину, який, на думку запитуваної Сторони, є політичним злочином.

4. Жодна держава не може на застосування пунктів 1, 2 і 3 цієї статті заявляти застереження до більше ніж п'яти положень, згаданих у цих пунктах. Жодні інші застереження не дозволяються. Застереження однакового характеру до статей 4, 6 і 10 вважаються одним застереженням.

Стаття 38. Строк дії та перегляд заяв і застережень

1. Заяви, згадані у статті 36, та застереження, згадані у статті 37, діють упродовж трьох років від дати набрання цією Конвенцією чинності стосовно відповідної держави. Проте такі заяви та застереження можуть поновлюватися на періоди такої самої тривалості.

2. За дванадцять місяців до закінчення строку дії заяви чи застереження Генеральний Секретар Ради Європи повідомляє відповідну державу про закінчення такого строку. Ця держава не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку дії заяви чи застереження має повідомити Генерального Секретаря про те, що вона залишає таку заяву чи таке застереження в силі, вносить до заяви чи застереження зміни або відкликає заяву чи застереження. Якщо відповідна держава не надсилає такого повідомлення, Генеральний Секретар інформує цю державу про те, що строк дії її заяви чи застереження вважається автоматично подовженим на шестимісячний період. Якщо до спливу цього шестимісячного періоду відповідна держава не повідомляє про свій намір залишити заяву чи застереження в силі або внести до заяви чи застереження зміни, така заява чи застереження втрачає чинність.

3. Якщо Сторона робить заяву чи застереження відповідно до статей 36 та 37, до поновлення дії такої заяви чи такого застереження або на запит, вона надає ГРЕКО пояснення щодо підстав подовження строку дії.

Стаття 39. Поправки

1. Поправки до цієї Конвенції можуть пропонуватися будь-якою Стороною, і вони надсилаються Генеральним Секретарем Ради Європи державам-членам Ради Європи, кожній державі, яка не є членом Ради Європи, але яка приєдналася до Конвенції або якій було запропоновано приєднатися до неї відповідно положень статті 33.

2. Будь-яка поправка, запропонована тією чи іншою Стороною, надсилається Європейському комітетові із проблем злочинності (ЄКПЗ), який подає Комітетові міністрів свій висновок щодо запропонованої поправки.

3. Комітет міністрів розглядає запропоновану поправку та висновок, поданий ЄКПЗ, і після консультацій із державами-учасниками Конвенції, які не є членами Ради Європи, може прийняти таку поправку.

4. Текст будь-якої поправки, прийнятої Комітетом міністрів відповідно до пункту 3 цієї статті, надсилається Сторонам для прийняття.

5. Будь-яка поправка, прийнята відповідно до пункту 3 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день від дати, на яку всі Сторони поінформували Генерального Секретаря про її прийняття ними.

Стаття 40. Врегулювання спорів

1. Європейський комітет Ради Європи із проблем злочинності постійно інформується про тлумачення та застосування цієї Конвенції.

2. У разі виникнення між Сторонами спору щодо тлумачення чи застосування цієї Конвенції такі Сторони намагаються врегулювати спір шляхом переговорів або будь-яким іншим мирним шляхом на їхній вибір, включаючи подання спору на розгляд Європейського комітету із проблем злочинності, арбітражного суду, рішення якого є обов'язковими для Сторін, або Міжнародного суду за згодою відповідних Сторін.

Стаття 41. Денонсація

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним Секретарем.

Стаття 42. Повідомлення

Генеральний Секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради Європи та будь-яку державу, що приєдналася до Конвенції про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 32 та 33;
- d) будь-яку заяву чи будь-яке застереження, зроблене відповідно до статей 36 або 37;
- e) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або інформацію, що стосується цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі двадцять сьомого січня 1999 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний Секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі-члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції та будь-якій державі, якій було запропоновано приєднатися до Конвенції.

Частина III

Міжнародні конвенції та інші інструменти, що регулюють використання надзвичайних повноважень та захист прав людини в умовах надзвичайного стану

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

*(Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради
Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73)*

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру,

визнаючи, що ці права впливають з властивої людській особі гідності,

визнаючи, що згідно з Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами,

беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини,

беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті,

погоджуються про такі статті:

Частина I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що впливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоврядними і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

Частина II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

2. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті.

3. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

а) забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні;

б) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;

с) забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 4

1. Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

2. Це положення не може бути підставою для якихось відступів від статей 6, 7, 8 (пункти 1 і 2), 11, 15, 16 і 18.

3. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення яких-небудь прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь державі-учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі.

Частина III

Стаття 6

1. Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

2. В країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину

і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки на виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.

3. Коли позбавлення життя становить злочин геноциду, слід мати на увазі, що ніщо в цій статті не дає державам-учасникам цього Пакту права яким би то не було шляхом відступати від будь-яких зобов'язань, прийнятих згідно з постановами Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього.

4. Кожен, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або заміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках.

5. Смертний вирок не виноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

6. Ніщо в цій статті не може бути підставою для відстрочення або недопущення скасування смертної кари будь-якою державою-учасницею цього Пакту.

Стаття 7

Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим дослідям.

Стаття 8

1. Нікого не можуть, держати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

2. Нікого не можуть держати в підневільному стані.

3. а) Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;

б) в тих країнах, де у вигляді покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, зв'язане з каторжними роботами, пункт 3 (а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного суду, що призначив таке покарання;

с) терміном «примусова чи обов'язкова праця» в цьому пункті не охоплюється:

i) будь-яка не згадана в підпункті (б) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;

ii) будь-яка служба військового характеру, а в тих країнах, де визнається відмовлення від військової служби з політичних чи релігійно-етичних мотивів, будь-яка служба, передбачена законом для осіб, що відмовляються від військової служби з таких мотивів;

iii) будь-яка служба, обов'язкова у випадках надзвичайного становища або лиха, що загрожують життю чи благополуччю населення;

iv) будь-яка робота чи служба, що входять до звичайних громадських обов'язків.

Стаття 9

1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.

2. Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення.

3. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, не має бути загальним правилом, але звільнення може ставитись у залежність від подання гарантій явки на суд, явки на судовий розгляд у будь-якій іншій його стадії і, в разі необхідності, явки для виконання вироку.

4. Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

2. а) Обвинувачені у випадках, коли немає виняткових обставин, поміщаються окремо від засуджених, і їм надається окремий режим, що відповідає їх статусу незасуджених осіб.

б) обвинувачені неповнолітні відокремлюються від повнолітніх і в найкоротший строк доставляються до суду для винесення рішення.

3. Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання. Неповнолітні правопорушники відокремлюються від повнолітніх, і їм надається режим, що відповідає їх віку і правовому статусу.

Стаття 11

Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якесь договірне зобов'язання.

Стаття 12

1. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.
2. Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну.
3. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачено законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав та свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.
4. Ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну.

Стаття 13

Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною властю чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною властю, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією властю, особою чи особами.

Стаття 14

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, є строго необхідним, – при особливих обставинах, коли публічність порушувала б інтереси правосуддя; однак будь-яка судова постанова в кримінальній або цивільній справі повинна бути публічною, за винятком тих випадків, коли інтереси неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується матримоніальних спорів або опіки над дітьми.

2. Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом.

3. Кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

а) бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;

б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником;

- с) бути судженим без невиправданої затримки;
 - д) бути судженим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника;
 - е) допитувати свідків, які дають проти нього показання, або мати право на те, щоб цих свідків було допитано, і мати право на виклик і допит його свідків на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього;
 - ф) користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;
 - г) не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.
4. Щодо неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню.
5. Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно з законом.
6. Коли будь-яку особу остаточним рішенням було засуджено за кримінальний злочин і коли винесений їй вирок був потім скасований або їй було даровано помилування на тій підставі, що якась нова чи нововиявлена обставина незаперечно доводить наявність судової помилки, то ця особа, котра зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує компенсацію згідно з законом, коли не буде доведено, що зазначена невідома обставина не була свого часу виявлена виключно або частково з її вини.
7. Ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до закону і кримінально-процесуального права кожної країни.

Стаття 15

1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрідержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так само не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке підлягало застосуванню на момент вчинення кримінального злочину. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.
2. Ніщо в цій статті не перешкоджає відданню під суд і покаранню будь-якої особи за будь-яке діяння чи упущення, що на момент вчинення були криміналь-

ним злочином згідно з загальними принципами права, визнаними міжнародним товариством.

Стаття 16

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 17

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Стаття 18

1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень.

2. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір.

3. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до своїх власних переконань.

Стаття 19

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів.

2. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

3. Користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:

а) для поважання прав і репутації інших осіб;

б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Стаття 20

1. Будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом.
2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

Стаття 21

Визнається право на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.

Стаття 22

1. Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту прав на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 23

1. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави.

2. За чоловіками і жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на одруження і право заснувати сім'ю.

3. Жоден шлюб не може бути укладений без вільної і цілковитої згоди тих, що одружуються.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, повинні вжити належних заходів для забезпечення рівності прав і обов'язків обох з подружжя щодо одруження, під час перебування в шлюбі і при його розірванні. В разі розірвання шлюбу має передбачатися необхідний захист усіх дітей.

Стаття 24

1. Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави.

2. Кожна дитина повинна бути зареєстрована негайно після її народження і повинна мати ім'я.

3. Кожна дитина має право на набуття громадянства.

Стаття 25

Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;

б) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців;

с) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби.

Стаття 26

Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.

В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

Стаття 27

У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

Частина IV

Стаття 28

1. Створюється Комітет по правах людини (іменований нижче в цьому Пакті «Комітет»). Він складається з вісімнадцяти членів і виконує функції, передбачені нижче.

2. До складу Комітету входять особи, які є громадянами держав-учасниць цього Пакту і мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини, причому береться до уваги корисність участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

3. Члени Комітету обираються і працюють як такі.

Стаття 29

1. Члени Комітету обираються таємним голосуванням із списку осіб, що відповідають вимогам, передбаченим у статті 28, і були висунуті для цієї мети державами-учасницями цього Пакту.

2. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, може висунути не більше двох осіб. Ці особи повинні бути громадянами держави, що їх висуває.

3. Будь-яка особа має право на повторне висунення.

Стаття 30

1. Перші вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дня набрання чинності цим Пактом.

2. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів до Комітету, крім виборів для заповнення тих вакансій, про відкриття яких оголошується відповідно до статті 34, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається з письмовим запрошенням до держав-учасниць цього Пакту подати протягом трьох місяців кандидатури в члени Комітету.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-учасниць цього Пакту, які висунули даних осіб, і подає цей список державам, що беруть участь у цьому Пакті, не пізніш як за місяць до дати проведення кожних виборів.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-учасниць цього Пакту, яке скликає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй в центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, для якого кворумом є присутність двох третин держав-учасниць цього Пакту, обраними до Комітету є ті особи, кандидатури яких дістають найбільше число голосів присутніх і голосуючих представників держав-учасниць.

Стаття 31

1. До Комітету не може входити більш як по одному громадянину однієї і тієї ж держави.

2. При виборах до Комітету береться до уваги справедливий географічний розподіл членів і представництво різних форм цивілізації та основних правових систем.

Стаття 32

1. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними при повторному висуненні їх кандидатур. Однак строк повноважень дев'яти з тих членів, яких обрано на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих дев'яти членів визначає за жеребом голова засідання, про яке згадується в пункті 4 статті 30.

2. По закінченні повноважень вибори проводяться відповідно до попередніх статей даної частини цього Пакту.

Стаття 33

1. Якщо, на одностайну думку інших членів, якийсь член Комітету припинив виконання своїх функцій з будь-якої причини, крім тимчасової відсутності, Голова Комітету повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує потім місце цього члена вакантним.

2. У разі смерті або виходу у відставку якогось члена Комітету Голова негайно повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує це місце вакантним з дня смерті або з того дня, коли вихід у відставку стає дійсним.

Стаття 34

1. Коли оголошується відкриття вакансії відповідно до статті 33 і коли строк повноважень члена, що його має бути замінено, не скінчується протягом шести місяців після оголошення цієї вакансії, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє про це кожну державу-учасницю цього Пакту, яка може протягом двох місяців подати відповідно до статті 29 кандидатуру для заповнення цієї вакансії.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список висунутих таким чином осіб і подає цей список державам, які беруть участь у цьому Пакті. Вибори для заповнення вакансії проводяться потім згідно з відповідними положеннями даної частини цього Пакту.

3. Член Комітету, обраний для зайняття вакансії, оголошеної відповідно до статті 33, займає посаду протягом решти частини строку повноважень члена, який звільнив місце в Комітеті, згідно з положеннями зазначеної статті.

Стаття 35

Члени Комітету одержують затверджену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлюваних Генеральною Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

Стаття 36

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цього Пакту.

Стаття 37

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає перше засідання Комітету в центральних установах Організації Об'єднаних Націй.

2. Після свого першого засідання Комітет збирається в такий час, який передбачено в його правилах процедури.

3. Комітет звичайно збирається в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві.

Стаття 38

Кожний член Комітету до того, як почати виконання своїх обов'язків, робить урочисту заяву на відкритому засіданні Комітету про те, що здійснюватиме свої функції безсторонньо і сумлінно.

Стаття 39

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює свої власні правила процедури, але ці правила повинні, зокрема, передбачити, що:

- а) дванадцять членів Комітету утворюють кворум;
- б) постанови Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

Стаття 40

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати доповіді про здійснені ними заходи для втілення у життя прав, визнаних у цьому Пакті, і про прогрес, досягнутий у використанні цих прав:

а) протягом одного року після набрання чинності цим Пактом щодо відповідних держав-учасниць;

б) після цього в усіх випадках, коли того зажадає Комітет.

2. Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх у Комітет для розгляду. В доповідях зазначаються фактори та утруднення, коли такі є, що впливають на втілення у життя цього Пакту.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй після консультацій з Комітетом може послати заінтересованим спеціалізованим установам примірники тих частин доповідей, які можуть стосуватися сфери їх компетенції.

4. Комітет вивчає доповіді, подані державами, які беруть участь у цьому Пакті. Він надсилає державам-учасницям свої доповіді і такі зауваження загального порядку, які вважатиме доцільними. Комітет може також послати Економічній і соціальній раді ці зауваження разом з примірниками доповідей, одержаними ним від держав, які беруть участь у цьому Пакті.

5. Держави-учасниці цього Пакту можуть подавати до Комітету свої міркування щодо будь-яких зауважень, що їх може бути зроблено відповідно до пункту 4 цієї статті.

Стаття 41

1. Відповідно до цієї статті держава, яка бере участь у цьому Пакті, може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати і розглядати повідомлення про те, що якась держава-учасниця твердить, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за цим Пактом. Повідомлення, передбачені цією статтею, можуть прийматися і розглядатися тільки в тому разі, коли їх подала держава-учасниця, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету. Комітет не приймає ніяких повідомлень, коли вони стосуються держави-учасниці, яка не зробила такої заяви. Повідомлення, одержані згідно з цією статтею, розглядаються відповідно до такої процедури:

а) коли якась держава-учасниця цього Пакту вважає, що інша держава-учасниця не втілює в життя постанов цього Пакту, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-учасниці. Протягом трьох місяців після одержання цього повідомлення держава, яка одержала його, подає в письмовій формі тій державі, яка надіслала таке повідомлення, пояснення чи будь-яку іншу заяву з роз'ясненням у цьому питанні, де має бути, наскільки це є можливим і доцільним, зазначено внутрішні процедури і заходи, яких було вжито, буде вжито або може бути вжито в цьому питанні;

б) коли питання не вирішено на задоволення обох заінтересованих держав-учасниць протягом шести місяців після отримання одержуючою державою першого повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, повідомивши про це Комітет і другу державу;

с) Комітет розглядає передане йому питання тільки після того, як переконається, що відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права всі доступні внутрішні засоби було випробувано і вичерпано в даному разі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів невинновато затягується;

д) при розгляді повідомлень, передбачених цією статтею, Комітет проводить закриті засідання;

е) з додержанням постанов підпункту (с) Комітет надає свої добрі послуги заінтересованим державам-учасницям з метою дружнього вирішення питання на основі поважання прав людини та основних свобод, визнаних в цьому Пакті;

ф) в будь-якому переданому на його розгляд питанні Комітет може звернутися до заінтересованих держав-учасниць, згаданих у підпункті (б), з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи;

г) заінтересовані держави-учасниці, згадані в підпункті (б), мають право бути представленими при розгляді в Комітеті питання і робити заяви усно і (або) письмово;

h) Комітет подає протягом дванадцяти місяців з дня одержання повідомлення відповідно до підпункту (b) доповідь:

i) коли досягається вирішення в рамках постанов підпункту (e), то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів і досягнутого рішення;

ii) коли вирішення в рамках постанов підпункту (e) не досягнуто, то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів; письмові заяви і запис усних заяв, що їх виклали заінтересовані держави-учасниці, додаються до доповіді.

У кожному питанні доповідь надсилається заінтересованим державам-учасницям.

2. Постанови цієї статті набирають чинності, коли десять держав, які беруть участь у цьому Пакті, зроблять заяву відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви депонуються державами-учасницями у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх копії решті держав-учасниць. Заява може бути в будь-який час взята назад повідомленням Генерального секретаря. Така дія не перешкоджає розглядові будь-якого питання, що є предметом повідомлення, вже переданого відповідно до цієї статті, ніякі подальші повідомлення будь-якої держави-учасниці не приймаються після одержання Генеральним секретарем повідомлення про взяття заяви назад, якщо заінтересована держава-учасниця не зробила нової заяви.

Стаття 42

1. а) Коли будь-яке запитання, передане Комітету відповідно до статті 41, не вирішено на задоволення заінтересованих держав-учасниць, Комітет може за попередньою згодою заінтересованих держав-учасниць призначити спеціальну Погоджувальну комісію (далі іменовану Комісія). Добрі послуги Комісії надаються заінтересованим державам-учасницям з метою полюбовного вирішення даного питання на основі додержання положень цього Пакту;

б) Комісія складається з п'яти осіб, прийнятних для заінтересованих держав-учасниць. Якщо заінтересовані держави-учасниці не досягнуть протягом трьох місяців згоди щодо всього складу або частини складу Комісії, то ті члени Комісії, про призначення яких не було досягнуто згоди, обираються шляхом таємного голосування більшістю в дві третини голосів Комітету із складу його членів.

2. Члени Комісії як такі виконують свої обов'язки. Вони не повинні бути громадянами заінтересованих держав-учасниць або держави, що не бере участі в цьому Пакті, чи держави-учасниці, яка не зробила заяви відповідно до статті 41.

3. Комісія обирає свого Голову і встановлює свої власні правила процедури.

4. Засідання Комісії звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Однак вони можуть проводитися в інших місцях, які може визначити Комісія в консультації з Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй і відповідними державами-учасницями.

5. Секретаріат, наданий відповідно до статті 36, також обслуговує комісії, що призначаються на підставі цієї статті.

6. Одержана і вивчена Комітетом інформація надається в розпорядження Комісії, і Комісія може звернутися до заінтересованих держав-учасниць з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи.

7. Коли Комісія повністю розгляне питання, але в усякому разі не пізніше ніж через дванадцять місяців після того, як їй було передано це питання, вона подає Голові Комітету доповідь для надіслання її заінтересованим державам-учасницям:

а) якщо Комісія не може завершити розгляд даного питання в межах дванадцяти місяців, вона обмежує свою доповідь коротким викладом про стан розгляду нею даного питання;

б) якщо досягається полюбовне вирішення даного питання на основі дотримання прав людини, визнаних у цьому Пакті, Комісія обмежує свою доповідь коротким викладом фактів і досягнутого вирішення;

с) якщо вирішення, зазначене в підпункті (б), не досягається, доповідь Комісії містить її висновки в усіх питаннях фактичного характеру, що стосується спору між заінтересованими державами-учасницями, та її міркування про можливості полюбовного врегулювання цього питання. Ця доповідь також містить письмові заяви і запис усних заяв, зроблених заінтересованими державами-учасницями;

д) якщо доповідь Комісії подається згідно з підпунктом (с), заінтересовані держави-учасниці протягом трьох місяців після одержання цієї доповіді повідомляють Голову Комітету про те, чи згодні вони із змістом доповіді Комісії.

8. Постанови цієї статті не принижують обов'язків Комітету, передбачених у статті 41.

9. Заінтересовані держави-учасниці рівною мірою несуть усі витрати членів Комісії відповідно до кошторису, що подається Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

10. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй має право оплачувати витрати членів Комісії, коли необхідно, до їх відшкодування заінтересованими державами-учасницями відповідно до пункту 9 цієї статті.

Стаття 43

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, яких може бути призначено згідно з статтею 42, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що посилаються Організацією Об'єднаних Націй у відрядження, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 44

Положення про здійснення цього Пакту застосовуються без шкоди для процедур у галузі прав людини, визначених установчими актами і конвенціями Організації Об'єднаних Націй та спеціалізованих установ або відповідно до них, і не перешкоджають державам, які беруть участь у цьому Пакті, вдаватися до інших процедур вирішення спору на підставі діючих між ними загальних і спеціальних міжнародних угод.

Стаття 45

Комітет подає Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй через Економічну і соціальну раду щорічну доповідь про свою роботу.

Частина V

Стаття 46 Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як приниження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо тих предметів, яких стосується цей Пакт.

Стаття 47 Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як ущемлення невід'ємного права всіх народів володіти і користуватися повною мірою і вільно своїм природними багатствами та ресурсами.

Частина VI

Стаття 48

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкрито для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 49

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 51

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення щодо них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту та будь-які попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 52

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 48, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно з статтею 48;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно з статтею 49 і дату набрання чинності будь-якими поправками згідно з статтею 51.

Стаття 53

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає засвідчені копії цього Пакту всім державам, зазначеним у статті 48.

Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН.

Док. ООН А/RES/2200 А (XXI)

РАДА ЄВРОПИ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ДАТА ПІДПИСАННЯ: 04.11.50 р.

ДАТА РАТИФІКАЦІЇ: 17.07.97 р.

(текст ратифіковано із заявами та застереженнями)

ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ: 11.09.97 р.

Із змінами і доповненнями, внесеними

Протоколом N 11 від 11 травня 1994 року,

Протоколом N 14 від 13 травня 2004 року,

Протоколом N 14-bis від 27 травня 2009 року

Додатково див.

Перший Протокол від 20 березня 1952 року,

Протокол N 2 від 6 травня 1963 року,

Протокол N 4 від 16 вересня 1963 року,

Протокол N 6 від 28 квітня 1983 року,

Протокол N 7 від 22 листопада 1984 року,

Протокол N 9 від 6 листопада 1990 року,

Протокол N 10 від 25 березня 1992 року,

Протокол N 12 від 4 листопада 2000 року,

Статус Конвенції станом на 25 березня 2002 року,

лист Міністерства закордонних справ України

від 27 квітня 2006 року N 72/14-612/1-1291,

інформаційний лист Вищого господарського суду України

від 25 травня 2006 року N 01-8/1173,

Офіційний переклад*

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію,

беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною

* Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27 січня 2006 року.

Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав,

беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод,

знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать,

сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є однодумцями і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1. Зобов'язання поважати права людини

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Розділ I. Права і свободи

Стаття 2. Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3. Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 4. Заборона рабства і примусової праці

- 1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
- 2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:

а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

б) на будь-яку службу військового характеру або – у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, – службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

с) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства;

д) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено роз-

гляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 6. Право на справедливий суд

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 7. Ніякого покарання без закону

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не

становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 9. Свобода думки, совісті і релігії

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту

репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Стаття 11. Свобода зібрань та об'єднання

1. Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

Стаття 12. Право на шлюб

Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права.

Стаття 13. Право на ефективний засіб юридичного захисту

Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 14. Заборона дискримінації

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Стаття 15. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря Ради Європи

про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Стаття 16. Обмеження політичної діяльності іноземців

Жодне з положень статей 10, 11 і 14 не може розглядатись як таке, що забороняє Високим Договірним Сторонам встановлювати обмеження на політичну діяльність іноземців.

Стаття 17. Заборона зловживання правами

Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Стаття 18. Межі застосування обмежень прав

Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.

Розділ II. Європейський суд з прав людини

Стаття 19. Створення Суду

Для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини, який далі називається «Суд». Він функціонує на постійній основі.

Стаття 20. Кількість суддів

Суд складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості Високих Договірних Сторін.

Стаття 21. Посадові критерії

1. Судді повинні мати високі моральні якості, а також мати кваліфікацію, необхідну для призначення на високу суддівську посаду, чи бути юристами з визнаним рівнем компетентності.

2. Судді беруть участь у роботі Суду в особистій якості.

3. Упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися жодною діяльністю, що є не сумісною з їхньою незалежністю, безсторонністю або з вимогами щодо виконання посадових обов'язків на постійній основі; усі питання, що виникають внаслідок застосування цього пункту, вирішуються Судом.

Стаття 22. Вибори суддів

1. Судді обираються Парламентською Асамблеєю від кожної Високої Договірної Сторони більшістю поданих голосів за списком з трьох кандидатів, запропонованих відповідною Високою Договірною Стороною.

2. Пункт 2 вилучено

(стаття 22 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 23. Строк повноважень і звільнення з посади

1. Судді обираються строком на дев'ять років. Вони не можуть бути переобрані.

2. Строк повноважень судді спливає, коли вони досягають 70-річного віку.

3. Судді обіймають посаду доти, доки їх не замінять. Проте вони продовжують вести ті справи, які вже є в їхньому провадженні.

4. Жодний суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухвалють рішення про його невідповідність установленим вимогам.

(стаття 23 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 24. Звільнення з посади

(статтю 24 вилучено згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р., у зв'язку з цим статтю 25 вважати статтею 24)

Стаття 24 . Канцелярія, юридичні секретарі та доповідачі

1. Суд має канцелярію, функції та організація якої визначені Регламентом Суду.

2. Коли Суд засідає одноособово, Судові надають допомогу доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу канцелярії Суду.

(стаття 24 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р., із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14-bis від 27.05.2009 р.)

Стаття 25. Пленарні засідання Суду

Суд на пленарних засіданнях:

а) обирає Голову Суду та одного чи двох заступників Голови Суду строком на три роки; вони можуть бути переобрані;

б) створює палати на встановлений строк;

с) обирає голів палат; вони можуть бути переобрані;

д) приймає Регламент Суду;

е) обирає Секретаря Суду та одного чи більше заступників Секретаря;

ф) звертається з будь-яким клопотанням згідно з пунктом 2 статті 26.

(стаття 25 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 26 . Одноособовий склад Суду, комітети, палати й Велика палата

1. Для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами – у складі трьох суддів, палатами – у складі семи суддів та Великою палатою – у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.

2. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю обрано.

3. За клопотанням пленарного засідання Суду Комітет Міністрів може, однакостайним рішенням і на встановлений Строк, зменшити кількість суддів у палатах до п'яти.

4. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано.

5. Суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, є *ex officio* членом палати або Великої палати. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого за-здалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

6. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа передається до Великої палати згідно зі статтею 43, у Великій палаті не може засідати жодний суддя з палати, яка постановила рішення у справі, за винятком голови палати і судді, який засідав від заінтересованої Високої Договірної Сторони.

(стаття 26 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р., із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14-bis від 27.05.2009 р.)

Стаття 27. Компетенція суддів, які засідають одноособово, та комітетів

1. Суддя, який засідає одноособово, може оголосити неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі статтею 34 у випадках, коли таке рішення може бути прийнято без додаткового вивчення.

2. Таке рішення є остаточним.

3. Якщо суддя, який засідає одноособово, не оголошує заяву неприйнятною або не вилучає її з реєстру справ, то цей суддя передає її до комітету або палати для дальшого розгляду.

4. Щодо заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет однакостайним голосуванням може:

а) оголосити її неприйнятною або вилучити її з реєстру справ і у випадках, коли таку ухвалу щодо прийнятності може бути прийнято без додаткового вивчення, або

б) оголосити її прийнятною та водночас прийняти рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї вже є предметом усталеної практики Суду.

5. Ухвали щодо прийнятності й рішення по суті за пунктом 4 є остаточними.

6. Якщо суддя, обраний від відповідної Високої Договірної Сторони, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запропонувати цьому судді зайняти місце одного із членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому числі те, чи висловила Сторона заперечення щодо застосування процедури, визначеної підпунктом «b» пункту 4.

(Конвенцію доповнено новою статтею 27 згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р., у редакції Протоколу N 14-bis від 27.05.2009 р.)

Стаття 28 . Компетенція комітетів

1. Стосовно заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет може одноставним голосуванням:

а) оголосити її неприйнятною або вилучити її з реєстру справ, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення; або

б) оголосити її прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї є предметом усталеної практики Суду.

2. Рішення та рішення по суті, передбачені пунктом 1, є остаточними.

3. Якщо суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому числі те, чи заперечувала ця Сторона проти застосування процедури, передбаченої підпунктом «b» пункту 1.

(стаття 28 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 29. Рішення палат щодо прийнятності та суті заяв

1. Якщо згідно зі статтею 27 чи статтею 28 не прийнято жодного рішення, або згідно зі статтею 28 не постановлено жодного рішення по суті, палата приймає рішення щодо прийнятності та суті індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34. Рішення щодо прийнятності може бути прийняте окремо.

2. Палата приймає рішення щодо прийнятності та суті міждержавних заяв, поданих згідно зі статтею 33. Рішення щодо прийнятності приймається окремо, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

3. Пункт 3 вилучено

(стаття 29 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 30. Відмова від розгляду справи на користь Великої палати

Якщо справа, яку розглядає палата, порушує істотні питання щодо тлумачення Конвенції чи протоколів до неї або якщо вирішення питання, яке вона розглядає,

дає, може мати наслідком несумісність із рішенням, постановленим Судом раніше, палата може в будь-який час до постановлення свого рішення відмовитися від розгляду справи на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього.

Стаття 31. Повноваження Великої палати

Велика палата:

а) приймає рішення щодо заяв, поданих згідно зі статтею 33 чи статтею 34, якщо палата відмовляється від розгляду справи згідно зі статтею 30 або якщо справу було передано їй на розгляд згідно зі статтею 43;

б) приймає рішення з питань, поданих Суду Комітетом Міністрів згідно з пунктом 4 статті 46; та

с) розглядає запити про надання консультативних висновків, подані згідно зі статтею 47.

(стаття 31 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 32. Юрисдикція Суду

1. Юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до статей 33, 34; 46 і 47.

2. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд.

(стаття 32 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 33. Міждержавні справи

Будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною.

Стаття 34. Індивідуальні заяви

Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Стаття 35. Умови прийнятності

1. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальноновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

2. Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі статтею 34, якщо вона:

а) є анонімною; або

б) за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

а) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.

4. Суд відхиляє будь-яку заяву, яку він вважає неприйнятною згідно з цією статтею. Він може зробити це на будь-якій стадії провадження у справі.

(стаття 35 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 36. Участь третьої сторони

1. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Висока Договірна Сторона, громадянин якої є заявником, має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

2. В інтересах належного здійснення правосуддя Голова Суду може запропонувати будь-якій Високій Договірній Стороні, яка не є стороною в судовому розгляді, чи будь-якій заінтересованій особі, яка не є заявником, подати свої письмові зауваження або взяти участь у слуханнях.

3. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Комісар Ради Європи з прав людини має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

(стаття 36 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 37. Вилучення заяв з реєстру справ

1. Суд може на будь-якій стадії провадження у справі прийняти рішення про вилучення заяви з реєстру, якщо обставини дають підстави дійти висновку:

а) що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або

б) що спір уже вирішено; або

с) що на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Проте Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї.

2. Суд може прийняти рішення про поновлення заяви в реєстрі справ, якщо він вважає, що це виправдано обставинами.

Стаття 38 . Розгляд справи

Суд розглядає справу разом з представниками сторін і, у разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані Високі Договірні Сторони створюють усі необхідні умови.

(стаття 38 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 39. Досягнення дружнього врегулювання

1. На будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї.

2. Процедура, що здійснюється відповідно до пункту 1, є конфіденційною.

3. У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу з реєстру, прийнявши рішення, яке містить лише стислий виклад фактів і досягнутого вирішення.

4. Це рішення передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, викладених у рішенні.

(стаття 39 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 40. Слухання у відкритому засіданні та доступ до документів

1. Слухання проводяться у відкритому засіданні, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

2. Доступ до документів, переданих до канцелярії, є відкритим, якщо Голова Суду не вирішить інакше.

Стаття 41. Справедлива сатисфакція

Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.

Стаття 42. Рішення палат

Рішення палат стають остаточними відповідно до пункту 2 статті 44.

Стаття 43. Передання справи на розгляд Великої палати

1. Упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.

3. Якщо колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

Стаття 44. Остаточні рішення у справі

1. Рішення Великої палати є остаточним.

2. Рішення палати стає остаточним:

а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або

б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або

с) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43.

3. Остаточне рішення опубліковується.

Стаття 45. Умотивованість рішень у справі та ухвал

1. Рішення у справі, а також ухвали про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути вмотивовані.

2. Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

Стаття 46. Обов'язкова сила рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є Сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

3. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

4. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у

дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цією Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1.

5. Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

(стаття 46 у редакції Протоколу N 14 від 13.05.2004 р.)

Стаття 47. Консультативні висновки

1. Суд може, на запит Комітету Міністрів, надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, що стосуються змісту чи обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, чи на будь-які інші питання, які Суд або Комітет Міністрів може розглядати внаслідок будь-якого провадження, що може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету Міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду ухвалюються більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 48. Консультативна компетенція Суду

Суд вирішує, чи належить запит Комітету Міністрів щодо надання консультативного висновку до його компетенції, визначеної в статті 47.

Стаття 49. Умотивованість консультативних висновків

1. Консультативні висновки Суду мають бути вмотивовані.
2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.
3. Консультативні висновки Суду передаються Комітетові Міністрів.

Стаття 50. Витрати на забезпечення діяльності Суду

Витрати на забезпечення діяльності Суду покладено на Раду Європи.

Стаття 51. Привілеї та імунітети суддів

Судді під час виконання своїх обов'язків користуються привілеями та імунітетами, передбаченими у статті 40 Статуту Ради Європи та угодах, укладених згідно з цією статтею Статуту.

Розділ III. Інші положення

Стаття 52. Запити Генерального секретаря

На запит Генерального секретаря Ради Європи будь-яка Висока Договірна Сторона надає роз'яснення стосовно того, яким чином її національне право забезпечує ефективне виконання будь-якого з положень цієї Конвенції.

Стаття 53. Гарантія визнаних прав людини

Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є.

Стаття 54. Повноваження Комітету Міністрів

Ніщо в цій Конвенції не стоїть на перешкоді повноваженням Комітету Міністрів, наданим йому Статутом Ради Європи.

Стаття 55. Відмова від інших засобів урегулювання спорів

Високі Договірні Сторони погоджуються, що без спеціальної домовленості вони не користуватимуться існуючими між ними чинними договорами, конвенціями або деклараціями для вирішення – шляхом звернення – спору, який виникає внаслідок тлумачення або застосування цієї Конвенції, засобами врегулювання спорів, не передбаченими цією Конвенцією.

Стаття 56. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава може при ратифікації чи будь-коли після цього заявити шляхом повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи про те, що дія цієї Конвенції поширюється, з урахуванням пункту 4 цієї статті, на всі чи деякі з територій, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

2. Дія Конвенції поширюється на територію або території, визначені в повідомленні, з тридцятого дня після отримання цього повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

3. Однак положення цієї Конвенції застосовуються до таких територій з належним урахуванням місцевих вимог.

4. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли після цього оголосити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції.

Стаття 57. Застереження

1. Будь-яка держава може при підписанні цієї Конвенції або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти зробити застереження стосовно будь-якого окремого поло-

ження Конвенції з огляду на те, що будь-який чинний на той час на її території закон не відповідає цьому положенню. Застереження загального характеру згідно із цією статтею не дозволяються.

2. Будь-яке застереження, зроблене згідно із цією статтею, має містити стислий виклад відповідного закону.

Стаття 58. Денонсація

1. Висока Договірна Сторона може денонсувати цю Конвенцію тільки зі спливом п'ятирічного строку від дати, коли вона стала її стороною, і через шість місяців після подання відповідного повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи, який інформує про це інші Високі Договірні Сторони.

2. Така денонсація не звільняє заінтересовану Високу Договірну Сторону від її зобов'язань за цією Конвенцією стосовно будь-якого діяння, яке могло бути порушенням таких зобов'язань і могло бути здійснене нею до дати, від якої денонсація набирає чинності.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка перестає бути членом Ради Європи, перестає бути і стороною цієї Конвенції на тих самих умовах.

4. Відповідно до положень попередніх пунктів, Конвенція може бути денонсована стосовно будь-якої території, на яку поширювалася її дія згідно із заявою, зробленою на підставі статті 56.

Стаття 59. Підписання і ратифікація

1. Ця Конвенція відкрита для підписання членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

2. До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз.

3. Ця Конвенція набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот.

4. Стосовно будь-якого підписанта цієї Конвенції, що ратифікуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

5. Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всіх членів Ради Європи про набрання Конвенцією чинності, про Високі Договірні Сторони, які ратифікували її, та про подальше депонування ратифікаційних грамот.

Учинено в Римі 4 листопада 1950 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному підписантові.

(стаття 59 із змінами, внесеними згідно з Протоколом N 14 від 13.05.2004 р.)

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ЗА ДЕМОКРАТІЮ ШЛЯХОМ ПРАВА (ВЕНЕЦІАНСЬКА КОМІСІЯ)

Висновок про захист прав людини в умовах надзвичайного стану

Ухвалено на 66-ому пленарному засіданні (Венеція, 17-18 березня 2006 р.)

На базі роз'яснень, наданих:

Пітером ван Дійком (Pieter van Dijk, член комісії, Нідерланди)

Фінолою Фленаган (Finola Flanagan, член комісії, Ірландія)

Джеффри Джоуелом (Jeffrey Jowell, член комісії, Сполучене Королівство)

I. Вступ

1. У своєму листі від 15 вересня 2005 р. Генеральний секретар Парламентської асамблеї Ради Європи від імені Бюро запросив Комісію надати висновок щодо правових аспектів захисту прав людини в умовах надзвичайного стану.

2. Питання захисту прав людини в умовах надзвичайного стану було поставлене на порядок денний за поданням 12 членів Парламентської асамблеї від 5 липня 2005 р. (Док. 10641) з пропозицією про прийняття відповідної резолюції, у тому числі, у зв'язку із подіями в Андижані у травні 2005 року, коли підрозділи Сил спеціального призначення Узбекистану відкрили вогонь по сотнях громадян, що брали участь у демонстрації протесту.

3. Метою цього подання було чітке визначення правових засад, яких мають дотримуватися сили державної безпеки при врегулюванні складних ситуацій, що можуть виникнути під час масових демонстрацій та інших аналогічних подій. Це питання має особливо велике значення у контексті застосування сили для розгону демонстрацій, тобто ситуацій, які підпадають під дію або виходять за межі Статті 15 Європейської конвенції про захист прав людини.

4. Доповідачами з цього питання були призначені пан Пітер ван Дійк, пані Фінола Фленаган та пан Джеффри Джоуел. Даний висновок, розроблений на основі їх роз'яснень, був ухвалений під час 66-ого пленарного засідання Комісії (Венеція, 17-18 березня 2006 р.)

II. Загальні положення

5. Безпека держави та її демократичних інститутів, а також безпека її керівництва і населення входять до числа найбільш важливих суспільних і приватних інтересів, які мають бути захищені, навіть якщо для цього доведеться заплатити високу

ціну. Згідно з Керівними положеннями з питань прав людини і боротьби з тероризмом, «Держави зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення фундаментальних прав кожного, хто перебувають під їх юрисдикцією, на захист від терористичних актів і особливо права на життя»¹. Захист права на життя «за певних чітко визначених обставин може передбачати позитивний обов'язок органів державної влади щодо застосування оперативного-профілактичних заходів для забезпечення захисту особи, життя якої опинилося під загрозою у зв'язку із кримінальними діями іншої особи»². Дехто навіть вважає, що право на безпеку й ефективний захист є суверенним правом людини (т.зв. «свобода від страху»).

III. Обмеження прав людини в інтересах національної безпеки і громадського порядку

6. Заходи із забезпечення захисту можуть також передбачати або зводитися до обмеження певних особистих прав і свобод людини. Це знайшло своє відображення й у ключових міжнародних угодах з питань захисту прав людини, де, зокрема, передбачається можливість часткового обмеження певних прав людини заради захисту національних інтересів і забезпечення громадського порядку³. Такі обмеження можуть обумовлюватися й необхідністю захисту прав і свобод інших осіб⁴. Це означає, зокрема, що певні права осіб, які вчинили, підозрюються у вчиненні або збираються вчинити дії, спрямовані проти інтересів суспільної безпеки, можуть бути обмежені заради захисту безпеки усього населення. Насправді ті, хто вчиняють або планують вчинити терористичні акти, часто використовують для цього особисті права і свободи. Стаття 17 Європейської конвенції про захист прав людини (ЄКПЛ) говорить з цього приводу, що «*Ніщо у цій Конвенції не може тлумачитися як те, що означає, що будь-яка держава, будь-яка група осіб чи будь-яка особа мають право займатися будь-якою діяльністю чи здійснювати будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав і свобод, визнаних у цій Конвенції, або на обмеження цих прав і свобод у більшій мірі, ніж передбачено цією Конвенцією*». Однак, це означає і те, що права і свободи будь-якої особи, навіть якщо вона може стати жертвою терористичного акту, можуть бути обмежені в інтересах захисту національної безпеки і громадського порядку.

7. Причини і обсяги обмежень залежать від декількох факторів. По-перше, якщо певне право чи свобода визначені як абсолютне право чи свобода (наприклад, це стосується права на життя та заборону тортур), вони не мають піддаватися ніяким обмеженням. По-друге, мова має йти про одну з причин обмеження прав, яка часто згадується у рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та інших чинних міжнародних угодах, зокрема про інтереси національної безпеки і громадського порядку. По-третє, ці обмеження мають бути «*передбачені законом*», який би регулював застосування цих обмежень на основі прозорих і доступних правових норм. І, по-четверте, ці обмеження мають бути «*необхідними у демократичному суспіль-*

стві». Остання вимога, згідно з встановленою судовою практикою ЄСПЛ, фактично є вимогою *«актуальних потреб суспільства»*, а також вимогою ефективності та відповідності масштабу і наслідків обмежень рівню важливості інтересів, що захищаються⁵. Це означає, що забезпечення національної безпеки і громадського правопорядку може слугувати достатнім аргументом для обмеження реалізації окремих прав людини, проте подібні аргументи мають відповідати досить жорстким вимогам. Як підкреслювалось у заяві Комітету міністрів, *«якщо вживається якийсь захід для обмеження прав людини, ці обмеження мають бути якомога чіткіше визначені, і вони мають бути дійсно необхідними та відповідати завданням, які вони вирішують»*⁶.

8. Баланс, якого необхідно досягти між інтересами національної безпеки і громадського правопорядку, з одного боку, та реалізацією фундаментальних прав і свобод особистості, з іншого боку, неможливо визначити за допомогою жодних математичних розрахунків чи нерухомих шкал. Судова практика Страсбургу передбачає, що ЄКПЛ має інтерпретуватися та застосовуватися як *«живий інструмент»*⁷. Це також означає, що критерії, за якими буде досягатися такий баланс, та увага, яка буде приділятися різноманітним елементам, будуть різними у різні часи та у різних контекстах. Оцінка рівня оптимальності та збалансованості інтересів суспільства і особистості визначається в залежності від конкретної ситуації та обставин. Отже така оцінка залежатиме від обставин кожної конкретної справи, тобто в різних ситуаціях і в різних подіях обмеження можуть бути більш жорсткими або менш жорсткими. Однак вирішальне значення має вимога про те, що сутність права чи свободи, які обмежуються, має завжди залишатися незмінною. Це рівною мірою стосується прав і свобод осіб, які вчинили або підозрюються у вчиненні актів, спрямованих проти безпеки держави і суспільства⁸.

IV. Обмежувальні заходи, необхідні в умовах воєнного стану та інших надзвичайних ситуаціях

9. Стаття 15 ЄКПЛ передбачає, що *«у воєнний час або в умовах надзвичайного стану іншого характеру, який загрожує життю нації»*, держави-учасниці угод можуть відхилитися від більшості зі своїх зобов'язань, передбачених Європейською конвенцією про захист прав людини. Однак деякі права, згідно з вимогами Статті 15⁹, не можуть піддаватися обмеженням ні за яких обставин. Це так звані *«абсолютні права»*, тобто право на життя; заборона тортур, негуманного ставлення чи такого, що принижує людську гідність, покарання, заборона рабства; а також дотримання принципу *«nullum crimen, nulla poena»*¹⁰, тобто *«ніхто не може бути покараний інакше, як в силу закону»*. Це дуже важливо підкреслити, оскільки практика деяких держав показує, що у разі проголошення надзвичайного стану ці права можуть опинитися під серйозною загрозою.

10. Але якою має бути *«надзвичайна ситуація, що загрожує життю нації»*, яка б виправдовувала обмеження особистих прав і свобод? Коли уряд Греції не зміг

переконати колишній склад Європейської комісії з прав людини у тому, що він мав достатньо вагомі причини для обмеження прав згідно зі Статтею 15, Комісія розробила критерії, які мають застосовуватися при визначенні надзвичайної ситуації як такої, що виправдовує обмеження прав і свобод¹¹:

- (1) надзвичайна ситуація вже існує або її неможливо уникнути;
- (2) наслідки цієї ситуації будуть відчутними для всієї країни;
- (3) ситуація загрожує нормальній життєдіяльності суспільства;
- (4) криза чи небезпека мають винятковий характер у тому сенсі, що звичайні заходи чи обмеження, передбачені Конвенцією для забезпечення безпеки і здоров'я суспільства та громадського порядку, є явно недостатніми. У 1961 році ЄСПЛ наголошував на тому, що така ситуація має «*нести у собі загрозу для нормальної життєдіяльності суспільства*»¹².

11. Коли надзвичайна ситуація наближається, а держава-учасниця Конвенції бажає використати своє право на відхилення від деяких з її вимог, ця держава зобов'язана оформити рішення про обмеження прав відповідно до Статті 15 в офіційному документі, де будуть зазначені права, що обмежуються, та територія, де буде діяти рішення про обмеження особистих прав і свобод¹³. Крім того, у випадку застосування права на обмеження деяких прав і свобод, третій пункт Статті 15 вимагає, щоб керівництво відповідної держави постійно і в повному обсязі інформувало Генерального секретаря Ради Європи про заходи, що вживаються, надавало обґрунтування необхідності цих заходів, а також повідомляло про терміни припинення дії таких обмежувальних заходів.

Дуже схожою за змістом на Статтю 15(1) ЄКПЛ є Стаття 4(1) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП)¹⁴. Особливо це стосується тих держав, які не є членами Ради Європи. У відповідності з вимогами Статей 40 і 41 вищезазначеної міжнародної угоди, контроль за виконанням державами-учасницями своїх зобов'язань за цією угодою здійснюється Комітетом з питань прав людини. У своєму висновку (№29/2001) щодо Статті 4 МУГПП, Комітет зазначає, що «*У ряді випадків Комітет висловлював занепокоєння з приводу деяких держав-учасниць, які ймовірно обмежували права, захищені Міжнародною угодою, або законодавство яких передбачає можливість такого обмеження прав у ситуаціях, які не підпадають під дію Статті 4*»¹⁵.

12. Термін дії рішення про обмеження прав і обсяги обмежень «*мають чітко відповідати конкретним обставинам конкретної ситуації*». Доцільність та обсяг таких обмежень мають піддаватися контролю як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Такий контроль дуже важливий, оскільки практика деяких держав показує, що найбільш серйозні порушення прав людини частіше за все відбуваються в умовах надзвичайного стану і що деякі держави, користуючись надзвичайним станом, застосовують своє право на обмеження особистих прав і свобод зовсім з іншими намірами і в більшому обсязі, ніж вимагають обставини конкретної ситуації¹⁶.

13. Принцип верховенства права має діяти навіть в умовах дійсно надзвичайної ситуації¹⁷. Поки обмежувальні заходи, що застосовуються, не поширюються на право на судовий захист (Стаття 6 ЄКПЛ) та/чи право на ефективні засоби правового захисту (Стаття 13 ЄКПЛ), і не виходять за межі дійсно необхідного за даних конкретних обставин, внутрішні механізми контролю мають продовжувати працювати, *«завдяки чому, в залежності від обмежень кожного конкретного контексту, особа може добитися дотримання вимог відповідного законодавства»*¹⁸. Важливість здійснення незалежного контролю підкреслював і Комітет міністрів¹⁹. У своїй пояснювальній записці № 29/2001 Комітет ООН з прав людини зазначає: «Якщо держава-учасниця, навіть в умовах надзвичайного стану та у мірі, в якій обмежувальні заходи не виходять за межі дійсно необхідного за даних конкретних обставин, модифікує практичні механізми функціонування системи юридичного та іншого захисту, така держава-учасниця, згідно з пунктом 3 Статті 2 Конвенції, має дотримуватися свого найважливішого обов'язку і забезпечувати інструменти захисту, які є ефективними»²⁰.

V. Використання сили для розгону демонстрацій

14. Право на участь у демонстраціях є аспектом права на свободу мирних зібрань і тісно пов'язане із правом на свободу слова. Міжнародні та регіональні стандарти, що регулюють свободу зібрань, визначені, зокрема, у Статті 21 МУГПП та Статті 11 ЄКПЛ.

Стаття 11 ЄКПЛ говорить, що:

1. *Кожний має право на свободу мирних зібрань і свободу асоціацій з іншими особами, у тому числі право на створення чи вступ до професійних спілок з метою захисту своїх інтересів.*

2. *Реалізація цих прав може піддаватися тільки таким обмеженням, які передбачені законом і необхідні у демократичному суспільстві для забезпечення інтересів національної безпеки і громадського порядку, запобігання масовим заворушенням і боротьби із злочинністю, захисту здоров'я і суспільної моралі, або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття допускає можливість накладення законних обмежень на реалізацію цих прав з боку підрозділів збройних сил, правоохоронних органів або органів державного управління.*

3. 15. Стаття 11 захищає як свободу мирних зібрань, так і свободу об'єднань. Остання передбачає право на створення і вступ до політичних партій чи інших груп політичного спрямування, але також, у тому числі, й право на створення чи вступ до професійних спілок; такі асоціації після створення мають користуватися правом на свободу мирних зібрань. Венеціанська комісія раніше вже розглядала законодавства держав-учасниць щодо свободи зібрань²¹.

16. Застосування сили для розгону демонстрацій само по собі може розглядатися як відхилення від зобов'язань за Статтею 15 ЄКПЛ «під час війни або інших

надзвичайних ситуацій, які загрожують життю нації». Однак контроль демонстрацій та застосування сили для розгону демонстрацій може розглядатися й як обмежувальний захід, що вживається відповідно до пункту 2 Статті 11, у тому числі в інтересах національної безпеки і громадського порядку або з метою запобігання масовим заворушенням, і саме в цьому останньому контексті це питання розглядається у даному розділі.

17. Венеціанська комісія вже надавала опис загальних параметрів європейських стандартів щодо права на свободу зібрань з метою створення контексту, в якому будуть розроблятися і виконуватися правила застосування обмежень на реалізацію цього права²².

«8. Свобода зібрань як одне з найважливіших прав у демократичному суспільстві не може тлумачитися обмежено.

9. Право на зібрання поширюється на всі види спільних заходів, а саме: збори, засідання, демонстрації, марші чи процесії, як громадського, так і приватного характеру, але за умови, якщо вони є «мирними». Якщо організатори чи учасники спільних заходів мають агресивні наміри, які можуть привести до насильства чи масового заворушення, право на свободу зібрань не діє. Проте особа залишається під захистом у разі випадкового чи неочікуваного фізичного насильства або кримінальних дій, вчинених іншими особами під час зібрання, або у разі агресивної реакції на інше мирне зібрання з боку учасників альтернативної демонстрації.

10. Право, зазначене у Статті 11 ЄКПЛ, є кваліфікованим (обмеженим), тому держава має доводити необхідність втручання у це право. Пункт 2 Статті 11 ЄКПЛ прямо передбачає можливість обмеження свободи зібрань, якщо такі обмеження «передбачаються законом і необхідні у демократичному суспільстві для захисту інтересів національної безпеки та громадського порядку, для запобігання правопорушень чи злочину, захисту здоров'я і суспільної моралі, або для захисту прав і свобод інших осіб. Таким чином, регулювання громадського порядку може слугувати в якості законної причини для застосування обмежувальних заходів, а держава отримує велику свободу розсуду при виборі засобів для реагування на масові заворушення чи злочини та для захисту прав і свобод інших осіб.

11. Право на зібрання може регулюватися у процесі його реалізації, а вимога щодо попереднього отримання дозволу на мирне зібрання не завжди означає обмеження цього права. Однак дозвільна система та її застосування ніяким чином по повинні впливати на саму сутність права на зібрання як такого. Заборона зібрання завжди має бути достатньо обґрунтованою з урахуванням умов, чітко визначених Статтею 11(2) ЄКПЛ і підтверджених судовою практикою Європейського суду з прав людини.

12...

13...

14. Реалізація найважливіших прав і свобод людини за своєю суттю відноситься до конституційної сфери і тому має регулюватися переважно конституцією (див. Висновок щодо законопроекту про свободу совісті і релігійних організацій Грузії, зі змінами і доповненнями, CDL-AD(2003)20, § 4) і цією Конвенцією.

15. Найважливіші права мають реалізовуватися з мінімально можливим рівнем регулювання, за винятком випадків, коли реалізація таких прав несе у собі загрозу громадському порядку, і коли конкретні обставини вимагають державного втручання. Ця Конвенція вимагає створення законодавчого механізму для будь-якого втручання в таке найважливіше право людини, як право на мирні зібрання. Іншими словами, відповідне регулювання має давати відповідь на питання «що забороняється робити», а не «що дозволяється робити», тобто все, що не заборонено, є дозволено, а не навпаки.

18. Як буде видно з наведеного нижче, право на зібрання може існувати виключно в контексті «мирного» зібрання. Якщо зібрання є мирним, право на реалізацію свободи зібрання може обмежуватися тільки у випадку, якщо «цього вимагає закон» і якщо «це необхідно демократичному суспільству для забезпечення конкретних і обмежених інтересів, визначених у [цій] частині статті». Європейський суд з прав людини не погоджується з тим, що кваліфіковані права можуть за певних обставин піддаватися обмеженням. Таким чином, право на зібрання може піддаватися тільки обмеженням, які можуть бути обґрунтовані з точки зору вимог пункту 2 Статті 11 ЄКПЛ²³.

19. При цьому держави-учасниці мають «свободу розсуду», що передбачає певний рівень свободи дій, який надається державі її законами і характеризує виконання законів²⁴. Ця свобода розсуду поширюється на вибір засобів, які будуть використовуватися державними органами для забезпечення мирного характеру законних демонстрацій і визначення необхідної міри втручання. Однак дії, яких вживає держава в межах свободи розсуду, підлягають контролю й нагляду з боку Європейського суду з прав людини. Для забезпечення мирного характеру законної маніфестації органи влади повинні мати можливість заарештовувати чи затримувати осіб, які демонструють агресивну поведінку і можуть спровокувати заворушення, але такі дії мають відповідати інтересам, які вони захищають, за умови, якщо вони передбачені законом. Зокрема, це стосується випадків, коли заарештована особа не розуміє, що її поведінка могла спровокувати правопорушення і що обмежувальні заходи були вжиті саме з метою уникнення можливих правопорушень²⁵.

20. Головним обов'язком держави-учасниці конвенції, відповідно до Статті 1 ЄКПЛ, залишається «...забезпечення усіх, хто знаходиться під її юрисдикцією, правами і свободами, передбаченими Конвенцією». Держава має не тільки утримуватися від необґрунтованого втручання в реалізацію права на зібрання, але зобов'язана забезпечити мирний характер законних зібрань, а також захистити осіб, що використовують свої законні права, від насильства з боку інших учасників демонстрації²⁶.

Таким чином, оскільки держава-учасниця має позитивні зобов'язання щодо захисту права на зібрання, вона тим більше не має права вживати заходів для перешкоджання законним зібранням.

21. При обмеженні свободи зібрень дії органів державної влади не повинні виходити за межі абсолютно необхідної доцільності, а обсяг обмежень не має перевищувати рівня, необхідного за даних конкретних обставин. У якості прикладу можна навести випадок, який недавно мав місце у Сполученому Королівстві. Апеляційний суд Англії розглянув законність дій представників поліції, які намагалися не допустити порушень правопорядку під час демонстрації біля авіабази Королівських ВПС²⁷. Існували всі ознаки того, що демонстрація може закінчитися серйозними правопорушеннями. Представники поліції на законних підставах зупинили та обшукали автобуси, які мали доставити учасників демонстрації на авіабазу. Під час обшуку було вилучено багато предметів, а старший співробітник поліції мав усі підстави вважати, що деякі з пасажирів автобусів їдуть на авіабазу саме з метою вчинення правопорушень. Співробітник поліції прийняв рішення про повернення автобусів разом із пасажирами назад до Лондону, причому без зупинок і у супроводі машин поліції. Поїздка тривала 2,5 години. Апеляційний суд вирішив, що *«потенційні правопорушники поведилися так, що їх неможливо було виділити чи відрізнити від тих, хто мав намір висловити свій протест у мирній формі»*. Суд дійшов висновку, що за даних обставин працівники поліції перевищили межу необхідної доцільності, а натомість вони мали тільки наказати водіям автобусів не везти своїх пасажирів на авіабазу. *«Якщо б поліція почала вживати заходів уже після того, як пасажирів автобусів дістануться авіабази, це могло б привести до виникнення тих самих правопорушень, на уникнення яких були спрямовані вжиті заходи»*. Однак, оскільки не було ніяких ознак того, що водії автобусів проігнорують цю вимогу, суд визначив, що наказ про повернення автобусів із пасажирами до Лондону без зупинок і у супроводі машин поліції в даному випадку перевищив межу необхідної доцільності, оскільки, якщо б наказ не їхати на авіабазу не був виконаний, особи, про яких йшлося, були б заарештовані, і такий рівень втручання у більшій мірі відповідав би обставинам цієї ситуації.

22. Рішення про види і обсяги запобіжних заходів приймаються у кожному окремому випадку в залежності від обставин конкретної справи. У випадку, якщо після об'єктивного аналізу й оцінки вірогідність виникнення правопорушень визнається високою, це може служити достатнім аргументом на користь втручання поліції²⁸. Чим більше часу залишається на реагування, і чим більша фізична відстань до місця зібрання, тим нижчим має бути рівень запобіжних заходів втручання. І, навпаки, чим вища вірогідність виникнення правопорушень, і чим більший їх масштаб, тим скоріше мають вживатися запобіжні заходи і тим більшим має бути рівень втручання.

23. Окрім питання обмеження права на свободу зібрень як такого, існує й питання доцільності та пропорційності заходів протидії масовим заворушенням, що вживаються. Комітет ООН з прав людини висловлював занепокоєння з приводу

деяких засобів, зокрема собак, які використовуються підрозділами поліції для розгону демонстрацій та інших зібрань. Використання таких засобів у багатьох випадках приводить до тяжкого травмування не тільки учасників демонстрацій, але й випадкових перехожих²⁹.

24. Затримання учасників демонстрації (а часто й інших осіб, які не брали участі в демонстрації, а просто випадково опинилися у тому самому місці) в умовах, коли демонстрація проводиться на законних підставах, а обсяги втручання сил безпеки перевищують межу необхідної доцільності за даних обставин, можна вважати порушенням права на свободу зібрань, гарантованого Статтею 5 ЄКПЛ³⁰. Але, з іншого боку, короткотермінове тимчасове затримання, у тому числі й випадкових перехожих, може бути виправданим з точки зору уникнення порушень законності і правопорядку³¹.

25. Пункт 2 Статті 2 ЄКПЛ, яка захищає право на життя, передбачає:

Позбавлення життя не вважається порушенням цієї статті, коли воно наступило у результаті абсолютно необхідного застосування сили з метою...:

(с) придушення, у відповідності із законом, бунту чи заколоту.

26. Хоча застосування сили може бути виправданим у контексті зібрань відповідно до пункту 2 (с) Статті 2, необхідно досягти оптимального балансу між намірами, що переслідуються, та засобами, що використовуються для їх досягнення, а масштаби застосування сили для розгону демонстрації мають «не перевищувати абсолютно необхідного рівня» доцільності за даних конкретних обставин. Аналізуючи випадок, що стався у Туреччині, коли при розгоні демонстрації жандарми випадково застрелили маленького хлопчика, ЄСПЛ з'ясував, що «ця демонстрація була зовсім не мирною, про що свідчать масштаби пошкоджень об'єктів рухомого і нерухомого майна у місті, а також травми, нанесені деяким співробітникам жандармерії»³². Не дивлячись на це, судді дійшли одностайного висновку, що в даному випадку мало місце порушення Статті 2, оскільки за тих обставин застосування сили для розгону демонстрантів, що привело до загибелі [маленького хлопчика], «не було абсолютно необхідним» з точки зору тлумачення Статті 2. У даному випадку важливим фактором було те, що «жандарми використовували дуже потужну зброю, оскільки вони скоріше за все не мали поліцейських кийків і щитів, брендспойтів, гумових куль чи сльозогінного газу», тобто засобів менш травматичної дії, які зазвичай застосовуються для розгону натовпів. Така ситуація виглядала дивною і неприйнятною, враховуючи, що провінція, де відбувалися описувані події, знаходилася в регіоні, в якому був проголошений надзвичайний стан з метою уникнення очікуваних заворушень»³³. Комісія, яка розслідувала обставини цієї справи, вважала, що зброя не застосовувалася з метою вбивства демонстрантів, але висловила думку, що використання такої зброї для відновлення громадського порядку можна розглядати як перевищення абсолютно необхідного рівня доцільності. Держава також має забезпечити ефективні запобіжні заходи для захисту життя цивільного населення, коли йдеться про здійснення антитерористичної діяльності³⁴.

27. До визначення *абсолютно необхідного рівня доцільності* треба підходити більш уважно і ретельно, ніж це звичайно вимагається при визначенні заходів, «*необхідних у демократичному суспільстві*». Це передбачає обов'язкове планування і реалізацію заходів у спосіб, який дозволить звести до мінімуму ризик втрати життів, як тих осіб, по відношенню до яких здійснюються відповідні заходи, так і «цивільних». В іншому прикладі, який також мав місце у Сполученому Королівстві, підрозділи сил безпеки застрелили трьох підозрюваних. Враховуючи, що підозрювані особи мали змогу вільно і без перешкод в'їхати до Гібралтару, що пропозиція про їх арешт не була реалізована, що органи влади не змогли критично оцінити чи поставити під сумнів свої висновки, зроблені на основі розвідувальних даних, і що вони без роздумів вдалися до використання вогнепальної зброї, більшість суддів не змогли переконатися у тому, що застосування сили за тих обставин було абсолютно необхідним, і дійшли висновку, що в даному випадку мало місце порушення Статті 2³⁵. Вимога щодо мінімізації або повного усунення ризику втрати людських життів під час планування і реалізації операцій поширюється не тільки на підрозділи сил безпеки, але й на органи виконавчої та законодавчої влади, які повинні забезпечити створення і застосування відповідних адміністративних і законодавчих механізмів, які б регулювали застосування сили³⁶.

VI. Права людини і боротьба з тероризмом

28. Демократичні інститути зобов'язані вживати ефективних заходів для боротьби з тероризмом, навіть за рахунок часткового обмеження прав особистості. Принципи верховенства права, що стосуються прав людини, вимагають, щоб права всіх осіб, у тому числі й терористів чи тих, хто підозрюється у тероризмі, поважались згідно із внутрішніми і міжнародними стандартами³⁷. Головна функція судового нагляду на державному і міжнародному рівні полягає у здійсненні контролю й призначенні справедливого покарання. Таке покарання може дуже відрізнятися від справи до справи і від питання до питання, але у будь-якому випадку воно вимагає об'єктивного розгляду, який має відбуватися у ході публічного і чесного процесу. Як справедливо зазначав голова Верховного суду Ізраїлю суддя Агарон Барак:

«Будь-який баланс між безпекою і свободою означає певні обмеження і для безпеки, і для свободи. Оптимального балансу неможливо досягти, коли права людини реалізуються у повному обсязі, без огляду на небезпеку тероризму. Оптимального балансу так само неможливо досягти, коли інтереси національної безпеки повністю захищені без огляду на права людини. Баланс і компроміс це те, що складає ціну демократії. Тільки сильна, надійна і стабільна демократія може дозволити собі захищати права людини, і повноцінно може існувати тільки демократія, побудована на засадах прав людини»³⁸.

29. Отже з цього випливає, що найкращий шлях для боротьби з тими, хто ставить під загрозу безпеку держави та громадський порядок, полягає не у розширенні

повноважень органів виконавчої влади та обмеженні прав і свобод особистості, а у зміцненні демократії і верховенства права, головне завдання яких саме і полягає у захисті особистості від безпідставного та непропорційно жорсткого обмеження її прав і свобод з боку влади³⁹.

30. У вік «глобального тероризму» знову розгорнулися дискусії щодо необхідності перегляду фундаментальних прав людини і допустимого рівня відхилення від них. Однак судові рішення, прийняті останнім часом у деяких країнах Європи і поза її межами, свідчать, що вже існуючі права і стандарти в принципі відповідають сучасному стану боротьби з міжнародним тероризмом⁴⁰. Комісія також вважає, що для такого перегляду сьогодні не існує ні необхідності, ні достатніх підстав⁴¹.

31. Сама сутність демократії і верховенства права передбачає захист політичних прав і свобод особистості, а також наявність ефективної системи стримувань і противаг. Держави зобов'язані не тільки забезпечувати безпеку держави, громадський порядок і безпеку всіх її жителів⁴², але вони також зобов'язані захищати права і свободи цих жителів. Національна безпека і фундаментальні права і свободи – це цінності, які не конкурують між собою, а є необхідними передумовами існування одна одної⁴³. Виступаючи з цього приводу, Генеральний секретар НАТО підкреслював, що *«Повага до прав людини має розглядатись як один із ключових елементів ефективної стратегії боротьби з тероризмом, а не як перешкода на її шляху»*⁴⁴. Державна практика останніх років показує, що антитерористичні заходи часто пов'язані з незаконними і необґрунтованими обмеженнями фундаментальних прав людини⁴⁵.

32. Зокрема, це стосується свободи висловлювання. Хоча Стаття 10 ЄКПЛ передбачає, що свобода висловлювання, *«оскільки вона тягне за собою обов'язки і зобов'язання»*, може підлягати обмеженню на певних підставах, зокрема в інтересах забезпечення національної безпеки і громадського порядку, свобода висловлювання є наріжним каменем демократичного суспільства і однією з ключових умов його розвитку та самореалізації особистості⁴⁶. Для цього свобода висловлювання *«має поширюватися не тільки на «інформацію» та «ідеї», які широко сприймаються або розглядаються як неагресивні чи нейтральні, але й на ті, які є образливими, шокуючими або обурливими для держави чи будь-якої з верств її населення. Це є обов'язковою вимогою плюралізму, толерантності і неупередженості, без яких не може існувати демократичне суспільство»*⁴⁷. З іншого боку, свобода висловлювання, а отже і свобода віросповідання, не означають свободи від критики.

Підтримка і зміцнення демократії та верховенства права

33. Необхідно визнати, що законодавчі й адміністративні заходи, які вживаються з метою захисту інтересів національної безпеки і громадського правопорядку, не тільки приводять до обмеження прав людини, але вони можуть негативно впливати на демократичні процеси і реалізацію базових принципів верховенства права. У короткотерміновій перспективі, можливо, доведеться погодитися з деякими відхиленнями від прав, але для цього мають існувати обмежені і чітко визначені підстави.

Однак у довгостроковій перспективі тільки сильна демократія і повне дотримання принципів верховенства права здатні створити політико-правове і соціальне середовище, в якому будуть забезпечені інтереси національної безпеки і громадського порядку. Фактично ті, хто створюють загрозу для безпеки держави і суспільства, так само завдають шкоди й інтересам демократії та верховенства права. Як підкреслювалося у заяві Комітету міністрів, *«Тероризм ставить під серйозну загрозу права людини, загрожує демократії та у більшості випадків спрямовує свої дії на дестабілізацію діяльності законно призначеної влади і порушення спокою у плюралістичному громадянському суспільстві»*⁴⁸.

34. Верховенство права складається з декількох аспектів, кожен з яких має дуже велике значення і має дотримуватися у повному обсязі. Це принцип законності, розділення властей, розподілу повноважень, права людини, монополія держави на застосування сили, публічне й незалежне здійснення правосуддя, захист приватного життя, право голосу, свобода доступу до політичної влади, демократична участь у прийнятті і нагляд за прийняттям державних рішень, прозорість влади, свобода висловлювання, свобода об'єднань і зібрань, права меншин і мажоритарна система прийняття політичних рішень⁴⁹. Терористи можуть створити і намагаються створити протиріччя між різними елементами верховенства права. Вони вимагають повної поваги до своїх власних прав і свобод, і в той же час намагаються поставити під загрозу права і свободи інших осіб. Але існування таких намірів повинно приводити не до обмеження прав цих інших осіб, а до захисту їх прав від подібних намірів. Саме на цьому базуються такі положення, як, наприклад, Стаття 17 ЄКПЛ.

VII. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

35. Забезпечення інтересів національної безпеки і громадського правопорядку може слугувати достатнім аргументом для обмеження певних прав людини чи навіть відхилення від певних зобов'язань щодо дотримання прав і свобод людини. Однак впровадження обмежень прав і свобод людини або порушення відповідних зобов'язань мають регулюватися на законодавчому рівні, і бажано, щоб правові засади для впровадження обмежень і порушень у цій сфері були передбачені у конституції держави. Це є необхідною передумовою існування демократії і верховенства права. Конкретні умови, за яких можливе впровадження таких обмежень, мають визначатися законом, і бажано було б, щоб закон також визначав і надзвичайні ситуації, в яких неможливо обійтися без відхилення від деяких зобов'язань держави щодо дотримання прав і свобод людини. Це створить певні гарантії захисту від зловживання владою, які унеможливлять обмеження прав і свобод людини або порушення відповідних зобов'язань з іншими намірами або у більшій мірі, ніж передбачено законодавством відповідної держави або Європейською конвенцією про захист прав людини.

36. Необхідно знайти оптимальний баланс між інтересами національної безпеки, безпеки суспільства і громадського правопорядку, з одного боку, і реалізацією фунда-

ментальних прав і свобод особистості, з іншого боку. Оцінка об'єктивності й оптимальності балансу між суспільними і приватними інтересами має визначатися в залежності від конкретної ситуації і конкретних обставин. Однак найбільш важливо, щоб сутність права чи свободи, які обмежуються, завжди залишалася незмінною. До компетенції судових інстанцій держави має входити прийняття рішень щодо законності та доцільності заходів з обмеження прав і свобод людини або відхилення від міжнародних зобов'язань держави у цій сфері, а також оцінка відповідності таких заходів вимогам відповідних положень Європейської конвенції про захист прав людини.

37. Питання про необхідність захисту інтересів національної безпеки, безпеки суспільства і громадського порядку може виникнути, зокрема, у контексті масових демонстрацій та інших подібних заходів. Застосування сили для розгону таких демонстрацій допускається в якості відхилення від зобов'язань щодо дотримання прав і свобод людини відповідно до Статті 15 ЄКПЛ, а також у якості обмеження свободи об'єднань і зібрань згідно з пунктом 2 Статті 11 ЄКПЛ. У цих двох випадках діють вимоги про те, що застосування сили, відповідно, має бути *«жорстко обумовленим обставинами ситуації»* і має *«не перевищувати абсолютно необхідного рівня доцільності»*.

38. Відхилення від прав за Статтею 15 ЄКПЛ допускається винятково *«під час війни або інших надзвичайних ситуацій, які несуть загрозу для життя нації»*, тобто в ситуаціях, які є винятковими за своєю природою. Отже демонстрації, якщо вони мирні, під ці умови не підпадають. За наявності такої ситуації, деякі права можуть серйозно постраждати, але існують і права, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин. Це так звані «абсолютні права», тобто право на життя; заборона тортур, негуманного ставлення, приниження і покарання, заборона рабства; а також дотримання принципу *«nullum crimen, nulla poena»*, тобто «ніхто не може бути покараний інакше, як в силу закону». Крім того, держава зобов'язана оформити рішення про відхилення від своїх зобов'язань в офіційному документі, постійно і в повному обсязі інформувати Генерального секретаря Ради Європи про заходи, що вживаються, а також надавати обґрунтування необхідності цих заходів. Аналогічна система відхилень від прав передбачається і пунктом 1 Статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП), які стосуються переважно держав, що не входять до складу Ради Європи.

39. Кваліфіковані права людини і основні свободи можуть піддаватися необхідним обмеженням тільки за умов, визначених у Статті 15 ЄКПЛ та пункті 1 Статті 4 МПГПП. Ці права і свободи, у тому числі свобода зібрань, можуть піддаватися тільки обмеженням, які можна обґрунтувати з точки зору вимог відповідних положень ЄКПЛ, зокрема пункту 2 Статті 11, або відповідних положень МПГПП, зокрема Статті 21. Хоча органи державної влади користуються певною свободою розсуду, при визначенні обсягу обмеження права людини на зібрання вони не повинні виходити за межі абсолютно необхідної доцільності. Втручання компетентних органів можна вважати виправданим за умов великої вірогідності виникнення правопорушень. Чим більше часу залишається на реагування, і чим більша фізична відстань до місця

зібрання, тим нижчим має бути рівень запобіжних заходів втручання. І, навпаки, чим вища вірогідність виникнення незаконних заворушень, і чим більший їх масштаб, тим скоріше мають вживатися запобіжні заходи, і тим більшим має бути їх масштаб.

- 1 Стаття 1 Керівних положень з питань прав людини і боротьби з тероризмом, ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи на 804-ому засіданні Комітету 11 липня 2002 р.; у пункті (f) преамбули Керівних положень говориться про «імперативний обов'язок держав захищати своє населення від можливих терористичних актів».
- 2 Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), рішення від 28 жовтня 1998 р. по справі «Осман (Osman) проти Сполученого Королівства», пункт 15.
- 3 Що стосується Європейської конвенції про захист прав людини (ЄКПЛ), див., наприклад, пункт 2 Статті 8 («національні безпека, громадський порядок»), пункт 2 Статті 9 («громадський порядок»), Статтю 10 («національна безпека ...або громадський порядок») та Статтю 11 («національна безпека або громадський порядок»).
- 4 Там само.
- 5 Див. P. van Dijk and G.J.H. van Hoof, Теорія і практика Європейської конвенції про захист прав людини, 3 видання (1998), с. 80-95.
- 6 Див. Стаття III.2 Керівних положень з питань прав людини і боротьби з тероризмом.
- 7 Див. рішення ЄСПЛ від 25 квітня 1978 р. по справі «Тайрер (Tyrrer) проти Сполученого Королівства», пункт 31.
- 8 Див. рішення ЄСПЛ від 15 листопада 1996 р. по справі «Чahal (Chahal) проти Сполученого Королівства», пункти 79-81; також див. пункт 2 Статті 2 Конвенції ООН проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського ставлення чи такого, що принижує людську гідність, та покарання, ухваленої 10 грудня 1984 р.: «Ніякі виняткові обставини, як-от стан війни чи загроза війни, політична нестабільність у світі або будь-яка інша надзвичайна ситуація, не можуть слугувати виправданням тортур».
- 9 Див., наприклад, рішення ЄСПЛ від 18 грудня 1996 р. по справі «Аксой (Aksoy) проти Туреччини», пункт 62.
- 10 Хоча не можна сказати, що ці дві категорії повністю співпадають, можна вважати, що зазначені тут права і свободи є зобов'язаннями, що носять абсолютний характер як імперативні норми права для держав, які не є членами відповідних угод; див. Статтю 53 Конвенції ООН «Про міжнародні угоди» від 23 травня 1969 р. (Віденська конвенція).
- 11 Див. Справа про Грецію, 12 YB 1, висновок Комісії, пункт 53.
- 12 Див. рішення ЄСПЛ від 1 липня 1961 р. у справі «Лолесс (Lawless) проти Ірландії», No 3/1961, 1 EHRR 15, пункт 28. Серед останніх прикладів можна навести Сполучене Королівство, де Палата лордів використала це положення для обґрунтування заходів, спрямованих на боротьбу із терористичною загрозою з боку Аль-Каїди після подій 11 вересня 2001 р., див. «Про рішення щодо Міністра внутрішніх справ» [2004] UKHL 5. Більшість членів палати погодилися з тим, що прийняття рішення про існування такої надзвичайної ситуації і загрози для життя нації належало до компетенції уряду країни. Однак з таким висновком не погодився лорд Хоффман (Lord Hoffmann). Він вважає, що поняття «загроза для життєдіяльності суспільства» має означати існування не просто загрози для фізичної безпеки нації, але й загрози для її фундаментальних цінностей. Зокрема, він заявив: «Реальна загроза для життя нації, тобто людей, які живуть у відповідності зі своїми традиційними законами і політичними цінностями, виходить з боку не тероризму, а якраз з боку таких законів, як ці».
- 13 Див. рішення ЄСПЛ від 24 лютого 2005 р. у справі «Ісаєва проти Російської Федерації», пункт 191. Також див. Пояснювальну записку Комітету ООН із захисту прав людини № 29/2001 «Про надзвичайний стан» (Стаття 4 МПГПП), CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, пункти 2 і 4. Також див. Міжнародний суд, Консультативний висновок «Про правові наслідки будівництва стіни на окупованих палестинських територіях» від 9 липня 2004 р., пункт 127: «Суд зауважує, що зазначене відхилення стосується тільки Статті 9 Міжнародної конвенції про захист громадянських і

політичних прав, у якій йдеться про право особистості на свободу та безпеку і визначаються правила арешту або затримання. Таким чином, інші статті Конвенції поширюються не тільки на територію Ізраїлю, але й на окуповані палестинські території».

- 14 З метою забезпечення дотримання вимог Статті 4 МПГПП, Підкомітет з питань боротьби з дискримінацією та захисту меншин при Соціально-економічній раді ООН розробив так звані Сіракузькі принципи тлумачення обмежень і відхилень від Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; додаток, документ ООН E/CN.4/1984/4 (1984 р.). У пунктах 39-40, під заголовком «Надзвичайна ситуація, що становить загрозу для життя нації», говориться: «39. Держава-учасниця може вжити заходів у порушення своїх зобов'язань за Статтею 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – відхилення від прав) тільки у випадку виняткової і вже існуючої або неминучої небезпеки, яка несе у собі загрозу для життя нації. Загроза для життя нації – це загроза, яка: (а) зачіпає все населення та всю або частину території держави, а також (б) несе у собі загрозу для фізичної недоторканості населення, політичної незалежності чи територіальної цілісності держави, або для існування чи нормального функціонування інститутів, необхідних для забезпечення й захисту визнаних у Пакті прав. 40. Внутрішній конфлікт чи заворушення, які не несуть у собі значної чи неминучої загрози для життя нації, не можуть слугувати виправданням для відхилення від прав відповідно до Статті 4».
- 15 Див. вище (виноска 13), пункт 3.
- 16 Див. Європейська комісія за демократію шляхом права, Надзвичайні повноваження, збірник «Science and Technique of Democracy», № 12 (1995), с. 4; там само, Права людини і функціонування демократичних інститутів у надзвичайних ситуаціях. Збірник «Science and Technique of Democracy», № 17 (1996), с. 143. Про державну практику щодо надзвичайного стану див. Доповідь-2005 Спеціального доповідача ООН з питань надзвичайного стану і дотримання прав людини, E/CN.4 Sub.2/1995/20.
- 17 Див. третій абзац преамбули Всесвітньої декларації прав людини, ухваленої 10 грудня 1948 р.
- 18 Див. рішення ЄСПЛ від 26 березня 1987 р. у справі «Лендер (Leander) проти Швеції», пункт 79.
- 19 Див. Статті V та VI Керівних положень з питань прав людини і боротьби з тероризмом, вище, виноска 1; також див. Європейська комісія за демократію шляхом права, Надзвичайні повноваження, Збірник «Science and Technique of Democracy», № 12 (1995), с. 19-22.
- 20 Див. вище (виноска 13), пункт 14.
- 21 Див. висновок Венеціанської комісії № 290/2004 щодо закону Республіки Вірменія «Про організацію зібрань, зборів, мітингів і демонстрацій» (CD-AD)2005(040)); також див. висновок щодо розроблених ОБСЄ/БДІПЛ Керівних принципів підготовки законопроектів у сфері свободи зібрань (CDL-AD(2002)27)) та висновок щодо закону Республіки Молдова «Про зібрання» (CDL-AD(2002)027)).
- 22 Див. висновок Венеціанської комісії щодо закону Республіки Вірменія «Про організацію зібрань, зборів, мітингів і демонстрацій» (CD-AD)2005(040)).
- 23 Див. рішення ЄСПЛ у справі «Голдер (Golder) проти Сполученого Королівства» (1975) 1 EHRR 524, пункт 44; Де Вільд, Омс та Версін (de Wilde, Ooms and Versyp) проти Бельгії (№ 1) (1971) 1 EHRR 373, пункт 93.
- 24 Див. рішення ЄСПЛ у справі «Хендісайд (Handyside) проти Сполученого Королівства» (1976) 1 EHRR 737.
- 25 Див. рішення ЄСПЛ у справі «Чорхер (Chorherr) проти Австрії» (1994) 17 EHRR 358.
- 26 Див. рішення ЄСПЛ у справі «Платформа 'Artze fur das Leben' проти Австрії» (1998) 12 EHRR 204.
- 27 Див. «Лапорт (Laporte) проти начальника поліцейського управління графства Глостершир», [2004] EWCA Civ 1639.
- 28 Див. «Мосс (Moss) проти Маклахлана (McLachlan)» [1985] IRLR 76.
- 29 Див. зауваження Комітету ООН з прав люди з приводу звіту, наданого Данією згідно із Статтею 40 4 МПГПП; також див. рішення ЄСПЛ від 27 липня 1998 р. по справі «Гюлеч (Gulec) проти Туреччини», пункт 70.
- 30 Див. «Лапорт (Laporte) проти начальника поліцейського управління графства Глостершир», [2004] EWCA 253; [2004] 2 All E.R. 874; [2004] U.K.H.R.R. 484; (2004) 154 N.L.J. 308.

- 31 Див. «Остін (Austin) проти комісара поліції Метрополіса» [2005] EWHC 480; [2005] H.R.L.R. 20; [2005] U.K.H.R.R. 1039.
- 32 Див. рішення ЄСПЛ від 27 липня 1998 р. по справі «Гюлеч (Gulec) проти Туреччини», пункт 70.
- 33 Див. рішення ЄСПЛ від 27 липня 1998 р. по справі «Гюлеч (Gulec) проти Туреччини», пункт 71.
- 34 Див. рішення ЄСПЛ від 28 липня 1998 р. по справі «Ергі (Ergi) проти Туреччини», пункти 79-81.
- 35 Див. рішення ЄСПЛ від 27 вересня 1995 р. по справі «Маккен (McCaup) проти Сполученого Королівства» (1995) 21 EHRR 97, пункти 193, 205, 210, 212; також див. рішення ЄСПЛ від 9 жовтня 1997 р. по справі «Андроніку і Константинов проти Кіпру»; рішення ЄСПЛ від 28 липня 1998 р. по справі «Ергі (Ergi) проти Туреччини»; рішення ЄСПЛ від 20 травня 1999 р. по справі «Огур (Ogur) проти Туреччини».
- 36 Див. рішення ЄСПЛ від 20 грудня 2004 р. по справі «Макарацис (Makaratzis) проти Греції», пункт 62; рішення ЄСПЛ від 6 липня 2005 р. по справі «Начова (Nachova) та інші проти Болгарії», пункти 96-97.
- 37 У своїй постанові 1271 (пункт 9), ухваленій 24 січня 2002 р., Парламентська асамблея Ради Європи встановила, що «У боротьбі з тероризмом держави-члени Ради Європи не допускають ніяких відхилень від прав, передбачених ЄКПЛ. Постанова також закликає всіх держав-учасниць (пункт 12) «утримуватися від використання Статті 15 для обмеження прав і свобод, гарантованих відповідно до Статті 5».
- 38 Агарон Барак, «Роль Верховного суду в демократичній державі і боротьба з тероризмом», 58 University of Miami Law Review, жовтень 2003, с. 133.
- 39 Див. третій абзац преамбули Всесвітньої декларації прав людини від 10 грудня 1948 р.
- 40 Див., наприклад, Палата лордів, рішення по справах «Позивачі проти міністра внутрішніх справ» (2004); (2005) UKHL 71 і [2004] UKHL 56; Bundesverfassungsgericht, закон «Про авіаційну безпеку», 1 BvR 357/05; Верховний суд Ізраїлю, «Громадський комітет проти тортур» проти держави Ізраїль та інших, справа HCSJ 5100/94; Верховний суд Ізраїлю, «Центр захисту прав особистості проти командуючого Сил оборони Ізраїлю на Західному березі», справа HCSJ 3278/02; Верховний суд Ізраїлю, «Мараб (Marab) проти командуючого Сил оборони Ізраїлю на Західному березі», справа HCSJ 3239/02; також див. Верховний суд США, «Расул (Rasul) проти Буша», справа № 03-334, 542 US 466 (2004) 321 F.3d 1134.
- 41 Див. висновок Венеціанської комісії №363/2005 про міжнародні правові зобов'язання держав-членів Ради Європи щодо секретних місць утримання під вартою та міжнародних перевезень ув'язнених, CDL-AD(2006)009, пункт 77.
- 42 Див. резолюцію Ради безпеки ООН № 1373(2001).
- 43 Див. восьмий абзац преамбули Конвенції ради Європи про попередження тероризму: «Нагадуючи про необхідність посилення боротьби з тероризмом та знову наголошуючи, що всі заходи з перешкоджання чи боротьби з терористичними злочинами повинні здійснюватися з дотриманням принципів верховенства права та демократичних цінностей, прав людини та основних свобод, а також інших положень міжнародного права, у тому числі, у відповідних випадках, міжнародного гуманітарного права». Також див. пункт 1 Статті 3 цієї конвенції.
- 44 Доповідь Генерального секретаря від 8 серпня 2003 р. про захист прав людини і основних свобод в умовах боротьби з тероризмом, пункт 55.
- 45 Див. зауваження Верховного комісара ООН з прав людини, UN Doc.E/CN.4.2002/18, § 31.
- 46 Див. рішення ЄСПЛ від 7 грудня 1976 р. по справі «Хендісайд (Handyside) проти Сполученого Королівства», пункт 41.
- 47 Там само.
- 48 Див. преамбулу Керівних положень з питань прав людини і боротьби з тероризмом, вище (виноска 1), підпункт (а).
- 49 Van dawa tot jihad. De diverse dreigingen van de radicale islam tegen de democratische rechtorde (Віддає (заклику до ісламу) до джихаду. Декілька загроз [радикального ісламізму для демократичного правопорядку], Міністерство Нідерландів з питань внутрішніх справ і відносин всередині королівства, грудень 2004 р., с. 13.
- 50 Парламентська Асамблея Ради Європи

ПАРЛАМЕНТСЬКА АСАМБЛЕЯ РАДИ ЄВРОПИ

Резолюція 1659 (2009)

«Захист прав людини в умовах надзвичайного стану»

1. Парламентська асамблея стурбована випадками невинуватеного проголошення надзвичайного стану, які останнім часом мали місце у деяких країнах-членах Ради Європи, зокрема в Грузії і Вірменії, та супроводжувалися серйозними порушеннями прав людини.

2. Згідно з тлумаченням Статті 15 Європейської конвенції про права людини (ETS No. 5), наданим Європейським судом з прав людини, саме держава зобов'язана вживати превентивних заходів з метою захисту інтересів суспільства «під час війни або інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації». Надзвичайні заходи, що вживаються, не повинні перевищувати межі абсолютної доцільності в залежності від конкретних обставин і не можуть порушувати інших зобов'язань держави відповідно до норм міжнародного права.

3. За наявності конкретних особливих обставин, що мають відношення, зокрема, до Статті 15 Європейської конвенції про права людини, оголошення надзвичайного стану може бути виправданим законним заходом швидкого реагування на такі загрози. Однак, оскільки проголошення надзвичайного стану пов'язане з обмеженням прав і свобод особистості, такі заходи мають вживатися дуже обережно і тільки у випадку крайньої необхідності. Проголошення надзвичайного стану не повинно використовуватися як привід для незаконного обмеження реалізації фундаментальних прав людини.

4. Обвинувачення у зловживанні державою своїм правом на такі обмеження мають піддаватися оперативному і ретельному розслідуванню, а уряд держави має нести за це повну відповідальність.

5. Парламентська асамблея впевнена, що для посилення внутрішнього нагляду за дотриманням вимог законодавства про надзвичайний стан парламент держави повинен здійснювати дієвий контроль за процесами прийняття рішень у цій сфері.

6. Асамблея зазначає, що проголошення надзвичайного стану без належних підстав або порушення вимог законодавства про надзвичайний стан часто призводять до надмірного використання сили та, зокрема, придушення свободи зібрань і висловлювань.

7. Органи державної влади повинні забезпечити належну підготовку співробітників правоохоронних органів з питань дотримання фундаментальних прав і свобод особистості, які не підлягають обмеженню, зокрема права на життя, свободу від тортур та негуманного ставлення або такого, що принижує людську гідність, права не бути покараним інакше, як в силу закону, а також щодо використання смертель-

но небезпечних засобів тільки у випадку крайньої необхідності, коли інші засоби не дають бажаного результату. Силкові структури мають бути забезпечені необхідним комплексом засобів несмертельної дії для контролю і розгону натовпів, а їх дії мають перебувати під суворим наглядом з боку органів державної і судової влади (див. ухвалені ООН «Основні принципи використання співробітниками правоохоронних органів сили і вогнепальної зброї» (1990) та ухвалений Радою Європи «Європейський кодекс поліцейської етики» (2001)).

8. Асамблея глибоко переконана у тому, що правила залучення до подібних заходів силових структур усіх держав, що входять до складу Ради Європи, особливо таких держав, як Російська Федерація, які успадкували деякі з цих правил від радянських часів або тільки нещодавно ухвалили відповідне законодавство чи правила, потребують повного і ретельного перегляду з точки зору відповідності вимогам Європейської конвенції про права людини та судової практики Європейського суду з прав людини.

9. Згідно з Керівними рекомендаціями з питань свободи мирних зібрань (2007), розробленими Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) при Організації з безпеки і співробітництва в Європі, в умовах надзвичайного стану перевага має надаватися не повній забороні зібрань, а таким заходам, як запровадження обмежень щодо місця, часу та способу проведення зібрань.

10. Що стосується права на свободу висловлювань, Асамблея нагадує про необхідність дотримання керівних рекомендацій щодо захисту права на свободу висловлювань та інформації в умовах кризового періоду, ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи у 2007 р., та наголошує, що право на повідомлення фактів і висловлювання думок не повинно розглядатись як таке, що несе у собі загрозу для інтересів національної безпеки, за винятком випадків, чітко передбачених законодавством; будь-які обмеження мають бути такими, які необхідні у демократичному суспільстві для захисту законних інтересів національної безпеки, а їх обсяг має відповідати принципу абсолютної доцільності. Такі обмеження мають бути визначені якомога чіткіше, а їх обсяг має бути мінімально можливим в залежності від умов конкретної кризової ситуації. Суспільство повинно мати постійний доступ до незалежних засобів масової інформації.

11. Асамблея засуджує будь-які спроби запровадження законодавчих норм щодо організації демонстрацій, реалізація яких неминуче приведе до виникнення напруги в суспільстві у зв'язку із надмірним обмеженням прав на свободу пересування і висловлювань, або створення зайвих перешкод для отримання дозволу на проведення демонстрацій.

12. Асамблея вважає, що, окрім гарантій прав, передбачених у Статті 15 Європейської конвенції про права людини, обов'язково мають бути забезпечені наступні гарантії дотримання прав людини в умовах надзвичайної ситуації:

12.1. чітко визначені часові обмеження та ефективний парламентський контроль за дотриманням вимог законодавства про надзвичайний стан (наприклад, через

упровадження положення про граничний термін дії режиму надзвичайного стану та можливості продовження цього терміну відповідно до окремого рішення парламенту) з дотриманням прав опозиції щодо участі у відповідних процесах;

12.2. нагляд з боку судової влади за дотриманням вимог щодо доцільності проголошення надзвичайного стану та здійсненням пов'язаних із цим заходів.

13. Необхідно забезпечити гарантії цілісності судової системи – сфери її повноважень, незалежності і об'єктивності рішень – особливо, коли це стосується права на судовий захист та доступ до ефективних засобів правового захисту.

14. На міжнародному рівні необхідно посилити нагляд з боку Генерального секретаря Ради Європи та Верховного комісара з питань прав людини за заходами, що здійснюються в державах, де проголошено надзвичайний стан. Держави-члени Ради Європи також повинні розглянути можливість розширення існуючого переліку прав, які не підлягають обмеженню, як це відбувається в рамках інших міжнародних механізмів захисту прав людини.

9 квітня 2009 р.

Захист прав людини в умовах надзвичайного стану (Док. 11858)

Доповідь Комітету з правових питань та прав людини

Доповідач: пан Хольгер Хайбах (Holger Haibach), Німеччина,
фракція Європейської народної партії

Загальні положення

Деякі країни-члени Ради Європи, зокрема Грузія і Вірменія, останнім часом вдавалися до проголошення надзвичайного стану, що супроводжувався значними порушеннями прав людини. Комітет з правових питань вважає, що така ситуація не може не викликати занепокоєння. Проголошення надзвичайного стану дійсно передбачається Європейською конвенцією про права людини, але «тільки під час війни чи інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації». Обмежувальні заходи, які здійснюються в умовах надзвичайного стану, мають залишатися в рамках дійсно необхідного в залежності від кожної конкретної ситуації і завжди мають відповідати нормам міжнародного права. Комітет вважає, що надзвичайні повноваження, які передбачають обмеження прав особистості, мають застосовуватися тільки у крайньому випадку і за виняткових обставин.

Крім того, такі заходи мають застосовуватися з великою обережністю. Головна роль у здійсненні нагляду за заходами, що вживаються в умовах надзвичайного

стану, має належати парламенту країни, а судова влада повинна мати можливість приймати рішення щодо їх законності й доцільності. Керівники правоохоронних органів повинні мати належний рівень освіти й підготовки з питань законодавства у сфері захисту прав людини та контролю великих скупчень людей за допомогою засобів несмертельної дії. Обмеження на право участі громадян в демонстраціях і маніфестаціях мають бути мінімальними. При цьому необхідно добиватися повного уникнення будь-яких обмежень діяльності засобів масової інформації, тому що повідомлення фактів і висловлювання думок не можуть вважатися такими, що несуть у собі «загрозу інтересам національної безпеки».

З точки зору Комітету, надзвичайні повноваження завжди мають бути обмежені у часі, а термін їх дії має визначатися спеціальними рішеннями. І, нарешті, органи Ради Європи мають пильно відстежувати всі заходи, що вживаються в рамках надзвичайного стану, на предмет можливих порушень прав людини і добиватися ліквідації цих порушень.

А. Проект резолюції

1. Парламентська асамблея стурбована випадками невинуватеного проголошення надзвичайного стану, які останнім часом мали місце у деяких країнах-членах Ради Європи, зокрема в Грузії і Вірменії, і супроводжувалися серйозними порушеннями прав людини.

2. Згідно з тлумаченням Статті 15 Європейської конвенції про права людини, наданим Європейським судом з прав людини, саме держава зобов'язана вживати превентивних заходів з метою захисту інтересів суспільства «під час війни або інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації». Надзвичайні заходи, що вживаються, не повинні перевищувати межі абсолютної доцільності в залежності від обставин конкретної кризової ситуації і не можуть порушувати інших зобов'язань держави відповідно до норм міжнародного права.

3. За наявності конкретних виняткових обставин проголошення надзвичайного стану може бути виправданим законним заходом швидкого реагування на такі загрози. Однак, оскільки проголошення надзвичайного стану пов'язане з обмеженням прав і свобод особистості, такі заходи мають вживатися з максимальною обережністю і тільки у випадку крайньої потреби. Проголошення надзвичайного стану не повинно використовуватись як привід для незаконного обмеження реалізації фундаментальних прав людини.

4. Факти зловживання державою своїм правом на такі обмеження мають надаватися оперативному і ретельному розслідуванню, а уряд держави має нести за це повну відповідальність.

5. Парламентська асамблея впевнена, що для посилення внутрішнього нагляду за дотриманням вимог законодавства про надзвичайний стан парламент держави повинен здійснювати дієвий контроль за процесами прийняття рішень у цій сфері.

6. Асамблея зазначає, що проголошення надзвичайного стану без належних підстав або порушення вимог законодавства про надзвичайний стан часто приводять до надмірного використання сили та, зокрема, придушення свободи зібрань і висловлювань.

7. Органи державної влади повинні забезпечити належну підготовку співробітників правоохоронних органів з питань дотримання фундаментальних прав і свобод особистості, які не підлягають обмеженню, зокрема права на життя, свободу від тортур та негуманного ставлення або такого, що принижує людську гідність, права не бути покараним інакше, як в силу закону, а також щодо використання смертельно небезпечних засобів тільки у випадку крайньої потреби, коли інші засоби не дають бажаного результату. Силові структури мають бути забезпечені необхідним комплексом засобів нескоротливої дії для контролю і розгону натовпів, а їх дії мають перебувати під суворим наглядом з боку органів державної і судової влади (див. ухвалені ООН «Основні принципи використання співробітниками правоохоронних органів сили і вогнепальної зброї» (1990) та ухвалений Радою Європи «Європейський кодекс поліцейської етики» (2001)).

8. Асамблея глибоко впевнена у тому, що правила залучення до подібних заходів силових структур усіх держав, що входять до складу Ради Європи, особливо таких держав, як Російська Федерація, які успадкували деякі з цих правил від радянських часів або тільки нещодавно ухвалили відповідне законодавство чи правила, потребують повного і ретельного перегляду з точки зору відповідності вимогам Європейської конвенції про права людини та судової практики Європейського суду з прав людини.

9. Що стосується права на зібрання, обмеження цього права не повинні виходити за рамки, визначені документом про Керівні рекомендації з питань свободи мирних зібрань (2007), розроблені Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини при Організації з безпеки і співробітництва в Європі; в умовах надзвичайного стану перевага має надаватися не повній забороні зібрань, а таким заходам, як упровадження обмежень щодо місця, часу та способу проведення зібрань.

10. Що стосується права на свободу висловлювань, Асамблея нагадує про необхідність дотримання Керівних рекомендацій щодо захисту права на свободу висловлювань та інформації в умовах кризового періоду, ухвалених Радою Європи у 2007 р., та наголошує, що право на повідомлення фактів і висловлювання думок не повинно розглядатись як таке, що несе у собі загрозу для інтересів національної безпеки, за винятком випадків, чітко передбачених законодавством; будь-які обмеження мають бути такими, які необхідні у демократичному суспільстві для захисту законних інтересів національної безпеки, а їх обсяг має відповідати принципу абсолютної доцільності. Такі обмеження мають бути визначені якомога чіткіше, а їх обсяг має бути мінімально можливим в умовах конкретної кризової ситуації. Суспільство повинно мати постійний доступ до незалежних засобів масової інформації.

11. Асамблея засуджує будь-які спроби запровадження законодавчих норм щодо проведення демонстрацій, реалізація яких неминуче приведе до виникнення напруги в суспільстві у зв'язку із надмірним обмеженням прав на свободу пересування і висловлювань, або створення зайвих перешкод для отримання дозволу на проведення демонстрацій.

12. Асамблея вважає, що, окрім гарантій прав, передбачених у Статті 15 Європейської конвенції про права людини, обов'язково мають бути забезпечені наступні гарантії дотримання прав людини в умовах надзвичайної ситуації:

12.1. чітко визначені часові обмеження та ефективний парламентський контроль за дотриманням вимог законодавства про надзвичайний стан (наприклад, через запровадження положення про граничний термін дії режиму надзвичайного стану та можливості подовження цього терміну відповідно до окремого рішення парламенту) з дотриманням прав опозиції щодо участі у відповідних процесах;

12.2. нагляд з боку судової влади за дотриманням вимог щодо доцільності проголошення надзвичайного стану та здійсненням пов'язаних із цим заходів.

13. Необхідно забезпечити гарантії цілісності судової системи – сфери її повноважень, незалежності і об'єктивності рішень – особливо, коли це стосується права на судовий захист та доступ до ефективних засобів правового захисту.

14. На міжнародному рівні необхідно посилити нагляд з боку Генерального секретаря Ради Європи та Верховного комісара з питань прав людини за заходами, що здійснюються в державах, де проголошено надзвичайний стан. Держави-члени Ради Європи також повинні розглянути можливість розширення існуючого переліку прав, які не підлягають обмеженню, як це відбувається в рамках інших міжнародних механізмів захисту прав людини.

Б. Проект запропонованих заходів

1. З урахуванням положень своєї резолюції про захист прав людини в умовах надзвичайного стану, ухваленої у 2009 р., Парламентська асамблея впевнена у тому, що Рада Європи повинна посилити контроль за дотриманням вимог, що регулюють доцільність проголошення надзвичайного стану; забезпечити умови для посилення демократичного контролю в цій сфері; забезпечити швидке реагування органів Ради Європи та механізмів захисту прав людини на швидкоплинні події на місцях; та суворо засуджувати порушення прав людини, які відбуваються під завісою начебто надзвичайної ситуації.

2. Асамблея пропонує Комітету міністрів розглянути можливі шляхи для досягнення цієї мети, доручивши відповідним комітетам вивчити питання щодо доцільності:

2.1. надання Генеральному секретареві, після отримання від держави офіційного повідомлення про використання нею права на відхилення від своїх зобов'язань

за Статтею 15 Європейської конвенції про права людини, можливості звернення до відповідної держави з вимогою про надання додаткової інформації під час та після припинення дії режиму надзвичайного стану і подальшої передачі отриманої інформації на розгляд усіх інших держав-членів Ради Європи, голови Комітету міністрів, голови Європейського суду з прав людини, Комісара Ради Європи з питань захисту прав людини, а також голів Парламентської асамблеї, Конгресу місцевих органів влади і Конгресу регіональних органів влади;

2.2. розширення існуючого переліку прав, які не підлягають обмеженням відповідно до Статті 15 Європейської конвенції про права людини, зокрема що стосується прав, обмеження яких не є абсолютно необхідним навіть в умовах надзвичайного стану, як це передбачається положеннями Статті 27 Американської конвенції про права людини.

В. Пояснювальна записка доповідача пана Хольгера Хайбаха

Зміст

I. Вступ

II. Коли можуть бути виправдані обмеження прав людини в умовах надзвичайного стану?

- i. Законність намірів
- ii. Визначення термінів
- iii. Обмеження і жорсткі умови

III. Наслідки проголошення надзвичайного стану та відповідні норми

- i. Використання сили
- ii. Обмеження права на зібрання
- iii. Обмеження свободи висловлювань

IV. Необхідність посилення нагляду за дотриманням вимог щодо реалізації режиму надзвичайного стану

- i. Часові обмеження і парламентський нагляд
- ii. Нагляд з боку судової влади
- iii. Посилення контролю з боку міжнародної спільноти і Ради Європи

V. Попередження порушень прав людини

VI. Висновки і пропозиції

«Зловживання надзвичайними повноваженнями в умовах кризової ситуації, поєднане з їх успішним використанням, спричиняє звикання органів влади до таких повноважень та значно підвищує вірогідність їх невиправданого викорис-

тання в майбутньому. Але ще гірше те, що наступні покоління можновладців наслідують ці повноваження як ефективний і зручний для них засіб вирішення проблем, а в умовах надзвичайної ситуації вони навіть не розглядають можливості використання менш жорстких заходів. Крім того, суспільство починає сприймати запровадження надзвичайних заходів як цілком нормальне явище і з часом поступово стає байдужим до порушень прав людини, які є неодмінним атрибутом надзвичайного стану»¹.

I. Вступ

1. Ця доповідь була підготовлена на основі подання групи депутатів на чолі з пані Ренатою Вольвенд (Renata Wohlwend) від 5 липня 2005 р., де пропонувалася розробка резолюції (Док. 10641), присвяченої питанням захисту прав людини в умовах надзвичайного стану. Після подій, які відбулися 13 травня 2005 року в узбецькому місті Андижан, коли силові структури країни силою розігнали мирну демонстрацію протесту, в результаті чого загинули декілька сотень осіб,² пані Рената Вольвенд та її колеги звернули увагу на те, що такі репресивні дії порушують вимоги Європейської конвенції про права людини (далі – Конвенція або ЄКПЛ) та зобов'язання Узбекистану як країни-члена Ради Європи. Крім того, вони нагадали, що Стаття 15 Конвенції передбачає можливість обмеження прав людини в умовах надзвичайного стану, але *«при цьому необхідно досягти оптимального балансу між небезпекою, що загрожує державі, та правами особистості, гарантованими ЄКПЛ»*. У поданні також наголошувалося на необхідності розробки чітких правил поведінки силових структур у кризових ситуаціях, перш за все з точки зору дотримання прав людини та принципів верховенства права.

2. Про необхідність таких заходів свідчать і події, що сталися не так давно в Єревані (Вірменія) і Тбілісі (Грузія). Першого березня 2008 року, через десять днів після початку мирних протестів, пов'язаних із результатами президентських виборів у Вірменії (які відбулися 19 лютого 2008 року),³ підрозділи поліції здійснили спробу ліквідації розташованих на вулицях міста наметів учасників протесту. Це привело до жорсткого протистояння між учасниками акції протесту і представниками правоохоронних органів, а діючий на той час президент Роберт Кочарян у той же день проголосив у країні надзвичайний стан.¹ За схожим сценарієм відбувалися події й у столиці Грузії Тбілісі. Сьомого листопада 2007 року, тобто на п'ятий день акції протесту на вимогу відставки діючого президента, Михаїл Саакашвілі проголосив у країні надзвичайний стан терміном на 15 діб (який був скасований вже через 8 діб), упродовж якого була запроваджена заборона зібрань та діяльності недержавних ЗМІ.²

3. В обох випадках ймовірно мали місце порушення Конвенції, у тому числі фундаментальних прав людини, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин. Це положення: Статті 3 щодо заборони тортур (не підлягає обмеженню; за деякими повідомленнями, поведінку представників правоохоронних органів щодо

учасників протестів можна охарактеризувати як брутальну, негуманну та таку, що принижує людську гідність), Статті 2 щодо гарантій права на життя (не підлягає обмеженню; мали місце випадки загибелі учасників протестів), Статті 5 щодо права на свободу і безпеку (затримання учасників акцій протесту відбувалися з порушенням вимог законодавства), Статті 10 щодо права на свободу висловлювань (запровадження надмірно жорстких заходів цензури) та Статті 11 щодо права на свободу зібрань і об'єднань (маються на увазі обмеження свободи зібрань, які були запроваджені пізніше).⁶

4. У цій доповіді міститься загальний огляд тем, питань і пропозицій, пов'язаних із захистом прав людини в умовах надзвичайного стану. З метою підготовки цієї доповіді 9 вересня 2008 року Комітет організував експертні слухання за участю пані Фінолі Фленаган (Finola Flanagan, член Європейської комісії за демократію шляхом права (також відомої як Венеціанська комісія) та голова Офісу Генерального прокурора Ірландії); пані Кірстен Млацак (Kirsten Mlacak, голова департаменту прав людини Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини (ODIHR) при ОБСЄ, Варшава); пані Ані Цициної (співробітник Програми Європи Міжнародної групи з попередження криз, Брюссель) та пана Аветіка Ішханяна (голова Гельсінського комітету Вірменії).

II. Коли можуть бути виправдані обмеження прав людини в умовах надзвичайного стану?

і. Законність намірів

5. Як визнав Комітет міністрів, *«Держави зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення фундаментальних прав кожного, хто перебуває під їх юрисдикцією, на захист від терористичних актів і особливо права на життя»*⁷. Крім того, Європейський суд з прав людини (далі – Суд) вважає, що захист права на життя *«за певних чітко визначених обставин може передбачати позитивний обов'язок органів державної влади щодо застосування оперативно-профілактичних заходів для забезпечення захисту особи, життя якої опинилося під загрозою у зв'язку із кримінальними діями іншої особи»*⁸. Це означає, що права тих, хто має кримінальні наміри, можуть піддаватися законному обмеженню в інтересах суспільства в цілому⁹. За наявності конкретних особливих обставин, проголошення надзвичайного стану може бути виправданим законним заходом швидкого реагування на такі загрози. Однак в силу самої своєї природи це означає й обмеження прав і свобод усіх людей, незалежно від того, чи є вони злочинцями чи ні.

6. Необхідно досягти оптимального балансу між інтересами громадського правопорядку і реалізацією фундаментальних прав та свобод особистості, і цей баланс неможливо визначити за допомогою будь-яких математичних розрахунків¹⁰. При здійсненні оцінки доцільності будь-яких заходів під час надзвичайного стану ви-

рішальне значення мають конкретний контекст та часові показники. Тобто те, що виглядає як неприйнятне в одній ситуації, може виявитися цілком виправданим в іншій, на перший погляд схожій, ситуації. Однак, один із базових принципів міжнародного права (*jus cogens*) говорить, що *«сутність відповідного права чи свободи завжди має залишатися незмінною»*¹¹. Тому законодавство з питань надзвичайного стану повинно захищати принципи верховенства права, а не порушувати їх.

ii. Визначення термінів

7. Оскільки види та обсяги обмежувальних заходів залежать від конкретних обставин, необхідно дати чіткі визначення усіх елементів, які складають контекст надзвичайної ситуації. Суд визначає «надзвичайну ситуацію» як *«виняткову ситуацію, пов'язану із кризою або надзвичайними подіями, які мають негативні наслідки для населення всієї країни та становлять загрозу для нормальної життєдіяльності суспільства, яке є складовою відповідної держави»*¹². Держава не може вдаватися до проголошення надзвичайного стану з метою ліквідації загрози інтересам законності і правопорядку, яка має тільки локальний або відносно ізольований характер, або проголошувати надзвичайний стан як привід для впровадження незрозумілих чи необґрунтованих обмежень¹³.

8. Справа Лолесса (Lawless) дає нам приклад тримірного підходу до визначення та оцінки таких ситуацій: *«Уряд будь-якої з Високих Договірних Сторін, у випадку війни або надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації, має право на відхилення від своїх зобов'язань згідно з цією Конвенцією... за умови, якщо необхідність відповідних заходів буде жорстко обумовлена обставинами конкретної ситуації і якщо такі заходи не будуть вживатися з порушенням інших зобов'язань держави відповідно до норм міжнародного права. ...Здійснення оцінок про дотримання державою вимог Статті 15 щодо реалізації виняткового права на застосування обмежувальних заходів в рамках цієї справи є компетенцією Суду»*¹⁴.

9. Колишній склад Європейського суду з прав людини додав деякі елементи до визначення надзвичайного стану: (1) загроза вже існує або її неможливо уникнути; (2) її наслідки будуть відчутними для населення всієї країни; (3) існує загроза для продовження нормальної життєдіяльності суспільства; (4) криза або небезпека мають винятковий характер у тому сенсі, що звичайні заходи чи обмеження, передбачені Конвенцією для захисту інтересів безпеки і здоров'я суспільства та громадського порядку, є явно недостатніми¹⁵.

10. Іншими словами, незалежно від оцінки обставин конкретної надзвичайної ситуації, головними питаннями мають бути: (1) Чи є проголошення надзвичайного стану дійсно обґрунтованим? (2) Чи є заходи, що вживаються, дійсно необхідними і чи відповідають вони рівню існуючої загрози? (3) Чи не порушуються при цьому інші зобов'язання держави згідно з нормами міжнародного права? (зокрема, Статті 4 Міжнародної конвенції про громадянські і політичні права, в якій міститься окремий перелік прав, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин (цей перелік дещо

відрізняється від переліку таких прав, визначених ЄКПЛ))¹⁶. Від відповідей на кожне з цих запитань залежатимуть і важливі обмеження та вимоги до дій уряду в умовах надзвичайного стану.

iii. Обмеження і жорсткі умови

11. Будь-яка дискусія з питань надзвичайного стану має починатися з розуміння того, що в умовах кризової ситуації Стаття 15 ЄКПЛ звільняє держав-учасниць Конвенції від їх зобов'язань згідно з окремими статтями та визначає головні вимоги щодо тимчасового характеру обмежувальних заходів і наявності неминучої загрози, яка б виправдовувала проголошення надзвичайного стану. Стаття говорить, що:

«1. У воєнний час або в умовах надзвичайного стану іншого характеру, який загрожує життю нації, будь-яка із Високих Договірних Сторін може вживати заходів щодо відхилення від своїх зобов'язань згідно з цією Конвенцією тільки у тій мірі, в якій це обумовлено обставинами конкретної надзвичайної ситуації, за умови, якщо такі заходи не порушують інших зобов'язань держави відповідно до норм міжнародного права.

2. Це положення не може слугувати підставою для будь-якого відхилення від вимог Статті 2, за винятком випадків загибелі людей у результаті правомірних військових дій, або від вимог Статті 3, пункту 1 Статті 4 та Статті 7.

3. Будь-яка із Високих Договірних Сторін, яка реалізує своє право на відхилення, постійно інформує Генерального секретаря Ради Європи про всі заходи, які здійснюються, та надає обґрунтування необхідності цих заходів. Вона також інформує Генерального секретаря Ради Європи про припинення терміну дії цих заходів та повне відновлення дії положень цієї Конвенції».

12. Надзвичайний стан, обставини якого вимагають відхилення від деяких з положень Конвенції, вважається офіційно проголошеним, якщо: (1) повідомлення про запровадження надзвичайного стану офіційно оголошується в масштабах всієї країни; (2) Генеральний секретар Ради Європи отримує офіційне повідомлення про використання державою свого права на відхилення від положень Конвенції, де міститься інформація про заходи, що здійснюються. Однак, у зв'язку з цим необхідно брати до уваги застереження судді Європейського суду з прав людини Леха Гарлицького (Lech Garlicki) про те, що «не існує ніякої потреби у проголошенні в державі надзвичайного стану або використанні права на відхилення від зобов'язань держави за Статтею 15, коли мова йде про здійснення виправданих заходів для захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку та інших важливих суспільних інтересів»¹⁷. Повне і постійне дотримання положень Конвенції відповідає інтересам захисту прав людини в Європі. Отже «поки ці заходи залишаються законними, поки вони обумовлюються необхідністю захисту важливих суспільних інтересів і є необхідними у демократичному суспіль-

стві, Суд може бути готовий визнати їх такими, що відповідають стандартам, визначеним Конвенцією»¹⁸.

13. Що стосується терміну дії режиму надзвичайного стану, конкретної судової практики з цього питання поки що не існує. Але спеціалісти зазначають, що «якщо рівень загрози на окремих етапах змінюється у той чи інший бік, відповідно мають змінюватися й заходи, що вживаються на кожному з цих етапів»¹⁹. Крім того, у своєму рішенні по справі «Бекер (Becker) проти Бельгії» Комісія зазначала, що «діяльність, яка здійснюється в межах заходів, обумовлених тільки обставинами надзвичайної ситуації, не може продовжуватися після закінчення відповідної надзвичайної ситуації»²⁰. Безумовно, дія Статті 15 також підпадає під процедурні обмеження, пов'язані з інформуванням Генерального секретаря Ради Європи про розвиток подій в рамках конкретної надзвичайної ситуації. Але ефективність таких обмежень може бути досить невисокою, оскільки, на відміну від Міжнародного пакту про громадянські і політичні права чи Американської конвенції про права людини, вони не передбачають часових обмежень та параметрів такого інформування.

14. Що стосується конкретних аргументів, загалом треба зазначити, що Суд приділяє достатньо багато уваги питанню оцінки доцільності проголошення надзвичайного стану. Так, Суд вважає, що «оскільки органи влади конкретної держави мають постійне і пряме відношення до забезпечення нагальних потреб країни, вони краще, ніж Міжнародний суд, бачать ситуацію і можуть дати відповіді на питання про наявність ознак надзвичайної ситуації, а також про характер та масштаб обмежувальних заходів, необхідних для її уникнення. У цьому питанні Стаття 15 надає органам державної влади велику свободу розсуду»²². Такий висновок говорить про те, що Суд намагається знайти оптимальний баланс між рівнем гнучкості обмежень, що запроваджуються органами державної влади окремої країни, та необхідністю розробки якомога конкретнішого визначення надзвичайного стану, про що вже йшлося вище (див. пункт 7).

15. Суд намагається здійснювати оцінку доцільності і масштабів обмежувальних заходів за допомогою трьох критеріїв, які мають довести наступне²³. По-перше, що звичайних правових заходів недостатньо для подолання надзвичайної ситуації. По-друге, що метою обмежувальних заходів є саме подолання надзвичайної ситуації. І, по-третє, відносно жорсткі заходи мають вважатися прийнятними доти, доки існують відповідні обмежувальні механізми (наприклад, процедурні обмеження на кшталт принципу *habeas corpus*, тобто надійної конституційної гарантії права на свободу й особисту недоторканість та їм подібні). Як зазначав Суд у своєму рішенні по справі «Бранніган і Макбрайт (Brannigan and McBrite) проти Сполученого Королівства», «Договірні сторони не користуються необмеженою свободою розсуду. Здійснення оцінок і прийняття рішень, зокрема про те, чи перевищила держава межу абсолютної необхідності, обумовлену обставинами конкретної кризової ситуації, є компетенцією Суду. Таким чином, свобода розсуду держави супрово-

джується наглядом з боку європейських інститутів. При здійсненні такого нагляду Суд має приділяти належну увагу таким важливим чинникам, як характер прав, що обмежуються, обставини, що привели до виникнення надзвичайної ситуації, та тривалість такої ситуації»²⁴.

16. У якості останнього і найважливішого обмеження права держави на відхилення від своїх зобов'язань в умовах надзвичайного стану згідно з Конвенцією, Стаття 15 забороняє будь-які дії, які порушують інші зобов'язання держави відповідно до норм міжнародного права (наприклад, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права), а також забороняє відхилення від фундаментальних прав, які не підлягають обмеженню за жодних обставин, зокрема права на життя (Стаття 2), права на свободу від тортур (Стаття 3) і свободу від рабства (Стаття 4) та права не бути покараним інакше, як в силу закону (Стаття 7). Дотримання цих положень є гарантією законності обмежувальних заходів, що вживаються в умовах надзвичайного стану, і не тільки з точки зору Конвенції, але й інших міжнародних угод у сфері захисту прав людини, а також гарантією того, що найважливіші права усіх людей будуть залишатися недоторканими за будь-яких обставин.

17. Підсумовуючи вищесказане, нагадаємо, що під час надзвичайного стану завжди мають виконуватися наступні вимоги: (1) тимчасовий характер обмежувальних заходів; (2) наявність неминучої загрози, що виправдовує проголошення надзвичайного стану; (3) повідомлення про запровадження надзвичайного стану офіційно оголошується в масштабах всієї країни; (4) належне інформування міжнародних інститутів про обмежувальні заходи, що здійснюються в рамках надзвичайного стану; (5) обсяги обмежувальних заходів не повинні перевищувати рівня абсолютної необхідності, обумовленого обставинами конкретної надзвичайної ситуації; (6) дотримання вимог законодавства про надзвичайний стан; (7) недоторканість прав, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин²⁵.

III. Наслідки проголошення надзвичайного стану та відповідні норми²⁶

18. Події у Вірменії та Грузії є показовими з точки зору наслідків неналежного дотримання правил реалізації режиму надзвичайного стану. Вірменія офіційно інформувала Раду Європи про використання свого права на відхилення від деяких положень Конвенції за Статтею 15²⁷. Проте органи поліції цієї держави обвинувачуються у тому, що дії правоохоронців нагадували військову операцію, коли для переслідування учасників демонстрацій протесту, навіть після їх розгону, використовувалися танки і сльозогінний газ. Такі дії супроводжувалися жорстким побиттям демонстрантів та численними арештами. Більше того, під час однієї з таких акцій поліція відкрила «дуже інтенсивну» хаотичну стрілянину, яка «продовжувалася більше години»²⁸. У результаті дій поліції загинули щонайменше 8 осіб, у тому числі й 12-річний хлопчик²⁹. Проголошення надзвичайного стану дозволило президенту Роберту Кочаряну запровадити заборону зібрань та обмежити діяльність

ЗМІ³⁰. Зокрема, вірменські інформаційні агентства мали право розповсюджувати тільки інформацію, яка надходила з офіційних урядових джерел, а місцевим теле-радіокомпаніям було рекомендовано припинити трансляцію програм зарубіжного виробництва³¹. Нарешті, парламент країни вніс зміни і доповнення до законодавства про зібрання і демонстрації, згідно з якими було посилено контроль за дотриманням вимог щодо заборони стихійних мітингів і демонстрацій та обмежені повноваження судової влади у сфері здійснення незалежного нагляду за дотриманням вимог про обмеження права громадян на зібрання. У зв'язку з цими подіями Венеціанська комісія Ради Європи та Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини при ОБСЄ виступили із спільною заявою, в якій ці зміни законодавства були визнані такими, що обмежують право на свободу зібрань³², і тільки під тиском Венеціанської комісії і Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Вірменія була змушена скасувати ці обмеження³⁴.

19. Після закінчення кризи Комісар Ради Європи з питань захисту прав людини Томас Хаммарберг (Thomas Hammarberg) відвідав Вірменію, де він мав нагоду зустрітись з головними учасниками цих подій та отримати відповіді на питання щодо того, чи мали місце під час цієї надзвичайної ситуації порушення прав людини, недоторканість яких гарантується Конвенцією³⁵. За результатами цих зустрічей Комісар прийшов до висновку, що *«деякі із застосованих обмежувальних заходів не дали бажаного ефекту з точки зору стабілізації ситуації чи зниження напруги у суспільстві, що виникла у зв'язку із результатами виборів та подіями 1 березня, і так само вони не сприяли зміцненню демократичних інститутів і процесів»*. Крім того, на думку пана Хаммарберга, дії правоохоронних органів були занадто жорсткими і не відповідали обставинам даної ситуації, і при цьому ймовірно мали місце випадки порушення права на свободу від тортур, тобто недоторканого права, відхилення від якого заборонено Конвенцією³⁶.

20. У своїй резолюції 1609 (2008), ухваленій у зв'язку із цими подіями, Асамблея висунула чотири головні вимоги, у тому числі й вимоги щодо проведення *«незалежного, прозорого і об'єктивного»* розслідування березневих подій та звільнення з-під арешту всіх осіб, які особисто не здійснювали ніяких насильницьких дій або серйозних правопорушень. У наступній резолюції (Резолюція 1643 (2009)), ухваленій в січні 2009 року, Асамблея привітала створення за наказом Президента Вірменії *«експертної групи з розслідування подій 1-2 березня 2008 року»*, але у той же час відзначила, що *«об'єктивність цього розслідування в кінцевому рахунку залежатиме від того, як буде працювати ця група, і чи отримає вона від відповідних державних органів усіх рівнів доступ до усієї необхідної інформації»*³⁷.

21. У той же час тодішній Верховний комісар ООН з питань захисту прав людини Луїза Арбур (Louise Arbour) визнала масштаби застосування сили під час аналогічних подій у Тбілісі, у тому числі застосування водометів, кийків, гумових куль та сльозогінного газу, як такі, що за тих обставин *«перевищували межу абсолютної*

необхідності». Вона також підкреслила необхідність дотримання прав людини навіть в умовах надзвичайного стану, і ця вимога у повній мірі стосується і Грузії, яка несе певні зобов'язання згідно з Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, зокрема недоторканих положень цього пакту стосовно гарантій права на життя та свободу від тортур (недоторканість яких гарантується і Конвенцією)³⁸. Крім порушення вищезазначених прав, у даному випадку мала місце і заборона зібрань та діяльності недержавних ЗМІ.

22. Вище ми відзначили декілька з серйозних наслідків неналежної реалізації режиму надзвичайного стану. Але три з них заслуговують особливої уваги: це обмеження свободи зібрань, обмеження свободи висловлювань та зловживання силовими заходами.

*і. Використання сили*³⁹

23. Не дивлячись на гарантії недоторканості прав, визначених положеннями Статей 2 і 3 ЄКПЛ, при здійсненні заходів в умовах надзвичайного стану в деяких державах постійно виникають проблеми, пов'язані із застосування сили. Як видно з прикладів, що вже наводилися вище, застосування сили часто стає найбільш вагомим свідченням неналежної реалізації режиму надзвичайного стану⁴⁰.

24. Для забезпечення гарантій недоторканості права на життя, засоби, яких вживають правоохоронні органи для розгону натовпів, та інші їх дії мають завжди залишатися в межах «необхідної доцільності»⁴¹. Про це чітко говорить і практика Суду: обсяги застосування сили при розгоні демонстрацій протесту в усіх без винятку випадках мають «відповідати принципу абсолютної необхідності»⁴². Ця вимога стосується навіть тих випадків, коли демонстрацію не можна вважати цілком мирною. При цьому зброя може використовуватися тільки у тій мірі, в якій це необхідно для нейтралізації силового опору цивільних осіб⁴³. Крім того, Суд встановив, що держави мають забезпечити відповідні гарантії безпеки цивільного населення при здійсненні заходів в рамках боротьби з тероризмом⁴⁴. Більше того, вимога щодо мінімізації або повного усунення ризику загибелі людей під час планування і реалізації антитерористичних заходів поширюється не тільки на підрозділи правоохоронних і силових структур, але й на органи виконавчої і законодавчої влади, які повинні забезпечити створення і застосування відповідних адміністративних і законодавчих механізмів, які б регулювали застосування сили⁴⁵.

25. Питаннями застосування силових заходів у ході операцій правоохоронних і силових структур та розробкою відповідних рекомендацій займаються багато міжнародних організацій. Головними керівними документами з цього питання вважаються ухвалені ООН «Основні принципи використання співробітниками правоохоронних органів сили і вогнепальної зброї» (1990)⁴⁶ та ухвалений Радою Європи «Європейський кодекс поліцейської етики» (2001)⁴⁷.

26. Документ ООН «Основні принципи використання співробітниками правоохоронних органів сили і вогнепальної зброї», зокрема, рекомендує: при розгоні натовпів надавати перевагу засобам несилового характеру; перед використанням сили попереджати натовп про свої наміри та чітко оголошувати приналежність підрозділу до відповідних структур; розробити практику *«диференційованого використання сили»*, у тому числі *«застосування засобів самооборони з метою уникнення необхідності застосування будь-якої зброї»*; надавати невідкладну медичну допомогу пораненим; а також розробити та дотримуватися відомчих інструкцій щодо *«контролю, зберігання та видачі вогнепальної зброї»*. Крім того, документ містить рекомендації, які стосуються надання прозорих даних про будь-які інциденти чи пригоди; відповідальності керівників підрозділів та кримінальної відповідальності за зухвале порушення основних правил і вимог. Нарешті, ООН рекомендує відповідним органам проводити регулярні перевірки відповідності особового складу встановленим вимогам, приділяти *«особливу увагу питанням поліцейської етики і прав людини»* та забезпечити для особового складу, який несе службу під час кризи, підготовку з питань дій у стресових ситуаціях.

27. Дуже схожі за змістом рекомендації пропонує і Рада Європи у «Європейському кодексі поліцейської етики». Однак у цьому документі міститься і додаткова рекомендація про те, що органи поліції мають очолюватися представниками цивільної влади⁴⁸, а їх діяльність має здійснюватися незалежно від інших органів державної влади⁴⁹. Кодекс, зокрема, зазначає, що діяльність органів поліції повинна перебувати під *«ефективним зовнішнім наглядом»*⁵⁰, і що кодекси поліцейської етики окремих держав мають розроблятися, а їх дотримання *«контролюватися відповідними органами»*⁵¹. Кодекс також підкреслює важливість простого принципу, з якого має починатися будь-яка розмова про використання сили. Він говорить про те, що належна поведінка органів поліції має *«фундаментальне значення з точки зору змісту верховенства права, а отже й загального змісту та завдань поліцейської служби в демократичній державі»*⁵².

28. Що стосується цих принципів, доповідач стурбований інформацією про існування секретних наказів Міністра внутрішніх справ Росії (йдеться про наказ №870 від 10 вересня 2002 р., яким ухвалено «Порядок планування та підготовки особового складу органів внутрішніх справ та внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ Росії до дій в умовах надзвичайних обставин»), які передбачають можливість «знищення» учасників масових заворушень, а також їх примусового утримання у «фільтраційних пунктах» без санкції суду. Інформація про існування таких секретних наказів надійшла від Громадської комісії з розслідування подій у Благовещенську в грудні 2004 року, коли у жорстоких сутичках з місцевими органами міліції постраждали декілька сотень громадян. Що стосується «фільтраційних пунктів», відомо, що вони існували і за радянських часів. У 1990 і 1991 роках про їх існування повідомлялося у зв'язку з війною в Афганістані та конфліктами в республіках Закавказзя. Також відомо, що такі фільтраційні пункти існують у регіонах Північного Кавказу і що там

відбуваються численні порушення прав людини, у тому числі «торттури і насильницькі викрадення людей»⁵³.

29. Особливу стурбованість викликає те, що передбачені цими наказами «спеціальні заходи» дуже нагадують дії силових структур під час подій в Андижані. Це дає підстави вважати, що подібні секретні накази дотепер існують і в деяких інших державах колишнього СРСР.

30. У зв'язку з цим доповідач глибоко впевнений у тому, що правила залучення до подібних заходів силових структур усіх держав, що входять до складу Ради Європи, і особливо держав, які успадкували деякі з цих правил від радянських часів, потребують повного і ретельного перегляду з точки зору відповідності вимогам Європейської конвенції про права людини.

ii. Обмеження права на зібрання

31. Оскільки Стаття 11 ЄКПЛ передбачає можливість відхилення від її вимог, обмеження прав на свободу зібрань широко передбачені у законодавстві про надзвичайний стан держав-членів Ради Європи. Наприклад:

- Стаття 11 Федерального конституційного закону Російської Федерації «Про надзвичайний стан» (№ 3-ФЗ від 30 травня 2001 р., зі змінами і доповненнями станом на 2005 р.) передбачає можливість «заборони чи обмеження зібрань, мітингів і демонстрацій, процесій, пікетування та інших масових заходів».
- Стаття 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»⁵⁵ передбачає можливість введення воєнного стану, коли «у порядку, визначеному Конституцією і законами України, може порушуватися питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій, якщо вона загрожує суверенітету, національній безпеці України, її державній незалежності і територіальній цілісності, життю громадян».
- Стаття 46 Конституції Грузії у редакції 1995 року та зі змінами і доповненнями, внесеними у 2004 році, передбачає, що в умовах надзвичайного стану може бути обмежена «свобода мирних зібрань».
- Закон Франції про надзвичайний стан в редакції 1995 року (у статтях, де йдеться про громадський порядок та безпеку суспільства) – положення якого були вперше використані 8 листопада 2005 року під час громадських заворушень у ряді французьких міст – в умовах надзвичайного стану передбачає заборону громадських зібрань на термін до 12 діб.
- Стаття 11 закону Туреччини про надзвичайний стан від 25 жовтня 1983 року (№2935)⁵⁶ передбачає «заборону, перенесення на пізніший термін зібрань та демонстрацій (як у закритих приміщеннях, так і на вулицях міст), або впровадження вимоги про обов'язкове отримання дозволу на проведення зібрань та демонстрацій; регулювання часу і місця проведення дозволених зібрань та демонстрацій; нагляд за проведенням, а у разі необхідності розгін дозволених зібрань усіх видів».

32. Однак усі держави-члени Ради Європи пов'язані, як члени ЄКПЛ, загальним зобов'язанням про дотримання основних прав і свобод усіх людей, що знаходяться під їх юрисдикцією. Тому дуже важливо, щоб будь-які законні обмеження прав людини запроваджувалися з великою обережністю і тільки у разі крайньої потреби. Іншими словами, презумпція свободи зібрань має бути максимально захищеною навіть в умовах надзвичайного стану, а будь-які обмеження свободи зібрань мають запроваджуватися тільки на підставах, передбачених законодавством⁵⁷. На думку Європейського суду з прав людини, *«Широкомасштабні заходи превентивного характеру, спрямовані на придушення свободи зібрань та висловлювань, за винятком випадків, коли мають місце підбурювання чи заклики до насильницьких дій або відмова від принципів демократії – наскільки б обурливими чи неприйнятними для органів влади не були певні погляди чи висловлювання, і наскільки б незаконними не були деякі з пред'явлених вимог – завдають великої шкоди демократії, а у деяких випадках навіть ставлять її під серйозну загрозу»*⁵⁸.

33. З цією метою були запроваджені декілька міжнародних норм, які безпосередньо стосуються права на свободу зібрань. Серед найновіших та найбільш детальних документів у цій сфері необхідно відзначити Керівні рекомендації з питань свободи мирних зібрань (2007)⁵⁹, розроблені Венеціанською комісією та Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини при ОБСЄ. У цьому документі, зокрема, зазначається, що (курсив автора) *«Метою будь-яких [законних] обмежень [згідно з ЄКПЛ] має бути забезпечення як належного виконання своїх обов'язків з боку відповідних осіб у складі [силових] структур, так і впевненості суспільства в їх неупередженості і об'єктивності»*⁶⁰. Замість заборони зібрань як такої цей документ пропонує декілька ефективних альтернатив, використання яких допоможе уникнути порушень громадського порядку. Це такі заходи, як регулювання місця, часу та способу проведення зібрань, які не перешкоджають реалізації цього фундаментального права людини⁶¹.

34. Практика Суду також свідчить, що арешт чи судове переслідування порушників громадського порядку під час зібрань є більш прийнятними заходами з точки зору гарантування права на свободу зібрань, ніж запровадження будь-яких обмежень цього права⁶². У документі підкреслюється, що *«законодавство, розроблене саме з метою гарантування свободи зібрань, не повинно містити ніяких загальних положень про кримінальну чи адміністративну відповідальність за правопорушення, які не мають безпосереднього відношення до права на свободу зібрань»*, і що учасники зібрань не можуть переслідуватися тільки за сам факт участі у зібранні⁶³.

35. Таким чином, як зауважує Венеціанська комісія, *«Право, зазначене у Статті 11 ЄКПЛ, є «кваліфікованим» (обмеженим), і тому держава має доводити необхідність втручання у це право.... Однак дозвільна система та її застосування ніяким чином не повинні впливати на саму сутність права на зібрання як такого.*

Заборона зібрання завжди має бути достатньо обґрунтованою з урахуванням умов, чітко визначених Статтею 11(2) ЄКПЛ і підтверджених судовою практикою Європейського суду з прав людини»⁶⁴.

36. З цієї точки зору доповідач вітає прийняття Вірменією закону «Про внесення змін і доповнень до закону «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій і демонстрацій» згідно зі стандартами Ради Європи, проте зазначає, що, попри прийняття цього закону, Асамблея вимагає, щоб «свобода зібрань у Вірменії була гарантована і на практиці». Для цього «органи влади Вірменії мають вжити заходів з метою уникнення випадків зайвого обмеження свободи демонстрацій, організованих опозицією з дотриманням вимог закону «Про проведення мітингів, зібрань, маніфестацій і демонстрацій», особливо коли це стосується обраних організаторами місць проведення демонстрацій»⁶⁵.

iii. Обмеження свободи висловлювань

37. У своїх законах про надзвичайний стан держави-члени Ради Європи широко застосовують положення, якими передбачаються обмеження права на свободу висловлювань. Наприклад:

- Законодавство про надзвичайний стан Російської Федерації⁶⁶ передбачає, що, коли надзвичайний стан проголошується у відповідь на «масові заворушення», органи влади можуть запровадити «обмеження свободи преси та інших засобів масової інформації»;
- Стаття 15 закону України «Про правовий режим воєнного стану» дозволяє органам влади «здійснювати контроль за роботою підприємств зв'язку, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, театральних, концертно-видовищних та інших підприємств, установ і організацій культури, використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; регулювати роботу цивільних телерадіоцентрів, забороняти роботу аматорських приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі; [та] у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян радіопередавальне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку»;
- 17 жовтня 1997 р. в Грузії набрав чинності закон «Про надзвичайний стан». Стаття 4 цього закону надає органам влади право «здійснювати контроль за діяльністю засобів масової інформації» та «впроваджувати спеціальні правила використання засобів зв'язку»;
- Вищезазначений закон Франції від 1995 року дозволяє органам поліції контролювати рух інформаційних потоків;

В умовах надзвичайного стану органи влади Туреччини⁶⁹ мають право забороняти або вимагати дозволу на «публікацію (у тому числі у передрукованому вигляді чи у вигляді тиражу) та розповсюдження газет, журналів, брошур, книг і т. ін.; ввезення та розповсюдження видань, надрукованих або передрукованих поза межами регіону, де проголошено надзвичайний стан; конфісковувати книги, журнали, газети, брошури, плакати та інші видання, заборонені до публікації або розповсюдження; а також контролювати та, у разі потреби, обмежувати або забороняти транслявання на телерадіоканалах чи розповсюдження іншим чином будь-яких висловлювань, письмових документів, зображень, фільмів, записів, аудіо- та відеоматеріалів (плівок)...».

38. Документ ООН «Про основи (принципи) національної безпеки, свободи висловлювань та доступу до інформації», ухвалений в Йоганнесбурзі у 1996 році, визнає такі обмеження не завжди виправданими. Зокрема, у документі підкреслюється, що повідомлення фактів та висловлювання думок не можуть вважатися такими, що становлять загрозу для інтересів національної безпеки. Це стосується і закликів до зміни державної політики або уряду, якщо такі заклики не передбачають негайного чи суттєвого порушення законодавства та не створюють серйозної і неминучої загрози такого порушення⁷⁰. Аналогічної думки дотримується і Європейський суд з прав людини: «Суть демократії полягає у можливості пропонування та обговорення альтернативних політичних проєктів, навіть таких, які ставлять під сумнів існуючий державний устрій»⁷¹.

39. Принцип 11 цього документу, який регулює загальні правила доступу до інформації, говорить, що «Будь-хто має право на отримання від органів державної влади інформації, у тому числі й інформації з питань національної безпеки. Інтереси національної безпеки не можуть слугувати виправданням для обмеження цього права, за винятком випадків, коли уряд здатний довести, що такі обмеження передбачені законом і є необхідними у демократичному суспільстві для захисту законних інтересів національної безпеки».

40. Свої думки з цього питання висловила і Рада Європи. У Керівних рекомендаціях з питань захисту свободи висловлювань та інформації під час кризової ситуації (2007)⁷² Комітет міністрів Ради Європи вимагає: 1) забезпечення під час кризової ситуації особистої безпеки представників ЗМІ; 2) гарантування представникам ЗМІ свободи пересування в регіонах, охоплених кризою; 3) забезпечення вільного надходження інформації до ЗМІ з боку органів цивільної і військової влади без надання переваги одним ЗМІ чи дискримінації інших; 4) забезпечення на законодавчому рівні заборони на зловживання положеннями законодавства стосовно розповсюдження неправдивої інформації; забезпечення для журналістів гарантій захисту їх джерел інформації. Комітет міністрів також наполягає на тому, що впровадження будь-яких законних обмежень свободи висловлювань має бути чітко обґрунтованим, а представники влади, які намагаються використовувати ЗМІ з метою маніпулювання

громадською думкою під час дії режиму надзвичайного стану, мають нести за це кримінальну чи адміністративну відповідальність.

IV. Необхідність посилення нагляду за дотриманням вимог щодо реалізації режиму надзвичайного стану

41. Головний шлях до уникнення руйнівних наслідків неналежного дотримання вимог щодо реалізації режиму надзвичайного стану полягає у створенні на рівні законодавчих систем країн-членів Ради Європи надійних запобіжників зловживань владними повноваженнями – тобто забезпеченні дотримання ними норм поведінки, які обговорювалися вище, – та використанні цих запобіжників на практиці через запровадження ефективного нагляду за заходами, що вживаються, та за діяльністю задіяних у цих заходах установ і організацій. Головними механізмами такого нагляду є конституційне обмеження граничного терміну дії режиму надзвичайного стану; нагляд з боку судової гілки влади та, за виняткових обставин, нагляд з боку міжнародної спільноти.

і. Часові обмеження і парламентський нагляд

42. Першою лінією оборони, яка має забезпечити захист проти надмірного використання владою обмежувальних заходів, є запровадження граничних часових обмежень надзвичайного стану. В першу чергу, ця вимога є важливою з точки зору адекватного ставлення населення до обмежувальних заходів, а також з точки зору розвитку громадянського суспільства та відповідальності керівників опозиційних угруповань. Дуже важливо, щоб пересічний громадянин не почав сприймати життя в умовах надзвичайного стану як нормальне чи звичайне явище. Якщо влада чітко дотримується визначених часових обмежень, вона таким чином дає суспільству зрозуміти, що обмежувальні заходи, які здійснюються в умовах надзвичайного стану, є надзвичайними і винятковими.

43. Це визнають багато з країн-членів Ради Європи, зокрема Росія і Україна, де граничний термін дії режиму надзвичайного стану обмежений тридцятьма добами⁷³, а в інших державах цей термін складає від двох тижнів до одного року. У багатьох випадках ці часові обмеження можуть декілька разів відновлюватися⁷⁵, і можливість відновлення терміну дії режиму надзвичайного стану дає нам простий шлях для впровадження парламентського нагляду за відповідним процесом, де найкращим запобіжником порушень прав людини будуть здорове громадянське суспільство і активно діюча опозиція. Але необхідно передумовою контролю з боку громадянського суспільства є доступ громадськості до інформації, який, таким чином, не може бути повністю обмеженим навіть в умовах надзвичайного стану.

44. Багато з держав, зокрема Німеччина, проголошують надзвичайний стан безпосередньо через найдемократичнішу гілку влади – законодавчу – у той час, як багато інших, таких як Франція, Росія, Литва, Словаччина та Румунія, залишають право

прийняття рішення щодо наявності та проголошення надзвичайного стану за главою держави⁷⁶. Впровадження таких конституційних обмежень, як часові обмеження граничного терміну дії режиму надзвичайного стану, який може періодично і регулярно подовжуватися за окремими рішеннями парламенту, є, за визначенням Венеціанської комісії, «одним із важливих елементів реалізації принципу верховенства права і демократії». Венеціанська комісія далі зазначає, що «питання про те, хто, яким чином і коли має визначати припинення терміну дії режиму надзвичайного стану ... не може вирішувати орган виконавчої влади, який користується надзвичайними повноваженнями. Таке рішення має належати до сфери повноважень парламенту. Це означає, що парламент має продовжувати свою діяльність і під час дії режиму надзвичайного стану»⁷⁷. З точки зору Венеціанської комісії, найкращим запобіжником порушень прав людини під час надзвичайного стану є встановлення парламентом терміну дії надзвичайних заходів. Це стосується навіть законодавства, яке створювалося саме з метою захисту прав людини, а дотримання вимоги щодо головної ролі парламенту в реалізації режиму надзвичайного стану працює на збереження цілісності цього законодавства.

ii. Нагляд з боку судової влади

45. Збереження принципу верховенства права, тобто головної мети всіх керівних рекомендацій з питань захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, обов'язково залежатиме від нагляду з боку судової влади та діяльності судової системи взагалі. В багатьох державах судова влада тільки здійснює нагляд за заходами, що вживаються в умовах надзвичайного стану, але не відіграє ніякої ролі у здійсненні нагляду за доцільністю його проголошення. Однак, як уже зазначалося вище, Суд постійно наголошує на тому, що він має необхідні повноваження для проведення оцінки законності проголошення надзвичайного стану відповідно до Статті 15 ЄКПЛ. З цієї допоміжної ролі Суду випливає, що можливість здійснення такого ж нагляду повинні мати і судові гілки влади на рівні окремих держав. Затвердження судовою владою рішення про конституційність проголошення надзвичайного стану є ще одним запобіжником незаконного проголошення надзвичайного стану (а отже і пов'язаних із цим можливих порушень прав людини), а також твердою гарантією компетенції судової влади у сфері нагляду за будь-якими заходами, що вживаються⁷⁸.

46. Ефективні правові запобіжники та нагляд судової гілки влади за реалізацією будь-якого режиму надзвичайного стану є необхідними передумовами притягнення до відповідальності винних у порушенні прав людини, що згадувалися вище, та багатьох інших прав, які можуть порушуватися в умовах надзвичайного стану. Наявність нормально функціонуючої судової системи особливо важлива з тієї точки зору, що положення законодавства про надзвичайний стан деяких країн-членів Ради Єв-

ропи можуть привести до виникнення деяких проблем у цій сфері⁸⁰. На щастя, міжнародна спільнота розробила найбільш чіткі вимоги і правила у сфері, що стосується якраз законності і механізмів правового захисту під час надзвичайного стану.

47. У 2001 році, після опублікування рекомендацій тодішнього спеціального доповідача ООН з питань надзвичайних ситуацій пана Леандро Диспуї (Leandro Despouy)⁸¹, Комітет ООН з питань прав людини підготував нову пояснювальну записку до Статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. У відповідній частині Пояснювальної записки 29 підкреслюється, що надзвичайний стан не може слугувати виправданням для порушення імперативних норм міжнародного права, зокрема, наприклад, загальної Статті 3 усіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 року. У Записці також зазначається, що право на ефективний правовий захист є фундаментальним, а отже і недоторканим правом кожної людини. Отже, згідно із Запискою, недоторканими мають бути і пов'язані з цим процедурні права, хоча вони окремо й не зазначені у Статті 4 цього Пакту. Це:

- визнані міжнародним гуманітарним правом елементи права на справедливий суд, особливо, що стосується презумпції невинуватості⁸²;
- право на ефективний правовий захист у випадку порушення будь-якого з положень Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права, зокрема права на оскарження в суді законності позбавлення волі⁸³.

Таким чином, ці два права означають, що порушенням буде і позбавлення права на доступ до адвокатської допомоги. У своїй Пояснювальній записці 32 (ухвалений у 2007 р.) Комітет підтверджує недоторканість права на справедливий суд: *«вимога щодо компетенції, незалежності та об'єктивності суду є абсолютним правом, яке не підлягає ніяким виняткам»*⁸⁴.

49. Запропонований паном Диспуї власний проект керівних рекомендацій з питань розробки законодавства про надзвичайний стан (1991) підкреслює один важливий момент, який полягає у тому, що *«за більшості обставин єдине право [у сфері судочинства], яке може піддаватися зовнішньому впливу, є право на швидкий суд. В умовах, коли надзвичайний стан триває впродовж відносно короткого відрізка часу, коли обставини надзвичайного стану не дозволяють розглянути справу обвинуваченого в звичайному режимі, рішення, яке в більшості випадків буде мати мінімально можливий вплив на його права, полягатиме у відкладенні судового розгляду на пізніший термін, коли його можливо буде здійснити з повним дотриманням усіх встановлених вимог і процедур»*⁸⁵.

49. У цьому контексті необхідно згадати і документ про «Мінімальні стандарти у сфері дотримання прав людини в умовах надзвичайного стану», ухвалений Міжнародною асоціацією юристів під час паризької конференції 1984 року⁸⁶. Цей документ цікавий тим, що він передбачає конкретні механізми правового захисту, зокрема право обвинуваченого на спілкування з адвокатом, перегляд судовою установою справи впродовж 30-ти днів, право на свободу та особисту недоторка-

ність (habeas corpus), а також цілий ряд положень, які гарантують право на справедливий суд. Крім того, документ приділяє багато уваги питанням незалежності, безпеки та повноважень судової гілки влади під час надзвичайного стану. Зокрема, у документі говориться, що:

«До сфери повноважень і компетенції судової гілки влади має належати прийняття рішень з наступних питань: 1) чи відповідає законодавство з питань надзвичайного стану конституції держави?; 2) чи відповідає конкретний спосіб реалізації надзвичайних повноважень законодавству про надзвичайний стан?; 3) забезпечення гарантій захисту недоторканих прав людини та забезпечення дотримання принципу абсолютної необхідності при здійсненні обмежувальних заходів, які обмежують інші права людини; 4) у випадку відсутності окремих рішень про припинення або призупинення дії законів чи наказів місцевих органів влади, судова влада має вважати їх такими, що продовжують діяти. Судовий орган має повне право визнати такими, що не мають законної сили, будь-які надзвичайні заходи, що вживаються виконавчою або законодавчою гілками влади, або будь-який наказ чи постанову про здійснення надзвичайних заходів, які не відповідають вищезазначеним критеріям»⁸⁷.

50. Якщо знову згадати Європейську конвенцію про права людини, вона передбачає законну можливість поширення обмежень, передбачених у Статті 15, на права, що гарантуються у Статті 6 (право на доступ до судового захисту) та Статті 13 ЄКПЛ (право на ефективний судовий захист), але відповідно до норм міжнародного права, про які говорилося вище, ці обмеження не можуть перевищувати межі абсолютної необхідності, обумовленої обставинами конкретної надзвичайної ситуації. Крім того, на думку Суду, в умовах надзвичайного стану має продовжувати діяти механізм внутрішнього контролю, бажаного у вигляді судового нагляду: *«завдяки якому, враховуючи специфічні обмеження ситуації, громадянин може добитися дотримання відповідних вимог законодавства»⁸⁸*. Комітет ООН з прав людини додатково зазначає, що: *«Якщо держава-учасниця, навіть в умовах надзвичайного стану, модифікує практичні механізми функціонування системи юридичного та іншого захисту, така держава-учасниця має дотримуватися свого найважливішого обов'язку.. і забезпечувати інструменти захисту, які є ефективними»⁸⁹*. Насамкінець зазначимо, що при цьому необхідно забезпечити максимально можливі гарантії цілісності, чесності й об'єктивності судової системи.

51. Крім того, необхідно забезпечити ефективне і ретельне розслідування всіх відомих фактів порушень прав людини, які мали місце під час або у результаті дії режиму надзвичайного стану. Це була одна з головних вимог постанови Ради Європи з приводу подій у Вірменії, які відбулися в березні 2008 року. 24 жовтня того ж року співдоповідачі привітали рішення Вірменії про створення комісії з розслідування цих подій та обставин, що привели до їх виникнення⁹⁰. Також влада має нести відповідальність за порушення прав людини, які вона могла попередити, але не зробила цього.

iii. Посилення контролю з боку міжнародної спільноти і Ради Європи

52. Існують можливості для посилення нагляду міжнародної спільноти за реалізацією режиму надзвичайного стану, де провідну роль відіграватиме Рада Європи. При цьому дуже важливо, щоб Парламентська асамблея і Комітет міністрів чітко висловилися з приводу того, що міжнародна спільнота очікує від держав-членів Ради Європи серйозного ставлення до базових інститутів захисту прав людини, особливо що стосується максимального забезпечення гарантій недоторканості прав, визначених Статтями 6 та 13 Європейської конвенції про права людини. Зокрема, Асамблея могла б узяти на себе провідну роль при здійсненні моніторингу режимів надзвичайної ситуації та продовжувати оприлюднення своїх висновків щодо поведінки окремих держав під час таких ситуацій, враховуючи, що під впливом політичного тиску критичних висновків держави-члени Ради Європи змушені вживати заходів для виправлення виявлених порушень. У якості яскравого прикладу можна згадати останню резолюцію Ради Європи з приводу подій у Вірменії⁹¹. Однак, занадто м'яка позиція Комітету міністрів, якому відводиться головна роль критика порушень у сфері прав людини, зовсім не сприяє виявленню і оприлюдненню фактів таких порушень і може призвести до неадекватного чи запізненого реагування на подібні факти⁹².

53. Серед інших заходів можна було б передбачити посилення нагляду за реалізацією режиму надзвичайного стану з боку Генерального секретаря або Комісії Ради Європи з питань прав людини⁹³. Унікальну роль у цьому може відігравати Генеральний секретар як отримувач офіційного повідомлення держави про використання нею права на відхилення від прав людини за Статтею 15 ЄКПЛ. У майбутньому цю пасивну роль Генерального секретаря можна було б розширити за рахунок надання йому права не тільки отримувати від держави офіційне повідомлення про використання нею права на відхилення від прав людини згідно зі Статтею 15 ЄКПЛ, але й права вимагати від держави надання у разі необхідності додаткової інформації під час та після припинення терміну дії режиму надзвичайного стану⁹⁴. Отримана у такий спосіб інформація має передаватися для розгляду всіх інших держав-членів Ради Європи, голови Комітету міністрів, голови Європейського суду з прав людини, Комісара Ради Європи з питань захисту прав людини, а також голів Парламентської асамблеї, Конгресу місцевих органів влади і Конгресу регіональних органів влади⁹⁵.

54. У такий же спосіб можна було б розширити і консультативні повноваження Суду з наданням йому прав, аналогічних правам Міжамериканського суду з прав людини. Це дозволить Суду оперативно направляти свої критичні зауваження з приводу порушень, що відбуваються під час діючого режиму надзвичайного стану (можливо, після передачі справ на розгляд Комісара з питань прав людини чи Генерального секретаря), і таким чином попереджувати зростання масштабів порушень до рівня, де їх неможливо буде контролювати. Це дозволить виключити випадки, коли судові рішення по справах про зловживання державами обмежувальними заходами приймаються через декілька років після того, як в результаті цих заходів

були зруйновані людські життя. І, нарешті, держави-члени Ради Європи мають розглянути можливість розширення існуючого переліку недоторканих прав людини, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин⁹⁶.

55. Логічним завершенням цього процесу було б посилення Радою Європи нагляд за ситуацією в державі і впродовж певного часу після припинення дії режиму надзвичайного стану, оскільки порушення прав людини часто відбуваються саме в цей період. Наприклад, стурбованість Ради Європи викликає той факт, що на підставі змін і доповнень, внесених до закону Вірменії «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій і демонстрацій» після подій березня 2008 року, мерія Єревану десятки разів відхиляла прохання опозиційних сил про надання дозволу на проведення мітингів і демонстрацій. З цього приводу Асамблея ухвалила у 2008 році окрему Резолюцію 1609, яка вимагає скасування останніх змін і доповнень до цього закону відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії.

56. Найкоротший і найпростіший шлях до цього полягає у тому, щоб Рада Європи створила нові механізми або визначила вже існуючі механізми в рамках свої повноважень, які дозволять підняти на новий рівень та поширити нагляд за дотриманням критеріїв доцільності проголошення надзвичайного стану, забезпечити швидке реагування різноманітних органів Ради Європи на швидкоплинні події на місцях, та суворо засуджувати порушення прав людини, які відбуваються під завісою начебто надзвичайної ситуації.

V. Попередження порушень прав людини

57. Під час експертних слухань, організованих Комітетом 9 вересня 2008 року, обговорювалося, зокрема, питання про можливості для уникнення використання положень законодавства про надзвичайний стан та пов'язаних із цим зловживань.

58. Як зазначив один із запрошених експертів, практика показує, що загрозливі симптоми (порушення прав людини з боку силових структур, обмеження свободи слова, корупція в судовій системі і т. ін.), як правило, спостерігаються вже на ранніх етапах кризи, коли відповідні міжнародні гравці ще можуть вжити необхідних заходів і попередити погіршення ситуації до рівня, коли вже неможливо буде обійтися без проголошення надзвичайного стану⁹⁷.

59. Експерти погодилися з тим, що існують три важливі передумови, без яких неможливо уникнути зловживань під час реалізації режиму надзвичайного стану: це належне функціонування інститутів демократії, захист прав людини та верховенство права. Це саме ті сфери, в яких Рада Європи досягла найбільших успіхів і на яких вона має зосередити свої зусилля.

60. Під час цих слухань експерти також наголошували на необхідності приділення особливої уваги діяльності судової гілки влади, яка має бути незалежною, а також необхідності захисту права на свободу висловлювань. Як підкреслювали експерти,

там, де немає права на незалежний і справедливий суд, втрачається можливість забезпечення й усіх інших прав.

61. Враховуючи, що випадки проголошення надзвичайного стану часто трапляються під час або після виборних кампаній, особливо у державах, які тільки знаходяться на шляху до демократії, необхідно посилити контролюючі заходи саме у цей важливий період часу. Своїм великим досвідом у цій сфері вже готово поділитися Бюро з питань демократичних інститутів і прав людини при ОБСЄ, а групи спостерігачів цього органу мають можливість перебувати в проблемних країнах упродовж значно довшого часу до і після виборів, ніж їх колеги з Парламентської асамблеї. Співробітництво між цими двома організаціями у відповідній сфері вже існує, але його, можливо, необхідно буде посилити ще більше у випадках, коли якась держава вдається до проголошення надзвичайного стану до, під час або одразу ж після виборів.

62. Також надзвичайно важливим видається і попередній аналіз запропонованих законопроектів. Необхідно створити стимули для того, щоб держави-члени Ради Європи надавали проекти своїх законодавчих актів для аналізу і оцінки Венеціанської комісії та повністю враховували її висновки перед поданням цих законопроектів на затвердження парламентів⁹⁸. Цілком зрозуміло, що це в першу чергу стосується законодавства про надзвичайний стан, а також законів, які розробляються після надзвичайних ситуацій.

VI. Висновки і пропозиції

63. Проголошення надзвичайного стану є законним правом кожної держави, але такі дії мають здійснюватися з максимальною обережністю і тільки у разі крайньої потреби. При реалізації своїх надзвичайних повноважень уряд держави має розуміти, що мета таких заходів полягає у збереженні демократії і верховенства права, і що надзвичайний стан не може слугувати виправданням для будь-яких порушень цих норм.

64. Проголошення надзвичайного стану (і, при необхідності, пов'язані з цим обмеження прав людини, зазначених у Статті 15 ЄКПЛ) можуть відбуватися тільки за наявності найскладніших обставин, коли під загрозою опиняється саме існування нації. При цьому обмежувальні заходи, що вживаються, не повинні перевищувати межі абсолютної необхідності в залежності від обставин кожної конкретної надзвичайної ситуації, а уряди держав мають розуміти, що відхилення від прав, гарантованих ЄКПЛ, не звільняє їх від зобов'язань щодо дотримання прав людини відповідно до інших норм міжнародного права. Під час надзвичайного стану завжди мають виконуватися наступні вимоги: (1) тимчасовий характер обмежувальних заходів; (2) наявність неминучої загрози, що виправдовує проголошення надзвичайного стану; (3) повідомлення про запровадження надзвичайного стану офіційно оголошується в масштабах всієї країни; (4) належне інформування міжнародних інститутів про обмежувальні заходи, що здійснюються в рамках режиму надзвичайного стану; (5) обсяги обмежувальних заходів не повинні перевищувати

рівня абсолютної необхідності в залежності від конкретних обставин; (6) дотримання вимог законодавства про надзвичайний стан; (7) недоторканість прав, які не підлягають обмеженню ні за яких обставин.

65. Органи державної влади повинні забезпечити належну підготовку співробітників правоохоронних органів з питань дотримання прав і свобод особистості, які не підлягають обмеженню, зокрема права на життя, свободу від тортур та негуманного ставлення або такого, що принижує людську гідність, а також вдаватися до використання сили тільки у випадку крайньої потреби, коли інші засоби не дають бажаного результату. Силіві структури мають бути забезпечені необхідним комплексом засобів несмертельної дії для контролю і розгону натовпів. Правоохоронні органи повинні мати можливість здійснювати свою діяльність незалежно від уряду. Вони також мають нести адміністративну чи кримінальну відповідальність за неправомірні дії під час виконання своїх службових обов'язків, а суспільство має бути впевненим у тому, що при забезпеченні режиму надзвичайного стану правоохоронці будуть дотримуватися позиції нейтралітету.

66. Право на свободу зібрань є кваліфікованим, тобто воно має існувати завжди, навіть у умовах надзвичайного стану, а будь-які обмеження цього права, обумовлені обставинами надзвичайної ситуації, мають впроваджуватися тільки на підставі закону. Це означає, що замість повної заборони зібрань як такої перевага має надаватися таким заходам, як регулювання місця, часу та способу проведення зібрань.

67. Право на повідомлення фактів і висловлювання думок не повинно розглядатися як таке, що несе у собі загрозу для інтересів національної безпеки. Тому будь-які обмеження свободи висловлювань мають бути такими, які необхідні у демократичному суспільстві для захисту законних інтересів національної безпеки. Такі обмеження мають бути визначені якомога чіткіше, а їх обсяг має бути мінімально можливим в залежності від обставин конкретної кризової ситуації. Суспільство повинно мати постійний доступ до незалежних засобів масової інформації, а особи, які намагаються використовувати ЗМІ з метою маніпулювання громадською думкою під час кризової ситуації, мають притягатися до відповідальності.

68. Надзвичайно важливе значення мають внутрішні запобіжники порушень прав людини на рівні конкретної держави. Уряд держави повинен мати в своєму арсеналі заходи, які дозволять йому подолати кризу без створення загрози для безпеки власного народу. Він також повинен належним чином реагувати на загрозу порушення прав людини, і бажано без втручання з боку міжнародної спільноти.

69. Мають існувати чітко визначені часові обмеження та ефективний парламентський контроль за дотриманням вимог законодавства про надзвичайний стан (наприклад, через впровадження положення про граничний термін дії режиму надзвичайного стану та можливість періодичного регулярного подовження цього терміну відповідно до окремих рішень парламенту), з уникненням зайвого обмеження прав громадянського суспільства і опозиції щодо участі у відповідних процесах. Також доцільно було

б запровадити вимогу про те, що надзвичайний стан може проголошуватися тільки після судового рішення про відповідність такого рішення конституції держави. Необхідно забезпечити максимально можливі гарантії цілісності судової системи – сфери її повноважень, незалежності і об'єктивності рішень – особливо коли це стосується права на судовий захист та доступ до ефективних засобів правового захисту.

70. Рада Європи має розглянути можливість розширення своїх наглядових функцій на підтримку цих рекомендованих заходів позитивного досвіду у країнах Ради Європи. Органи Ради Європи можуть сприяти більш активному застосуванню заходів нагляду і контролю за реалізацією режиму надзвичайної ситуації – як на політичному рівні, так і у сфері норм міжнародного права. Якщо існуючих в державі внутрішніх запобіжників недостатньо для уникнення порушень прав людини в умовах надзвичайного стану, необхідно забезпечити тверді гарантії оперативного припинення до відповідальності урядів тих держав, де порушуються права людини.

71. Асамблея має звернутися до Комітету міністрів з пропозицією щодо розгляду можливих шляхів для досягнення цієї мети, а Комітет міністрів має доручити відповідним комітетам вивчити питання щодо доцільності:

- надання Генеральному секретареві, після отримання від держави офіційного повідомлення про використання нею права на відхилення від своїх зобов'язань за Статтею 15 ЄКПЛ, можливості звернення до відповідної держави з вимогою про надання додаткової інформації під час та після припинення дії режиму надзвичайного стану та подальшої передачі отриманої інформації на розгляд усіх інших держав-членів Ради Європи, голови Комітету міністрів, голови Європейського суду з прав людини, Комісара Ради Європи з питань захисту прав людини, а також голів Парламентської асамблеї, Конгресу місцевих органів влади і Конгресу регіональних органів влади;
- розширення існуючого переліку недоторканих прав, які не підлягають обмеженням згідно із Статтею 15 ЄКПЛ, зокрема, що стосується прав, обмеження яких не є абсолютно необхідним навіть в умовах надзвичайного стану, як це передбачається положеннями Статті 27 Американської конвенції про права людини.

Комітет, відповідальний за підготовку доповіді: Комітет з правових питань та прав людини

Рекомендації для комітету: Док. 10985, Рекомендація № 3281 від 6 жовтня 2006 р.

Проект резолюції та проект рекомендованих заходів ухвалені одностанно під час засідання комітету від 24 березня 2009 р.

Члени комітету: пані Гертта Даблер-Гмелін (Herta Dubler-Gmelin, голова); пан Крістос Пургурідес (Christoc Pourgourides); пан П'єтро Марченаро (Pietro Marsenaro) і пан Рафаель Хусейнов (Rafael Huseynov, заступники голови), пан Хосе

Луїс Арно (Josй Luis Arnaut), пані Мерітксель Батет Ламака (Meritxell Batet Lamaca) (помічник: пан Аркадіо Дхаз Теджера (Arcadio Dnaz Tejera)), пані Марі-Луїз Бамальман-Відек (Marie-Louise Bemelmans-Videc), пані Анна Бенакі (Anna Benaki), пан Ерол Аслан Кебекі (Erol Aslan Cebeci), пані Інгрида Кірчене (Ingrīda Circene), пані Енн Клвид (Ann Clwyd) (помічник: пан Крістофер Чоуп (Christopher Chope)), пані Альма Чоло (Alma Ćolo) (помічник: пані Міліца Маркович (Milica Marković)), пан Джо Костелло (Joe Costello), пані Лідія Ерр (Lydie Err), пан Ренато Фаріна (Renato Farina), пан Валерій Федоров, пан Джозеф Фенех Адамі (Joseph Fenech Adamі) (помічник: пані Марі-Луїз Кольєро Прека (Marie-Louise Coleiro Preca)), пані Мір'яна Фер'їць-Вак (Mirjana Ferić-Vac), пан Георгі Фрунда (Gyĉrgy Frunda), пан Жан-Шарль Гардетто (Jean-Charles Gardetto), пан Юзеф Гедеї (Jyszef Gedei), пані Светлана Горвачова (помічник: пан Олексій Александров), пані Каріна Хатг (Carina Hdgg), пан Хольгер Хайбах (Holger Haibach), пані Гюльтакін Хаджибайлі (Gultakin Hajibayli), пан Сергій Головатий, пан Йоханнес Хюбнер (Johannes Hubner), пан Майкл Ханолт (Michel Hunault), пані Фатме Ільяз (Fatme Ilyaz), пан Кастріот Ісламі (Kastriot Islami), пан Желіко Іванджи (Ĵeliko Ivanji), пані Ігліца Іванова (Iglica Ivanova), пані Катерина Жак (Kateřina Jacques), пан Андрос Келемен (Andrĉs Kelemen), пані Катерина Конечно (Kateřina Koneĉno), пан Франц Едуард Кюхнель (Franz Eduard Kuhnel), пан Едуард Кукан (Eduard Kukan) (помічник: пан Юзеф Бернуй (Jyzsef Bernyi)), пані Дар'я Лавтіжар-Бєблер (Darja Lavtiřar-Bebler), пані Сабін Лойтойссер-Шнарренбергер (Sabine Leutheusser-Schnarrenberger), пан Олексій Лотман, пан Хамфрі Малінс (Hmfrey Malins), пан Андрийа Мандік (Andrija Mandic), пан Альберто Мартінс (Alberto Martins), пан Дік Марті (Dick Marty), пані Ерміра Мехметі (Ermira Mehmeti), пан Мортен Мессершмідт (Morten Messerschmidt), пан Акакій Мінашвілі, пан Філіппе Монфільс (Philippe Monfils), пан Алехандро Мукос Алонсо (Alejandro Mucos Alonso), пан Фелікс Мурі (Felix Muri), пан Філіппе Нахбар (Philippe Nachbar), пан Валерій Парф'юнов, пані Марія Постойко (Maria Postoico), пані Марієтта де Пурбе-Ландан (Marietta de Pourbaix-Lundin), пан Валерій Писаренко, пан Януш Рахонь (Janusz Rachoń), пані Марі-Лін Рейнод (Marie-Line Reynaud) (помічник: пан Рено Рукє (Reno Rouquet)), пан Франсуа Рошблуєн (Fransois Rochebloine), пан Поль Роуєн (Paul Rowen), пан Армен Рустамян, пан Кіммо Сасі (Kimmo Sasi), пан Еллерт Шрам (Ellert Schram), пан Димітріос Стаматіс (Dimitrios Stamatіs) (помічник: пан Еммануїл Кефаллоїаніс (Emmanouil Kefaloyiannis), пан Фьоренцо Столфі (Fiorenzo Stolfi), пан Кристоф Штрассер (Christoph Strasser), лорд Джон Томлінсон (Lord John Tomlinson), пан Міхай Тюдоз (Mihai Tudose), пан Тугрул Туркеш (Tuęrul Tyrkeę), пані Ізлем Торкене (Yzlem Torkene), пан Віктор Тихонов, пан Вайвінд Ваксдал (Wyvind Vaksdal), пан Джузеппе Валентинон (Giuseppe Valentinon) (помічник: пан Джанні Фаріна (Gianni Farina)), пан Х'юго Ванденберг (Hugo Vandenberghe), пан Егідіус Варейкіс (Egidijus Vareikis), пан Луїджи Віталі (Luigi Vltali), пан Клаас де Врейс (Klaas de Vries), пані Наташа Вучкович (Natařa Vuĉković), пан Дмитрій Вяткін, пані Ренате Вольвенд (Renate Wohlwend), пан Йорді Ксукла і Коста (Jordi Xucla i Costa).

- 1 Майкл О'Бойл, «Надзвичайні ситуації та захист прав людини: Зразок положення про відхилення для закону Північної Ірландії «Біль про права» (Michael O'Boyle, *Emergency Situations and the Protection of Human Rights: A Model Derogation Provision for s North Ireland Bill of Rights*), *Northern Ireland Legal Quarterly*, 28:2 (1977) с. 164.
- 2 Див. доповідь ОБСЄ/БДПЛ, «Попередні висновки про події в Андижані, Узбекистан, 13.05.2005» (Preliminary Findings on the Events in Andijan, Uzbekistan), 20.06.2005.
- 3 Прес-реліз міжнародної організації «Захист прав людини», «Вірменія: Поліція побила учасників протестів в Єревані» (Human Rights Watch Press Release (HRWPR), «Armenia: Police Beat Protesters in Yerevan»), 02.03.2008; BBC News, «Свідок: Спалах насильства в Єревані» (Eyewitness: Violence Erupts in Yerevan), 01.03.2008, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7273299.stm>.
- 4 BBC News, «Під час акцій протесту у Вірменії загинули вісім осіб» (Eight Killed in Armenia Protests), 02.03.2008, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7273497.stm>.
- 5 HRWPR, «Грузія: Уряд застосовує надмірну силу проти учасників акцій протесту» («Georgia: Government Used Excessive Force on Protesters»), 20.12.2007.
- 6 Див. HRWPR, «Вірменія: Скасуйте заборону на мирні акції протесту. 27.03.2008. Поліція затримує та допитує демонстрантів, що брали участь в народних гуляннях у складі груп пішоходів, які розмовляли один з одним, читали чи грали в ігри» («Armenia: Lift Ban on Peaceful Protest», Police have been detaining and interrogating demonstrators participating in «public walks» – consisting of groups of pedestrians chatting, reading, and playing games).
- 7 Стаття 1 Керівних рекомендацій з питань прав людини та боротьби з тероризмом (Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism), ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи на 804-му засіданні 11 липня 2002 р.
- 8 Осман проти Сполученого Королівства (Osman v. United Kingdom), постанова Великої палати Європейського суду, додаток No. 23452/94 (28.10.1998), § 115.
- 9 Див. Статтю 17 ЄКПЛ: «Ніщо у цій Конвенції не може тлумачитися як те, що означає, що будь-яка держава, будь-яка група осіб чи будь-яка особа мають право займатися будь-якою діяльністю чи здійснювати будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав і свобод, визнаних у цій Конвенції, або на обмеження цих прав і свобод у більшій мірі, ніж передбачено цією Конвенцією».
- 10 Див., наприклад, «Тайрер (Tyrrer) проти Сполученого Королівства», додаток No. 5856/72 (постанова від 25.04.1978), § 31.
- 11 Європейська комісія за демократію шляхом права (Венеціанська комісія), Висновок щодо захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, Висновок No. 359/2005, ухвалений на 66-му пленарному засіданні, 17-18.03.2006, § 8 [CDL-AD(2006)015].
- 12 Лолесс проти Ірландії (Lawless v. Ireland), додаток № 332/57, постанова від 01.07.1961, § 28 («The Law»).
- 13 Документ ООН E/CN.4/1984/4 додаток, ухвалені в Сіракузах Основні правила обмежень та відхилень від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1984), <http://hei.unige.ch/~clapham/hrdoc/docs/siracusa.html>.
- 14 Справа Лолесса (Lawless), § 22 («The Law»).
- 15 Данія та інші проти Греції («The Greek Case»), Висновок Комісії, додатки No. 3321/67, 3322/67, 3323/67 та 3344/67 (05.11.1969), § 53; див. також: Європейська комісія за демократію шляхом права (Венеціанська комісія), Висновок щодо захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, Висновок № 359/2005, ухвалений на 66-му пленарному засіданні, 17-18.03.2006, § 10 [CDL-AD(2006)015].
- 16 Також див. Бранніган і Макбрайт проти Сполученого Королівства (Brannigan and McBride v. UK), постанова Великої палати Європейського суду, додатки № 14553/89 та 14554/89 (25.05.1993), § 72. Стаття 4(2) МПГПП говорить, що «Це положення забороняє будь-які відхилення від статей 6, 7, 8 (§§ 1 та 2), 11, 15, 16 та 18». Це гарантує наступні права: Стаття 6 – право на життя, Стаття 7 – заборона тортур, Стаття 8 – заборона рабства, Стаття 11 – свобода від ув'язнення згідно з договірними зобов'язаннями, Стаття 15 – свобода від суду по справах про злочини, які під час їх здійснення такими не вважалися, Стаття 16 – визна-

- ння правосуб'єктності, Стаття 18 – свобода думки, совісті і релігії. Також цікаво відзначити, що Стаття 27 Американської конвенції про права людини («Призупинення гарантій») забороняє в умовах надзвичайного стану призупинення дії наступних статей: Стаття 3 (право правосуб'єктності), Стаття 4 (право на життя), Стаття 5 (право на гуманне ставлення), Стаття 6 (свобода від рабства), Стаття 9 (свобода від зворотної сили закону), Стаття 12 (свобода совісті і релігії), Стаття 17 (права сім'ї), Стаття 18 (право на ім'я), Стаття 19 (права дитини), Стаття 20 (право на громадянство) та Стаття 23 (право на участь в державному управлінні), а також юридичних гарантій, необхідних для захисту вищезазначених прав.
- 17 Лех Гарлицький, «Європейський суд з прав людини та надзвичайний стан в державі» в «Конституційність в умовах надзвичайного стану» (Lech Garlicki, «The European Court of Human Rights and National Emergencies» in «Constitutionalism in Times of Emergency»), Міжнародна асоціація конституційного права, 2007, с. 321.
 - 18 Там само.
 - 19 Алі Мохтар, «Дотримання прав людини проти відхилення від них: Стаття 15 Європейської конвенції про права людини» (Aly Mokhtar, «Human Rights Obligations v. Derogations: Article 15 of the European Convention on Human Rights»), *International Journal of Human Rights*, 8: 1 (Весна 2004) с.71.
 - 20 Там само, с. 77.
 - 21 Див. виноску 17, с. 326.
 - 22 Ірландія проти Сполученого Королівства, додаток № 5310/71, постанова від 18.01.1978, § 207.
 - 23 Едвард Крайслер, «Бранніган і Макбрайт проти Сполученого Королівства: Новий погляд на відхилення від Статті 15 Європейської конвенції про права людини» (Edward Crysler, «Brannigan and McBride v. U.K.: A new direction on article 15 derogations under the European Convention on Human Rights?»), *Nordic Journal of International Law*, 65: 1 (1996) с. 105-6.
 - 24 Brannigan § 43. Також див. §§ 78, 84. Також зверніть увагу на рішення Палати лордів по справі «А та інші проти Державного секретаря Міністерства внутрішніх справ», [2004] UKHL 56, 16.12.2004, коли вищий орган судової влади у Сполученому Королівстві прийняв виняткове рішення про заборону відхилення від Статті 15 ЕКПЛ. У даному випадку підкреслювалося, що це відхилення не може слугувати виправданням для безстрокового утримання під вартою без пред'явлення обвинувачення або без суду, тому що це було б перевищенням межі абсолютної необхідності, «обумовленої обставинами цієї ситуації».
 - 25 Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, «Пояснювальна записка про надзвичайний стан» (Інформаційний бюлетень за жовтень 2005), с. 2.
 - 26 Доповідач хотів би висловити свою подяку професору Біллу Баурінгу (Bill Bowring) з коледжу Бьорбек (Birkbeck College) при Лондонському університеті за допомогу, надану при підготовці цієї доповіді. Автор використав підготовлені ним матеріали як основне джерело інформації про законодавство різних країн.
 - 27 З березня уряд Вірменії офіційно інформував Раду Європи про свої наміри відносно використання права на відхилення під час дії режиму надзвичайного стану від вимог наступних положень ЕКПЛ: Стаття 8, § 1 (повага до приватного і сімейного життя); Стаття 10, § 1 (свобода висловлювань); Стаття 11, § 1 (свобода зібрань та об'єднань); Протокол 4, Стаття 2, § 1 (свобода пересування).
 - 28 BBC News, «Свідок: Спалах насильства в Єревані» («Eyewitness: Violence Erupts in Yerevan»), 01.03.2008, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7273299.stm>.
 - 29 BBC News, «Під час акцій протесту у Вірменії загинули вісім осіб» («Eight Killed in Armenia Protests»), 02.03.2008, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7273497.stm>; прес-реліз міжнародної організації «Захист прав людини» (Human Rights Watch Press Release (HRWPR), «Armenia: Police Beat Protesters in Yerevan»), 2 березня 2008 р.; BBC News, «Свідок: спалах насильства» («Eyewitness: Violence Erupts»), див. виноску 28.
 - 30 Див. Документ Асамблеї ДС. 11579 «Про функціонування інститутів демократії у Вірменії», доповідь Комітету з питань дотримання зобов'язань державами-членами Ради Європи (співдоповідачі: Джордж Коломб'єр (Georges Colombier) та Джон Прескотт (John Prescott)), 15.04.2008.

- 31 *New York Times*, передова стаття: «Темні часи у Вірменії» («Dark Days in Armenia»), 07.03.2008, <http://www.nytimes.com/2008/03/07/opinion/07fri2.html?hp>. Також див. Левон Тер-Петросян «Замовчування подій у Вірменії» («Silence on Armenia»), *Washington Post*, 05.03.2008, A21.
- 32 Прес-реліз Ради Європи (CoEPR), «ОБСЕ, Рада Європи: зміни і доповнення до закону Вірменії про зібрання викликають серйозне занепокоєння» («OSCE, Council of Europe: amendments to Armenia's assembly law raise serious concerns»), 02.04.2008.
- 33 Див. Резолюцію Парламентської асамблеї Resolution 1620 (2008) «Про імплементацію Вірменією Резолюції Асамблеї Resolution 1609 (2008) та Документів Doc. 11656 і Doc 11579, «Доповідь: Функціонування інститутів демократії у Вірменії» («Report: The Functioning of Democratic Institutions in Armenia»), пан Джордж Коломбьер та пан Джон Прескотт, співдоповіді представлені 15.04.2008; ОБСЕ/БДІПЛ та Венеціанська комісія, «Проект спільного висновку щодо змін і доповнень від 17.03.2008 до закону Республіки Вірменія «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій та демонстрацій», 28.03.2008, Висновок № 474/2008, CDL (2008)037; ОБСЕ/БДІПЛ та Венеціанська комісія, «Проект спільного висновку щодо законопроекту про внесення змін і доповнень до закону Республіки Вірменія «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій та демонстрацій», 16.05.2008, Висновок № 474/2008, CDL (2008)050; ОБСЕ/БДІПЛ та Венеціанська комісія, «Проект додаткового спільного висновку щодо законопроекту про внесення змін і доповнень до закону Республіки Вірменія «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій та демонстрацій» та запропонованих рекомендацій щодо зміни, поданої 09.06.2008», 09.06.2008, Висновок № 474/2008, CDL (2008)079.
- 34 Agence France Presse, «L'Arménie lève des restrictions au droit de manifestation», 11.06.2008.
- 35 Доповідь: Спеціальна місія до Вірменії Комісара Ради Європи з питань прав людини Томаса Хаммарберга (Thomas Hammarberg) [CommDH(2008)11REV], 20.03.2008, <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1283721&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>.
- 36 Див. виноски 35, с. 9.
- 37 Також див. Документ Асамблеї Doc. 11786 (22.12.2008) та відповідний додаток (26.01.2009) про імплементацію Вірменією Резолюцій Асамблеї Resolution 1609 (2008) та 1620 (2008).
- 38 Стефані Небехай (Stephanie Nebehay), «Комісар ООН з прав людини критикує Грузію за застосування сили» («UN Rights Boss Rebukes Georgia for Use of Force»), Reuters, 08.11.2007.
- 39 Також див. Венеціанська комісія, Висновок щодо захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, Висновок No. 359/2005 (див. виноску 11), Частина V.
- 40 Зверніть увагу: Ухвалена у Турку Декларація про мінімальні гуманітарні стандарти (1995), Доповідь підкомітету ООН з питань боротьби з дискримінацією та захисту меншин на 46-й сесії, Комісія з прав людини, 51 сесія, пункт 19 попереднього порядку денного, с. 4, Документ ООН E/CN.4/1995/116. Стаття 6: «Забороняються будь-які дії чи загрози насильницьких дій, головною метою передбачуваного ефекту яких є поширення страху серед населення».
- 41 Див виноску 11, § 23.
- 42 Маккен (McCaпn) та інші проти Сполученого Королівства, додаток № 18984/91 (постанова від 27.09.1995), § 148.
- 43 Гюлез проти Туреччини (Gyлез v. Turkey), Постанова Палати, додаток № 21593/93 (27.07.1998), §§ 70-71.
- 44 Ергі проти Туреччини (Ergi v. Turkey), Постанова Палати, додаток № 23818/94 (28.07.1998), §§ 79-81.
- 45 Див. Макарацис проти Греції, Постанова Великої палати, додаток № 50385/99 (20.12.2004) § 62; Начова та інші проти Болгарії, Постанова Великої палати, додатки No. 43577/98 та 43579/98 (06.07.2005) §§ 96-97.
- 46 Див. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp43.htm
- 47 Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація Rec(2001)10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19.09.2001, та пояснювальна записка, видавництво Ради Європи, Страсбург, 2002.

- 48 Там само, § 13.
- 49 Там само, § 14.
- 50 Там само, §§ 59, 60.
- 51 Там само, § 63.
- 52 Там само, пояснювальна записка, с. 18.
- 53 Фільтраційні пункти дійсно використовувались у Чечні з метою «обробки» великої кількості осіб, заарештованих без суду і слідства, з якими погано поводилися, які затримувалися на терміни від декількох днів чи тижнів, після чого більшість з них звільнялися з-під арешту, але деякі зникли назавжди; див. доповіді pana Біндіга (Bindig): Дос. 10774, Дос. 10283 та Дос. 9732. Також див. дві «Публічні заяви» Європейського комітету за боротьбу із тортурами стосовно Чеченської Республіки (Committee for the Prevention of Torture CPT), CPT/Inf (2001) 15 та CPT/Inf (2003) 33, <http://www.cpt.coe.int/documents/rus/2001-07-10-eng.htm>; та доповідь pana Марті (Marty) «Про факти таємних затримань та незаконної передачі іншим державам затриманих осіб за участю держав-членів Ради Європи» від 12.06.2006 (Документ Асамблеї Doc 10957).
- 54 З англійського перекладу на сайті БДІПЛ «Законодавство онлайн» (ODIHR Legislationline), <http://www.legislationline.org>.
- 55 Відомості Верховної Ради України, 2000, випуск 23, с. 176, з англійського перекладу на сайті БДІПЛ «Законодавство онлайн» (ODIHR Legislationline), <http://www.legislationline.org>.
- 56 З публікації в «Офіційній газеті» (Official Gazette) від 27.10.1983; № 18204.
- 57 ОБСЄ/БДІПЛ, Керівні рекомендації ОБСЄ з питань свободи мирних зібрань (Варшава, 2007), с. 21, 28.
- 58 Станков та Об'єднана македонська організація «Ілinden» (Ilinden) проти Болгарії, Постанова Палати, додатки № 29221/95 та 29225/95 (02.10.2001), § 97.
- 59 Див. виноски 57; ці керівні рекомендації були також ухвалені Венеціанською комісією у червні 2008 р.
- 60 Там само, с. 38.
- 61 Там само, с. 45.
- 62 Див. виноску 58, § 94.
- 63 Див. виноску 57, с. 47.
- 64 Висновок Венеціанської комісії 290/2004 щодо закону «Про організацію зібрань, мітингів, маніфестацій і демонстрацій у Вірменській Республіці (CDL-AD)2005(040)), §§ 10-11. Також див., наприклад, Партія свободи і демократії проти Туреччини, Постанова Великої палати, додаток № 23885/94 (08.12.999), § 44; Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини, Постанова Великої палати, додаток № 19392/92 (30.01.1998), § 46; Сідіропулос та інші проти Греції, Постанова Палати, додаток № 26695/95 (10.07.1998), § 40.
- 65 Див. резолюцію Парламентської асамблеї Resolution 1620 (2008) щодо імплементації Вірменією резолюції Асамблеї Resolution 1609 (2008), також див. Дос. 11656, §§ 10 та наступні.
- 66 Див. виноску 54.
- 67 Див. виноску 55.
- 68 17.10.1997, 972-IS.
- 69 Див. виноску 56.
- 70 Документ ООН Дос. E/CN.4/1996/39. Зокрема, див. Принцип 1: «Свобода висловлювань, думки та інформації».
- 71 Партія свободи і демократії (ЦЗДЕР) проти Туреччини, див. виноску 64.
- 72 Керівні рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо захисту свободи висловлювань та інформації під час кризових ситуацій, додаток 11 (пункт 5.3) до доповіді 1005-го засідання заступників міністрів, 26.09.2007.
- 73 Див. виноску 54, Стаття 9, та виноску 55, Стаття 7, відповідно.
- 74 Венеціанська комісія, Доповідь з питань надзвичайних повноважень, Наука і технологія демократії (Science and Technique of Democracy), № 12, 1995, <http://www.venice.coe.int>
- 75 Там само.
- 76 Там само.

- 77 Там само.
- 78 Там само. Також див. Міжамериканський суд з прав людини, Консультативний висновок ОС-9/87 від 06.10.1987 щодо правових гарантій під час надзвичайного стану (статті 27 (2), 25 та 8 Американської конвенції про права людини).
- 79 Див., наприклад, БДІПЛ, Доповідь про результати моніторингу ОБСЄ/БДІПЛ судових засідань в Узбекистані – Вересень/жовтень 2005 (Варшава, 21.04.2006) (про труднощі, з якими зіштовхувалися спостерігачі під час судових засідань з приводу подій в Андижані, читайте на початку цього документу).
- 80 Див., наприклад, виноску 54; закон Російської Федерації передбачає можливість «повного або часткового призупинення на території, [де діє режим надзвичайного стану], повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування».
- 81 Див. Комітет ООН з прав людини, Пояснювальна записка № 29: Надзвичайний стан (стаття 4), Документ ООН Doc.CCPR/C/21/Rev1/Add.11, 31.08.2001, § 6. Важливо зазначити, що усі держави-члени Ради Європи є також учасницями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.
- 82 Там само, § 14.
- 83 Там само, §§ 14 та 16.
- 84 Комітет ООН з прав людини, Пояснювальна записка № 32: Стаття 14: Право на рівність перед судом і трибуналом та на справедливий суд, Документ ООН Doc. CCPR/C/GC/32, 23.08.2007, § 19.
- 85 Документ ООН Doc. E/CN.4/Sub.2/1991/28 додаток I (с. 30): «Проект керівних рекомендацій з розробки законодавства про надзвичайний стан», підготовлений за результатами засідання експертів, присвяченого питанням розробки зразків правових положень, що регулюють реалізацію режиму надзвичайного стану, 12-14.03.1991, Женева, с. 42.
- 86 Див. Субрата Рой Чоудхурі (Subrata Roy Chowdhury), Верховенство права в умовах надзвичайного стану : Мінімальні стандарти у сфері дотримання прав людини в умовах надзвичайного стану, ухвалені у Парижі, Pinter Publishers: Лондон, 1989.
- 87 Там само. С. 90. Також див. виноску 85, с. 34, 46 (про ратифікацію парламентом рішення про запровадження режиму надзвичайного стану та про незалежність судової системи, відповідно). У коментарях зазначається, що «...парламент, враховуючи його подвійну роль як законодавця та найбільш представницької гілки влади, повинен взяти на себе відповідальність за ратифікацію рішення про проголошення надзвичайного стану. Визнання цієї ролі не дозволить виконавчій гілці влади самостійно приймати рішення про заходи, які можуть мати дуже серйозні і довготривалі наслідки для правового режиму, який вона створила», а також, що незалежність судової влади спрямована на «збереження ролі судової влади як головного гаранта законності, без чого неможливо забезпечити дотримання принципів верховенства права під час надзвичайного стану».
- 88 Леандер (Leander) проти Швеції, додаток № 9248/81, постанова від 26.03.1987, § 79.
- 89 Див. виноску 83, § 14.
- 90 Див. прес-реліз Асамблеї «Співдоповідачі Асамблеї вітають створення комісії з розслідування подій у Вірменії» від 24.10.2008.
- 91 Див. резолюцію Асамблеї Resolution 1609 (2008) «Про функціонування інститутів демократії у Вірменії».
- 92 Див. виноску 86, с. 69.
- 93 Як він це зробив, одразу ж після цих подій відвідавши Вірменію з 12 по 15 березня 2008 р., див. його звіт про цю поїздку ComDH(2008)11.
- 94 Така практика вже існує стосовно офіційних повідомлень відповідно до колишньої Статті 25 (особисті звернення). Так було, наприклад, в Туреччині у 1987 р. (інформаційна довідка № 21 – 11.1986/10.1987 – Н/INF(87)1).
- 95 Див. рекомендацію Асамблеї Assembly Recommendation 103 (1956) щодо тлумачення абзацу 3 Статті 15 Конвенції про захист прав людини, а також резолюцію Комітету міністрів CM Resolution (56) 16.

- 96 Р. Ст. Дж. Макдональд (R. St. J. MacDonald), «Відхилення від Статті 15 Європейської конвенції про права людини», *Columbia Journal of Transnational Law*, 26:225 (1997), с. 254-266.
- 97 Наприклад, це стосується грузинських подій 7 листопада 2008 р. Перед цими подіями організації громадянського суспільства все частіше висловлювали обурення з приводу надмірного використання правоохоронними органами силових заходів (таких, як незаконні арешти, необ'єктивні розслідування і т. ін.). Див. «Грузія сповзає до авторитаризму?», доповідь Європейської групи з попередження криз №189, 19.12.2007, с. 23 та письмові матеріали, які надала співробітниця Програми Європи Міжнародної групи з попередження криз Аня Цицина, 09.09.2008.
- 98 Як зазначив експерт ОБСЄ/БДІПЛ під час слухань у присутності членів комітету, такий аналіз можна здійснювати спільно з ОБСЄ/БДІПЛ. У якості прикладу такого співробітництва можна згадати спільну оцінку закону Вірменії «Про організацію мітингів, зібрань, маніфестацій і демонстрацій».

Рекомендація 1865 (2009)*

Захист прав людини в умовах надзвичайного стану

1. З урахуванням положень своєї Резолюції 1659 (2009) про захист прав людини в умовах надзвичайного стану, Парламентська асамблея впевнена у тому, що Рада Європи повинна посилити контроль за дотриманням вимог, що регулюють доцільність проголошення надзвичайного стану; забезпечити умови для посилення демократичного контролю в цій сфері; забезпечити швидке реагування органів Ради Європи та механізмів захисту прав людини на швидкоплинні події на місцях; та суворо засуджувати порушення прав людини, які відбуваються під завісою начебто надзвичайної ситуації.

2. Асамблея пропонує Комітету міністрів розглянути можливі шляхи для досягнення цієї мети, доручивши відповідним комітетам вивчити питання щодо доцільності:

2.1. надання Генеральному секретареві, після отримання від держави офіційного повідомлення про використання нею права на відхилення від своїх зобов'язань за Статтею 15 Європейської конвенції про права людини (ETS No. 5), можливості звернення до відповідної держави з вимогою про надання додаткової інформації під час та після припинення дії режиму надзвичайного стану та подальшої передачі отриманої інформації на розгляд усіх інших держав-членів Ради Європи, голови Комітету міністрів, голови Європейського суду з прав людини, Комісара Ради Європи з питань захисту прав людини, а також голів Парламентської асамблеї, Конгресу місцевих органів влади і Конгресу регіональних органів влади Ради Європи;

2.2. розширення існуючого переліку прав, які не підлягають обмеженням за Статтею 15 Європейської конвенції про права людини, зокрема що стосується прав, обмеження яких не є абсолютно необхідним навіть в умовах надзвичайного стану, як це передбачається положеннями Статті 27 Американської конвенції про права людини.

* Дебати в Асамблеї, що відбулися 27 квітня 2009 р. (11-те засідання) (див. Doc. 11858, доповідь Комітету з правових питань та прав людини, доповідач: пан Хайбах). Текст ухвалений Асамблеєю 27 квітня 2009 р. (11-те засідання).

Частина IV

Досвід законодавчого регулювання питань соціального захисту співробітників структур оборони і безпеки

БОЛГАРІЯ

Закон «Про оборону та Збройні Сили Республіки Болгарія» – Витяг (Військова служба)

Глава сьома. ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА

Розділ III. Статус військовослужбовців

Стаття 177. (1) Військовослужбовці під час виконання своїх обов'язків перебувають під захистом держави.

(2) Захист честі й гідності військовослужбовців є обов'язком органів державної влади та посадових осіб як на території Республіки Болгарія, так і за її межами.

Стаття 178. (1) Військовослужбовці зобов'язані дотримуватися вимог статутів, нормативно-правових актів органів державного управління у сфері оборони, керівництва обороною та збройними силами, а також наказів командирів і начальників.

(2) Накази повинні віддаватися у зв'язку з потребами служби і, за необхідності, супроводжуватися додатковими вказівками щодо їх виконання. Вони не повинні принижувати особисту гідність тих, кому вони віддаються, і не повинні спонукати до очевидних протиправних дій.

Стаття 179. (1) Командири й начальники відповідають за життя й здоров'я військовослужбовців під час виконання ними службових обов'язків.

(2) У мирний час військовослужбовцям для виконання своїх службових обов'язків забезпечуються сприятливі для здоров'я й безпечні умови.

(3) Військовослужбовцям можуть визначатися завдання, пов'язані з безпосередньою загрозою для їх здоров'я й життя, але з дотриманням умов, які визначено у

військових статутах. У таких випадках необхідно вживати заходів обмеження впливу небезпечних чинників.

(4) Командири й начальники зобов'язані поважати права, честь і гідність своїх підлеглих, піклуватися про них і вимагати від них виконання своїх обов'язків самовіддано, точно і вчасно.

Стаття 180. Статус військовослужбовців, що виконують обов'язки на території іншої держави, має визначатися відповідно до цього закону, відповідної міжнародної угоди та правил застосування сили.

Стаття 181. За військовослужбовцями, яких під час виконання обов'язків було інтерновано на території іншої держави, згідно з цим законом має зберігатися їхній статус військовослужбовців.

Стаття 182. (1) Військовослужбовці не мають права бути членами політичних партій, рухів або коаліцій з політичними цілями, і проводити таку діяльність під час служби, яка б порушувала політичну нейтральність.

(2) Військовослужбовці не мають права проводити пропагандистську та агітаційну діяльність на користь або проти політичних партій, рухів або коаліцій з політичними цілями, груп підтримки та кандидатів на виборчі посади.

(3) Військовослужбовці, одягнуті у військову форму, не мають права брати участь у засіданнях, зібраннях та маніфестаціях політичних партій, рухів або коаліцій з політичними цілями.

(4) Військовослужбовців не можна зобов'язувати до декларування своїх політичних, релігійних чи ідеологічних переконань на початку або під час проходження служби.

Стаття 183. (1) Військовослужбовці не мають права відмовлятися від виконання службових обов'язків з релігійних мотивів або проводити релігійну, атеїстичну та ідеологічну пропаганду під час виконання службових обов'язків.

(2) У військових частинах не дозволяється створення релігійних, атеїстичних, політичних та ідеологічних асоціацій (гуртків).

Стаття 184. Військовослужбовцям не дозволяється страйкувати або брати участь у діяльності профспілок.

Стаття 185. Військовослужбовці – лікарі, дантисти, фармацевти, медичні сестри, акушери та інший молодший медичний персонал – можуть бути членами відповідних професійних організацій.

Стаття 186. (1) У мирний час військовослужбовці повинні мати можливості для участі у діяльності, що становить взаємний інтерес. Така діяльність дозволяється у позаслужбовий час, за межами підрозділів збройних сил, і не повинна впливати на бойову готовність, підготовку, дисципліну та моральний дух особового складу, а також порушувати встановлений порядок та питання реалізації посадових повнова-

жень у Міністерстві оборони, військових частинах безпосереднього підпорядкування Міністерства оборони та у Збройних Силах Болгарії.

(2) Питання, що стосуються оборонної політики держави, військового будівництва, підготовки, бойової готовності і мобілізації збройних сил, їх комплектування, забезпечення озброєнням, військовою технікою та іншими ресурсами, не можуть бути предметом діяльності асоціацій, що діють відповідно до положень пункту 1.

(3) Зазначені асоціації можуть бути членами відповідних міжнародних організацій.

(4) Відносини між асоціаціями військовослужбовців та Міністерством оборони повинні регулюватися угодами.

Стаття 187. (1) Військовослужбовці можуть висуватися кандидатами та бути обраними Президентом і Віце-президентом Республіки Болгарія, членами Парламенту, членами Європейського Парламенту, головами місцевих рад або мерами міст у відповідності із законом.

(2) Військовослужбовці, яких зареєстровано кандидатами на виборах за списками політичних партій або коаліцій, повинні бути звільнені з військової служби після реєстрації відповідною виборчою комісією.

(3) Військовослужбовець, якого обрано Президентом, Віце-президентом Республіки Болгарія, членом Парламенту, членом Європейського Парламенту, головою місцевої ради або мером міста по списку незалежних кандидатів, повинен вважатися таким, що перебуває у неоплачуваній відпустці на термін свого мандату, а після закінчення терміну перебування на посаді має бути призначеним на посаду, яка відповідає його військовому званню та кваліфікації.

Стаття 188. (1) Військовослужбовець не має права займати інші державні посади, за винятком випадків, передбачених законодавством.

(2) Вважаються несумісними з військовою службою у Міністерстві оборони, військових частинах безпосереднього підпорядкування Міністерства оборони та у Збройних Силах Болгарії такі випадки, коли:

1. У безпосередньому підпорядкуванні один в одного перебувають подружжя, близькі родичі військовослужбовця або близькі родичі подружжя.

2. Військовослужбовець є продавцем товарів, співвласником комерційної фірми, представником, управляючим, посередником, уповноваженим, ліквідатором, довіреною особою при банкрутстві, членом керівного органу торговельної компанії або кооперативу.

3. Військовослужбовець здійснює комерційну діяльність або працює в якості найманого робітника.

4. Військовослужбовець працює за цивільним контрактом, за винятком викладацької, науково-дослідницької, спортивної або іншої творчої діяльності.

5. Військовослужбовець зареєстрований кандидатом на виборну посаду від політичної партії або коаліції.

(3) У разі виявлення несумісності згідно з вимогами пункту 2, підпункту 1, військовослужбовцеві має бути запропонована інша посада відповідно до його/її військового звання та кваліфікації. Якщо особа відмовляється зайняти запропоновану посаду, або якщо немає можливості запропонувати таку посаду протягом місяця з дня виявлення несумісності, то в такому випадку контракт має бути розірвано у відповідності із статтею 165, пунктом 5.

(4) Володіння акціями, участь у сільськогосподарських, лісових та будівельних кооперативах не повинні вважатися комерційною діяльністю у значенні пункту 2, підпункту 3.

(5) Не виникає несумісності з посадою у випадку участі в діяльності неприбуткових організацій.

(6) Військовослужбовець зобов'язаний подавати декларацію стосовно обставин подій, що підпадають під визначення пункту 1 і пункту 2, підпунктів 1-4, протягом 7 днів після їх настання. У разі настання подій, що підпадають під визначення пункту 2, підпункту 5, декларація має подаватися разом із заявою про реєстрацію у відповідній виборчій комісії.

Стаття 188а. (1) Відповідно до Закону «Про попередження та інформування щодо конфлікту інтересів» військовослужбовці зобов'язані декларувати наявність будь-якого особистого інтересу в питаннях діяльності відповідного підрозділу або військового формування, в якому вони проходять військову службу.

(2) Військовослужбовці не повинні брати участь в обговоренні, підготовці та прийнятті певних рішень, якщо вони особисто або їхні родичі зацікавлені у відповідному рішенні, або якщо у них є такі відносини із зацікавленими особами, які створюють обґрунтовані сумніви у їхній неупередженості.

(3) У випадках, що підпадають під визначення пункту 2, військовослужбовці повинні письмово інформувати Міністра оборони або відповідних посадових осіб, якщо цього вимагає стаття 146, підпункти 2 і 3.

(4) Якщо мають місце обставини, визначені у пункті 1, то військовослужбовці мають бути звільнені від виконання своїх обов'язків на підставі виявлення конфлікту інтересів у відповідності з вимогами пункту 1.

Стаття 188b. (1) Військовослужбовці не можуть отримувати або сприяти отриманню для себе чи родичів будь-яких подарунків, внесків, подорожей, розміщень у готелях, ознак гостинності, знижок у платежах, преференційних кредитів чи інших вигод або послуг, які можуть вплинути так, що виконання їхніх обов'язків буде спрямовуватися на користь осіб, що пропонують зазначені вигоди або послуги.

(2) Військовослужбовці не можуть використовувати свій офіційний статус з метою отримання вигоди для себе, або для своїх родичів, навіть якщо ці вигоди не будуть впливати на виконання ними своїх службових обов'язків.

(3) Військовослужбовці не можуть давати або пропонувати подарунки або надавати інші послуги, які можуть вплинути на виконання своїх обов'язків особою, якій вони адресовані.

(4) Прийняття або пропонування подарунків чи інших вигод, пов'язаних з самим тільки офіційним статусом особи, має розглядатися як корумпована практика.

(5) Військовослужбовці повинні мати право приймати подарунки вартість яких не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, що визначається принаймні раз на календарний рік.

Стаття 189. (1) Військовослужбовці отримують посвідчення особи, якими підтверджується їхній офіційний статус під час виконання службових завдань.

(2) У посвідченні особи мають бути: номер, фото власника, повне ім'я, місце народження, цивільний ідентифікаційний номер, військове звання, місце служби, група крові, термін дійсності та ін.

(3) Зазначена у пункті 2 інформація вписується болгарською та англійською мовами.

(4) Порядок видачі, обліку та знищення зазначеного у пункті 1 посвідчення особи визначається рішенням Міністра оборони.

Стаття 190. Військовослужбовці мають право носити і застосовувати штатну зброю відповідно до статутів збройних сил.

Стаття 191. (1) У мирний час військовослужбовцям дозволяється використання штатної зброї у крайньому випадку в разі збройного нападу або прямої погрози зброєю.

(2) Військовослужбовці мають вживати доступних заходів для збереження життя особи, проти якої застосовується зброя, і не загрожувати життю та здоров'ю інших осіб.

(3) Про застосування штатної зброї згідно з положеннями пункту 1 військовослужбовці мають доповідати письмово своєму безпосередньому начальнику.

(4) Порядок застосування військовослужбовцями штатної зброї, участі у миротворчих операціях і місіях за межами країни повинен бути визначений у правилах застосування сили.

Стаття 192. (1) Жінки-військовослужбовці користуються особливими умовами соціального захисту, які визначені у Кодексі про працю, за винятком права на домашню роботу та права на захист стосовно випадку звільнення.

(2) Вагітні жінки-військовослужбовці та ті з них, хто перебуває у відпустці перед пологами або декретній відпустці, користуються особливими умовами соціального захисту відповідно до положень Кодексу про працю з питань звільнення.

(3) У випадках, передбачених у пункті 2, відпустка перед пологами або декретна відпустка мають оформлятися у відповідності з порядком, визначеним Порядком застосування цього закону.

Розділ IV. Обов'язки робочого часу та обов'язки бойової готовності

Стаття 193. (1) Військовослужбовці мають бути готовими до виконання службових завдань у будь-який час дня і ночі.

(2) Зобов'язання щодо виконання службових завдань на випадок введення ступеней бойової готовності збройних сил визначаються відповідно до статутів збройних сил.

(3) На час перебування у відпустці військовослужбовці зобов'язані доповідати про точне місце свого перебування і, в разі виклику для виконання службових обов'язків, у терміни, визначені командиром або начальником, діяти згідно з Порядком застосування цього закону та статутів збройних сил.

Стаття 194. (1) Тривалість службового часу військовослужбовця складає 8 годин на день та 40 годин на тиждень із п'ятиденним робочим тижнем.

(2) Перевищення загальної тривалості службового часу військовослужбовців протягом дня і протягом ночі не може становити половини максимальної тривалості службового часу.

(3) У разі перевищення загальної тривалості службового часу, як визначено у пункті 2, військовослужбовцям надається компенсація за додаткову службу згідно із Статтею 214, пунктом 1, підпунктом 3.

(4) За виконання службових обов'язків у вихідні дні військовослужбовцям виплачується додаткова компенсація у розмірі 50% грошового забезпечення, а у дні офіційних свят – 100% грошового забезпечення.

(5) Положення пунктів 1-4 не є дійсними під час військових навчань, службових та мобілізаційних заходів, які планується проводити у термін понад одну добу, а також під час виконання планових службових обов'язків у період ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, оголошеного надзвичайного стану або у воєнний час.

(6) До службового часу військовослужбовців тривалість відпочинку не включається.

(7) Розпорядження щодо виконання робіт у позанормовий час та порядку їх урахування видаються Міністром оборони.

Стаття 195. (1) Військовослужбовцям визначаються завдання відповідно до умов та в порядку, що визначені статутами збройних сил та нормативно-правовими актами Міністра оборони.

(2) Максимальна тривалість одного чергування не повинна перевищувати 24 години, а загалом протягом місяця – 168 годин.

(3) Тривалість чергування враховується до службового часу.

Стаття 196. У випадку, коли військовослужбовець здійснює планове чергування, він має отримувати додаткову винагороду відповідно до Статті 214, пункту 1, підпункту 1.

Розділ V. Відпочинок та відпустка

Стаття 197. (1) Військовослужбовці мають право на отримання:

1. Оплачуваної щорічної відпустки тривалістю 30 робочих днів.
2. Додаткової оплачуваної відпустки, тривалість якої складає по одному дню за кожний рік служби, але не більше, ніж 10 робочих днів.

(2) У визначених регіонах військовослужбовці мають право на додаткову оплачувану відпустку відповідно до умов та в порядку, визначених рішенням Міністра оборони. Така відпустка не повинна враховуватися при обчисленні тривалості додаткової оплачуваної щорічної відпустки, що надається у відповідності з пунктом 1.

(3) Військовослужбовці мають право на додаткову оплачувану відпустку для вступу до вищого навчального закладу та навчання. Тривалість такої відпустки визначається у Кодексі про працю.

(4) Військовослужбовці, в яких діагностовано хронічні захворювання, мають право на додаткову оплачувану відпустку до 5 робочих днів щорічно.

Стаття 198. Командири й начальники повинні забезпечити використання військовослужбовцями своєї щорічної оплачуваної відпустки протягом відповідного календарного року. Відтермінування щорічної оплачуваної відпустки допускається як виняток у тих випадках, коли її неможливо використати протягом відповідного календарного року.

(2) Командири й начальники несуть дисциплінарну відповідальність, якщо вони не забезпечили використання військовослужбовцями оплачуваної відпустки відповідно до вимог пункту 1.

Стаття 199. Забороняється надавати грошову компенсацію за невикористану відпустку, за винятком випадку звільнення з військової служби.

Стаття 200. (1) Військовослужбовці мають право на відпустку за станом здоров'я на підставах та в терміни, визначені військово-лікарськими комісіями.

(2) На час відпустки, передбаченої пунктом 1, військовослужбовців не можна звільняти з військової служби, за винятком випадків взаємної згоди, досягнення граничного віку або накладання дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення.

Стаття 201. (1) Військовослужбовці мають право на відпустку протягом 7 календарних днів підряд у таких випадках:

1. Одруження.
2. Народження дитини або усиновлення дитини сім'єю військовослужбовця.
3. Тяжкого захворювання або смерті дружини (чоловіка), дитини, батьків або інших близьких родичів, брата, сестри або батьків дружини.
4. Коли сім'я постраждала від наслідків надзвичайної ситуації, аварії або в інших неординарних випадках.

5. Переїзду для проходження служби до іншого населеного пункту.

(2) Час відпустки, передбаченої пунктом 1, не повинен враховуватися в терміни інших відпусток, передбачених цим законом.

Стаття 202. (1) Військовослужбовці мають право на оплачувану відпустку у разі, якщо:

1. Вони беруть участь у засіданні суду або іншого органу в якості сторони, свідка або експерта.

2. Вони є донорами крові – на день обслідування або здавання крові, а також на два дні після цього.

3. Вони беруть участь у судових засіданнях в якості присяжних.

(2) Час відпустки, передбаченої пунктом 1, не повинен враховуватися в терміни інших відпусток, передбачених цим законом.

Стаття 202а. (1) У разі повернення після участі у військовій операції або місії за кордоном, військовослужбовцям та їхнім членам сім'ї надається 7 днів відпустки на базі відпочинку Міністерства оборони або 7 днів на реабілітацію у госпіталі перед наступним лікуванням та медичною реабілітацією у Військовій медичній академії. На час такої відпустки або реабілітації військовослужбовець має право на додаткову оплачувану відпустку, а роботодавець його/її подружжя або відповідний орган повинні надавати оплачувану відпустку.

(2) Фінансування витрат на забезпечення відпустки або реабілітації відповідно до пункту 1 має передбачатися у бюджеті витрат на військову операцію або місію.

Стаття 203. (1) Жінки-військовослужбовці мають право на відпустку на визначений час вагітності, народження дитини та усиновлення, догляду за дитиною та її годування, догляду за хворою дитиною, а також на додаткову відпустку для догляду за двома й більше дітьми – як це визначено у Кодексі про працю.

(2) Військовослужбовці повинні мати можливість використовувати відпустку для догляду за дитиною у відповідності з пунктом 1 у разі смерті або тяжкого захворювання матері.

Стаття 204. На час оплачуваної відпустки військовослужбовці мають отримувати місячне грошове забезпечення включно з основними місячними виплатами та доплатами, які постійно виплачувалися на момент початку відпустки.

Стаття 205. (1) Військовослужбовці мають право на 30 днів неоплачуваної відпустки протягом року, яка дозволяється відповідним командиром або начальником у разі важливої особистої або сімейної потреби і якщо вона не перешкоджає інтересам служби.

(2) Військовослужбовці один раз за весь термін служби також мають право на неоплачувану відпустку тривалістю 6 місяців, яка надається рішенням Міністра оборони за умови, що вони прослужили у збройних силах не менше 10 років.

(3) Протягом перебування у неоплачуваній відпустці військовослужбовці зберігають свій статус, а час відпустки враховується в загальний стаж, як це визначено законом.

(4) Неоплачувана відпустка може надаватися після того, як буде використана належна оплачувана відпустка.

Стаття 206. (1) З дозволу Міністра оборони військовослужбовці можуть претендувати на зайняття посад протягом обмеженого часу у міжнародних міжурядових організаціях у сфері оборони і безпеки, членом яких є Болгарія.

(2) На час перебування на посадах, які зазначено в пункті 1, військовослужбовці повинні бути призначені на тимчасову посаду за кордоном і вважатися такими, що перебувають у неоплачуваній відпустці.

(3) Після закінчення терміну контракту на перебування на посадах, які зазначено в пункті 1, військовослужбовцям має бути запропонована посада, що відповідає їхньому військовому званню і кваліфікації.

(4) Військовослужбовці можуть претендувати на зайняття посад, які зазначено в пункті 1, за умови, що принаймні 5 років пройшло після закінчення попереднього контракту і протягом цього часу вони служили на території країни або брали участь у військових чи гуманітарних операціях за її межами.

(5) Протягом неоплачуваної відпустки військовослужбовці зберігають свій статус, але час відпустки враховується як служба третьої категорії.

Стаття 207. (1) Використання відпустки дозволяється після отримання письмового дозволу від відповідного командира чи начальника.

(2) Відпустка з причини тимчасової непрацездатності, вагітності, народження дитини або усиновлення може отримуватися за умови надання медичної довідки і повідомлення відповідного командира чи начальника.

(3) У тих випадках, коли протягом використання річної оплачуваної відпустки військовослужбовцю надається право на іншу оплачувану відпустку, річна оплачувана відпустка може на його/її прохання припинятися, а залишок днів використовуватися додатково.

Стаття 208. Процедура надання дозволу на відпустку, перенесення або припинення відпустки має визначатися Порядком застосування цього закону.

Стаття 209. У мирний час військовослужбовцям обов'язково протягом службового часу має надаватися час на вживання їжі.

Стаття 210. Військовослужбовці мають право на мінімальний безперервний відпочинок протягом 48 годин між робочими тижнями. У випадках, коли відпочинок не може надаватися через службові обставини, військовослужбовцям надається відпочинок у час, визначений командиром або начальником.

Стаття 211. Міністром оборони може оголошуватися вихідний день для військовослужбовців та цивільних працівників Міністерства оборони, військових частин безпосереднього підпорядкування Міністерства оборони та для Збройних Сил Болгарії на додаток до тих, які визначені у Кодексі про працю.

Розділ VI. Грошове забезпечення, охорона здоров'я та соціальне забезпечення військовослужбовців

Стаття 212. (1) Військовослужбовці мають право на щомісячне базове грошове забезпечення відповідно до військового звання та рівня й обсягу службових обов'язків.

(2) Розмір щомісячного базового грошового забезпечення в межах зазначеного у пункті 1 має визначатися актом Ради Міністрів на підставі пропозицій Міністра оборони.

(3) База для визначення щомісячного базового грошового забезпечення за найнижчою посадою має визначатися щорічно в Законі «Про державний бюджет Республіки Болгарія», згідно з яким щомісячне грошове забезпечення збільшується разом з коефіцієнтом стосовно бази наступним чином:

1. Для офіцерів – не менше, ніж 2,2.
2. Для курсантів і сержантів – не менше, ніж 1,75.
3. Для солдатів (матросів) – не менше, ніж 1,6.

Стаття 213. Військовослужбовцям на додаток до щомісячного грошового забезпечення має виплачуватися додаткова виплата за вислугу років розміром 2% за кожний рік служби, але не більше, ніж 40%.

Стаття 214. (1) Військовослужбовцям мають виплачуватися додаткові виплати за:

1. Особливі умови військової служби.
2. Ризик для життя й здоров'я, якого неможливо уникнути, обмежити або скоротити.
3. Виконання визначених завдань у терміни понад встановлений службовий час.
4. Науковий ступінь «Доктор» або «Доктор філософії», які визначені вимогами до посади.
5. Досягнення високих службових результатів.
6. Інші випадки, визначені законодавчим актом.

(2) Розмір додаткових виплат, зазначених у пункті 1, визначається рішенням Міністра оборони.

(3) Скасовано.

(4) Військовослужбовцям Військовій Поліції та Військовій Розвідки додаткові виплати, зазначені у пункті 1, підпунктах 2 і 5, мають виплачуватися відповідно до умов

та в розмірах, що визначаються рішенням Міністра оборони за поданням керівника відповідної структури.

(5) Військовослужбовцям Військової медичної академії має також виплачуватися доплата за клінічну практику у відповідності з типовим загальнодержавним контрактом та/або за роботу по контракту у Національному інституті соціального захисту.

Стаття 215. (1) Військовослужбовці мають право на додаткові виплати за виконання обов'язків замість відсутнього військовослужбовця протягом понад 30 робочих днів.

(2) Призначення для виконання обов'язків, як зазначено у пункті 1, здійснюється наказом командира або начальника, який має право призначати на посаду відсутнього військовослужбовця.

(3) Протягом терміну виконання обов'язків відсутнього військовослужбовця призначений військовослужбовець має продовжувати виконувати свої безпосередні обов'язки.

(4) Термін виконання обов'язків відсутнього військовослужбовця не повинен перевищувати 1 рік.

(5) Розмір додаткової виплати за виконання обов'язків, як зазначено у пункті 1, складає 25% щомісячного базового грошового забезпечення за посадою відсутнього військовослужбовця.

(6) Доплата за виконання обов'язків, як зазначено у пункті 1, не виплачується військовослужбовцям, які за посадою заміщають відсутню особу, або заміщають особу, що виконує обов'язки замість відсутнього.

Стаття 216. (1) Військовослужбовці мають право на додаткові виплати за тимчасове виконання обов'язків по вакантній посаді у розмірі 25% щомісячного базового грошового забезпечення за вакантною посадою.

(2) Призначення здійснюється наказом командира або начальника, який має право призначати на вакантну посаду.

(3) Термін виконання обов'язків, які зазначено у пункті 1, не повинен перевищувати 1 рік.

Стаття 217. Військовослужбовець не має права на грошове забезпечення за той час, коли він ухилявся від військової служби, або після звільнення з посади.

Стаття 218. Загальний розмір місячного грошового забезпечення військовослужбовця складається з базового місячного грошового забезпечення та додаткових постійних і разових виплат.

Стаття 219. Під час перебування у відрядженні військовослужбовці мають отримувати, окрім загального грошового забезпечення, ще й виплати на транспорт, добові виплати та виплати на проживання, на умовах і в порядку, що визначаються актом Ради Міністрів.

Стаття 220. Обов'язкове соціальне й медичне страхування військовослужбовців забезпечується за рахунок державного бюджету.

Стаття 221. Медична допомога, військово-лікарське обстеження та профілактика захворювань військовослужбовців, які забезпечує Військово-медична академія, проводяться за рахунок бюджету Міністерства оборони в частині витрат на Військово-медичну академію.

Стаття 222. Праця військовослужбовців, звільнених в запас, вважається працею першої категорії.

Стаття 223. (1) Військовослужбовці мають бути обов'язково застраховані за рахунок державного бюджету на випадок загибелі та непрацездатності в результаті надзвичайної події, що трапилися під час або внаслідок виконання ними службових обов'язків.

(2) Обов'язкове страхування не перешкоджає оформленню інших страхових контрактів зацікавленими особами.

(3) Міністр оборони спільно з Міністром фінансів мають визначити посади військовослужбовців, на яких передбачається обов'язкове страхування відповідальності за заподіяння шкоди третім особам за рахунок державного бюджету.

Розділ VII. Матеріальне забезпечення військовослужбовців

Стаття 224. (1) Військовослужбовці мають забезпечуватися такими видами забезпечення:

1. Військовою уніформою або еквівалентними коштами для її покупки.
2. Виплатами на харчування.
3. Безкоштовним харчуванням та освіжаючими напоями під час чергування, занять, навчань, підготовки та польових зборів.
4. Засобами індивідуального захисту, спеціальним і робочим одягом та іншими засобами й інструментами.

(2) Військовослужбовці забезпечуються харчуванням. У разі неможливості забезпечення харчуванням їм виплачується компенсація.

(3) Кошти, які можуть виплачуватися у відповідності з пунктом 1, не оподатковуються і порядок їх виплати затверджується рішенням Міністра оборони.

Стаття 225. Скасована.

Стаття 226. Один раз на рік військовослужбовцям та членам їхніх сімей надається можливість проїзду до місця проведення відпустки і назад за рахунок Міністерства оборони. Терміни та умови виплати коштів на проїзд і їх конкретний розмір мають визначатися рішенням Міністра оборони.

Стаття 226а. (1) Міністр оборони має право запроваджувати спеціальні комунальні кухні, центри розміщення для військовослужбовців, звільнених в запас, ветеранів та інвалідів військової служби, військові клуби та центри дозвілля, а також інші підрозділи.

(2) Організація та діяльність структур та підрозділів, зазначених у пункті 1, мають визначатися рішенням Міністра оборони.

Стаття 226б. (1) Міністерство оборони має сформувати фонд службового житла для забезпечення військовослужбовців житлом у вигляді будинків, кімнат та гаражів, які можуть бути орендовані, придбані або збудовані на власні кошти.

(2) Умови та порядок використання фонду, як зазначено у пункті 1, визначаються рішенням Міністра оборони.

(3) Військовослужбовці повинні платити орендну плату за використання будинків, кімнат та гаражів на умовах та згідно з процедурою, визначеними у Розділі 4 Інструкції з питань виконання Закону «Про державну власність», а також орендну плату за речі, надані у тимчасове користування.

Стаття 226с. (1) Для військовослужбовців, яким не запропоновано житло від Міністерства оборони і хто проживає у приватному секторі, має виплачуватися компенсація на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

(2) Компенсація не повинна виплачуватися тим військовослужбовцям, хто письмово відмовився від житла, запропонованого з фондів Міністра.

Стаття 226д. (1) Військовослужбовці Міністерства оборони, військових частин безпосереднього підпорядкування Міністерству оборони та Збройних Сил Болгарії, а також члени їхніх сімей можуть користуватися медичними закладами, санаторіями та профілакторіями, військовими клубами, базами відпочинку та спортивними базами міністерства на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

(2) Частина вартості відпочинку та реабілітації військовослужбовців та членів їхніх сімей може покриватися за рахунок статей витрат на соціальні та культурні потреби в бюджеті Міністерства оборони на відповідний календарний рік на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 226е. (1) З метою полегшення процесу переходу військовослужбовців, що звільняються зі служби і мають адаптуватися до цивільного життя, при Міністерстві оборони має бути організовано систему адаптації, яка забезпечує:

1. Професійну орієнтацію.
2. Мотиваційний тренінг.
3. Курси перепідготовки.
4. Підготовку до започаткування незалежної комерційної діяльності.
5. Допомогу у працевлаштуванні.

6. Надання інформації з питань, що стосуються підпунктів 1-5.

(2) Фінансування діяльності, що передбачається пунктом 1, має відбуватися у такому порядку:

1. Стосовно підпункту 3 – 70% витрат покривається за рахунок бюджету Міністерства оборони і 30% за рахунок військовослужбовця.

2. Стосовно підпунктів 1, 2, 4-6 – за рахунок бюджету Міністерства оборони.

(3) Умови та порядок діяльності, передбаченої у пункті 1, визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 226f. (1) При звільненні з військової служби, за винятком звільнення за дисциплінарні проступки, військовослужбовці мають право скористатися можливостями, які надає Стаття 226е, пункт 1, підпункти 1, 2, 4-6.

(2) Особи, які звільняються з військової служби на підставі Статті 162, пункту 2, Статей 164 та 169, а також ті, хто за станом здоров'я непридатні до військової служби, мають право під час або після звільнення з військової служби пройти один курс перепідготовки.

(3) Термін навчання на курсах перепідготовки не повинен перевищувати 6 місяців.

(4) Під час навчання на курсах перепідготовки військовослужбовці перебувають у додатковій оплачуваній відпустці.

Стаття 226g. (1) Військовослужбовці, звільнені в запас, інваліди війни та ветерани війни, а також члени їхніх сімей можуть користуватися медичними закладами, санаторіями та профілакторіями, військовими клубами, базами відпочинку та спортивними базами міністерства на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

(2) Військовослужбовці, звільнені в запас, інваліди війни та ветерани війни можуть безкоштовно харчуватися в їдальнях Міністерства оборони.

(3) Особи, зазначені в пункті 2, можуть користуватися центрами розміщення для військовослужбовців, звільнених в запас, а інваліди війни та ветерани війни – центрами розміщення для інвалідів війни та ветеранів на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 226h. Військовослужбовці Міністерства оборони, військових частин безпосереднього підпорядкування Міністерству оборони та Збройних Сил Болгарії, а також військовослужбовці, звільнені в запас, інваліди війни та ветерани війни, які опинилися у тяжкому фінансовому стані, можуть отримувати фінансову допомогу на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 226i. (1) Діти військовослужбовців, які загинули під час виконання службових обов'язків або померли внаслідок виконання службових обов'язків, а також батьки цих військовослужбовців мають право на забезпечення, передбачене у Статті 226d.

(2) Міністерство оборони для дітей, як зазначено в пункті 1, має сплачувати вартість навчання у школах, університетах з денною формою навчання на території країни до досягнення ними віку 26 років на умовах, в порядку та розмірах, що визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 226к. Витрати на поховання померлого військовослужбовця покриваються за рахунок Міністерства оборони. Військові почесні організуються за узгодженням з родичами.

Стаття 226л. Подружжя, діти, батьки військовослужбовців, які загинули під час виконання службових обов'язків або померли внаслідок виконання службових обов'язків, мають право на безкоштовну медичну та психологічну допомогу в порядку, що визначається рішенням Міністра оборони.

Стаття 226м. (1) Міністр оборони має право надавати фінансову та іншу допомогу військовим і патріотичним спілкам, неурядовим організаціям у сфері безпеки і оборони, асоціаціям військовослужбовців, резервістів, ветеранів та інвалідів війни, які зареєстровані як юридичні особи, з метою проведення суспільно корисної діяльності.

(2) Міністр оборони має право надавати союзам і асоціаціям, зазначеним у пункті 1, об'єкти нерухомості, які є власністю Міністерства оборони, для використання з метою проведення своєї діяльності на умовах і в порядку, визначених у Законі «Про державну власність».

Розділ VIII. Компенсації військовослужбовцям

Стаття 227. (1) У разі звільнення з військової служби військовослужбовці мають право на одноразову грошову компенсацію в розмірі одного загального місячного грошового забезпечення помноженого на кількість років вислуги, але не більше, ніж на 20.

(2) У разі повторного звільнення з військової служби до грошової компенсації не включається кількість окладів місячного грошового забезпечення, які вже виплачувалися раніше у відповідності з пунктом 1.

(3) Якщо військовослужбовець прослужив 10 років і більше та звільняється з військової служби за станом здоров'я, то розмір одноразової грошової компенсації відповідно до зазначеного в пункті 1 не може бути меншим за 15 окладів місячного грошового забезпечення.

(4) У випадках, передбачених у пункті 3, але за наявності вислуги менше, ніж 10 років, військовослужбовці мають право на одноразову грошову компенсацію у розмірі 10-кратного загального місячного грошового забезпечення.

(5) У разі звільнення з військової служби з вислугою у 10 і більше років військовослужбовці мають право на одноразову грошову компенсацію за майно, зазначене у Статті 224, пункт 1, підпункт 1.

(6) Пункти 1 і 5 не застосовуються у випадках звільнення за дисциплінарні проступки.

(7) У випадку смерті військовослужбовця, компенсації, передбачені пунктами 1-6, виплачуються його спадкоємцям.

(8) Компенсації, передбачені пунктами 1-7, не підлягають оподаткуванню.

Стаття 228. (1) Для визначення розміру одноразової грошової компенсації у разі звільнення з військової служби роки вислуги зараховуються без урахування прирівняної служби та цивільної державної служби.

(2) У разі звільнення з військової служби з поважних причин для військовослужбовців, які прослужили останні 13 років і 4 місяці як військовослужбовці, розмір компенсації має визначатися в залежності від суми:

1. Вислуги років на військовій службі.

2. Років прирівняної служби та цивільної державної служби, які відповідають трудовому стажу першої категорії.

Стаття 229. (1) У разі переміщення по службі до іншого населеного пункту військовослужбовець та його сім'я мають право на одноразову компенсацію витрат на умови та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

(2) Транспортні витрати оплачуються за рахунок Міністерства оборони.

Стаття 230. (1) Подружжя військовослужбовців, що переїжджають з ними у разі переміщення по службі до іншого населеного пункту і змушені припинити свою роботу або інші правовідносини, мають право на грошову компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати, визначеному в країні.

(2) Компенсація, передбачена пунктом 1, має виплачуватися Національним інститутом соціального захисту з державного бюджету на відповідний рахунок протягом періоду, коли особи залишаються безробітними, але не довше 12 місяців, і в тому разі, коли вони зареєструвалися у відповідному територіальному відділенні Агентства працевлаштування протягом одного місяця після переїзду.

(3) Час, протягом якого виплачувалася така компенсація, має враховуватися до трудового стажу або до стажу цивільної служби, в залежності від типу правовідносин, зазначених у пункті 1.

(4) Компенсація, передбачена пунктом 1, виплачується на умовах та в порядку, що визначаються актом Ради Міністрів.

Стаття 231. (1) Безробітним подружжям тих військовослужбовців, які беруть участь у міжнародних операціях та місіях, на період участі в операції чи місії має виплачуватися грошова компенсація у розмірі мінімальної заробітної плати, визначеному в країні.

(2) Компенсація, передбачена пунктом 1, має виплачуватися Національним інститутом соціального захисту з державного бюджету на умовах та в порядку, що визначаються актом Ради Міністрів.

(3) Дітям до 26 років тих військовослужбовців, які беруть участь у міжнародних операціях та місіях, і які навчаються в школі або на денному відділенні вищих навчальних закладів у країні та за кордоном, має оплачуватися вартість навчання за період участі в операції чи місії. Розмір таких виплат визначається рішенням Міністра оборони, а необхідні кошти мають бути передбачені в бюджеті на участь в операції чи місії і виплачуватися Міністерством оборони.

Стаття 232. У випадку скорочення чисельності збройних сил за рішенням Національної Асамблеї, джерела компенсації мають бути визначені законодавчим актом про скорочення.

Стаття 233. (1) Військовослужбовці мають право на одноразову грошову компенсацію у розмірі 10-кратного загального місячного грошового забезпечення у випадках отримання ушкоджень значної тяжкості та 6-кратного загального місячного грошового забезпечення у випадках отримання ушкоджень середньої тяжкості, отриманих під час або внаслідок виконання службових обов'язків.

(2) Подружжя, діти, батьки військовослужбовців, які загинули під час виконання службових обов'язків, мають право на одноразову грошову компенсацію у розмірі 12-кратного загального місячного грошового забезпечення кожному, хто має на це право. Отримана компенсація не повинна вважатися отриманням спадщини.

(3) Компенсації, передбачені пунктами 1 і 2, не підлягають оподаткуванню.

(4) Компенсації, передбачені пунктами 1 і 2, не виплачуються у випадку, коли ушкодження були отримані під час перебування у відпустці, під час ухилення від військової служби або у випадках харчових отруєнь, які можуть викликати тяжкі наслідки для здоров'я або й загибель людини.

(5) Особи, зазначені у пунктах 1 і 2, можуть отримувати компенсацію в загальному порядку. У цьому випадку може виникати різниця між присудженою сумою компенсації та загальною сумою компенсації, визначеною Міністерством оборони, і вона має бути доплачена.

(6) Різниця у сумах компенсацій не виплачується, якщо ушкодження сталися з вини особи.

(7) У зв'язку з виплатою грошової компенсації Міністерство оборони має право виступати з позовом проти особи, з вини якої настали ушкодження або смерть, або вимагати застосування положень Статті 410, пункту 1 Кодексу цивільних процедур стосовно цієї особи, якщо її вина підтверджується остаточним вироком суду.

Стаття 234. Компенсації військовослужбовцям, передбачені цим законом, мають обчислюватися на підставі базового місячного грошового забезпечення, яке виплачувалося на момент звільнення з військової служби, переїзду, травмування або смерті військовослужбовця, і які мають включати:

1. Базове місячне грошове забезпечення.

2. Додаткові місячні виплати за безперервну службу, за особливі умови проходження військової служби або за науковий ступінь «Доктор» або «Доктор філософії».

Стаття 235. Військовослужбовцям мають виплачуватися грошові виплати та компенсації, передбачені цим законом, на умовах та в порядку, що визначаються рішенням Міністра оборони.

Стаття 236. Військовослужбовці не зобов'язані віддавати різницю суми, яка була їм переплачена без їхнього умислу. Винні офіційні особи, які призначили або підтвердили некоректну суму виплат, мають нести матеріальну відповідальність.

Стаття 237. (1) Без згоди військовослужбовців не можна робити вирахування з їхнього грошового забезпечення, за винятком таких випадків, як:

1. Отримання грошей в якості авансу.
2. Переплата внаслідок технічної помилки.
3. Сплата податків, які вираховуються відповідно до спеціальних норм законодавства.
4. Виплати, призначені в судовому порядку.
5. Вирахування за заподіяння матеріальної шкоди.

(2) Загальний місячний обсяг вирахувань, які передбачаються пунктом 1, не повинен перевищувати розмір, визначений Кодексом цивільних процедур.

СЛОВАЧЧИНА

Закон «Про державну службу співробітників органів Поліції, Словацької Розвідувальної служби, Корпусу охорони в'язниць і судів Словацької Республіки та Залізничної поліції»

№ 73/1998 від 17 лютого 1998 року

Автор: Національна Рада Словацької Республіки

ВИД, ПОЧАТОК ТА ЗМІНА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

§ 6. Види державної служби

Існують наступні види державної служби:

- а) підготовча державна служба;
- б) постійна державна служба;
- в) проміжна державна служба.

§ 7. Підготовча державна служба

(1) Підготовча державна служба є підготовкою до постійної державної служби.

(2) Підготовча державна служба починається з першого дня служби; упродовж підготовчої служби співробітник поліції призначається для виконання функцій кандидата на посаду співробітника поліції. Протягом цього періоду співробітник поліції зобов'язаний пройти тренувальний курс для служби в органах поліції. Термін підготовчої державної служби складає два роки, якщо не передбачено інше.

(3) Термін підготовчої державної служби може бути подовжений не більше, ніж на один рік у випадку, якщо впродовж терміну підготовчої служби співробітник поліції не зміг пройти тренувальний курс для служби в органах поліції через причини, які від нього не залежали. Під час підготовчої державної служби після закінчення випробувального терміну співробітник поліції бере на себе зобов'язання щодо виконання завдань відповідно до посади, на яку він призначається.

§ 8. Випробувальний термін

Після зарахування на підготовчу державну службу або проміжну державну службу визначається термін випробувального періоду, який має складати не менше, ніж три місяці, але не більше 18-ти місяців. Випробувальний період зараховується до терміну підготовчої державної служби та терміну проміжної державної служби, і не може додатково скорочуватися або подовжуватися. Терміни, визначені у пункті 3 § 7, вважаються складовими випробувального періоду.

§ 9. Постійна державна служба

(1) Постійна державна служба є наступним етапом державної служби після закінчення підготовчої державної служби, якщо інше не передбачено.

(2) Співробітник поліції зараховується на постійну державну службу:

а) після закінчення підготовчої державної служби;

б) після закінчення проміжної державної служби згідно з пунктом 2 § 10;

с) у випадку, якщо співробітник поліції раніше вже зараховувався на постійну державну службу під час служби на попередньому місці згідно з цим законом, і якщо після звільнення пройшло не більше часу, ніж термін його перебування на попередньому місці в якості державного службовця, термін цієї служби зараховується до загального стажу співробітника поліції (§ 20).

(3) на постійну державну службу також зараховуються співробітники поліції, які раніше вже відслужили не менше двох років в органах поліції, за умов, якщо: після закінчення попередньої служби в органах поліції пройшло не більше часу, ніж термін їх перебування на цій службі; ці працівники відповідають усім кваліфікаційним вимогам для призначення на відповідні посади, і якщо на останніх посадах вони мали позитивні службові характеристики.

§ 10. Проміжна державна служба

(1) Проміжна державна служба використовується для набуття спеціалістами необхідного досвіду державної служби впродовж тимчасового періоду, який не повинен перевищувати п'яти років. Перебування на проміжній державній службі може час від часу повторюватися.

(2) Співробітник поліції, який перебував на проміжній державній службі не менше двох років і успішно пройшов тренувальний курс для роботи в органах поліції, може подати письмову заяву і після отримання позитивної оцінки щодо рівня кваліфікації та службових якостей бути зарахованим на постійну державну службу. У такому випадку термін проміжної державної служби зараховується до періоду, зазначеного в пункті 3 § 7.

(3) Звання працівників поліції, які перебувають на проміжній державній службі, співпадають із званнями працівників поліції на постійній державній службі.

§ 14. Умови та порядок прийому на службу в органи поліції

(1) На службу в органи поліції за письмовою заявою зараховуються громадяни Словацької Республіки, яким виповнилося 18 років і які відповідають наступним вимогам:

а) є добропорядними громадянами;

б) характеризуються вірністю і благонадійністю;

с) мають рівень освіти, необхідний для призначення на відповідну посаду;

d) здатні виконувати службові обов'язки за станом здоров'я, у тому числі психічного, та фізичною підготовкою;

е) добре володіють державною мовою ³⁾,

f) проживають на території Словацької Республіки ⁴⁾.

(2) З точки зору цього закону, громадянин не може вважатися добропорядним, якщо в минулому він отримував вирок за навмисне скоєння кримінального злочину або засуджувався до позбавлення волі без права на відстрочку виконання покарання. При здійсненні процедур прийому на державну службу добропорядність громадянина має бути підтверджена нотаріально завіреною копією витягу з реєстру вчинених кримінальних злочинів та осіб, засуджених за ці злочини ⁵⁾.

(3) З точки зору цього закону, громадянин не може вважатися благонадійним, якщо він:

a) страждає від надмірного вживання алкогольних напоїв ⁶⁾; або

b) вживає інші речовини, що викликають звикання та можуть привести до виникнення залежності від цих речовин ⁷⁾; або

c) відповідно до інших обставин, визначених порядком прийому, не може гарантувати належного виконання обов'язків державної служби; або

d) якщо працівник поліції був звільнений з попереднього місця служби з наступних причин:

1. Під час атестації на відповідність вимогам державної служби він отримував негативні характеристики за неналежне виконання службових обов'язків;

2. Якщо він вчинив грубе порушення службової присяги чи службових обов'язків і при цьому залишився на службі, що завдало шкоди важливим інтересам державної служби; або

3. Засуджувався до позбавлення волі за скоєння кримінального злочину без права на відстрочку виконання покарання, або отримував вирок за навмисне скоєння кримінального злочину, або засуджувався до покарання у вигляді заборони на виконання функцій співробітника поліції;

3) Пункти 1 і 2 § 3 закону № 270/1995 «Про Національну Раду Словацької Республіки» щодо державної мови Словацької Республіки;

4) Закон № 135/1982 «Про повідомлення та реєстрацію місць проживання громадян»;

5) Закон № 311/1999 «Про реєстр вчинених кримінальних злочинів» зі змінами і доповненнями, внесеними згідно з законом № 48/2002;

6) Постанова Національної Ради Словацької Республіки № 219/1996 «Про боротьбу з алкоголізмом, створення і діяльність закладів для утримання хронічних алкоголіків»;

7) Постанова уряду Словацької Соціалістичної Республіки № 206/1988 «Про отрути та деякі інші токсичні речовини», з наступними змінами та доповненнями;

(4) Стан здоров'я кандидата на отримання посади в органах поліції має бути підтверджений медичною довідкою, виданою за результатами обстеження громадянина лікарем, що спеціалізується у сфері загальної медицини та перебуває у підпорядкуванні міністерства ^{7а)}. Стан здоров'я кандидата підтверджується лікарем, який відповідає за оцінку стану здоров'я кандидатів для служби в органах поліції згідно з вимогами § 222.

(5) Співробітник поліції впродовж всього терміну служби має дотримуватися вимог громадянства Словацької Республіки та вимог, визначених у підпунктах «а»-«d» та підпункті «f» пункту 1.

(6) З метою оцінки кандидатів на відповідність умовам вступу на державну службу службове відомство може отримувати наступну інформацію:

а) ім'я та прізвище; ідентифікаційний номер (у Словацькій Республіці цей номер присвоюється при народженні і вноситься у свідоцтво про народження – *прим. перекл.*); титул, науковий ступінь;

b) дата та місце народження;

c) адреси постійного і тимчасового проживання;

d) громадянство та зміни громадянства;

e) номер і місце видачі документу, що посвідчує особистість;

f) рівень освіти, перелік навчальних закладів, де вчився громадянин;

g) лінгвістичні здібності;

h) посада та місце роботи;

i) перелік попередніх місць роботи і займаних посад;

j) участь у комерційній діяльності;

k) коли і де проходив обов'язкову військову службу, інші види служби в збройних силах, корпусі військової безпеки або військовому корпусі; отримані військові звання;

l) усі звинувачення у скоєнні кримінальних злочинів;

m) призначені покарання за протиправні дії або інші адміністративні правопорушення;

n) схильність до надмірного вживання алкогольних напоїв та інших речовин, що викликають звикання і виникнення залежності від них.

(7) На виконання вимог пункту 5, службове відомство має право отримувати та використовувати персональні дані, а також зберігати персональні дані співробітника поліції (пункт 6) упродовж всього терміну його перебування на службі.

7а) Пункт 7 § 11 закону № 576/2004 «Про охорону здоров'я, послуги у сфері охорони здоров'я та про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів»;

§ 16. Початок служби

Служба розпочинається з дати, зазначеної в наказі відповідного керівника щодо зарахування громадянина на службу, якщо громадянин вступає на державну службу в цей день та складає службову присягу.

(1) У наказі відповідного керівника мають бути зазначені:

а) ім'я та прізвище, титул, дата народження, ідентифікаційний номер свідоцтва про народження, а також присвоєний реєстраційний номер;

б) дата початку служби;

в) вид державної служби;

г) посада, на яку призначається громадянин, місце розташування закладу державної служби та назва відомства, якому воно підпорядковується;

д) звання, в якому громадянин буде перебувати на державній службі;

е) інформація про рівень оплати праці та ін.;

є) термін випробувального періоду;

ж) термін служби, якщо громадянин зараховується на проміжну службу;

з) кількість робочих годин на тиждень.

(2) У випадку, якщо дата початку державної служби припадає на вихідний або святковий день, вимога щодо початку служби у зазначений день вважається виконаною, якщо громадянин вступає на державну службу на наступний день після вихідного або святкового дня.

(3) Служба не розпочинається у випадку, якщо громадянин відмовляється скласти службову присягу або складає її із застереженнями.

§ 17. Службова присяга

При вступі на службу працівник інформаційної служби складає службову присягу наступного змісту:

«Присягаюся у вірності Словацькій Республіці. Я буду чесним, добросовісним і дисциплінованим представником Словацької розвідувальної служби. Я буду виконувати свої службові обов'язки з використанням усіх своїх найкращих здібностей, і під час своєї діяльності буду дотримуватися конституції, конституційних актів, законів та інших обов'язкових до виконання загальноновизнаних законодавчих актів; я буду захищати конституційний устрій Словацької Республіки та права громадян. Для цього я готовий докласти усіх своїх зусиль та можливостей, навіть якщо це буде пов'язано із загрозою для мого життя. Присягаюся у цьому!»

§ 46. Тимчасове призупинення державної служби

Співробітник поліції має бути тимчасово відсторонений від державної служби у випадку, якщо його подальше перебування на державній службі може зашкодити

важливим інтересам державної служби або не дозволить знайти пояснення його діям, і якщо існують підозри, що він:

- а) грубо порушив свої службові обов'язки, або
- б) вчинив кримінальний злочин.

(2) Співробітник поліції може бути тимчасово відсторонений від державної служби на термін, необхідний для пояснення його дій, який не має перевищувати шести місяців. У виняткових випадках цей термін може бути подовжений за рішенням міністра, але не більше, ніж на три місяці. Якщо стосовно співробітника поліції розпочато кримінально-процесуальні дії, він може бути тимчасово відсторонений від державної служби на термін до результативного закінчення кримінально-процесуальних дій. Тимчасове відсторонення співробітника поліції від державної служби припиняється під час його перебування в ув'язненні.

(5) Під час тимчасового відсторонення від державної служби співробітник поліції не має права носити свою службову форму і службове посвідчення, і в нього також тимчасово вилучаються службовий ідентифікаційний жетон і табельна зброя. У цей період на нього не поширюються зобов'язання щодо несення державної служби та вчинення службових дій в межах і поза межами державної служби. Під час тимчасового відсторонення від державної служби співробітник поліції зобов'язаний дотримуватись інших обов'язків.

СЛУЖБОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ ПОВНОВАЖЕННЯ

§ 47. Службова дисципліна

Службова дисципліна співробітників органів поліції передбачає суворе дотримання обов'язків, визначених конституцією, конституційними актами, законами та іншими обов'язковими до виконання загальноновизнаними законодавчими актами, а також службовою присягою, наказами, розпорядженнями, директивами та вказівками керівництва.

§ 48. Основні права та обов'язки офіцера поліції

- (1) Співробітник органів поліції має право на:
 - а) створення необхідних умов для належного здійснення державної служби;
 - б) отримання заробітної плати за здійснення служби, підвищення рівня заробітної плати під час перебування на державній службі згідно з вимогами цього закону;
 - в) підвищення свого професійного рівня;
 - г) відмову від надання інформації щодо позиції відповідного службового відомства з певних питань або його інтерпретації певних законодавчих актів, за винятком

діяльності, яка згідно зі спеціальним законодавчим актом¹³⁾ відноситься до компетенції відомства, в інтересах якого здійснюється державна служба;

д) подання у відповідне відомство скарг, що стосуються здійснення державної служби, у тому числі скарг про порушення принципу рівного ставлення, згідно з положеннями § 2а.

(2) Крім прав, які надаються співробітнику поліції відповідно до пункту 1, він також володіє правами, що випливають з інших обов'язкових до виконання загальноновизначених законодавчих актів.

(3) Співробітник поліції зобов'язаний:

а) сумлінно виконувати завдання, поставлені перед ним конституцією, конституційними актами, законами та іншими обов'язковими до виконання загальноновизначеними законодавчими актами, а також завдання, що випливають з наказів, розпоряджень, директив та вказівок керівництва, за умови, якщо він був вчасно і належним чином повідомлений про ці завдання;

б) особисто, вчасно і належним чином здійснювати державну службу;

в) негайно повідомляти свого керівника про порушення чи недоліки, які можуть завдати шкоди або заважати державній службі, або можуть привести до збитків;

г) втручатися у випадках, коли існує загроза нанесення шкоди чи збитків, для уникнення яких необхідно вжити термінових заходів; однак, він має право утримуватися від втручання, за наявності певних серйозних обставин, або у випадку, якщо втручання несе у собі серйозний ризик для нього самого або для інших осіб;

д) під час перебування на державній службі дотримуватися правил службового етикету, з повагою ставитися до державних службовців та ввічливо поводитися з громадянами під час спілкування з питань, пов'язаних із виконанням його службових обов'язків;

е) утримуватися від дій, які можуть привести до виникнення конфлікту між важливими інтересами державної служби та особистими інтересами; перш за все це стосується недопущення випадків неправомірного використання на власну користь чи на користь інших осіб інформації, отриманої у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

є) під час перебування на державній службі або у вільний від державної служби час утримуватися від дій, які можуть завдати шкоди авторитетові поліції чи знизити рівень довіри до органів поліції;

ж) дотримуватися вимог службової дисципліни;

з) під час перебування на державній службі діяти чесно, справедливо і об'єктивно;

13) Наприклад, Постанова Словацької Національної Ради № 79/1992 «Про Корпус охорони в'язниць і судів» зі змінами і доповненнями, Постанова Національної Ради Словацької Республіки № 171/1993 «Про органи поліції» зі змінами і доповненнями, Постанова Національної ради Словацької Республіки № 46/1993 «Про Словацьку Розвідувальну службу» зі змінами і доповненнями, внесені відповідно до Постанови Національної Ради Словацької Республіки № 72/1995, та Постанова Національної Ради Словацької Республіки № 347/1990 зі змінами і доповненнями.

і) надавати поліції персональні дані ⁸⁾, необхідні для реалізації пов'язаних зі службою прав та обов'язків;

ї) ефективно використовувати час перебування на службі та кожного робочого тижня повністю відпрацьовувати встановлену кількість робочих годин, за винятком випадків, коли співробітник поліції отримує дозвіл на відпустку або вихідний;

й) під час перебування на державній службі бути охайно одягненим та дбати про свій зовнішній вигляд;

к) згідно з вимогами § 18 негайно повідомляти свого керівника про родинні стосунки, що виникли під час перебування на службі;

л) дотримуватися зобов'язань, що випливають із інших обов'язкових до виконання загальноновизнаних законодавчих актів;

м) надавати своєму керівникові документальні свідчення успішного навчання та негайно повідомляти його про всі зміни, пов'язані з навчанням під час перебування на державній службі;

н) негайно ознайомити свого керівника з постановою про втрату довіри;

о) якнайшвидше повідомити свого керівника про втрату чи крадіжку службового посвідчення або службового ідентифікаційного жетону;

п) проходити медичні обстеження та психологічні тести з метою оцінки стану фізичного і психічного здоров'я на відповідність вимогам державної служби;

р) розпочинати державну службу одразу після відміни рішення про припинення служби та негайно повідомляти свого керівника про прийняття такого рішення.

(4) У випадку, якщо співробітник поліції вважає, що наказ, розпорядження, директива чи вказівка його керівника були видані з порушенням вимог обов'язкових до виконання загальноновизнаних законодавчих актів, він зобов'язаний довести цю думку до відома свого керівника. Якщо керівник наполягає на виконанні такого наказу, розпорядження або такої директиви чи вказівки, він має підтвердити це рішення у письмовому вигляді, а його підлеглий зобов'язаний виконати це рішення. Вимога щодо письмового підтвердження втрачає силу, коли зволікання може привести до небезпечних наслідків. Співробітник поліції зобов'язаний відмовитися від виконання наказу, розпорядження, директиви чи вказівки свого керівника у випадку, коли це передбачає вчинення кримінального злочину, а натомість зобов'язаний повідомити про ці обставини керівника вищого рівня підпорядкування.

(5) Співробітник поліції не може бути членом будь-якої політичної партії чи політичного руху та не має права здійснювати діяльність на їх користь. Ця вимога не поширюється на співробітників органів поліції, зазначених у пункті 2 § 44.

(6) Під час виконання своїх службових функцій співробітник поліції не має права здійснювати будь-які інші оплачувані функції, займатися комерційною чи іншою

8) Закон № 428/2002 «Про захист персональних даних».

оплачуваною діяльністю, входити до складу керівних або контролюючих органів підприємств, установ чи організацій, що займаються комерційною діяльністю. Ця вимога втрачає силу, коли співробітник поліції виконує службові завдання під час короткотермінових або довготривалих секретних операцій, або у випадках, коли зарахування співробітника поліції до складу підприємств, установ чи організацій передбачене законом^{13aa)}. В разі виконання службових завдань під час короткотермінових або довготривалих секретних операцій або у випадках, коли зарахування співробітника поліції до складу підприємств, установ чи організацій передбачене законом^{13aa)}, співробітник поліції не може вступати на службу згідно з цим законом до іншого відомства або органу військової розвідки відповідно до спеціального законодавчого акту^{13a)}.

(7) Обмеження, встановлені пунктом 6, не поширюються на такі сфери, як надання медичної допомоги у закладах охорони здоров'я державної і недержавної форми власності; наукова діяльність; викладацька і педагогічна діяльність; перекладацька діяльність; журналістська діяльність; літературна діяльність; спортивна і художня діяльність; експертна діяльність; діяльність керівників таборів для дітей та молоді, їх представників з фінансових та медичних питань, керівників підрозділів, вихователів, тренерів та медичних працівників таборів для дітей та молоді; діяльність посередників та арбітрів при укладанні колективних договорів; управління особою власністю співробітника поліції; управління власністю неповнолітніх дітей співробітника поліції; управління власністю осіб з обмеженою дієздатністю або управління власністю осіб, які були визнані недієздатними; дії співробітника поліції, що входить до складу урядового консультативного органу, або виконання функцій члена виборчого комітету, або функцій члена комітету з питань організації референдуму чи плебісциту про довіру до президента Словачкої Республіки; діяльність у складі протестного комітету; діяльність осіб, запрошених до виконання наглядових або контрольних функцій згідно зі спеціальним законом^{13ab)}, виконання функцій у складі органів Управління фінансових ринків^{13ac)}, Фонду захисту вкладів^{13ac)} або Фонду гарантування інвестицій^{13ac)}; діяльність у складі комітетів з розслідування авіаційних пригод або у сфері оцінки рівня фізичної придатності робітників цивільної авіації. Працівник поліції має право займатися експертною або перекладацькою діяльністю тільки за умови, якщо така діяльність здійснюється в інтересах судів, інших державних органів, органів місцевого управління, автономних регіонів, Національного банку Словачкої Республіки^{13ad)} або Управління фінансових ринків^{13ae)}.

13a) § 7 Закону № 198/1994 «Про військову розвідку»; § 7 та 8 Закону № 370/1997 «Про військову службу» зі змінами і доповненнями.

13ab) Наприклад, підпункт а) пункту 1 § 3 та § 12-18 Закону № 96/2002 «Про контроль фінансових ринків та внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів».

13ac) Наприклад, пункт 7 § 7 та пункти 3 і 14 § 10 Постанови № 96/2002.

13ad) Постанова Національної ради Словачкої Республіки № 566/1992 «Про Національний банк Словаччини» зі змінами і доповненнями.

13ae) Постанова № 96/2002.

§ 48а. Декларування майна

(1) Упродовж терміну служби співробітник поліції зобов'язаний надавати відомості про свою власність, подаючи майнові декларації:

- а) протягом 30 днів після вступу на службу;
- б) до 31 березня кожного календарного року;
- в) у терміни, встановлені міністерством.

(2) У майновій декларації, що подається у відповідності з підпунктом а) пункту 1, має бути задеклароване майно, яке перебуває у власності співробітника поліції станом на день початку служби. У майновій декларації, що подається відповідно до підпунктів б) і с) пункту 1, має бути задеклароване майно, що перебуває у власності співробітника поліції станом на останній календарний день попереднього місяця перед місяцем, коли подається майнова декларація.

(3) У майновій декларації мають бути зазначені:

- а) ім'я, прізвище, дата народження та адреса місця проживання співробітника поліції;
- б) об'єкти нерухомості, легальні підстави для їх придбання, дата та вартість їх придбання^{13а)};
- в) інформація про об'єкти рухомої власності вартістю понад 200,000 словацьких крон, легальні підстави для їх придбання, дата придбання та вартість таких об'єктів;
- г) інформація про право власності на інше майно вартістю понад 200,000 крон, легальні підстави для придбання такого майна, дата придбання, вартість отримання права власності на це майно та інші об'єкти власності;
- д) інформація про об'єкти рухомої власності, права власності та інші об'єкти власності вартістю до 200,000 крон, якщо їх загальна вартість перевищує 500,000 крон.

(11) Якщо керівник має сумніви щодо достовірності або повноти даних, наведених у майновій декларації чи документі про походження джерел фінансування на придбання об'єктів власності, зазначених у майновій декларації, він надає співробітникові поліції письмове розпорядження про внесення додаткової інформації до майнової декларації чи документу про походження джерел фінансування на придбання об'єктів власності, зазначених у майновій декларації. Документ про походження джерел фінансування на придбання об'єктів власності, зазначених у майновій декларації, підтверджується співробітником поліції під присягою. За вимогою керівника співробітник поліції має підтвердити походження джерел фінансування на придбання зазначених у його майновій декларації об'єктів власності, надавши довідку з банку про його рахунки у цьому банку або філіалі іноземного банку, або довідку від банку чи філіалу іноземного банку про надання кредиту, або довідку від

13а) § 7 Закону № 198/1994 «Про військову розвідку»; § 7 та 8 Закону № 370/1997 «Про військову службу» зі змінами і доповненнями.

страхової компанії про виплати, отримані на основі страхового полісу, або довідку від надавача коштів або інший документ, що підтверджує походження таких коштів. Співробітник поліції зобов'язаний упродовж 30 днів після отримання письмового розпорядження внести до своєї майнової декларації необхідні додаткові дані або надати документи, що засвідчують походження джерел фінансування на придбання об'єктів власності, зазначених у його майновій декларації.

(12) Порухеннями вимог служби співробітником поліції вважаються:

- а) неподання майнової декларації згідно з пунктом 1;
- б) наведення завідомо недостовірної або неповної інформації у майновій декларації або у декларації, що підтверджується під присягою відповідно до пунктів 8 та 11;
- с) неподання достовірної інформації про придбання нових об'єктів власності.

§ 49. Основі обов'язки керівника

Керівник зобов'язаний:

- а) направляти, організовувати, контролювати та оцінювати здійснення державної служби співробітниками поліції, що перебувають у його підпорядкуванні;
- б) забезпечити для свої підлеглих належний рівень підготовки та освіти, необхідний для здійснення державної служби;
- в) забезпечити своїм підлеглим співробітникам необхідні умови для належного здійснення державної служби і забезпечити виконання ними вимог службової дисципліни;
- в) відзначати зразкове виконання службових обов'язків та пропонувати або робити висновки у випадку порушень службових обов'язків.

§ 51. Заохочувальні заходи дисциплінарного впливу

Заохочувальні заходи дисциплінарного впливу можуть здійснюватися у вигляді:

- а) письмової подяки;
- б) грошової винагороди або подарунка;
- с) дострокового підвищення у званні.

§ 52. Дисциплінарна відповідальність

(1) Дисциплінарна відповідальність настає у випадку порушення співробітником поліції своїх обов'язків, за винятком випадків, коли йдеться про скоєння кримінального злочину або адміністративного порушення.

(2) Дії працівника поліції, пов'язані з порушенням службової дисципліни (далі – порушення службової дисципліни), караються згідно з вимогами цього закону¹⁴⁾.

14) § 10 постанови Словацької Національної Ради «Про адміністративні порушення», зі змінами і доповненнями.

§ 53. Дисциплінарні стягнення

Дисциплінарні стягнення застосовуються у вигляді:

- а) письмової догани;
- б) зменшення розміру оплати праці на 15 відсотків на термін до трьох місяців;
- с) пониження у званні на один ступінь на термін до одного року;
- д) заборона на здійснення певної діяльності;
- е) вилучення окремих предметів.

§ 54. Догана

Дисциплінарні стягнення не застосовуються у випадку, коли після винесення догани співробітник поліції виправив свою поведінку і після скоєння порушення службової дисципліни або адміністративного порушення почав дотримуватися вимог службової дисципліни.

§ 55. Застосування дисциплінарних стягнень

(1) Порушення співробітником поліції службової дисципліни тягне за собою накладення тільки одного з дисциплінарних стягнень, визначених підпунктами а) і б) пункту 1§ 53;

(2) Дисциплінарне стягнення у вигляді пониження у званні на один ступінь не застосовується стосовно співробітників поліції, які несуть службу у званні констебля, молодшого лейтенанта чи генерала.

§ 57. (1) Дисциплінарні стягнення за порушення службової дисципліни мають накладатися не раніше, ніж на наступний день після скоєння дисциплінарного порушення, але не пізніше, ніж через 30 днів після того, як інформація про скоєння порушення службової дисципліни доводиться до відома будь-кого із керівників співробітника поліції, і не пізніше, ніж через один рік після скоєння порушення службової дисципліни. У випадку, якщо дії співробітника поліції, які мають ознаки порушення службової дисципліни, стають предметом розслідування з боку іншого органу, термін у 30 днів, встановлений для накладення дисциплінарного стягнення, починається з дня, коли будь-хто з керівників співробітника поліції дізнається про результати такого розслідування. Такий же термін встановлюється й у випадку, якщо рішення першої інстанції про накладення дисциплінарного стягнення відміняється, а справа про порушення службової дисципліни повертається для додаткового розслідування і прийняття нового рішення.

(2) Під «іншим органом», зазначеним у пункті 1, маються на увазі правоохоронний орган ^{15a)}, адміністративний орган ^{15b)} та орган, призначений керівником для

15a) Пункт 1 § 12 Закону № 141/1961 «Про кримінально-процесуальний процес» зі змінами та доповненнями;

15b) Наприклад, § 1 Закону №71/1967 «Про адміністративний процес».

здійснення відповідного розслідування або інспекційної діяльності ^{15с)}, але це не може бути орган, який отримав повноваження для прийняття рішень про накладення дисциплінарних стягнень від керівника співробітника поліції, який скоїв порушення службової дисципліни.

(3) Якщо порушення службової дисципліни мало місце під час перебування співробітника поліції на території іноземної держави, то термін у 30 днів, встановлений для накладення дисциплінарного стягнення, починається з наступного дня після повернення співробітника поліції з-за кордону, якщо будь-хто з керівників співробітника поліції дізнався про такі дії під час його перебування на території іноземної держави. Це положення не поширюється на випадок, зазначений у другому реченні пункту 1.

§ 61. Зняття дисциплінарного стягнення

(1) Через один рік після накладення дисциплінарного стягнення таке стягнення знімається, а співробітник поліції вважається таким, що не піддавався дисциплінарному стягненню. Якщо дисциплінарне стягнення накладалося у вигляді заборони на здійснення діяльності на термін більше одного року, воно знімається після закінчення терміну дії заборони.

(2) Керівник, який має відповідні повноваження, може прийняти рішення про зняття дисциплінарного стягнення ще до закінчення терміну, визначеного у пункті 1, за умови, якщо поведінка співробітника поліції під час виконання ним службових обов'язків дає достатньо підстав для зняття з нього дисциплінарного стягнення. Однак, у випадках, коли дисциплінарне стягнення накладається у вигляді пониження у званні на один ступінь або заборони на здійснення діяльності, таке рішення може прийматися не раніше, ніж після закінчення половини терміну дії дисциплінарного стягнення.

(3) Після зняття дисциплінарного стягнення воно не має згадуватися у службовій характеристиці співробітника поліції чи впливати на оцінку його службової діяльності. Під час кримінального процесу дисциплінарне стягнення, що було зняте, згадується тільки як «зняте дисциплінарне стягнення».

§ 84. Службовий дохід, службові виплати та фінансова компенсація за чергування

(1) Офіцер поліції на постійній державній службі має право на службовий дохід, що складається з наступних елементів:

- а) базові виплати,
- б) надбавка за вислугу років,
- с) додаткова виплата за звання,

^{15с)} Постанова Національної Ради Словачької Республіки № 10/1996 «Про контроль у сфері державної служби»; закон №152/1998 «Про позови», закон № 85/1990 «Про право на подання звернень», зі змінами і доповненнями; Постанова Словачької Національної Ради №79/1992 «Про Корпус охорони в'язниць і судів Словачької Республіки».

- d) спеціальна надбавка,
- e) надбавка за керівництво,
- f) надбавка за представництво або за виконання тимчасово вакантної функції керівництва,
- g) спеціальна додаткова виплата,
- h) додаткова виплата за службу в несприятливих та шкідливих для здоров'я умовах,
- i) додаткова виплата за підготовку кандидатів у офіцери поліції,
- j) додаткова виплата за догляд за ввіреною поліцейською собакою або поліцейським конем,
- k) додаткова виплата за утримання й водіння поліцейського автомобіля чи моторного катера,
- l) додаткова виплата за виконання робіт із занурюванням,
- m) додаткова виплата за службу у змінах,
- n) додаткова виплата за виконання обов'язків служби на додаток до основних годин тижневої служби,
- o) додаткова виплата за виконання обов'язків служби в нічні години,
- p) додаткова виплата за виконання обов'язків служби по суботах і неділях,
- r) додаткова виплата за виконання обов'язків служби у офіційні святкові дні,
- s) інші службові виплати,
- t) винагорода.

(2) Службові виплати складаються з елементів службових доходів, визначених у пункті 1, підпунктах а-т та о-г; ця норма не застосовується, якщо це додаткова виплата відповідно до § 98-101 та фінансові компенсації за чергування згідно з § 103, коли службова платня складається з елементів, визначених у пункті 1, підпунктах а-т.

(3) Офіцер поліції має право, відповідно до умов і в межах положень цього Закону та додатково до службового доходу, на фінансову компенсацію за перебування в резерві.

§ 135. Захист здоров'я та безпека

(1) Відповідальність за безпеку та захист здоров'я співробітників органів поліції під час виконання ними службових обов'язків несе відповідне службове відомство.

(2) У першу чергу службове відомство зобов'язане:

(3) а) створити належні умови для забезпечення безпеки та збереження здоров'я співробітників при здійсненні ними державної служби;

б) направляти та координувати заходи з постійного підвищення рівня безпеки та захисту здоров'я співробітників, захисту технічного обладнання і робочого серед-

овища, пов'язаних із здійсненням державної служби; здійснювати постійний контроль за діяльністю з виконання відповідних завдань та виправлення виявлених недоліків і порушень;

с) виявляти та ліквідовувати причини, що можуть призвести до нещасних випадків при виконанні службових обов'язків та виникнення професійних захворювань; вести облік нещасних випадків і випадків професійних захворювань; повідомляти про них відповідні органи та вживати відповідні запобіжні заходи;

д) здійснювати постійний моніторинг та оцінку ризиків, пов'язаних із здійсненням державної служби, і за результатами такої оцінки здійснювати перегляд спеціального законодавчого акту щодо забезпечення співробітників індивідуальними засобами захисту, контролювати їх використання, створити умови для їх підтримки у належному робочому стані;

е) відповідно до вимог спеціального законодавчого акту забезпечити наявність достатньої кількості миючих засобів, засобів для чищення та дезінфекції, а також лікувально-профілактичних напоїв;

ф) дозволити профспілковому органу, що має відповідний досвід і кваліфікацію, здійснювати контроль за виконанням завдань у сфері захисту здоров'я під час здійснення державної служби, а також брати участь у розслідуванні обставин і причин нещасних випадків на службі та виникнення професійних захворювань;

г) інформувати співробітників органів поліції про чинні норми і рішення у сфері захисту здоров'я під час виконання службових обов'язків, здійснювати постійний контроль за дотриманням цих норм і рішень, здійснювати облік тренувальних заходів та перевірку отриманих знань і навичок;

h) забезпечити дотримання правил протипожежної безпеки, а також реалізацію своїх наказів, заборон та вказівок з цих питань; забезпечувати постійний контроль за їх виконанням;

і) забезпечити заборону паління у місцях виконання службових обов'язків.

§ 136 Співробітник поліції зобов'язаний турбуватися про свою безпеку і здоров'я під час виконання службових обов'язків. Крім того, він зобов'язаний:

а) дотримуватися встановлених правил безпеки, пов'язаних із здійсненням державної служби, дотримуватися вимог протипожежної безпеки;

б) брати участь у тренувальних заходах, що здійснюються в інтересах підвищення рівня безпеки і захисту здоров'я під час виконання службових обов'язків, складати відповідні екзамени та проходити медичні обстеження;

в) негайно повідомляти свого керівника про порушення і недоліки, які несуть у собі ризик для безпеки і здоров'я під час виконання службових обов'язків;

г) не вживати алкогольних напоїв та інших речовин, що приводять до звикання і виникнення залежності від них, а також під час виконання службових обов'язків не

вживати продуктів харчування чи медичних препаратів, що містять у собі алкоголь або вищезазначені речовини; не приступати до виконання службових обов'язків у стані алкогольного сп'яніння, дотримуватися заборони на паління у місцях виконання службових обов'язків. Якщо це необхідно з точки зору важливих інтересів державної служби, міністр може дозволити вживання алкоголю, продуктів харчування чи медичних препаратів із вмістом алкоголю;

д) під час виконання службових обов'язків проходити тест на наявність парів алкоголю у повітрі, що видихається, або проходити інше обстеження, яке проводиться за наказом керівника з метою виявлення в організмі співробітника поліції алкоголю чи інших речовин, що викликають звикання;

е) під час виконання службових обов'язків дотримуватися вимог щодо застосування засобів захисту та спеціального обладнання індивідуального захисту;

є) суворо дотримуватися вимог безпеки, пов'язаних із збереженням та використанням зброї, бойових засобів та іншого обладнання; дотримуватися правил протипожежної безпеки.

§ 141. Умови виконання службових обов'язків

(1) Керівник створює для офіцера поліції умови для належного та, наскільки це можливо, безпечного несення служби.

(2) Керівник зобов'язаний, перш за все:

а) довести до відома офіцерів поліції внутрішні правила та інформацію, необхідні для належного виконання служби,

б) приділяти увагу постійному навчанню офіцерів поліції,

с) організувати медичне обслуговування офіцерів поліції, забезпечувати приміщення і обладнання медичних закладів,

д) утримувати, обслуговувати та поліпшувати санітарно-гігієнічні засоби,

е) приділяти увагу зовнішньому вигляду, модифікації та удосконаленню робочих місць,

ф) організувати розміщення офіцерів поліції,

г) створити умови для задоволення культурних, розважальних і навчальних вимог та інтересів офіцерів поліції,

h) організувати харчування для офіцерів поліції всіх змін, відповідно до принципів здорового харчування, безпосередньо у приміщенні несення служби або поблизу нього. Він не має такого зобов'язання стосовно офіцерів поліції, яких відправлено у відрядження, та якщо це не визначено умовами несення служби,

i) організувати харчування відповідно до пункту h) з наданням офіцеру поліції гарячого основного блюда, включаючи відповідний напій, протягом однієї зміни у поліцейському закладі харчування, у відповідному закладі іншого роботодавця або

за допомогою юридичної чи фізичної особи, яка має право діяти в якості посередника при наданні послуг з харчування, які він забезпечує через юридичну чи фізичну особу, уповноважену на здійснення послуг харчування. З метою організації харчування, зміною вважається несення служби довше ніж чотири години. Якщо зміна триває більше ніж 11 годин, але не більше ніж 12 годин, керівник може організувати додатковий прийом гарячого блюда; однак для зміни, що триває більше ніж 12 годин, він зобов'язаний це зробити. Якщо зміна триває більше ніж 17 годин, керівник може організувати надання третього гарячого блюда,

ж) компенсувати харчування відповідно до пунктів h) та i) у розмірі 65% від вартості гарячого основного блюда, максимум до 65% грошового забезпечення, що надається на службове відрядження строком від 5 до 12 годин згідно зі спеціальним статутом, а також забезпечувати компенсації відповідно до спеціального статуту,

к) організувати обладнання місця для виконання обов'язків служби у нічні години аптечкою, включаючи забезпечення обладнанням для виклику невідкладної медичної допомоги.

(3) Керівник може забезпечити офіцеру поліції фінансову компенсацію тільки у розмірі, визначеному в пункті 2, буква j), якщо зобов'язання керівника щодо організації харчування для офіцера поліції виключено умовами несення служби або керівник може не організовувати харчування згідно з вимогами пункту 2, підпунктів h-j.

(4) У колективній угоді можливо

а) змінювати умови, згідно з якими керівник забезпечуватиме офіцера поліції харчуванням протягом періоду ускладнення умов служби,

б) збільшити кількість офіцерів поліції, для яких керівник організує харчування.

§ 147. Спеціальні умови для здійснення державної служби співробітниками поліції жіночої статі

Співробітниця поліції має право не виконувати службові обов'язки, які можуть нести у собі загрозу для її здоров'я чи організму;

(1) Співробітниця поліції, яка перебуває у стані вагітності, не може призначатися на посаду або виконувати певні службові обов'язки, які, за висновком медичної довідки, можуть загрожувати її власному здоров'ю чи здоров'ю майбутньої дитини; ця вимога продовжує діяти впродовж дев'яти місяців після народження дитини.

§ 160. Загальна відповідальність співробітника поліції

(1) Співробітник поліції несе перед службовим відомством відповідальність за шкоду, завдану відомству в результаті порушення своїх обов'язків під час здійснення державної служби або за обставин, безпосередньо пов'язаних із державною службою. Службове відомство зобов'язане у письмовій формі повідомити співробітника поліції про відповідальність за вчинені ним порушення та завдану шкоду, за винятком випадків, зазначених у §§ 164-165.

(2) Відповідальність співробітника поліції перед службовим відомством настає у випадках:

- а) завдання шкоди;
- б) порушення зобов'язань щодо здійснення державної служби та виконання службових завдань, або за обставин, безпосередньо пов'язаних із здійсненням державної служби або виконанням службових завдань;
- с) наявності причинного зв'язку між порушенням зобов'язань та завданням шкоди;
- д) неумисного порушення;
- е) наявності між співробітником поліції і відповідним відомством правових відносин, які існують не у зв'язку із здійсненням державної служби.

§ 173. Загальна відповідальність службового відомства

(1) Якщо у результаті порушення правових зобов'язань співробітником поліції завдано шкоди у зв'язку із здійсненням державної служби або через обставини, безпосередньо пов'язані із державною службою, відповідальність за це несе службове відомство.

(2) Службове відомство також несе перед співробітником поліції відповідальність за шкоду, завдану йому керівником у результаті порушення правових зобов'язань під час виконання службових завдань.

(3) Якщо під час здійснення службових дій здоров'ю співробітника поліції завдано шкоди з боку іншої особи, яка намагалася чинити спротив цим діям, постраждалий має право на відшкодування у розмірі, що вдвічі перевищує розмір завданої шкоди.

(4) Співробітник поліції має право на пропорційне відшкодування шкоди, завданої його здоров'ю у результаті дій іншої особи під час здійснення державної служби.

§ 189. Припинення служби

Служба припиняється у зв'язку із:

- а) достроковим припиненням випробувального терміну;
- б) звільненням зі служби;
- с) звільненням із займаної посади;
- д) позбавленням звання;
- е) завершенням проміжної державної служби;
- ф) смертю співробітника поліції;
- г) заборорою на здійснення функцій співробітника поліції.

Частина V

Досвід законодавчого регулювання діяльності Омбудсмена у збройних силах

ІРЛАНДІЯ

Закон № 36 2004 р. «Про Омбудсмена Сил Оборони»

ЗМІСТ

Розділи

1. Визначення.
2. Призначення Омбудсмена.
3. Винагорода та пенсія.
4. Функції Омбудсмена.
5. Винятки.
6. Подання скарги Омбудсмену.
7. Звітність.
8. Надання документів, інформації тощо.
9. Здійснення розслідувань.
10. Секретність інформації.
11. Комітет з контролю за розподілом державних коштів.
12. Комітети Парламенту.
13. Зміна Статті 114 Закону 1954 р.
14. Персонал.
15. Слідчі.
16. Облік та аудит.
17. Правила.
18. Витрати.
19. Коротка назва та введення в дію.

ПАРЛАМЕНТ ЦИМ ПОСТАНОВЛЯЄ:**Визначення**

1. – (1) У цьому Законі, якщо контекст не вимагає іншого:

«Закон 1954 р.» означає Закон про оборону 1954 р.;

«Закон 1980 р.» означає Закон про Омбудсмена 1980 р.;

«дія» означає:

(а) будь-яке діяння, здійснене, або будь-яке рішення, прийняте особою або від імені особи, згаданої в параграфі (а), (b) чи (с) Статті 6(1) або параграфі (а), (b) чи (с) Статті 6(2), або

(b) неспроможність особи або від імені особи, згаданої в параграфі (а), (b) чи (с) Статті 6(1) або параграфі (а), (b) чи (с) Статті 6(2), здійснити діяння або прийняти рішення, але не включає діяння або рішення, згадане в параграфі (а), або неспроможність здійснити діяння чи прийняти рішення, згадане в параграфі (b), що стосується або впливає на безпеку чи військову діяльність;

«державний службовець» має значення, передбачене Законом про регламентацію державної служби 1956 р., але у контексті Статей 4(7), 6(1)(с), 6(2)(с) та 9(2) згадка про державного службовця має тлумачитись як згадка про державного службовця, який працює або працював державним службовцем в Міністерстві оборони, і в контексті Статті 6 дія, вчинена таким державним службовцем або від його імені, стосується виконання адміністративних функцій таким державним службовцем в Міністерстві оборони;

«скаржник» означає особу, яка подає скаргу згідно зі Статтею 6;

«скарга» означає скаргу, подану відповідно до Статті 6;

«Сили оборони» означають постійні Сили оборони, згадані у Статті 19 Закону 1954 р., і резервні Сили оборони, згадані у Статті 20 Закону 1954 р.;

«функції» включають повноваження та обов'язки, а згадка про виконання функції включає, стосовно повноважень, згадку про здійснення повноваження;

«слідчий» має значення, передбачене Статтею 15;

«військова діяльність» означає:

(а) дійсну службу в значенні Статті 5 Закону 1954 р.,

(b) дійсну службу, як це передбачено у Статті 4(1) Закону про оборону (зі змінами) (№ 2) 1960 р.,

(с) вирішення оперативних завдань на морі, або

(а) надання допомоги цивільній владі;

«Міністр» означає Міністра оборони;

«Омбудсмен» означає особу, призначену Омбудсменом Сил оборони згідно зі Статтею 2(2);

«безпека» означає безпеку або оборону Держави;

«трибунал служби» має значення, передбачене Статтею 161 Закону 1954 р.

(2) У цьому Законі:

(а) згадка про Статтю – це згадка про Статті цього Закону, якщо не зазначено, що мається на увазі згадка про якийсь інший акт,

(б) згадка про пункт або параграф – це згадка про пункт або параграф положення, в якому міститься посилання, якщо не зазначено, що мається на увазі згадка про якийсь інше положення, та

(с) згадка про будь-який акт, якщо контекст не вимагає іншого, має тлумачитись як згадка про цей акт, змінений, адаптований чи подовжений будь-яким або відповідно до будь-якого наступного акту.

Призначення Омбудсмена

2. – (1) Запроваджується посада Омбудсмена Сил оборони, і особа, що посідає цю посаду, іменується Омбудсменом Сил оборони.

(2) Призначення особи Омбудсменом Сил оборони здійснюється Президентом за рекомендацією Уряду.

(3) За умови дотримання цього Закону, особа, призначена згідно з пунктом (2), обіймає посаду на таких умовах, які може визначити Міністр, за згодою Міністра фінансів.

(4) Особа, призначена Омбудсменом:

(а) може на власне прохання бути звільнена з посади Президентом,

(б) може бути усунена з посади Президентом, але не може бути усунена з посади інакше ніж через встановлене порушення, недієздатність або банкрутство, якщо є рекомендація Уряду про усунення, та

(с) має, якщо застосовується пункт (8), звільнити посаду по досягненні визначеного віку.

(5) За умови дотримання цієї статті, особа, призначена Омбудсменом, обіймає посаду на термін, який може бути визначено в документі про призначення, що не повинен перевищувати 7 років, і така особа може бути перепризначена на посаду на другий або наступний термін.

(6) Якщо особу, яка обіймає посаду Омбудсмена:

(а) призначають членом Верхньої палати Парламенту, або

(б) обирають членом будь-якої палати Парламенту чи Європейського парламенту, або

(с) вона вважається, згідно з Частиною XIII другого Додатку до Закону про вибори Європейського парламенту 1997 р., обраною до Європейського парламенту, або

(д) стає членом місцевого органу влади, ця особа після того припиняє обіймати посаду Омбудсмена.

(7) Особа, яка у даний час відповідно до Регламенту будь-якої палати Парламенту має право засідати там, або яка є членом Європейського парламенту чи місцевого органу влади, на час, коли вона має таке право або є таким членом, позбавляється права обіймати посаду Омбудсмена.

(8) Стосовно будь-якої особи, яка не є молодим фахівцем (у значенні Закону про пенсію державним службовцям (інші положення) 2004 р.), Міністр може, за згодою Міністра фінансів, визначати вік, у якому така особа має звільнити посаду згідно з пунктом (4)(с).

(9) Особа, яка обіймає посаду Омбудсмена, не може бути службовцем Сил оборони чи держслужбовцем.

Винагорода та пенсія

3. – (1) Особі, яка обіймає посаду Омбудсмена, виплачується така винагорода та покриття витрат, яку може періодично визначати Міністр за згодою Міністра фінансів.

(2) Міністр може, за згодою Міністра фінансів, розробити та запровадити, відповідно до своїх повноважень, схему чи схеми надання пенсійних виплат особам або для осіб, які залишили посаду Омбудсмена, як він вважає доцільним.

(3) Схема, згадана у пункті (2), має встановлювати час та умови виходу на пенсію для осіб, яким пенсійні виплати мають виплачуватись згідно із схемою, і для різних категорій осіб може встановлюватись різний час та умови.

(4) Міністр може у будь-який час, за згодою Міністра фінансів, розробити та запровадити схему чи схеми, змінюючи або скасовуючи схему відповідно до цієї статті.

(5) Ніякі пенсійні виплати не можуть надаватись Міністром і ніякі інші угоди не можуть укладатись Міністром для надання таких виплат особі або для особи, яка обіймає посаду Омбудсмена, інакше, ніж відповідно до схеми згідно з цією Статтею, або якщо Міністр, за згодою Міністра фінансів, санкціонує надання таких виплат, відповідно до такої санкції.

(6) Схема згідно з цією Статтею подається обом палатам Парламенту якнайшвидше після її розробки, а якщо будь-яка палата приймає рішення скасувати схему – впродовж 21 дня після того, як засідав Парламент, після того, як йому було подано схему, схема відповідно анулюється, але без втрати чинності всіх попередніх дій за нею.

(7) У разі виникнення суперечки щодо претензій будь-якої особи або суми будь-яких пенсійних виплат відповідно до схеми або схем згідно з цією статтею, про таку

суперечку доповідають Міністру, який передає її Міністру фінансів, чиє рішення є остаточним.

Функції Омбудсмена

(8) У цій Статті «пенсійні виплати» означають пенсію, винагороду або іншу виплату, що підлягає сплаті після відставки, виходу на пенсію або смерті.

4. – (1) Омбудсмен є незалежним у виконанні своїх функцій і має завжди враховувати оперативні вимоги Сил оборони.

(2) За умови дотримання цього Закону, Омбудсмен може розслідувати будь-яку дію, що є предметом скарги, поданої особою, яка постраждала від дії, якщо після попереднього вивчення питання Омбудсмен вважає, що:

(a) дія негативно вплинула або могла негативно вплинути на скаржника,

(b) дія була або могла бути:

(i) здійснена без належних повноважень,

(ii) здійснена без належних підстав,

(iii) результатом недбалості або необережності,

(iv) такою, що ґрунтується на помилковій або неповній інформації,

(v) неприпустимо дискримінаційною,

(vi) необґрунтованою, такою, що не враховує військової ситуації,

(vii) такою, що ґрунтується на небажаній адміністративній практиці, або

(viii) іншим чином суперечить принципам якісного або раціонального керівництва,

(c) дія не була наказом, виданим в ході військової діяльності, і

(d) у випадку служби в Силах оборони, питання навряд чи буде вирішено, і минув період у 28 днів відтоді, як було подано скаргу згідно із Статтею 114 Закону 1954 р.

(3) Омбудсмен може:

(a) вирішити не здійснювати розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, або

(b) припинити розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, якщо він вважає, що:

(i) скарга є дрібною або сутяжницькою,

(ii) скаржник недостатньо зацікавлений у справі,

(iii) були вжиті чи запропоновані задовільні заходи для виправлення, пом'якшення або зміни негативних наслідків дії для скаржника, або

(iv) скаржник не вжив належних заходів для задоволення претензій щодо предмету скарги або, якщо скаржник вжив такі заходи, йому не було відмовлено в задоволенні.

(4) Омбудсмен може бути не зобов'язаний розслідувати дію згідно з цим Законом, якщо він вважає, що її предмет розслідувався, розслідується або буде розслідуватися аналогічним чином в рамках іншого розслідування Омбудсменом згідно з цим Законом.

(5) Попереднє вивчення або розслідування Омбудсмена не впливає на чинність дії, що розслідується, або на будь-які повноваження чи обов'язки особи, яка вчинила дію, вживати подальших дій з будь-яких питань, що є предметом попереднього вивчення або розслідування.

(6) Визначаючи, чи ініціювати, продовжити або припинити розслідування згідно з цим Законом, Омбудсмен, дотримуючись положень цього Закону, діє на свій розсуд.

(7) Службовець Сил оборони:

(а) який подав скаргу Омбудсмену стосовно дії, вчиненої державним службовцем або від його імені, не має права у подальшому подавати скаргу з того самого питання Омбудсмену, призначеному відповідно до Закону 1980 р., або

(б) який подає скаргу Омбудсмену, призначеному відповідно до Закону 1980 р., у зв'язку з дією, вчиненою державним службовцем або від його імені, не має права у подальшому подавати скаргу з того самого питання Омбудсмену.

(8) Ніщо у пункті (2)(а) або Статті 6 не має тлумачитись як заборона розслідування Омбудсменом:

(а) дії, що є предметом скарги скаржника, яка, на думку Омбудсмена, вплинула або могла вплинути на скаржника не в його офіційній якості, або

(б) дії, що є предметом скарги скаржника, яка була або могла бути вчинена особою, яка діяла не в офіційній якості.

(9) Омбудсмен має надавати Міністру інформацію стосовно виконання його обов'язків, яку Міністр може періодично вимагати.

Винятки

5. – (1) Омбудсмен не може розслідувати будь-яку скаргу стосовно дії, згаданої у Статті 6(1) або 6(2):

(а) якщо це дія, у зв'язку з якою:

(i) скаржник ініціював судовий процес у будь-якому цивільному суді, і в процесі не було відмовлено через неповідомлення мотивів позову, або скаргу, прийняту цим судом, незалежно від того, було цей процес завершено чи ні іншим чином, або

(ii) скаржник має надане законом або згідно із законом право апеляції, арбітражу або перегляду в суді або судом Держави (крім апеляції, арбітражу або перегляду у зв'язку з рішенням суду),

(b) якщо дія була або є предметом розслідування відповідно до Статті 179 Закону 1954 р. або трибуналом служби і не є дією стосовно затримки або будь-яких інших питань організації таких розслідувань,

(c) якщо Омбудсмен погоджується, що ця дія стосується або впливає на безпеку чи військову діяльність,

(d) якщо це дія, що стосується:

(i) будь-якого питання умов найма в Силах оборони, включаючи будь-які питання, що стосуються обговорення та визначення ставок винагороди або платні, в рамках схеми примирення або арбітражу, згаданої у Статті 2(6) Закону про оборону (зі змінами) 1990 р., або

(ii) будь-якого питання організації, структури та розгортання Сил оборони,

(e) якщо це дія, що:

(i) стосується здійснення прав або повноважень, згаданих у Статті 13.6 Конституції, або скасування будь-якого покарання чи стягнення, накладеного підлеглим офіцером згідно із Статтею 179 Закону 1954 р., трибуналом служби або апеляційним судом військово-польового суду, або

(ii) стосується управління військовими тюрмами або місцями утримання під вартою службовців Сил оборони, позбавлених волі трибуналом служби або іншим чином,

(f) якщо відповідна скарга не була подана впродовж терміну, визначеного у Статті 6(3), або

(g) якщо дія вчинена до введення в дію цього Закону.

(2) Якщо Міністр з міркувань безпеки письмово вимагає це (і додає до вимоги письмову заяву, де викладені всі підстави для вимоги), Омбудсмен не розслідує або припиняє розслідувати дію, зазначену у вимозі.

(3) Якщо Омбудсмен отримує вимогу згідно з пунктом (2), він може звернутись до Високого суду з проханням зробити заяву, що це питання не є настільки серйозним, щоб виправдати таку вимогу.

(4) Якщо Високий суд погоджується, що це допустимо, він робить заяву, і Міністр має відкликати таку вимогу.

Скарга Омбудсмену

6. – (1) Дійсний службовець Сил оборони може, при дотриманні цього Закону, подати скаргу Омбудсмену стосовно дії, якщо вона вплинула на такого службовця і була вчинена з боку або від імені:

- (а) іншого дійсного службовця Сил оборони,
 - (б) колишнього службовця Сил оборони, коли він був дійсним службовцем Сил оборони, або
 - (с) державного службовця.
- (2) Колишній службовець Сил оборони може, за умови дотримання цього Закону, подати скаргу Омбудсмену стосовно дії, якщо вона вплинула на цього колишнього службовця і була вчинена, коли він був дійсним службовцем Сил оборони, з боку або від імені:
- (а) дійсного службовця Сил оборони,
 - (б) колишнього службовця Сил оборони, за той час, коли він був дійсним службовцем Сил оборони, або
 - (с) державного службовця.
- (3) Скаржник має подати скаргу, згадану у пунктах (1) та (2), не пізніше 12 місяців після:
- (а) дати відповідної дії, або
 - (б) дати, коли скаржнику стало відомо про дію, залежно від того, що сталося пізніше.

Звітність

7. – (1) Якщо після подання скарги Омбудсмен вирішить не проводити розслідування або припинити розслідування, він має повідомити скаржника та будь-яку особу, якої стосується скарга, письмово, зазначивши причини такого рішення.
- (2) Якщо Омбудсмен веде розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, він має надіслати письмовий звіт про розслідування:
- (а) Міністру та всім особам, яких стосується скарга, і
 - (б) будь-якій іншій особі, якій він вважає потрібним надіслати звіт.
- (3) Якщо після розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, Омбудсмен вважає, що ця дія негативно вплинула на скаржника, і дія підпадає під пункти (i) – (viii) Статті 4(2)(b), він може рекомендувати Міністру:
- (а) далі розглянути цю дію,
 - (б) вжити заходи або передбачені заходи для виправлення, пом'якшення або зміни негативних наслідків дії, або
 - (с) надати Омбудсмену підстави для вжиття заходів, і якщо Омбудсмен вважає належним це зробити, він може попросити Міністра повідомити його у визначений термін про відповідь на рекомендацію.

(4) Якщо Омбудсмен здійснює розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, він має повідомити скаржника про результати розслідування, рекомендацію (у разі її наявності), надану згідно з пунктом (3), та відповідь (у разі її наявності), надану Міністром.

(5) Якщо Омбудсмен вважає заходи, вжиті або запропоновані у відповідь на рекомендацію згідно з пунктом (3), незадовільними, Омбудсмен може, якщо він вважає доцільним, включити спеціальну доповідь про цей випадок до звіту відповідно до пункту (7).

(6) Омбудсмен не має права робити висновок або критикувати особу згідно з цією Статтею, не надавши такій особі можливість розглянути та пояснити висновок або критику Омбудсмену.

(7) Омбудсмен має якнайшвидше, але не пізніше ніж через 4 місяці по закінченні кожного року, забезпечити подання доповіді про виконання своїх функцій згідно із Законом кожній палаті Парламенту і може періодично надавати кожній палаті інші звіти стосовно цих функцій, як він вважає доцільним.

(8) Річна доповідь, згадана у пункті (7), має бути у такій формі і стосуватись таких питань, які Омбудсмен вважає належними або про які може розпорядитися Міністр.

(9) У контексті закону про дифамацію, будь-яке подібне оприлюднення, згадане далі, має бути абсолютно конфіденційним, а саме:

(a) оприлюднення будь-якого питання Омбудсменом при поданні доповіді будь-якій палаті Парламенту в контексті цього Закону, та

(b) оприлюднення Омбудсменом:

(i) особі, згаданій у пункті (1), повідомлення, надісланого цій особі відповідно до цього пункту,

(ii) особі, згаданій у пункті (2), заяви, надісланої цій особі відповідно до цього пункту,

(iii) Міністру – рекомендації, зробленої Міністру Омбудсменом відповідно до пункту (3), і

(iv) скаржнику – повідомлення, наданого скаржнику Омбудсменом згідно з пунктом (4).

Надання документів, інформації тощо

8. – (1) (a) При дотриманні параграфів (b) та (c), Омбудсмен може, з метою попереднього вивчення або розслідування згідно з цим Законом, вимагати від будь-якої особи, яка, на його думку, володіє інформацією або має у своєму розпорядженні документ, частину документа чи матеріали, що стосуються попереднього вивчення або розслідування, надати цей документ, частину документа чи матеріали Омбудсмену

і, де це доречно, може вимагати, щоб ця особа з'явилась до нього з цією метою і щоб особа виконувала вимоги.

(b) Параграф (a) не застосовується до інформації, документа, частини документа чи матеріали, що стосуються рішень та процедур Уряду або будь-якого комітету Уряду, і в контексті цього параграфа довідка, видана Генеральним секретарем Уряду, про те, що будь-яка інформація, документ, частина документа чи матеріали стосуються їх, є остаточною.

(c) Параграф (a) не застосовується до інформації, документа, частини документа чи матеріали, що стосуються будь-якого питання, пов'язаного з безпекою або військовою діяльністю, і в контексті цього параграфа довідка, видана Міністром за порадою Начальника штабу, про те, що будь-яка інформація, документ, частина документа чи матеріали стосуються його, є остаточною.

(2) За умови дотримання цього Закону, особа, якій спрямовано вимогу згідно з цією Статтею, має право на такий самий імунітет і привілеї, як і свідок у Високому суді.

(3) Особа не має права своїми діями або бездіяльністю заважати чи перешкоджати Омбудсмену виконувати свої функції або робити щось, що, якби Омбудсмен був судом, який має право притягати до відповідальності за зневагу до суду, було б зневагою до такого суду.

(4) Будь-яке зобов'язання щодо збереження секретності або інші обмеження щодо розкриття інформації, отриманої або наданої державному відомству або державному службовцю, які накладає Закон про державну таємницю 1963 р., не застосовуються до попереднього вивчення або розслідування Омбудсменом згідно з цим Законом, і, при дотриманні Статті 10(3), Держава не має права у зв'язку з будь-яким таким попереднім вивченням або розслідуванням на будь-які привілеї щодо надання документів або свідчень, як це дозволено законом у судовому процесі.

(5) Омбудсмен може, якщо він вважає належним, оплатити особі, постраждалій від дії, яку розслідує Омбудсмен, та будь-якій іншій особі, яка бере участь або надає інформацію для розслідування:

(a) суми витрат на проїзд та проживання, належним чином понесених нею, та

(b) платні у вигляді компенсації втрати їхнього часу,

сум, які, за згодою Міністра фінансів, можуть бути визначені Міністром.

(6) Заява або зізнання, зроблене особою в ході попереднього вивчення або розслідування згідно з цим Законом, не може прийматись як свідчення проти цієї особи в будь-якому кримінальному процесі.

(7) Ніщо в пункті (3) не повинно тлумачитись як прохання вжити будь-які дії, згадані у Статті 4(5) цього Закону.

(8) У цій Статті «Начальник штабу» має значення, передбачене Законом 1954 р.

Проведення розслідувань

9. – (1) Розслідування Омбудсменом згідно з цим Законом має провадитись непублічно.

(2) Якщо Омбудсмен пропонує провести розслідування дії, що є предметом скарги, згідно з цим Законом, він має надати Міністру, державному службовцю, будь-якому службовцю Сил оборони, особі, яка нібито вчинила чи дозволила дію або від чийого імені нібито було вчинено чи дозволено дію, і будь-якій іншій особі, яка, на думку Омбудсмена, може мати відношення до скарги, можливість пояснити цю дію та будь-які заяви, що містяться у скарзі.

(3) Процедура проведення розслідування має, при дотриманні всіх правил відповідно до пункту (5), бути такою, яку вважає належною Омбудсмен, враховуючи всі наявні обставини.

(4) Омбудсмен і будь-який слідчий мають право доступу до будь-якого військового об'єкту з метою попереднього вивчення або проведення розслідування згідно з цим Законом.

(5) Міністр може вводити правила, що визначають процедури, у т.ч. процедури повідомлення, що застосовуються до реалізації права доступу, згаданого у пункті (4), з метою попереднього вивчення або розслідування згідно з цим Законом.

Секретність інформації

10. – (1) Омбудсмен або співробітник апарату Омбудсмена (включаючи слідчого) не має права розголошувати будь-яку інформацію, документ, частину документа чи матеріали: отримані Омбудсменом або слідчим в ході або з метою попереднього вивчення або розслідування згідно з цим Законом інакше ніж з метою:

(а) попереднього вивчення або відповідного розслідування,

(б) роблячи, відповідно до цього Закону, будь-яку заяву, звіт або повідомлення про таке попереднє вивчення чи таке розслідування, або

(с) розгляду порушення згідно із Законом про державну таємницю 1963 р., нібито скоєного відносно інформації або документа, частини документа чи матеріалів, отриманих Омбудсменом або слідчим в силу цього Закону.

(2) Омбудсмена або співробітника апарату Омбудсмена (включаючи слідчого) не можна викликати для надання свідчень у будь-яких процесах, крім процесів, згаданих у пункті (1)(с), з питань, що стали йому відомими в ході попереднього вивчення або розслідування згідно з цим Законом.

(3) (а) Міністр може письмово інформувати Омбудсмена стосовно будь-якого документа, частини документа, інформації чи матеріалів, зазначених у повідомленні, або будь-якого класу документа, частини документа, інформації чи матеріалів, зазначених таким чином, про те, що, на думку Міністра, розкриття (не Омбудсмену

або співробітнику його апарату, включаючи слідчого) такого документа, частини документа, інформації чи матеріалів або документів, частини документів, інформації або матеріалів такого класу, через зазначені у повідомлення причини, зашкодило б суспільним інтересам або безпеці.

(b) Якщо надається повідомлення відповідно до цього пункту, ніщо у цьому Законі не повинне тлумачитись як дозвіл чи вимога до Омбудсмена повідомляти будь-якій особі або з будь-якою метою будь-який документ, частину документа, інформації чи матеріали: зазначені у повідомленні, або будь-який документ, частину документа, інформації чи матеріали: зазначеного класу.

(4) У разі надання повідомлення згідно з пунктом (3)(а), Омбудсмен або співробітник апарату Омбудсмена (включаючи слідчого) не має права розголошувати:

(а) документ, частину документа, інформацію чи матеріали, зазначені у повідомленні, або

(b) клас документа, частини документа, інформації чи матеріалів, зазначених у повідомленні,

будь-якій особі або з будь-якою метою, і ніщо у цьому Законі не має тлумачитись як дозвіл або вимога до Омбудсмена або співробітника апарату Омбудсмена (включаючи слідчого) розголошувати будь-якій особі або з будь-якою метою будь-що, згадане в параграфі (а) або (b).

Комітет з контролю за розподілом державних коштів

11. – (1) Омбудсмен має, коли цього вимагає Комітет нижньої палати Парламенту, створений згідно Регламенту нижньої палати Парламенту для вивчення та звітування нижній палаті Парламенту про рахунки виділених асигнувань та звіти фінансового інспектора та головного ревізора, давати свідчення цьому Комітету щодо:

(а) регулярності та правильності транзакцій, внесених або таких, що мають вноситись до будь-яких книг чи інших облікових записів, що підлягають аудиту з боку фінансового інспектора та головного ревізора, який Омбудсмен має готувати згідно цього Закону,

(b) економії та ефективності використання ресурсів Омбудсменом,

(c) систем, процедур та практик, задіяних Омбудсменом з метою оцінки ефективності роботи офісу Омбудсмена, та

(d) будь-яких питань, що впливають на Омбудсмена, згаданих у спеціальному звіті фінансового інспектора та головного ревізора згідно із Статтею 11(2) Закону про фінансового інспектора та головного ревізора (зі змінами) 1993 р. або в будь-якому іншому звіті фінансового інспектора та головного ревізора (наскільки він стосується питання, визначеного в параграфі (а), (b) або (c)), що подається нижній палаті Парламенту.

(2) При виконанні своїх обов'язків згідно з цією Статтею Омбудсмен не має права піддавати сумніву або висловлювати свою думку щодо якості політики Уряду чи міністра Уряду або цілей такої політики.

Комітети Парламенту

12. – (1) У цій Статті «комітет» означає комітет, призначений будь-якою палатою Парламенту або спільно обома палатами Парламенту (крім комітету, згаданого у Статті 11, Комітету з питань інтересів членів нижньої палати Парламенту або Комітету з питань інтересів членів Верхньої палати Парламенту), або підкомітет такого комітету.

(2) При дотриманні пункту (3), Омбудсмен має, на письмове прохання комітету, з'являтися у ньому, щоб звітувати про загальне керівництво офісом Омбудсмена.

(3) Омбудсмен не зобов'язаний звітувати перед комітетом з будь-якого питання, яке є, було або у майбутньому може бути предметом розгляду в суді або трибуналі Держави.

(4) Якщо Омбудсмен вважає, що питання, з якого його просять звітувати перед комітетом, є питанням, до якого застосовується пункт (3), він має поінформувати комітет про цю думку та її підстави, і, якщо інформація не надається комітету в час перебування там Омбудсмена, інформація надається письмово.

(5) Якщо Омбудсмен поінформував комітет про свою думку відповідно до пункту (4) і комітет не відкликав запит, згаданий у пункті (2), наскільки він стосується предмету такої думки –

(а) Омбудсмен може, не пізніше ніж через 21 день після інформації комітету про його рішення не робити цього, звернутись до Високого суду за спрощеною процедурою, щоб той вирішив, чи застосовується до цього питання пункт (3), або

(b) таке звернення може ініціювати від імені комітету голова комітету,

(c) і Високий суд може вирішити справу.

(6) До розгляду звернення згідно з пунктом (5) Омбудсмен не з'являється в комітеті, щоб звітувати з питання, що є предметом звернення.

(7) Якщо Високий суд визначить, що до відповідного питання застосовується пункт (3), комітет має відкликати запит, згаданий у пункті (2).

(8) Якщо Високий суд визначить, що пункт (3) не застосовується, Омбудсмен має з'явитись у комітеті, щоб звітувати з цього питання.

Зміна Статті 114 Закону 1954 р.

13. – Стаття 114 Закону 1954 р. змінюється:

(а) в пункті (1), шляхом заміни слів «Начальник штабу» на «Міністр»,

(b) в пункті (2), вилученням слів «який, якщо особа цього вимагає, має звітувати про предмет скарги Міністру», та

(с) додаванням після пункту (3) наступних пунктів:

«(3А) Начальник штабу має забезпечити письмове повідомлення про кожну скаргу з вимогою усунення шкоди згідно цієї Статті Міністру та Омбудсмену Сил оборони якнайшвидше після подання такої скарги.

(3В) Якщо Омбудсмен Сил оборони зробив письмове повідомлення у відповідності із Статтею 7 Закону про Омбудсмена (Сил оборони) 2004 р., що Статті 5(1)(с), Статті 5(1)(d)(ii), Статті 5(1)(e)(ii) або Статті 5(1)(g) Закону про Омбудсмена (Сил оборони) 2004 р. застосовуються до скарги, поданої згідно з цим Законом службовцем або особою, службовець або особа, залежно від ситуації, може подати таку скаргу Міністру для вирішення.

(3С) Міністр може запровадити правила стосовно способу подання повідомлення, згаданого у пункті (3А) цієї Статті, та звіту про таке повідомлення, і способу подання скарги згідно з пунктом (3В), і не обмежуючи загального характеру вищеведеного, ці правила можуть:

(а) визначати період або періоди, протягом яких мають подаватись такі звіти й розглядатись скарги, та

(б) визначати форму та зміст таких повідомлень, звітів і подань».

Персонал

14. – (1) Міністр може, за згодою Міністра фінансів, призначити таких і стільки осіб співробітниками апарату Омбудсмена, як він може періодично визначати.

(2) Співробітник апарату Омбудсмена є державним службовцем на державній службі Держави.

(3) Компетентним органом, у значенні Закону про комісарів державної служби 1956 р. та Закону про регламентацію державних служб 1956-1996 рр. у зв'язку з персоналом Омбудсмена, є Омбудсмен.

(4) Омбудсмен може делегувати будь-якому співробітнику апарату Омбудсмена будь-яку функцію Омбудсмена згідно з цим Законом, крім функцій, згаданих у Статтях 7(5), 7(7), 11 та 12.

(5) У цій Статті «державний службовець на державній службі Держави» означає особу, яка обіймає посаду на державній службі Держави.

Слідчі

15. – (1) Омбудсмен може призначити письмово, загалом або з будь-якого питання чи події, потрібну кількість співробітників апарату Омбудсмена слідчими стосовно всіх або будь-яких положень цього Закону, і призначені таким чином особи іменуються «слідчими».

(2) Кожному слідчому, призначеному згідно з цією Статтею, надається посвідчення про призначення слідчим, і при здійсненні будь-яких повноважень, наданих йому згідно з цією Статтею як слідчому, він має, якщо його запитає відповідна особа, надати посвідчення або його копію цій особі.

(3) Омбудсмен може відкликати призначення, здійснене відповідно до пункту (1).

(4) Слідчий може, з метою отримання будь-якої інформації, що може бути необхідною у зв'язку з предметом розслідування, та щоб дозволити Омбудсмену виконувати свої функції згідно з цим Законом, робити будь-що або все нижченаведене:

(а) у будь-який прийнятний час входити до будь-яких приміщень, у тому числі, при дотриманні правил згідно із Статтею 9(5), військових об'єктів, щодо яких він має обґрунтовані підстави вважати, що там провадиться або провадилась будь-яка діяльність, пов'язана зі скаргою, або що там зберігаються книги, записи чи інші документи, пов'язані зі скаргою, і обшукувати та оглядати приміщення й будь-які книги, записи чи інші документи у приміщеннях,

(б) вимагати від службовця Сил оборони або будь-якої іншої особи надати слідчому будь-які записи, і якщо інформація зберігається у незрозумілій формі – відтворити її у зрозумілій формі або надати йому таку інформацію, яку слідчий може обґрунтовано вимагати у зв'язку з будь-якими пунктами в цих записах,

(с) оглядати й робити копії або виписки з будь-яких записів, файлів, паперів чи електронних систем інформації на місці, включаючи, у випадку інформації у незрозумілій формі, копії або виписки з такої інформації у постійно зрозумілій формі,

(д) вимагати від будь-якої особи надати слідчому будь-яку інформацію, яку слідчий може обґрунтовано вимагати у зв'язку з попереднім вивченням або розслідуванням згідно з цим Законом,

(е) вимагати від будь-якої особи надати слідчому такі засоби та допомогу, в її компетенції, які обґрунтовано потрібні, щоб дозволити слідчому здійснювати будь-які повноваження, надані йому в силу або згідно з цим Законом, та

(ф) викликати у будь-який прийнятний час будь-яку особу, щоб надати слідчому будь-яку інформацію, яку той може обґрунтовано вимагати, та надати слідчому будь-які записи, що знаходяться у розпорядженні такої особи.

Облік та аудит

16. – (1) Омбудсмен має вести за формою, схваленою Міністром, за згодою Міністра фінансів, весь належний звичайний облік отриманих або витрачених ним коштів, включаючи рахунок прибутків та збитків і балансовий звіт, і, зокрема, має вести такі спеціальні рахунки, які періодично може наказати Міністр.

(2) Документи обліку, що зберігаються відповідно до цієї Статті, мають подаватися Омбудсменом не пізніше ніж через 3 місяці після закінчення фінансового року,

якого вони стосуються, фінансовому інспектору та головному ревізору для аудиту, і негайно після аудиту копія рахунку прибутків та збитків, балансового звіту та будь-які інші документи обліку, що зберігаються згідно з цією Статтею, як може наказати Міністр після консультації з Міністром фінансів, і копія звіту фінансового інспектора та головного ревізора щодо документів обліку надаються Міністру, який організує надання копій обом палатам Парламенту.

Правила

17. – Всі правила, розроблені згідно цього Закону, подаються обом палатам Парламенту якнайшвидше після їх розробки, а якщо будь-яка палата приймає рішення скасувати правила – впродовж 21 дня після того, як засідав Парламент, після того, як йому було подано правила, правила відповідно анулюються, але без втрати чинності всіх попередніх дій за ними.

Витрати

18. – Будь-які витрати, понесені Міністром при виконанні цього Закону, мають, наскільки дозволить Міністр фінансів, сплачуватись за рахунок коштів, виділених Парламентом.

Коротка назва та введення в дію

19. – (1) Цей Закон можна називати Законом про Омбудсмена (Сил оборони) 2004 р.

(2) Цей Закон набуває чинності в день чи дні, які Уряд може призначити наказом чи наказами, в цілому або стосовно конкретних завдань чи положень, та для різних цілей і різних положень можуть бути призначені різні дні.

КАНАДА

Міністерські директиви з питань діяльності Омбудсмена у Міністерстві національної оборони та Канадських Збройних силах

Тлумачення

1. Дані директиви не можуть бути розтлумачені в такий спосіб, що буде обмежувати компетенцію Міністра стосовно вимог або керівних принципів, які б він міг повідомити Омбудсмену щодо питань, пов'язаних з Міністерством національної оборони (МНО) та Канадськими Збройними силами (КЗС).

2. Проміжні заголовки, що містяться в цих директивах, включені для допомоги з упорядкування цих положень і не призначені для впливу на тлумачення статей або пунктів.

Повноваження та загальні обов'язки Омбудсмена

3.

i. Омбудсмен, від імені Міністра, повинен:

а. діяти в якості нейтрального та об'єктивного радника, посередника, слідчого й репортера з питань, пов'язаних з МНО і КЗС;

б. виступати прямим джерелом інформації, орієнтування та просвітництва, щоб спрямовувати людей до служб підтримки та обробки скарг, які вже існують на місцях при МНО і КЗС;

в. сприяти суттєвому та тривалому покращенню добробуту співробітників і військових при МНО та КЗС.

ii. Омбудсмен виконує свої обов'язки поза командною інстанцією та керівною структурою МНО та КЗС. Він підпорядковується безпосередньо Міністру національної оборони, якому він підзвітний.

iii. Якщо він отримує скаргу щодо способу обробки скарги чи скарг, шляхом використання або за допомогою існуючих механізмів, зазначених у пункті 13 (1), Омбудсмен може розглядати процес тільки для того, щоб переконатися в тому, що до особи чи осіб ставляться справедливо та неупереджено.

iv. Під час проведення розслідування відповідно до пункту (3) дії Омбудсмена не повинні заважати або перешкоджати органу, відповідальному за керування механізмом на місцях, у виконанні повноважень органу, передбаченого законодавством.

4. Омбудсмен

а. повинен проводити розслідування щодо будь-якої справи, яка є предметом письмового запиту від Міністра;

б. може, за власною ініціативою, проводити розслідування будь-яких питань, що пов'язані з МНО чи КЗС, відповідно до даних директив, після інформування про це Міністра.

5. Омбудсмен зобов'язаний дотримуватися будь-яких опублікованих загальних директив з питань політики від Міністра, в тому числі директив, які впливають на його діяльність.

6. Омбудсмен несе відповідальність за свої власні комунікаційні зв'язки та відносини із засобами масової інформації. Генеральний директор Служби зі зв'язків із громадськістю МНО повинен, за запитом Омбудсмена, мати час для надання допомоги в цьому відношенні.

Делегування повноважень

7. Омбудсмен може делегувати будь-якому члену свого штату будь-який із посадових обов'язків, функцій або повноважень, викладених у цих директивах, за винятком повноважень передачі функцій, а також повноважень або обов'язків подавати звіти відповідно до статті 38.

Персонал, представники та радники

8. Під час їх призначення, члени Канцелярії Омбудсмена повинні присягнути щодо нерозголошення таємниці.

9. Якщо не передбачено інше або якщо з контексту не випливає інше, положення цих директив щодо Омбудсмена застосовуються також до представника та штату Омбудсмена, що виконує посадові обов'язки чи здійснює повноваження від імені останнього.

10. З урахуванням положень щодо адміністративного персоналу, встановленого Міністром у рамках Канцелярії Омбудсмена, останній може залишити відділи технічних радників та спеціалістів, якщо, на його думку, це необхідно для належного ведення його діяльності.

Бюджет

11. Для бюджету Канцелярії Омбудсмена повинна бути виділена окрема стаття в бюджетних припущеннях МНО, що має бути викладено в річному звіті, підготовленому Омбудсменом відповідно до підпункту 38 (1) а).

Право на подання скарги

12. Наступні особи можуть безкоштовно подати скаргу прямо до Канцелярії Омбудсмена, якщо об'єкт скарги стосується безпосередньо:

- а. діючого або відставного військового КЗС;
- б. діючого або колишнього курсанта;
- в. співробітника або колишнього співробітника МНО;
- г. співробітника або колишнього співробітника фондів позабюджетних коштів КЗС;
- д. особи, яка подала заяву про вступ на військову службу;
- е. безпосередніх родичів осіб, зазначених у підпунктах а) – е);
- є. особи, яка, відповідно до законодавства чи угоди між Канадою та державою, в збройних силах якої він служить, прикомандирована в якості офіцера або рядового солдата до Канадських Збройних сил або відкомандирована з них.

Існуючі механізми

13.

і. Крім випадків, коли цього вимагають обставини, Омбудсмен не повинен розглядати будь-яку скаргу, подану особою, яка спочатку не скористалася у встановлений термін тим чи іншим існуючим механізмом, наданим в його розпорядження, а саме:

- а. процедура розгляду та задоволення скарг КЗС;
- б. порядок розгляду скарг державних службовців;
- в. Комітет з нагляду щодо діяльності в галузях розвідки та безпеки;
- г. процедура розгляду скарг відповідно до Частини IV Закону про національну оборону.

ii. Щоб визначити, чи вимагають того обставини відповідно до пункту (1), Омбудсмен повинен розглянути, чи

а. доступ до механізму розгляду скарг спричинить необґрунтовані труднощі для позивача;

б. зачіпає скарга питання системного характеру;

в. домовляються позивач і компетентний орган передати скаргу до Канцелярії Омбудсмена.

iii. Для цілей підпункту (1) б) порядок розгляду скарг державних службовців включає офіційну процедуру розгляду скарг і права на звернення відповідно до Закону про роботу на державній службі, права на скаргу та звернення відповідно до Закону про трудові відносини на державній службі, процедури розгляду та звернен-

ня, пов'язані з компенсацією збитків постраждалим, які отримали виробничі травми згідно із Законом про компенсацію збитків державним службовцям, і право на звернення до комітетів з контролю виконання планів стоматологічного та медичного обслуговування державних службовців.

Обмеження

14. Омбудсмен не повинен проводити розслідування щодо жодної скарги або питання, які стосуються:

а. судді військового трибуналу, військово-польового суду або дисциплінарного суду;

б. здійснення дискреційних повноважень щодо висування звинувачень через командні інстанції, Національну слідчу службу КЗС або керівника військової прокуратури;

в. питань, що відносяться до виключної компетенції Ради Казначейства як роботодавця та посередника відповідно до Закону про трудові відносини на державній службі;

г. дослідження діяльності в галузях іноземної радіорозвідки та безпеки інформаційних технологій, що проводяться Центром надійності зв'язку;

д. подій, що відбулися до 15 червня 1998 року, якщо Міністр не вважає, що в інтересах суспільства, а також в інтересах співробітників або військових МНО чи КЗС в цілому, щоб Омбудсмен розглянув це питання;

е. надання юридичних консультацій будь-якою особою, яка діє в якості юридичного консультанта для МНО або КЗС, співробітників МНО чи військових КЗС або Співдружності з будь-яких питань або процедур;

є. професійної поведінки та професійних стандартів, які підпадають під юрисдикцію колегії адвокатів провінції;

ж. військової поліції, що розглядається відповідно до Частини IV Закону.

15. Омбудсмен не повинен здійснювати посадові обов'язки військової поліції в ході розслідування будь-якої справи, в якій може порушуватися питання про злочинну діяльність.

16. Якщо предмет скарги, яку він розглядає, відноситься до Управління у справах ветеранів або Трибуналу у справах ветеранів (перегляд та оскарження), Омбудсмен повинен утриматися від розгляду скарги, яку краще передати в Управління у справах ветеранів. За необхідності, Омбудсмен повинен повідомити позивача про це рішення.

Задоволення і розгляд скарг

17. Омбудсмен повинен спробувати вирішити проблеми на рівні, на якому вони можуть бути вирішені найбільш ефективно, та дати рекомендації на найнижчому рівні прийняття рішень, на якому можливо внести зміни, які він вважає необхідними.

18.

i. Якщо він вважає, що він діє в інтересах суспільства, Омбудсмен може відмовитися від розгляду скарги або припинити роботу на будь-якому етапі процесу розгляду скарги.

ii. Для цілей пункту (1) Омбудсмен повинен враховувати наступні чинники:

а. легковажний або образливий характер скарги;

б. можливість того, що питання недостатньо близько стосується позивача;

в. дата скарги;

г. термін, що минув між моментом, коли позивач дізнався про ситуацію, яка призвела до скарги, та моментом, коли скарга була отримана Канцелярією Омбудсмена;

д. необхідність розумного та ефективного використання ресурсів Канцелярії Омбудсмена.

19.

i. Відповідно до статей 14 і 15 Омбудсмен може повідомити про скарги щодо зловживання чи затримки в питаннях виконання обов'язків у рамках:

а. кодексу військової дисципліни в компетентний орган, в тому числі начальника штабу оборони (НШО), Генеральному судді-адвокату, начальнику військової поліції чи в Комісію з розгляду скарг щодо військової поліції;

б. дисциплінарних методів на державній службі в компетентний орган, в тому числі заступнику Міністра.

ii. Компетентний орган повинен інформувати Омбудсмена про будь-які заходи, вжиті для усунення вищезгаданих зловживань чи затримки.

20.

i. Якщо розслідування виявляється необхідним для того, щоб Омбудсмен здійснивав свої повноваження у зв'язку з отриманою ним скаргою, Омбудсмен повинен провести поглиблений розгляд скарги.

ii. Омбудсмен повинен намагатися, при повній співпраці всіх сторін, завершити своє розслідування протягом шістдесяти днів з дати початку проведення робіт.

21.

i. Якщо у відношенні скарги Омбудсмен приходить до висновку, що проведення офіційного розслідування є необхідним і доцільним, в тому числі скликання Комісії

з розслідування відповідно до пункту 45 (1) Закону, він може передати справу до компетентного органу.

ii. Компетентний орган повинен:

а. повідомити про результати цього розслідування Омбудсмену, зокрема вжиті заходи, та знову відправити справу Омбудсмену, який повинен слідкувати, щоб їй було дано хід у такий спосіб, який він вважає доцільним відповідно до цих директив;

б. якщо він приймає рішення не проводити офіційне розслідування, він має повідомити Омбудсмену факти й мотиви, що обґрунтовують це рішення.

Військові підрозділи, розгорнуті за кордоном

22.

i. Якщо він проводить розслідування справи, що стосується операцій військового підрозділу, розгорнутого за кордоном, Омбудсмен повинен:

а. попередити командувача контингентом перед початком розслідування;

б. інформувати командувача контингентом або його представника про просування розслідування;

в. просити командувача контингентом або його представника про призначення офіцера зв'язку, який буде діяти від його імені та інформувати Омбудсмена про вплив, який розслідування може чинити на бойове завдання;

г. провести своє розслідування, роблячи все необхідне, щоб пом'якшити наслідки його впливу на боєздатність контингенту;

д. у разі необхідності, звертатися за консультацією до командувача контингентом або його представника щодо питань, порушених відповідно до підпункту г).

ii. Омбудсмен має відвідати театр військових дій, якщо існує серйозна і невідкладна потреба, що випливає з необхідності захисту військовослужбовців розгорнутих підрозділів.

iii. На НШО покладається обов'язок з оцінки серйозності та терміновості потреби, зазначеної в пункті (2), у світлі паралельних пріоритетів, у тому числі необхідність підтримки діяльності Омбудсмена, необхідність уникнення заходів, що впливають на черговість виконання оперативних завдань, і потреба забезпечення безпеки всіх членів персоналу.

iv. Розслідування Омбудсмена не повинні перешкоджати командувачам контингентом виконувати бойові завдання. Проте вони повинні бути достовірними, пристосованими до потреб і здійснюватися з незалежністю та професіоналізмом.

v. Якщо зобов'язання провести розслідування, не перешкоджаючи виконанню бойового завдання контингентом, створює проблеми, які не можуть бути виріше-

ні так, щоб задовольнити Омбудсмена та командувача контингентом, то останній може подати справу на розгляд НШО для отримання директив.

ві. Пункти (1)-(5) застосовуються до будь-якого розслідування Омбудсмена щодо діяльності військового підрозділу, розгорнутого в рамках операцій, що проводяться в Канаді, за винятком того, що будь-яка згадка про командувача контингентом швидше за все стосуватиметься командувача загальновійськовим з'єднанням.

Злочинна дія або порушення кодексу військової дисципліни

23.

і. Якщо в будь-який момент під час розгляду скарги Омбудсмен констатує, що існують докази того:

а. що працівник або військовий скоїв злочин або порушив кодекс військової дисципліни, Омбудсмен може повідомити про це начальнику військової поліції;

б. що особа, яка не підпадає під виконання кодексу військової дисципліни, скоїла злочинне діяння, Омбудсмен може повідомити про це в компетентний орган.

іі. Якщо Омбудсмен розслідує справу, пов'язану з розслідуванням, що проводиться військовою поліцією з приводу передбачуваного правопорушення в рамках Кримінального кодексу або кодексу військової дисципліни, то начальник військової поліції армії має перевагу, коли йдеться про допит свідків.

Доступ і конфіденційність

24.

і. Омбудсмену може бути відмовлено в доступі до інформації з міркувань безпеки, відповідно до безпекової політики Уряду.

іі. Омбудсмену може бути відмовлено в доступі до об'єктів, співробітників, військових або інформації тільки протягом того часу, коли цей захід *обґрунтовується* оперативними потребами.

ііі. Якщо особа відмовляє Омбудсмену у наданні дозволу на доступ до об'єктів, співробітників, військових або інформації, оскільки на заваді стоять юридичні вигоди або переконливі пріоритети, коли йдеться про військові операції чи безпеку, Омбудсмен може вимагати, щоб причини цієї відмови були розглянуті компетентним органом:

а. або до рівня НШО, коли відмова *обґрунтовується* оперативними потребами;

б. або до рівня НШО чи заступника Міністра, коли відмова пов'язана з потребами в галузі безпеки.

іv. Якщо Омбудсмен не задоволений поясненнями, наданими компетентним органом для *обґрунтування* відмови у наданні йому дозволу на доступ до об'єктів,

співробітників, військових або інформації, Омбудсмен може, попередньо повідомивши Міністра, надати звіт відповідно до статті 38, щоб довести до відома свою стурбованість з приводу того, що йому було відмовлено в доступі.

25.

i. Доступ Омбудсмена до документа, справи або члена персоналу повинен надаватися в рамках привілеїв, передбачених законодавством, політикою, та привілеїв, викладених у Додатку 1 до цього документу.

ii. Документи, справи та інформація, отримані Омбудсменом, повинні бути оброблені відповідно до привілеїв, передбачених законодавством і політикою, положення яких викладені в Додатку 2 до цього документу.

26. Комунікаційні зв'язки між Омбудсменом і особою не підпадають під дію обмежень, об'єктом яких ця особа може бути, якщо йдеться про відправку листів, документів або предметів листування, а також про можливість отримання або здійснення телефонних дзвінків.

27.

i. Канцелярія Омбудсмена повинна здійснювати свою діяльність в умовах цілкомовної безпеки та конфіденційності, щоб захистити інформацію, отриману в ході проведення своєї діяльності.

ii. За винятком тих випадків, коли законодавство дозволяє,

а. жодне повідомлення або інформація будь-якого роду не повинні бути розголошені Омбудсменом, якщо тільки він не вважає, що це необхідно для проведення розслідування чи подання звіту, або з будь-якої іншої законної причини, відповідно до цих директив;

б. будь-яке спілкування між Омбудсменом і будь-якою особою, що має відношення до роботи або виконання обов'язків Омбудсмена, є приватним і конфіденційним.

Сприяння Омбудсмену

28.

i. Як соціальний інститут, на всіх рівнях прийняття рішень, МНО та КЗС повинні забезпечити Омбудсмену та його персоналу всіляку підтримку, допомогу та співпрацю, необхідну для проведення роботи Омбудсмена та виконання ним своїх обов'язків, відповідно до законодавства та згідно з оперативними потребам і вимогами з техніки безпеки.

ii. Співробітники та військові повинні полегшувати роботу Омбудсменові, якщо тільки через юридичні вимоги або переконливі пріоритети щодо військових операцій чи безпеки не прийнято іншого рішення.

iii. Відповідно до цієї статті повне співробітництво з Омбудсменом і полегшення його роботи означає забезпечення йому, протягом розумного строку та з урахуванням обставин, в тому числі юридичних вимог або відповідних пріоритетів щодо безпеки чи проведення військових операцій:

- а. прямого доступу до співробітників і військових, а також об'єктів;
- б. інформацію;
- в. зразками документів або іншим.

iv. Якщо неможливо задовольнити запит про надання інформації або допомоги, поданий Омбудсменом, підзвітна особа повинна повідомити про це начальника управління, керівника групи або керівника вищої ланки, залежно від конкретного випадку, в розумні строки та з урахуванням обставин.

v. Співробітник або військовий, який отримує запит безпосередньо від Омбудсмена, може звернутися за порадою до свого командира або керівника протягом розумного строку, з урахуванням обставин, таким чином, щоб незаконно не затримувати просування роботи Омбудсмена або виконання його обов'язків у зв'язку з розглядом справи

29. За умови, що операційні потреби це дозволяють, і якщо Омбудсмен надсилає запит про це, МНО та КЗС повинні надати в розпорядження Омбудсмена персонал, щоб Омбудсмен мав доступ до спеціальних даних або мав особливі повноваження, необхідні для його роботи.

i. Військова поліція повинна, якщо Омбудсмен надсилає їй запит, надати йому копії документів та інформацію щодо розслідування, яке було проведено або проводиться військовою поліцією стосовно справи, в одному з наступних випадків:

- а. слідство завершено;

б. при наданні Омбудсмену дозволу мати доступ до цих документів немає ризику зашкодити просуванню ходу розслідування чи поставити його під загрозу.

ii. Якщо запит щодо доступу до документів або інформації відхилено, начальник військової поліції повинен надати Омбудсмену звіт із поясненням, чому цей запит щодо доступу буде перешкоджати або ставити під загрозу розслідування.

Відмова або відсутність допомоги Омбудсмену

31.

i. Співробітники чи військові не мають права свідомо, без законної причини:

а. відмовити або не задовольнити будь-який законний запит, поданий Омбудсменом щодо підтримки у проведенні його роботи чи виконанні його обов'язків;

б. робити неправдиві заяви або намагатися ввести в оману Омбудсмена щодо проведення його роботи або виконання його обов'язків;

в. не пересилати відразу до Канцелярії Омбудсмена, не відкривши та не прочитавши, будь-яке повідомлення, адресоване безпосередньо Омбудсменові, особою:

i. яка мешкає на базі, де проживає ескадра або проходить підготовка КЗС, що була розгорнута КЗС, або яка є членом її сім'ї;

ii. яка затримана, ув'язнена або госпіталізована;

г. не пересилати негайно, не відкривши та не прочитавши, повідомлення, які Омбудсмен адресує особі, зазначеній у підпункті в);

д. перехоплювати електронним або іншим шляхом комунікацію між Омбудсменом і будь-якою особою, що має відношення до здійснення посадових обов'язків або повноважень Омбудсмена;

е. отримувати дані внутрішньої та зовнішньої комунікації з Канцелярії Омбудсмена або повідомлення, адресовані останньому;

є. отримувати доступ до електронного обладнання та введення в запам'ятовуючий пристрій даних, що мають відношення до проведення роботи чи виконання обов'язків Омбудсмена і які не входять до числа обладнання, наданого МНО або КЗС до Канцелярії Омбудсмена;

ж. вживати заходів для порушення конфіденційності комунікацій Омбудсмена або інформації, якою він володіє;

i. виявляти дискримінацію щодо особи, застосовувати аналогічні заходи проти неї, намагатися заподіяти їй шкоду чи накласти на неї санкції, оскільки вона правомірно подала Омбудсмену скаргу або законно співпрацювала з Омбудсменом під час виконання ним роботи або обов'язків;

з. давати коментарі, які будь-яка розумна особа визнає такими, що можуть поставити під загрозу проведення дослідження чи розслідування Омбудсмена або завадити проведенню чесного розслідування або дослідження.

ii. Будь-яке порушення положень пункту (1) буде розглядатися як таке, що зашкодило або завадило проведенню роботи або виконанню обов'язків Омбудсмена.

32.

i. Якщо Омбудсмен вважає, що співробітник або військовий відмовився допомогти йому у проведенні його роботи чи в повній мірі співпрацювати з ним або ж намагався зашкодити чи завадити йому будь-яким іншим способом у проведенні його роботи чи здійсненні його обов'язкових функцій, Омбудсмен повинен прозвітувати про це перед представником відповідального органу, якому підзвітна ця особа, будь то заступник Міністра, НШО або начальник військової поліції. Омбудсмен може давати будь-які рекомендації по цій справі, які він вважатиме за доцільне.

ii. Орган, згаданий у пункті (1), якому Омбудсмен повинен прозвітувати, зобов'язаний повідомити йому заходи, які були або будуть вжиті як реакція на цю ситуацію, в тому числі причини вжиття таких заходів, в разі необхідності, або при-

чини прийняття рішення не вживати таких заходів, якщо вони не будуть визнані необхідними.

iii. Якщо звіт, зроблений Омбудсменом відповідно до даної Статті, змушує людину або організацію провести розслідування, вона повинна надати Омбудсменові звіт щодо розслідування та причини надання рекомендацій, прийняття рішень чи вжиття заходів в результаті цього розслідування.

33. Якщо, в рамках справи, Омбудсмен вважає, що його слідчі повноваження були значно скорочені і що він не отримав підтримку з боку МНО або КЗС, або що до нього ставилися неналежним чином, і це завадило йому виконати свої повноваження відносно цієї справи, Омбудсмен має право:

а. представити Міністру доповідь щодо даного питання;

б. опублікувати доповідь з цього питання відповідно до підпункту 24 (2) б), якщо він вважає, що це в інтересах суспільства, а також з огляду на необхідність підтримувати атмосферу поваги та співпраці по відношенню до Омбудсмена й запобігання повторенню подібних інцидентів.

Інформація для позивачів та інших сторін

34. З приводу кожної справи, якою він займається, Омбудсмен повинен інформувати позивача та інші сторони про хід роботи та про результати розгляду скарги, і він має здійснити це, в той спосіб і термін, який вважає за доцільне. Крім того, Омбудсмен повинен надати позивачу та іншим сторонам екземпляри висновків або рекомендацій, які він зробив по цій справі, супроводжуючи їх будь-якими коментарями, які він вважає доцільними.

35.

i. Якщо він підготував, відповідно до статті 36, звіт, що містить негативні коментарі, що стосуються співробітника або військового, Омбудсмен повинен повідомити цю особу про характер коментарів, які він пропонує на розгляд, і дати йому чотирнадцять днів, щоб відповісти, представивши свої міркування.

ii. Якщо особа, згадана в коментарях Омбудсмена, не в змозі представити свої міркування протягом чотирнадцяти днів відповідно до пункту (1) і якщо вона вважає, що в інтересах суспільства зробити це, то Омбудсмен може продовжити цей термін, якщо особа надсилає відповідний запит.

iii. Будь-яке пояснення, надане відповідно до пункту (1), укладається у письмовій формі, якщо тільки Омбудсмен не дозволяє особі викласти свої зауваження в усній формі, якщо він вважає це за доцільне, враховуючи обставини.

iv. Омбудсмен повинен прикріпляти до звітів, підготовлених відповідно до статті 36, копію будь-якого письмового пояснення, яке було йому надане.

Доповіді в компетентні органи

36. Омбудсмен повинен подати до компетентного органу МНО або КЗС звіт з викладом його рекомендацій, міркувань і мотивувань, якщо в кінці свого розслідування, він вважає, що:

- а. ця справа має бути доведена до відома компетентного органу МНО або КЗС;
- б. упущення повинно бути виправлено;
- в. рішення чи рекомендація повинні бути скасовані або змінені;
- г. закон, політичний аспект або практика, на яких засновується рішення, рекомендація, дія або бездіяльність, повинні бути переглянуті;
- д. причини рішення або рекомендації повинні бути пояснені;
- е. наслідки затримки мають бути виправлені;
- є. інші заходи повинні бути вжиті для істотного та тривалого покращення добробуту співробітників і військових.

37.

i. Орган, який отримує звіт, поданий відповідно до статті 36, повинен повідомити Омбудсмену протягом розумного строку про всі заходи, що були вжиті чи плануються у відповідь на звіт, у тому числі причини, з яких рекомендації не були виконані.

ii. Якщо заходи, запропоновані компетентним органом МНО або КЗС у відповідь на звіт, є недостатніми чи якщо жодної відповіді не отримано, то Омбудсмен може надіслати копію свого звіту заступнику Міністра або начальнику штабу оборони, залежно від обставин. У такому разі заступник Міністра або НШО повинен повідомити Омбудсмену протягом розумного строку про всі заходи, що були вжиті чи плануються у відповідь на звіт, в тому числі причини, з яких рекомендації не були виконані.

iii. Якщо заходи, запропоновані заступником Міністра або начальником штабу оборони у відповідь на звіт, є недостатніми чи якщо жодної відповіді не отримано, то Омбудсмен може надіслати копію свого звіту Міністру.

iv. Якщо заступник Міністра або начальник штабу оборони безпосередньо мають відношення до питань, які розглядаються у звіті Омбудсмена, останній якнайшвидше повинен донести цю справу безпосередньо до відома Міністра, а не відправляти копію свого звіту заступнику Міністра або начальнику штабу оборони, як це передбачено в пункті (2).

Річний звіт та інші звіти

38.

i. Омбудсмен:

а. повинен представляти Міністру:

i. звіт про діяльність Канцелярії, щорічно та в будь-який інший момент, за вимогою,

ii. звіти, що описують заходи, вжиті у відповідь на рекомендації, надані Канцелярією Омбудсмена, за запитом;

б. може публікувати звіти про будь-яке розслідування або питання в рамках його повноважень, якщо він вважає, що це в інтересах суспільства.

ii. Омбудсмен зобов'язаний:

а. опублікувати звіт відповідно до підпункту (1) а) по закінченні 60 днів після його представлення Міністру;

б. представити Міністру звіт, опублікований відповідно до підпункту (1) б), і може опублікувати звіт по закінченні 28 днів після його представлення Міністру, якщо Омбудсмен вважає, що це в інтересах суспільства.

iii. Ніхто, крім Омбудсмена, не може змінити звіт, про який йдеться в пункті (2), якщо це не є необхідним для задоволення вимог Закону про захист персональних даних.

Консультативний комітет Омбудсмена

39.

i. Протягом шести місяців після вступу в силу цих директив, Омбудсмен повинен створити консультативний комітет Омбудсмена.

ii. Склад комітету буде визначатися Омбудсменом згідно зі списком кандидатів, затверджених Міністром, таким чином, щоб широко представити персонал МНО та КЗС.

iii. Комітет повинен регулярно збиратися, щоб представити Омбудсменові міркування з питань, що стосуються МНО та КЗС або які мають відношення до діяльності Канцелярії Омбудсмена.

Артур С. Еглтон

Міністр національної оборони

1998 р.

НІМЕЧЧИНА

Закон про Уповноваженого Бундестагу Німеччини у справах військовослужбовців (Закон до ст. 45 b Основного закону* – Закон про Уповноваженого у справах військовослужбовців)

§ 1. Конституційно-правове положення; завдання

(1) Уповноважений у справах військовослужбовців виконує свої обов'язки в якості допоміжного органу Бундестагу під час здійснення парламентського контролю.

(2) Уповноважений у справах військовослужбовців береться за розгляд конкретних справ за вказівкою Бундестагу або Комітету з питань оборони. Вказівка може бути дана лише в тому разі, якщо ця справа не є предметом обговорення Комітету з питань оборони. Уповноважений у справах військовослужбовців може клопотати перед комітетом про отримання вказівки щодо розгляду певних справ.

(3) Уповноважений у справах військовослужбовців починає діяти за належним розсудом на підставі власного рішення, якщо під час здійснення свого права згідно із § 3 п. 4 з повідомлень депутатів Бундестагу, з поданих відповідно до § 7 заяв або іншим чином йому стане відомо про обставини, що дозволяють зробити висновок про порушення основних прав військовослужбовців або принципів внутрішнього керівництва військами. Уповноважений у справах військовослужбовців розпочинає дії згідно з пропозицією 1, якщо ця справа вже стала предметом обговорення Комітету з питань оборони.

§ 2. Підзвітність

(1) Уповноважений у справах військовослужбовців подає письмовий звіт за календарний рік (річний звіт).

(2) Він може у будь-який час подати Бундестагу або Комітету з питань оборони звіти з окремих питань.

(3) Якщо Уповноважений у справах військовослужбовців діє за вказівкою, то на вимогу він має подати окремий звіт про результати перевірки.

21 *Стаття 45 b [Уповноважений у справах військовослужбовців]. Для захисту основних прав і як допоміжний орган Бундестагу при здійсненні парламентського контролю призначається уповноважений Бундестагу у справах військовослужбовців. Подробиці регулюються федеральним законом.*

§ 3. Службові повноваження

Для виконання покладених на нього завдань Уповноважений у справах військовослужбовців повинен мати такі повноваження:

1. Він може вимагати від федерального Міністра оборони та усіх підлеглих йому інстанцій та осіб надання інформації та можливості ознайомитися зі справами. Відмовляти в цих правах йому можна лише в тому разі, якщо це необхідно з вагомих причин у зв'язку з режимом секретності. Рішення про відмову приймає федеральний Міністр оборони особисто або його постійний заступник за посадою; він повинен обґрунтувати відмову перед Комітетом з питань оборони. На підставі вказівки відповідно до абзацу 2 § 1 та при поданні заяви, в основі якої лежать порушені інтереси заявника, Уповноважений у справах військовослужбовців має право заслуховувати заявника, а також свідків та експертів. Їм виплачується компенсація у відповідності з Законом про компенсації, що виплачується свідкам та експертам.

2. Він може надавати відповідним інстанціям можливість урегулювання справи.

3. Він може передавати матеріали інстанції, відповідальній за порушення кримінальної чи дисциплінарної справи.

4. Він може у будь-який час, без попереднього попередження, відвідувати всі військові частини і підрозділи, штаби, службові інстанції бундесверу та їх об'єкти. Це право має виключно Уповноважений у справах військовослужбовців особисто. Пропозиції 2 і 3 п. 1 застосовуються відповідно.

5. Він може просити у федерального Міністра оборони надання узагальнюючих звітів щодо здійснення дисциплінарної влади у збройних силах, а у відповідних федеральних і земельних органів виконавчої влади – статистичних звітів про здійснення кримінального судочинства в частині, що стосується збройних сил або їх військовослужбовців.

6. Він може бути присутнім на судових розглядах у кримінальних чи дисциплінарних справах, у тому числі й на закритих засіданнях. Він має право на ознайомлення з матеріалами у тому самому обсязі, що й представник обвинувачення і представник інстанції, що порушила справу. Повноваження згідно з пропозицією 1 йому надаються також у процесах з розгляду клопотань і скарг відповідно до Дисциплінарного статуту бундесверу та Положення про скарги і заяви військовослужбовців перед військово-дисциплінарними судами, а також у процесах, що провадяться в судах адміністративного судочинства і які пов'язані із сферою його діяльності. По цих справах він має таке саме право на ознайомлення з матеріалами, як і будь-який інший учасник процесу.

§ 4. Міжвідомча допомога

Суди та адміністративні відомства Федерації, земель та громад зобов'язані надавати Уповноваженому у справах військовослужбовців необхідну міжвідомчу допомогу під час його роботи із збору відомостей.

§ 5. Загальні директиви; незалежність від вказівок

(1) Бундестаг і Комітет з питань оборони можуть видавати спільні директиви щодо роботи Уповноваженого у справах військовослужбовців.

(2) Уповноважений у справах військовослужбовців не зв'язаний вказівками, за винятком абзацу 2 § 1.

§ 6. Обов'язок присутності

Бундестаг і Комітет з питань оборони у будь-який час можуть вимагати присутності Уповноваженого у справах військовослужбовців.

§ 7. Право військовослужбовців на подання заяв і скарг

Кожний військовослужбовець має право, минаючи службові інстанції, індивідуально звертатися до Уповноваженого у справах військовослужбовців. Внаслідок факту звернення до Уповноваженого у справах військовослужбовців військовослужбовець не може піддаватися службовим покаранням або бути ущемленим.

§ 8. Анонімні заяви

Анонімні заяви не розглядаються.

§ 9. Конфіденційність заяв

Якщо Уповноважений у справах військовослужбовців почне діяти на підставі заяви, то оприлюднення факту подання заяви і прізвища заявника здійснюється на його розсуд. Він повинен відмовитися від оприлюднення, якщо заявник цього бажає і жодні правові обов'язки не суперечать виконанню цього бажання.

§ 10. Обов'язок щодо збереження таємниці

(1) Уповноважений у справах військовослужбовців і після закінчення перебування на своїй посаді зобов'язаний зберігати в таємниці питання, з якими він ознайомився під час виконання своєї посади. Це не стосується повідомлень в рамках службового листування або фактів, що є загальновідомими, або за своїм значенням не вимагають збереження таємниці.

(2) З таких питань Уповноважений у справах військовослужбовців не має права давати судові і позасудові покази чи робити заяви без дозволу на це і тоді, коли він уже перебуває на посаді. Дозвіл надає президент Бундестагу за погодженням з Комітетом з питань оборони.

(3) Дозвіл на дачу показів в якості свідка може бути наданий лише в тому разі, якщо це висловлювання зможе завдати шкоди благу Федерації або одній з федеральних земель Німеччини і поставити під серйозну загрозу або значно ускладнити виконання державних завдань.

(4) Незмінний залишається обґрунтований законом обов'язок заявляти про злочини та у разі загрози вільному демократичному ладу виступати за його збереження.

§ 11. (скасовано)

§ 12. Обов'язок щодо надання інформації федеральними і земельними відомствами

Федеральні і земельні органи юстиції й управління зобов'язані інформувати Уповноваженого у справах військовослужбовців про порушення справи або висунення державного обвинувачення у кримінальному процесі, розпорядженні про проведення розслідування в рамках дисциплінарного провадження та результати провадження у справі, якщо Уповноваженим у справах військовослужбовців справи були передані цим органам.

§ 13. Вибори уповноваженого у справах військовослужбовців

Уповноважений у справах військовослужбовців обирається Бундестагом у ході таємного голосування більшістю голосів його депутатів. Право на висунання кандидатів мають Комітет з питань оборони, фракції і така кількість депутатів, що відповідає чисельності фракції згідно з регламентом. Дебати не проводяться.

§ 14. Право бути обраним; строк перебування на посаді; заборона працювати за іншою професією; присяга; звільнення від призову на військову службу

(1) Уповноваженим у справах військовослужбовців може бути обраний (обрана) будь-який (будь-яка) німець (німкеня), який (яка) має виборче право у Бундестагу і досяг (досягла) 35-річного віку.

(2) Уповноважений у справах військовослужбовців виконує свою посаду протягом п'ятирічного періоду. Повторне обрання є допустимим.

(3) Уповноваженому у справах військовослужбовців не дозволяється обіймати іншу оплачувану платнею посаду, займатися промисловою чи професійною діяльністю, входити до складу керівництва або наглядової ради підприємства, що прагне отримати прибутки, а також уряду чи іншого законодавчого органу Федерації або землі.

(4) При вступі на посаду Уповноважений у справах військовослужбовців складає Бундестагу присягу, передбачену Статтею 56 Основного закону.

(5) На термін перебування на посаді Уповноважений у справах військовослужбовців звільняється від призову на військову службу.

§ 15. Правовий статус Уповноваженого у справах військовослужбовців; початок і припинення посадових відносин

(1) Згідно з цим законом Уповноважений у справах військовослужбовців перебуває у публічно-правових посадових відносинах. Президент Бундестагу призначає обрану особу на цю посаду.

(2) Посадові відносини починаються з моменту вручення документу про призначення або, якщо присягу було складено раніше (абзац 4 § 14), з моменту приведення до присяги.

(3) Посадові відносини закінчуються, за винятком випадків закінчення терміну перебування на посаді відповідно до абзацу 2 § 14 або смерті, 1) відкликанням, 2) звільненням з посади за власним бажанням.

(4) За клопотанням Комітету з питань оборони Бундестаг може доручити своєму президенту відкликати Уповноваженого у справах військовослужбовців. Таке рішення вимагає згоди більшості депутатів Бундестагу.

(5) Уповноважений у справах військовослужбовців у будь-який час може просити про звільнення від посади. Президент Бундестагу виносить рішення щодо звільнення.

§ 16. Місцезнаходження відомства Уповноваженого у справах військовослужбовців; відповідальна посадова особа; співробітники; бюджет

(1) Місце роботи Уповноваженого у справах військовослужбовців знаходиться при Бундестагу.

(2) Уповноваженому у справах військовослужбовців сприяє відповідальна посадова особа. Для виконання завдань Уповноваженому у справах військовослужбовців виділяються й інші співробітники. Чиновники при Уповноваженому у справах військовослужбовців є чиновниками Бундестагу відповідно до § 176 Закону про положення федеральних чиновників в редакції, опублікованій 3 січня 1977 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 1, 795, 842); останню зміну зроблено § 27 Закону від 26 червня 1981 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 553). Уповноважений у справах військовослужбовців є начальником виділених йому співробітників.

(3) Співробітники та матеріальні засоби, що надаються Уповноваженому у справах військовослужбовців для виконання своїх завдань, повинні відображатися в окремій статті бюджету Бундестагу.

§ 17. Заміщення уповноваженого у справах військовослужбовців

(1) У разі відсутності Уповноваженого у справах військовослужбовців і на час після закінчення посадових відносин Уповноваженого у справах військовослужбовців і до початку посадових відносин його наступника відповідальна посадова особа представляє права Уповноваженого у справах військовослужбовців, за винятком права згідно із п. 4 § 3. Абзац 2 § 5 застосовується відповідно.

(2) Якщо Уповноважений у справах військовослужбовців з певних причин не може виконувати свою посаду протягом тримісячного періоду і більше, та якщо після закінчення посадових відносин Уповноваженого у справах військовослужбовців минуло більше ніж три місяці, а посадові відносини наступника ще не розпочалися,

то Комітет з питань оборони може уповноважити відповідальна посадова особа реалізовувати право, що випливає з п. 4 § 3.

§ 18. Посадовий оклад; пенсійне забезпечення

(1) Уповноважений у справах військовослужбовців отримує посадовий оклад з початку календарного місяця, в якому починаються його посадові відносини, і до кінця того календарного місяця, в якому закінчуються його посадові відносини. Букви а та б § 11, абзацу 1 Закону про федеральних міністрів слід застосовувати відповідно, за умови, що посадовий оклад і місцева надбавка складають 75 відсотків посадового окладу і місцевої надбавки федерального Міністра. Посадовий оклад виплачується щомісячно, до початку місяця.

(2) В інших випадках абзаци 2 і 4 § 11, а також §§ 13-20 та 21 а Закону про федеральних міністрів застосовуються відповідно, за умови, що замість дворічного періоду виконання посади (абзац 1 § 15 Закону про федеральних міністрів) встановлюється п'ятирічний. Пропозиція 1 стосується кадрового військовослужбовця чи військовослужбовця за контрактом, призначеного Уповноваженим у справах військовослужбовців, за умови, що для військовослужбовців за контрактом при застосуванні абзацу 2 § 18 Закону про федеральних міністрів слова «вихід у відставку» замінюються словами «припинення службових відносин».

(3) Положення федерального Закону про витрати на відрядження в редакції, опублікованій 13 листопада 1973 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 1621), з останньою зміною постановою від 31 травня 1979 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 618), про максимальні розміри проїзних витрат і федерального Закону про витрати на переїзд в редакції, опублікованій 13 листопада 1973 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 1628), з останньою зміною статей VII Закону від 20 грудня 1974 р. (Вісник федерального законодавства, I, стор. 3716), слід застосовувати відповідно до переїздів, необхідних у зв'язку з призначенням на посаду і припиненням службових відносин.

§ 19. (скасовано)

§ 20. (Вступ у силу)

Частина VI

Законодавче визначення питань призначення, повноважень та діяльності вищого керівництва міністерства оборони

КАНАДА

Закон «Про національну оборону» – Витяг

Закон оновлено 2016-02-03; Останнє внесення змін 2015-06-01

Частина I. Міністерство національної оборони

Організація

Примітка: Структура Міністерства

3. Засновано Міністерство національної оборони, що перебуває під керівництвом Міністра національної оборони. Останній призначається комісією під Великою Печаткою.

Міністр

Примітка: Повноваження

4. Міністр обіймає посаду на замінній основі і несе відповідальність за Канадські Збройні сили; він відповідає за всі питання, що стосуються національної оборони, а також за:

- а) будівництво та обслуговування установ і споруд національної оборони;
- б) дослідження, пов'язані з національною обороною та розробкою й удосконаленням обладнання.

Примітка: Делегування повноважень

5. За рекомендацією Міністра губернатор у Раді може призначити особу, уповноважену здійснювати повноваження чи виконувати будь-які посадові обов'язки, покладені на Міністра відповідно до цього Закону.

Примітка: Помічник міністра

6. Через комісію під Великою Печаткою генерал-губернатор може призначити на заміній основі помічника Міністра національної оборони для здійснення повноважень і функцій Міністра, які він покладає на нього.

Заступник Міністра

Примітка: Призначення

7. Губернатор у Раді призначає на заміній основі заступника Міністра національної оборони.

Примітка: Помічники заступника Міністра

8. Губернатор у Раді може призначити до трьох помічників заступника Міністра національної оборони, в ранзі та статусі заступників Міністра. Під керівництвом Міністра та заступника Міністра, вони здійснюють, в якості представників Міністра або в іншій якості, повноваження та посадові обов'язки, якими він їх наділяє.

Генеральний суддя-адвокат

Примітка: Призначення

9. (1) Губернатор у Раді призначає офіцера, який є адвокатом, зареєстрованим у колегії адвокатів провінції протягом принаймні десяти років, для виконання функцій Генерального судді-адвоката Канадських Збройних сил.

Примітка: Термін мандату

(2) Генеральний суддя-адвокат обіймає свою посаду на заміній основі з максимальним терміном мандату до чотирьох років.

Примітка: Новий мандат

(3) Його мандат може бути відновлений.

Примітка: Юридичний консультант

9.1. Генеральний суддя-адвокат діє в якості юридичного консультанта генерал-губернатора, Міністра, Міністерства Канадських Збройних сил щодо питань, що стосуються військового права.

Примітка: Повноваження

9.2. (1) Генеральний суддя-адвокат здійснює свої повноваження у всіх питаннях, пов'язаних з управлінням військової юстиції при Канадських Збройних силах.

Примітка: Періодична перевірка

(2) Він періодично проводить або наказує провести перевірку управління військової юстиції.

Примітка: Відповідальність

9.3. (1) Генеральний суддя-адвокат звітує Міністру про здійснення своїх повноважень.

Примітка: Річний звіт

(2) Він подає йому щорічний звіт щодо управління військової юстиції при Канадських Збройних силах.

(3) Міністр наказує представити звіт кожній палаті Парламенту протягом перших двох тижнів засідань палат після його отримання.

Примітка: Звання

9.4. Генеральний суддя-адвокат має як мінімум звання бригадного генерала.

Примітка: Посадові обов'язки

10. Міністр може дозволити офіцеру, який відповідає критеріям, викладеним у пункті 9 (1), тимчасово виконувати обов'язки Генерального судді-адвоката.

Примітка: Вплив

10.1. Зрозуміло, що стаття 9.1 жодним чином не змінює повноваження Міністра юстиції та Генерального прокурора Канади, надані відповідно до Закону про Міністерство юстиції.

Обладнання

Примітка: Поставка обладнання у зв'язку з передачею

11. Губернатор у Раді може уповноважити Міністра доставити в будь-яке федеральне міністерство чи організацію, шляхом передачі, продажу або іншим чином, в країні або міжнародні організації соціального захисту, на умовах, які визначає губернатор у Раді, будь-яке обладнання, що не було оголошено надлишковим і не потрібне в той момент для використання Канадськими Збройними силами або для будь-якої іншої мети, передбаченої даним Законом.

Нормативні акти

Примітка: Губернатор у Раді

12. (1) Губернатор у Раді може приймати нормативні акти щодо організації, інструктування, дисципліни, ефективності та належного керування Канадськими Збройними силами та, в цілому, для реалізації цього Закону.

Примітка: Міністр

(2) Відповідно до статті 13 і нормативних актів губернатора в Раді, Міністр може приймати нормативні акти щодо організації, інструктування, дисципліни, ефективності та належного керування Канадськими Збройними силами та, в цілому, для реалізації цього Закону.

Примітка: Рада Казначейства

(3) Рада Казначейства нормативним актом може:

а) встановлювати тарифи та умови виплати заробітної плати суддям військових трибуналів, керівнику військової прокуратури та начальнику служби адвокатів-захисників;

б) встановлювати розмір утримань і відрахувань, що стосується відшкодування збитків та грошового забезпечення офіцерів і рядового складу;

в) вживати будь-яких заходів, що стосується винагороди або компенсації збитків офіцерів і рядового складу, які, на її думку, необхідно або бажано вжити на підставі нормативного акту в рамках застосування цього закону.

Примітка: Зворотна дія

(4) Будь-який нормативний акт, прийнятий відповідно до пункту (3)а) може мати зворотну силу, якщо він містить положення в цьому сенсі; однак, він не може мати силу щодо суддів військового трибуналу:

а) в разі проведення перевірки, передбаченої у статті 165.34, до настання дати, зазначеної в пункті 165.34 (3), щоб почати роботи, які дають привід до прийняття нормативного акту;

б) в разі проведення перевірки, передбаченої у статті 165.35, до настання дати початку перевірки, яка дає привід до прийняття нормативного акту.

Примітка: Обмеження регламентарної влади Міністра

13. Міністр не може приймати нормативні акти у сферах, в яких цей Закон, крім статті 12, чітко надає регламентарну владу губернатору в Раді або Раді Казначейства.

Примітка: Кодекс професійної етики військової поліції

13.1. Губернатор у Раді може приймати нормативні акти, що називаються Кодекс професійної етики військової поліції, для визначення правил поведінки військової поліції.

ФРАНЦІЯ

Постанова № 2013-816 від 12 вересня 2013 року про повноваження Міністра оборони та Начальника штабу Збройних сил

№: DEF1317578D

До уваги: штабів, управлінь і служб Міністерства оборони.

Предмет: повноваження Міністра оборони та Начальника штабу Збройних сил.

Набрання чинності: ця постанова набирає чинності на наступний день після її опублікування.

Примітка: постанова визначає роль Міністра оборони в якості особи, відповідальної за підготовку та здійснення оборонної політики, з одного боку, і, з другого боку, його посадові обов'язки щодо підготовки та використання Збройних сил, в тому числі в галузі зовнішньої розвідки та розвідки у військових інтересах.

Посилання: статті кодексу оборони, змінені цією постановою, можна подивитися в редакції із внесеними поправками на сайті Légifrance (<http://www.legifrance.gouv.fr>).

Президент Республіки,

За поданням Прем'єр-міністра та Міністра оборони,

На підставі Кодексу оборони;

Після слухання Державної Ради (адміністративна секція),

Після слухання Ради міністрів,

Постановляє:

Ст. 1. – До Кодексу оборони (регламентарна частина) внесені зміни відповідно до статей 2-4 цієї постанови.

Ст. 2. – Стаття R. * 1142-1 Кодексу оборони замінена наступними положеннями:

«Ст. R. * 1142-1. – Міністр оборони розробляє та здійснює політику в галузі оборони відповідно до загальних вказівок Прем'єр-міністра. Він викладає ці директиви в наказах та інструкціях для підвідомчих установ.

I. – Він відповідає за підготовку і застосування Збройних сил, з урахуванням особливих положень щодо політики стримування. Він також відповідає за безпеку військових засобів захисту.

Він визначає організацію Збройних сил, а також управлінь і відділів Міністерства.

Він створює програми щодо кадрів, обладнання та галузей інфраструктури; він контролює їх реалізацію.

Він визначає кадрову політику та слідкує за дотриманням прав і обов'язків військовослужбовців.

Він організовує підтримку персоналу та обладнання, і визначає напрямки управління нерухомістю.

Він визначає умови участі військово-санітарної служби в політиці охорони здоров'я.

Він пропонує і реалізує політику співпраці та експорту в галузі військової техніки.

Він визначає бойові завдання в межах своєї компетенції, доручені спеціальним підрозділам жандармерії.

Він також визначає військову місію начальників військової поліції, крім місій військової кримінальної поліції, передбачених в статті L. 411-2 Кодексу військової юстиції.

Він може керувати особовим складом військовослужбовців жандармерії, які беруть участь у військових місіях в межах і за межами державної території.

Він пропонує призначення та прикомандирування вищого офіцерського складу.

II. – Він відповідає за зовнішню розвідку та розвідку у військових інтересах.

III. – У рамках міжнародної оборонної політики:

1°. Він веде міжнародні переговори, що стосуються оборони;

2°. Він пропонує призначення військових аташе.

IV. – Він несе відповідальність за перспективне прогнозування в галузі оборони.

V. – У рамках промислової політики та досліджень в галузях, що мають відношення до оборони:

1°. Він визначає стратегію та розробляє план дій;

2°. Він визначає напрямки діяльності органів, що беруть участь в галузі оборони, контроль якої він забезпечує;

3°. Він забезпечує, зокрема через урядових комісарів, контроль над галузями промисловості, що беруть участь у реалізації угод відносно товарів військового призначення.»

Ст. 3. – підпункт 1 ° статті R. * 3111-1 замінюється наступними положеннями:

«1° Начальником штабу оборони Збройних сил щодо організації всіх видів збройних сил і загальної організації Збройних сил, можливості вибору, підготовки і застосування сил;».

Ст. 4. – Стаття R. * 3121-1 кодексу оборони замінюється наступними положеннями:

«Ст. R. * 3121-1. – Начальник штабу Збройних сил допомагає Міністру у виконанні його обов'язків щодо застосування сил. Він відповідає за бойове застосування сил.

Під керівництвом Президента Республіки та Уряду, і з урахуванням спеціальних положень, що стосуються політики стримування, начальник штабу Збройних сил забезпечує командування військовими операціями.

Він є військовим радником Уряду.»

Ст. 5. – Прем'єр-міністр і Міністр оборони несуть відповідальність, кожен у своїй галузі, щодо реалізації цієї постанови, яка буде опублікована у виданні «Журналь офіс'ель де ля Репюблік франсез» (Офіційному бюлетені законодавства Франції).

Укладено 12 вересня 2013 року.

Президентом Республіки:

ФРАНСУА ОЛЛАНДОМ

Прем'єр-міністром,

ЖАН-МАРКОМ ЕРО

Міністром оборони,

ЖАН-ІВОМ ЛЕ ДРІАНОМ

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ

Зведення законів США. Титул 10 – Збройні сили (§ 113 – Міністр оборони, § 134 – Помічник Міністра оборони з політики, § 136 – Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності)

§ 113. Міністр оборони

(а) Міністр оборони, який очолює Міністерство оборони, призначається з числа цивільних осіб Президентом, після консультацій та за згодою Сенату. Особа не може бути призначена Міністром оборони протягом семи років після звільнення з дійсної служби в якості офіцера регулярних формувань Збройних сил.

(b) Міністр є головним помічником Президента з усіх питань, що стосуються Міністерства оборони. Відповідно до вказівок Президента та цього документа і статті 2 Закону про національну безпеку 1947 р. (50 U.S.C. 3002), він здійснює владу, керівництво та контроль над Міністерством оборони.

(с)

(1) Міністр щороку письмово звітує Президенту та Конгресу про витрати, роботу та досягнення Міністерства оборони протягом звітного періоду, додаючи:

(А) доповідь кожного виду Збройних сил про витрати, роботу та досягнення цього виду;

(В) постатейні звіти, де показано економію державних коштів та усунення непотрібного дублювання, підготовлені згідно зі статтями 125 та 191 цього документа; та

(С) рекомендації, які він вважає необхідними.

(2) У той самий час, коли Міністр подає річну доповідь відповідно до абзацу (1), Міністр надає Президенту та Конгресу окрему доповідь Ради з питань резервів про всі питання резервних компонентів, які Рада з питань резервів вважає за необхідне включити до доповіді.

(d) Якщо це прямо не заборонено законом, Міністр може, без звільнення від відповідальності, виконувати будь-які свої функції чи обов'язки або здійснювати будь-які свої повноваження через або за допомогою визначених ним осіб чи організацій в Міністерстві оборони.

(е)

(1) Міністр включає до своєї річної доповіді Конгресу згідно з підпунктом (с):

(А) опис значних військових місій та структури Збройних сил Сполучених Штатів на наступний фінансовий рік;

- (В) пояснення зв'язку між цими військовими місіями та структурою сил; та
- (С) обґрунтування цих військових місій та структури сил.

(2) Готуючи питання, згадані в абзаці (1), Міністр бере до уваги зміст щорічної доповіді Президента про стратегію національної безпеки відповідно до статті 108 Закону про національну безпеку 1947р. (50 U.S.C. 3043) за відповідний фінансовий рік.

(f) У разі появи вакантної посади в Міністерстві оборони, якщо таку посаду має посісти особа, що призначається з числа цивільних осіб Президентом, після консультацій та за згодою Сенату, Міністр оборони інформує Президента про кваліфікацію особи, яка служить на цій посаді, потрібну для ефективного виконання її посадових обов'язків.

(g)

(1) Міністр оборони, після консультацій та за допомогою Голови Комітету начальників штабів, щороку дає керівникам підрозділів Міністерства оборони письмові політичні вказівки щодо підготовки та перегляду рекомендацій програм та бюджетних пропозицій їхніх відповідних підрозділів. Такі вказівки мають включати вказівки щодо:

- (А) завдань і політики національної безпеки;
- (В) пріоритетів військових місій; та

(С) рівня ресурсів, передбачених на період чинності таких рекомендації і пропозицій.

(2) Міністр оборони, за згодою Президента та після консультації з Головою Комітету начальників штабів, надає Голові письмові політичні вказівки щодо підготовки та перегляду планів дій у надзвичайних умовах, включаючи плани надання підтримки цивільним органам влади у разі інциденту національного масштабу або катастрофи, для оборони своєї країни, та для надання військової підтримки цивільним органам влади. Такі вказівки надаються щодва роки або частіше, за потреби, і включають вказівки щодо конкретних рівнів чисельності Збройних сил і конкретного обсягу допоміжних ресурсів, передбачених на період дії таких планів.

(h) Міністр оборони інформує міністрів видів Збройних сил про військові операції та діяльність Міністерства оборони, що прямо впливає на їхні обов'язки.

(i)

(1) Міністр оборони щороку подає Конгресу доповідь, яка містить всебічну узагальнену оцінку оборонних можливостей і програм Збройних сил Сполучених Штатів та їхніх союзників у порівнянні з потенційними противниками.

(2) Кожна така доповідь має

(А) включати порівняння оборонних можливостей і програм Збройних сил Сполучених Штатів та їхніх союзників зі збройними силами потенційних противників Сполучених Штатів і союзників Сполучених Штатів;

(В) включати дослідження тенденцій, що спостерігались у цих можливостях та програмах протягом п'яти років, що безпосередньо передують року, в якому подано доповідь, та аналіз очікуваних тенденцій у цих можливостях та програмах протягом періоду, охопленого оборонною програмою на наступні роки, поданою Конгресу в тому році згідно зі статтею 221 цього документа;

(С) включати опис засобів, за допомогою яких Міністерство оборони підтримуватиме здатність швидко відновити або розширити оборонні можливості та програми Збройних сил Сполучених Штатів, щоб протистояти поновленій або підвищеній загрози національній безпеці Сполучених Штатів;

(D) відображати, у загальній оцінці та у стратегічних і регіональних оцінках, оборонні можливості та програми Збройних сил Сполучених Штатів, визначені у бюджеті, поданому Конгресу відповідно до статті 1105 документа 31 в році, в якому подається доповідь, і в п'ятирічній оборонній програмі, поданій того ж року; та

(Е) визначати недоліки в оборонних можливостях Збройних сил Сполучених Штатів у такому бюджеті й такій п'ятирічній оборонній програмі.

(3) Міністр також подає Конгресу доповідь, що вимагається щороку згідно з абзацом (1), у той самий час, коли Президент подає бюджет Конгресу відповідно до статті 1105 документа 31 у відповідному році. Така доповідь має подаватись у секретній і несекретній формі.

(j)

(1) Не пізніше 8 квітня кожного року Міністр оборони подає Комітету з питань Збройних сил та Комітету з асигнувань Сенату й Комітету з питань Збройних сил та Комітету з асигнувань Палати представників доповідь про вартість базування американських військ за межами Сполучених Штатів. Кожна така доповідь має включати докладний звіт про таке:

(А) Видатки, понесені за межами Сполучених Штатів у зв'язку з діяльністю, утриманням та підтримкою американських військ за межами Сполучених Штатів, включаючи всі прямі та непрямі витрати коштів США у зв'язку з таким базуванням.

(В) Обсяг прямої та непрямої підтримки базування сил Сполучених Штатів, що надається кожною приймаючою країною.

(2) У цьому підпункті термін «Сполучені Штати», коли його використовують у географічному сенсі, включає території та володіння Сполучених Штатів.

(k) Міністр оборони, після консультацій та за допомогою Голови Комітету начальників штабів, щороку надає міністрам видів Збройних сил та командувачам бойових командувань письмові настанови для організації роботи з ефективного виявлення й відстеження всіх потенційних повітряних і морських загроз національній безпеці Сполучених Штатів. Ці настанови мають включати вказівки щодо конкретних рівнів чисельності Збройних сил і конкретного обсягу допоміжних ресурсів, що мають надаватись упродовж періоду чинності настанов.

(I)

(1) Міністр включає до річної доповіді Конгресу згідно з підпунктом (с) таке:

(A) Порівняння сум, передбачених в оборонному бюджеті на підтримку та на діяльність місій, за кожен з п'яти попередніх фінансових років.

(B) Порівняння наступних даних за кожен з п'яти попередніх фінансових років:

(i) Кількість військового персоналу, показану за основними професійними категоріями, приписаного до посад забезпечення та до бойових посад.

(ii) Кількість цивільного персоналу, показану за основними професійними категоріями, приписаного до посад забезпечення та до бойових посад.

(iii) Кількість контрактного персоналу, що виконує допоміжні функції.

(C) Звітність за кожен з п'яти попередніх фінансових років про таке:

(i) Кількість військового та цивільного персоналу, показану за видами збройних сил та за основними професійними категоріями, приписаного до посад забезпечення.

(ii) Кількість контрактного персоналу, що виконує допоміжні функції.

(D) Визначення для кожного з трьох груп персоналу (військового, цивільного та контрактного) відсоткової частки загальної кількості персоналу в цій групі, що забезпечує діяльність штабів та органів обслуговування штабів, за кожен з п'яти попередніх фінансових років.

(2) Контрактний персонал у контексті абзацу (1) визначається, використовуючи еквівалент повної зайнятості контрактного працівника на основі інвентаризації, що вимагається відповідно до статті 2330a цього документа.

(m) Інформація, що має супроводжувати запит на фінансування надзвичайної операції. Коли Президент подає Конгресу запит на асигнування витрат, пов'язаних з надзвичайною операцією, що включає або ймовірно включатиме перекидання понад 500 військовослужбовців, Міністр оборони має надати Конгресу звіт про цілі операції. Цей звіт має включати аналіз наступного:

(1) Якими ясними й чіткими цілями керується діяльність американських військ в операції.

(2) Як Президент визначив на основі цих цілей дату або набір умов закінчення операції.

§ 134. Помічник Міністра оборони з політики

(a) Помічник Міністра оборони з політики призначається з числа цивільних осіб Президентом, після консультацій та за згодою Сенату. Особа не може бути призначена помічником Міністра протягом семи років після звільнення з дійсної служби в якості офіцера регулярних формувань Збройних сил.

(b)(1) Помічник Міністра виконує такі обов'язки і здійснює такі повноваження, які може визначити Міністр оборони.

(2) Помічник Міністра допомагає Міністру оборони:

(А) у підготовці письмових політичних вказівок щодо підготовки та перегляду планів дій у надзвичайних ситуаціях; та

(В) у перегляді таких планів.

(3) З дозволу, під керівництвом і контролем Міністра оборони, помічник Міністра відповідає за нагляд та спрямування діяльності Міністерства оборони, що стосується експортного контролю.

(4) З дозволу, під керівництвом і контролем Міністра оборони, помічник Міністра оборони з політики здійснює загальне керівництво та нагляд з питань політики, планування й виконання програм, а також розподілу й використання ресурсів для діяльності Міністерства оборони з боротьби з тероризмом.

(с) Помічник Міністра займає місце в ієрархії Міністерства оборони після Міністра оборони, заступника Міністра оборони, помічника Міністра оборони з матеріально-технічного забезпечення, та міністрів видів Збройних сил.

§ 136 – Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності

(а) Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності призначається з числа цивільних осіб Президентом, після консультацій та за згодою Сенату.

(b) З дозволу, під керівництвом і контролем Міністра оборони, помічник Міністра оборони з особового складу та готовності виконує такі обов'язки і здійснює такі повноваження, які Міністр оборони може визначити в галузях бойової готовності, загального керівництва будівництвом Збройних сил, потреб військового та цивільного персоналу, підготовки військового та цивільного персоналу, військових і цивільних сімейних питань, обміну, військових магазинів та діяльності позабюджетних фондів, потреби персоналу для обслуговування зброї, Національної гвардії та резервних компонентів, і питань охорони здоров'я.

(с) Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності посідає місце в ієрархії Міністерства оборони після помічника Міністра оборони (головного фінансового інспектора).

(d) Помічник Міністра оборони з особового складу та готовності відповідає, з дозволу, під керівництвом і контролем Міністра оборони, за контроль за ходом операцій та заміною персоналу Збройних сил. Наскільки це можливо, помічник Міністра встановлює в Міністерстві оборони єдині стандарти термінології та політику, що стосується розгортання частин та персоналу поза місцями постійної дислокації (включаючи тривалість часу, який частини чи персонал можуть знаходитись в іншому місці під час такого розгортання), і запроваджує єдині системи звітності для відстеження розгортань.

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ: АКТУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

Координатор проекту: Валентин Бадрак

Комп'ютерна верстка: М. Канарський

Видавець і виготовлювач:

“Видавничий дім “АДЕФ-Україна”

01030, Київ, вул. Б. Хмельницького, 32, оф. 40а

тел.: (044) 284-08-60, факс: (044) 284-08-50

e-mail: adef@adef.com.ua

www.adef.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4605 від 28.08.2013

Тираж: 1000 екз.

**GENEVA CENTRE
FOR THE DEMOCRATIC
CONTROL OF ARMED
FORCES (DCAF)**

P.O.Box 1360
CH-1211 Geneva 1
Switzerland
Tel: +41 (0) 22 730 9400
Fax: +41 (0) 22 730 9405

**ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ
АРМІЇ, КОНВЕРСІЇ
ТА РОЗЗБРОЄННЯ
(ЦДАКР)**

Іллінська, 10, оф.5
04070, Київ, Україна
Tel: +38 (0) 44 425 42 10
<http://cacds.org.ua>